CERCUL DE PLUMB

VALERIU CIUCULIN

CERCUL DE PLUMB

ROMAN

Ediţie revăzută şi adăugită

Tehnoredactare computerizată,
corectură, paginație, tipărire, legătorie
Valeriu CIUCULIN

E M P I D E X
Ostrovul Mare 1982 – Slatina 2008

Orice asemănare
cu persoane, fapte, întâmplări, locuri reale
nu este întâmplătoare, dar numai cititorul este de vină.

Moto

Dacă n-ai reuşit – continuă!

Dacă ai reuşit – continuă!

A R G U M E N T

Sunt oameni care citesc enorm, dar şi alţii care n-au citit în viaţa lor o carte, în afara – poate! – a manualelor de şcoală. Care sunt mai fericiţi? Înclin să cred că cea de-a doua categorie. Odată ce nu ştii ce pierzi, nu ai nici conştiinţa pierderii.

Patima cititului îi conduce pe mulţi către cea a scrisului. Mulţi chemaţi, puţini aleşi! Oricum, cine se apucă de scris, are ceva de spus. Dacă spune lucruri noi, sau vechi – dar sub o formă nouă, deosebită – atunci merită să scrie. Iar când plăcerea scrisului devine patimă, omul este aproape... scriitor!

Unii scriu un volum, două, după care se termină, se pierd, dispar, dovadă că talentul lor a fost de scurtă durată. Dintre aceştia, puţini rămân în memoria posterităţii ca scriitori de valoare. Alţii se aruncă în romane-fluviu, sau într-o mulţime de romane, în care vor să cuprindă o societate întreagă.

A scrie mult nu însemnă întotdeauna că şi ai ce spune. Dar a scrie atâta timp cât ai ce spune, este imperios necesar s-o faci. Conştientizarea scriitorului ca atare durează în timp, şi nu întotdeauna clipele coincid cu adevărul obiectiv, dar, de îndată ce simţi că poţi scrie ceva demn de interes, fă-o! Nu poţi şti dinainte dacă ai sau nu talent, dar încearcă

să afli!

Scriitorul trebuie să scrie. Numai astfel îşi scoate la iveală fie şi măcar o brumă de talent. Se poate închipui un orator mut? Da! Cel care scrie!

1.

Mai întâi a fost cititul. Abia apoi a venit şi scrisul.

Nu mai ştiu cum am învăţat să citesc. Cred că a venit de la sine, de undeva, din neant. Semnele tipografice n-au reprezentat o enigmă pentru mine. Nu că m-aş compara cu Nicolae Iorga, dar şi la el, şi la mine, cititul şi scrisul au venit singure, de parcă mă născusem învăţat gata. După ce am reuşit să buchisesc fără efort şi greşeli textele tipărite – chiar dacă sensul unor cuvinte îmi scăpau complet – am învăţat că tiparul nu este alcătuit numai din litere, ci şi din semnele de punctuaţie. Tare mândru am mai fost când am descoperit – singur! – rostul punctului, al virgulei, al celor două puncte... Semnul exclamării mi-a produs o mare uimire şi mult timp am fost convins că fraza după care urmează acel semn trebuie strigată! Mă întorceam la începutul frazei şi o reciteam cu nouăzeci de decibeli, încântat că i-am găsit rostul adevărat. Oare nu fac mai bine spaniolii care tipăresc semnele exclamării şi întrebării şi înaintea frazelor respective, în poziţie răsturnată?

Liniuţa de dialog m-a atras cel mai mult şi mi-a fost cea mai dragă. Pusă cu grijă la locul ei, la cap de rând, puţin mai în interiorul paginii, îmi atrăgea atenţia de la început. Şi acum refuz să citesc – sau am o reţinere mare – cărţile care nu au liniuţă de dialog pe câteva pagini consecutive! Înlocuirea ei cu ghilimele, sau nerespectarea capului de rând la dialoguri mă îndepărtează de volumele respective. Dialogul m-a atras de la început, poate unde numai prin schimbul de idei se pot explica anumite lucruri, se descoperă probleme noi, expozeul devine mai incitant.

– Pan! Pan!

Aşa începea "Cinci săptămâni în balon". Era o ediție de masă, de prin '54 sau '55, tipărită pe hârtie de ziar, îngălbenită repede, cu reproducerile desenelor din ediția princeps. După terminarea lecturii, m-am întors la primul rând al romanului, ca să-mi explic, de era posibil, o nelămurire. Înțelesesem eu că era vorba de reproducerea, în scris, a zgomotului produs de două împuşcături, dar de ce *pan! pan!* şi nu *pac! pac!* sau *poc! poc!* ?! Cu siguranță editorul greşise ceva, din neştiință sau din întâmplare! De unde să ştiu eu pe atunci că interjecțiile şi onomatopeele nu se scriu identic în toate limbile pământului? Aveam să descopăr peste ani că râsul omenesc, pe românește se scrie *ha-ha!*, aşa cum se şi aude, de altfel, dar în franceză se scrie exact de-a-ndoaselea: *ah-ah!*

Frate-meu Victor intra într-a cincea când eu mergeam la şcoală. Abecedarul nu mă mai speria, îl citisem pe tot încă înainte de şcoală şi ştiam textele pe dinafară. Iar când treceam la învățarea unei litere noi, eu ştiam să le scriu mai pe toate şi completam o pagină întreagă cu litera respectivă înainte de a ne spune învățătoarea să o facem. În timp ce ea se chinuia să picteze pe *a* mare de mână şi *a* mic de mână pe tabla liniată cu vopsea de ulei, pe care creta aluneca şi nu se prindea deloc, eu întregeam pagina de caiet cu cele două litere. Când am ajuns însă la *r* mare de mână şi *r* mic de mână, am avut o deziluzie, constatând că ceea ce scrisesem eu pe caiet nu semăna mai deloc cu ceea ce picta învățătoarea pe tablă. Am şters cu grijă toată pagina – noroc că scriam cu creionul! – rămânând însă cu credința că învățătoarea mea era cam în urmă cu ştiința scrierii.

Lecturile mi le-am început cu singurele două cărți care au reprezentat mulți ani biblioteca noastră, a mea şi a lui Victor: "Taina celor două oceane" şi "Soldații", ambele ale unor scriitori sovietici. Ele mi-au înrâurit pentru foarte mulți ani gusturile pentru un anumit tip de cărți: genul de aventuri, de SF (adică *saiăns-fìcşăn*) şi istoria celui de-al doilea război mondial. Nu mai ştiu cum apăruseră acele două volume la noi în casă, dar fiind singurele pe atunci, le-am citit şi răscitit, de ajunsesem să ştiu pasaje întregi pe dinafară.

"Taina celor două oceane" a rămas o taină pentru totdeauna. Niciodată n-am înțeles nici care era de fapt taina, de ce era a două oceane (care din ele?) şi de ce autorul alesese tocmai acest titlu. Dar aventurile echipajului submarinului sovietic, care se plimba cam fără rost pe sub apă, erau minunate. Desigur, la bord era şi un duşman al puterii sovietice, până şi numele îl arăta a fi astfel, Gorelov, al cărui nume îl asociam cu românescul *rău*! Cel mai interesant mi s-a părut a fi Pavlik, un puşti răsărit nu mai ştiu cum pe submarin, care beneficia de existența unui costum de scafandru pe măsura lui şi dădea o mână de ajutor eficace colegilor de pe navă. Era şi normal ca prietenul lui cel mai bun să fie un uriaş cu suflet mare, Skvoreşnea, un ucrainean cu vorbă molcomă şi inimă largă. Pe acesta l-am avut în față, ieşind parcă din paginile romanului.

Cu *Soldații* am avut alte probleme. Cu toate că era vorba despre ostaşii sovietici din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, soldații aceia nu trăiau, nu erau vii, aşa cum îmi închipuiam eu că ar fi trebuit să fie. Nu erau deloc nişte eroi, care zdrobeau duşmanul fascist dintr-o singură mişcare. Culmea era că şi ei mureau, şi încă destul de des, lucru care nu concorda mai deloc cu ceea ce ştiam din cele câteva filme pe care le văzusem (ar fi de-a dreptul pleonastic să adaug că peliculele respective erau sovietice, iar subiectul lor era războiul).

Ani de zile, aceste două romane au reprezentat singura mea lectură. Le reluam când îmi venea dor de vreunul dintre personaje sau căutam ceva despre un anumit loc de pe Pământul acesta, pe care mi-l închipuiam destul de mic, probabil şi din cauză că marile mele deplasări nu numărau mai mult de optzeci de kilometri, cât sunt între Craiova şi Dăbuleni. Nici n-aş fi conceput să mai existe în literatură ceva mai bun decât aceste două cărți şi poate credeam că, de altfel, nici nu mai există alte cărți, poate cinci, şase, în nici un caz mai multe. Nu văzusem niciodată o bibliotecă, nici nu ştiam pe

atunci că ar exista şi aşa ceva. Pe de altă parte, în familie cititul nu era privit cu ochi buni.

Dacia Sandulian, proprietara imobilului de pe strada Stalingrad – ce nume de rezonanţă! – unde locuiam şi noi, într-o cameră nici prea mare, nici prea mică, citea câte ceva. Adesea o vedeam lângă fereastră, la lumină, cu ochelari pe nas şi cu o carte în mâini, înconjurată de numeroasele pisici pe care le îngrijea cu drag.

– Baba iar citeşte! zicea mama, dându-ne de înţeles că cititul este apanajul oamenilor bogaţi şi fără griji, fiind de asemenea o pierdere de timp.

Mama nu citea. Nici tata. Lectura era prea grea pentru ei. Aşa apucaseră, aşa o ţineau. La ei era mai normal să nu citeşti, ba chiar să n-ai ştiinţă de carte. Dintre cele patru surori, câte erau în familia mamei, numai două învăţaseră carte, şapte clase elementare la şcoala din sat. Celelelate două nu mai fuseseră date la şcoală. Ce nevoie ar fi avut? Dar ce mândră era mama de cele şapte clase pe care le avea!

– Mă, eu n-am făcut şcoală multă, zicea ea, dar câtă am făcut, am învăţat pe rupte. Mie mi-a fost dragă cartea şi aş fi mers şi mai departe, dar tata a zis că mai important este pământul, că aşa era atunci, toţi se gândeau numai la pământ, şi a vândut salba de galbeni ca să-mi ia pământ, în loc să mă trimită la şcoală. Ce-mi trebuia mie şcoală? M-a dat să învăţ croitoria la un cojocar, mi-a luat maşină de cusut, şi doi ani am mers la ăla, ca să învăţ ceva. Dar ce carte am învăţat eu, voi n-o să ştiţi niciodată, ascultaţi-mă pe mine!

– Ai, mamă, întrebam eu, nedumerit, da' tata a fost bun la şcoală? Că de el nu ne spui nimic...

Mama zâmbea, puţin încurcată.

– A fost şi el bun la carte, da' nu ca mine. Eu am fost şi comandant la străjeri!

– Cine erau străjerii?

– Cum sunteţi voi acum pionieri. Aşa era pe-atunci, străjeria! – şi aici lăsa tonul mai moale – dar să nu vorbeşti despre asta, că nu e voie.

– Da' de ce nu e voie, mamă?

– Nu e voie, de-aia!

Îl auzeam pe tata cum o certa, că de ce ne povesteşte despre străjeri.

– Lasă, omule, că Victor e mare, ştie să ţină un secret, iar Manolică e prea mic, el uită repede.

N-am uitat, dar nici n-am vorbit cu nimeni despre străjerii regelui. Erau prea departe de mine, în timp, şi-apoi nici cravate de pionier nu purtau. Atunci ce importanţă aveau? Cine erau ei? Nimeni! O amintire a unor vremuri trecute, optzeci de ani dispăruţi în negura timpului, din care nu răzbăteau decât răscoala de la 1907 şi luptele ceferiştilor din 1933. Războiul de Independenţă, Unirea din 1918? Nu se auzise încă de aceste avenimente!

Cu Radu Iliescu m-am împrietenit de la grădiniţă, fiind colegi de grupă. Ne-am apropiat repede unul de altul, amândoi găsind în celălalt completarea sufletească a părţilor care ne lipseau. Descopeream că avem imaginaţie bogată, amândoi, şi curând devenisem capii răutăţilor în grupă. El era totuşi mai reţinut, mai ponderat în acţiuni, pentru că avea teamă de pedepsele pe care le primea adesea de la maică-sa. La idei însă nu-l întrecea nimeni şi uneori eram gelos pe mintea lui scăpărătoare.

La el am descoperit prima bibliotecă, într-o zi când am profitat de lipsa părinţilor lui de acasă şi m-a introdus în camera lor, unde el de obicei nu avea voie să intre. Când am dat cu ochii de rafturile destul de bogate în volume, mai întâi am crezut că era un nou tip de mobilier.

– Ce-s aici? am întrebat eu, arătând spre cotoarele cărţilor legate în piele sau alte materiale de lux.

– Cărţi, ce să fie!

– Cărţi?! m-am minunat eu, bănuind că vrea să râdă de mine.

Am pus mâna pe ele. Erau cărţi, adevărate. Dar când m-am uitat la titlul uneia, n-am înţeles nimic: "Drept legislativ". Poate că era o carte ce arăta drumul drept, cine ştie.

– Sunt ale tale?

– Nu. Ale tatei. Nici eu nu ştiu ce scrie în ele. Numai tata le foloseşte.

Tatăl lui Radu era avocat. Era normal să aibă cărți de specialitate. Dar lângă acelea am descoperit şi un "Dicționar tehnic". L-am frunzărit şi am dat peste câteva desene, care mi-au trezit interesul.

– Nu-mi dai şi mie carte asta? l-am întrebat pe Radu.

– Ți-o dau, dar să ai grijă de ea. Tatei nu-i place să i se umble în cărți. Peste două zile mi-o aduci.

I-am dus-o la timp, cu gândul ascuns că numai dacă mă țin de cuvânt pot să mai împrumut cărți de la el. N-am mai luat atunci, pentru că n-am găsit una care să mă intereseze cât dicționarul acela, în care am găsit explicația numeroaselor noțiuni tehnice de care începusem să mă interesez. Avea şi cele trei viteze cosmice, prezentate cu calcule detaliate, dar nu le-am reținut, pentru că primul Sputnik nu părăsise încă atmosfera.

Aniversarea celor patruzeci de ani ai Marii Revoluții din Octombrie a însemnat ceva deosebit în formația mea viitoare. Ne pregătisem cu poezii şi cântece, să întâmpinăm gloriosul eveniment comemorativ. Umblau tot felul de zvonuri, că se va defila ca la 1 Mai, alții susțineau că vom fi liberi toată săptămâna respectivă. Mie mi-era cam indiferent. Singura problemă care mă frământa era neconcordanța calendaristică: dacă revoluția fusese declanşată în octombrie, de ce o aniversam în noiembrie?!

Portretul lui Lenin era expus peste tot. Şi nu numai atunci, cu ocazia aniversării. Un tablou era pe holul de la intrarea în şcoală, mare, îți sărea în ochi de cum deschideai uşa. Sub el, cu litere aurii, îndemnul care avea să mă urmărească tot timpul cât am studiat: "Învățați! Învățați! Învățați!" De la textul acela am reținut pentru prima dată semnul exclamării, dar eu l-aş fi pus de două ori după al doilea cuvânt şi de trei ori după ultimul. Aveam credința că astfel îi amplificam sensul şi îi creşteam puterea de convingere.

Lampa lui Ilici o cunoscusem de mic copil, deschisesem ochii pe ea. Totuşi, mi se părea că în textul acesta este folosită cu sens peiorativ. Îl şi vedeam pe acel Ilici cum intra într-o izbă siberiană cu o lampă numărul cinci în mână şi o agață de un cui în mijlocul tavanului, iar împrejurul lui erau câțiva copii care întindeau mâinile spre el şi spre lampă, cu figuri fericite, căzuți în extaz în fața minunii. Pentru mine nu era nici o minune. Lampă de iluminat mai foloseam şi noi la bucătărie, de fapt o fostă magazie de-a Daciei Sandulian, din spatele curții, unde vara se gătea, se mânca, se învăța, dar iarna era ocolită, nefiind încălzită. Nu făceam nici o legătură între Lenin şi Ilici, nume luate separat. Primul era ori Lenin, ori Vladimir Ilici Lenin, în nici un caz patronimicul lui nu-l putea reprezenta de unul singur.

Victor, pionier mai vechi, era abonat la "Luminița", o revistă pentru *pioneri*, căci aşa se scria pe atunci, după model moscovit, cu toate că de citit se citea corect, pionier. Numerele din preajma marii aniversări erau pline cu texte şi fotografii referitoare la conducătorul revoluției bolşevice. În credința mea de proaspăt pionier, eram convins că Lenin făcuse revoluția de unul singur şi în sinea mea mă cam miram, cum de reuşise el să se războiască cu atâția duşmani, când nu mi se părea a fi un tip prea uriaş. Şi iarăşi mă gândeam că nu fusese chiar singur, îi avusese ajutoare pe Marx, Engels şi Stalin, doar nu degeaba la toate manifestațiile se aduceau portretele celor patru titani. Faptul că Lenin era pus al treilea nu avea nici o însemnătate pentru mine, tot primul era, iar ceilalți erau ajutoarele lui de bază!

Nu s-a defilat în anul acela, dar liberi am fost vreo două zile, liberi în sensul că n-am mai făcut ore, ci am stat într-o aşteptare lungă, să mergem undeva să prezentăm spectacolul pregătit, cu cântece şi poezii despre Ilici şi Revoluție. Cota de apreciere a lui Ulianov a crescut brusc în acele două zile, hotărându-mă deodată să alcătuiesc o mică culegere de fotografii şi texte despre el şi despre activitatea lui revoluționară. Din ziare şi reviste am decupat sus-zisele şi

le-am lipit cu pap din făină (pelicanolul nu se inventase, iar guma arabică era prea scumpă) pe filele unui caiet de desen, pe care l-am sacrificat cu greu, convins fiind însă că Lenin merita acest gest. Printre tăieturile din ziare am desenat stele roşii cu cinci colţuri, ba chiar şi o cometă, fiind foarte mândru de realizarea mea. I le-am arătat mamei, entuziast. Pe atunci, mama avea răbdare să ne asculte şi se bucura de bucuriile noastre.

– Dar de ce ai făcut tu caietul ăsta? m-a încercat ea.

– Păi bine, mamă, matale nu ştii cine a fost Lenin?! m-am burzuluit eu, derutat de neştiinţa arătată de mama. Lenin a fost cel mai mare om al fraţilor noştri. Lui trebuie să-i mulţumim pentru tot ce avem noi acum!

– Da, mamă, aşa e, – a căzut de acord mama. Lenin a fost un om mare şi ne-a făcut mult bine. Să ai grijă de caiet, să-l arăţi şi copiilor tăi, când vei avea.

N-am avut grijă de caiet decât vreun an, până am auzit că era ceva în neregulă cu Stalin şi am remarcat că cele patru tablouri s-au redus la trei, Lenin fiind acum ultimul în rând. Importanţa i-a scăzut brusc şi, odată cu asta, şi entuziasmul meu pentru personalitatea lui. Pe ascuns însă, în sufletul meu exista o urmă de hotărâre: să scriu o carte despre Lenin. Nu ştiam cum o voi scrie, principalul era să am material mult la dispoziţie, restul eram sigur că avea să vină de la sine.

2.

Un val de filme cu subiecte din vremea revoluţiei bolşevice, sau a războiului civil care a urmat, mi-au adus în atenţie nume şi întâmplări atrăgătoare: Kociubei, Ceapaev. Alte nume, pe care le-am uitat, completau o imagine a începuturilor noii societăţi în ţara frăţească şi prietenă. Reţineam doar că începutul fusese foarte greu şi că revoluţia nu fusese o petrecere continuă, un fel de defilare, prin care oamenii schimbaseră viaţa mastodontului de la răsărit. În revoluţie se mai şi murea, şi mureau în general oamenii care o sprijiniseră cu vorba şi cu fapta, mai ales cu fapta. Timpul decantase totul, revoluţia nu mai avea nici un colţişor ascuns, totul era clar, arhivele fuseseră cercetate în amănunt. Filmele care prezentau perioada aceea erau mai bine realizate decât cele care tratau ultimul război. Aveau să treacă ani până când şi această categorie de filme îşi va fi ridicat nivelul.

Iarna mă impresiona, mai ales când ningea cu fulgi mari şi grei. Cu poezia nu m-am împăcat niciodată, poate şi din lipsa posibilităţilor de a citi poezie multă şi de calitate. În manualele şcolare găseam numai banalităţi, care nu-mi spuneau nimic. "Eu nu cânt că ştiu cânta, dar mi-e dragă ţara mea, eu nu cânt că ştiu să cânt, dar mi-e drag acest pământ?" erau primele versuri pe care le cunoscusem. Nu le-am înţeles niciodată sensul şi rostul. Cum adică, dacă mi-e dragă ţara mea, trebuie să cânt? Păi dacă nu ştiu să cânt, cum o s-o fac? Noroc că am dat peste "Iarna pe uliţă" a lui Coşbuc, care m-a adus mai la lumină, că mă şi speriasem că n-oi fi eu în stare să înţeleg versuri care pe alţii îi entuziasmau la culme! Chiar dacă nu înţelegeam eu prea bine cum de se răzbunau norii spre apus, dar tot stau grămadă peste sat, spectacolul copiilor de pe derdeluş îmi era foarte clar şi foarte drag.

Stăteam adesea la fereastră şi priveam fulgii de zăpadă cum cad şi măresc covorul alb. Şi într-o zi mi-a venit aşa, să încerc să fac şi eu o poezie. Şi am făcut-o! Avea numai şase versuri, contrar canoanelor ştiute de mine, cu strofe din patru versuri, dar mai mult de-atât n-am fost în stare să scot. Era ceva cu un pom de iarnă peste care cădeau fulgii de zăpadă şi el rezista eroic, privind mulţimea de copii ce-l înconjurau şi se jucau, lărmuind.

Mândru de creaţia mea, am transcris-o pe curat, pe o foaie de caiet şi abia am aşteptat să vină Victor de la şcoală, ca să i-o citesc.

– Fugi, bă, de-aci! m-a luat el în râs. Asta e poezie?

– Da' ce e?

– Hai, bă, lasă-te de poveşti! Cine ştie de unde ai copiat-o.

– N-am copiat-o de nicăieri! m-am apărat eu de

monstruoasa acuzație.

M-am repezit la mama, aproape plângând de ciudă, ca să-i citesc opera.

– Sună frumos, a zis ea. Tu ai scris-o?

– Da, mamă, eu am scris-o.

– E bine, dar parcă prea scurtă.

Eram de aceeaşi părere, dar dacă mai mult nu putusem, de unde să mai scot ceva?

– Mamă, eu atâta am avut de gând să scriu, m-am apărat eu. Atâta e poezia asta. Poate altele or să fie mai lungi. Deocamdată atât am avut de spus.

– Bine, bine. Dacă îți mai vin idei, mai scrie.

– Dar Victor zice că am copiat-o.

– De unde a scos-o el? Ah, să vezi ce-i fac!

Şi eu m-am întors în cameră, la Victor, bucuros că mama îmi apreciase favorabil creația şi convins că frate-meu habar n-avea ce-i aceea o poezie bună.

Eram convins că aş mai fi putut compune poezii, văzusem că doar nu era chiar aşa de greu, dar n-am mai făcut nici o încercare atunci, pentru că nu mai găseam nici subiecte de tratat şi nici rime. Şi-apoi, parcă îmi spunea ceva că poezia aceea era o capodoperă, a cărei calitate n-aveam s-o mai întrec niciodată, indiferent de amploarea eforturilor pe care le-aş fi făcut.

Victor se înscrisese la biblioteca orăşenească şi împrumuta cărți de acolo, pe care le citeam şi eu, fără ştirea lui. Era el cam egoist şi-mi interzicea să mă ating de lucrurile lui, sau poate mă considera prea mic pentru lectura acelor magnifice romane, precum *Doi căpitani*, *Tânăra Gardă*, *Vasioc Trubaciov şi tovarăşii săi*, *Partizanii*, toate de autori sovietici. Eu le citeam însă, fără să-i mărturisesc lui, ca să nu mă bată, căci mă atingea pentru cel mai mic fleac, făcându-mă s-o caut urlând pe mama, ca să-l pârăsc.

Probleme mari am avut cu numele personajelor, pentru că grafia românească era cam nesigură, iar diminutivele semănau uneori, încurcând genurile. Saşa, Vanea, Petruşa, erau nume care puteau fi atribuite şi unei fete, dar şi unui băiat. Am descoperit însă destul de repede cum pot să gicesc sexul personajului ambiguu, aşteptând ca în text să-i apară numele complet sau un amănunt semnificativ (un băiat, de exemplu, n-ar fi putut îmbrăca o rochiță înflorată).

Doi căpitani a fost o carte greoaie, la care am apreciat mai mult povestea de dragoste, ciudată pentru mine pe atunci, dar frumos condusă de Kataev. Am remarcat că Victor recitea cartea, şi a făcut-o de mai multe ori, semn că şi lui îi plăcuse, şi nici eu nu m-am lăsat mai prejos, am recitit-o de câte ori mi-a căzut în mână. El avea două caiete cu arc, ceva nou la vremea aceea, unul pentru însemnări cu caracter personal, iar celălalt pentru rezumate ale cărților pe care le citea. Eu nu aveam un caiet cu arc, cu toate că tare mi-aş fi dorit unul. Abia printr-a patra am făcut şi eu rost de unul, pe care l-am folosit numai şi numai pentru rezumate. În caietul lui Victor am citit cronica la *Doi căpitani*, aşternută cu scrisul lui estetic, pe care l-am invidiat întotdeauna. Aşa ceva aş fi putut scrie şi eu! Da, dar numai la nivel de rezumat! Dacă ar fi fost să dezvolt ideea...

Nu ştiu dacă şi colegii mei de clasă vor fi citind ceva. Eram convins însă că nu prea citeau, niciodată nu-i auzisem comentând vreo carte. Şi prima prezentare critică a unui roman am făcut-o pentru ei. În calitate de preşedinte de detaşament, aveam datoria să pregătesc adunările de pionieri lunare. Nu le țineam lunar, era şi prea greu să mobilizez aproape treizeci de oameni şi nici nu prea vedem ce am fi putut discuta acolo. Învățătoarea avea însă datoria să ne urmărească activitatea organizației şi m-a întrebat o dată de ce nu țin adunările.

– Nu avem subiecte de discutat, tovarăşa, m-am apărat eu.

– Cum nu aveți, Manole? Ce-ar fi să prezinte cineva un roman, o carte? Cine crezi tu că citeşte de la voi din clasă?

I-am dat vreo trei nume de fete, pe care le credeam mai citite.

– Vorbeşte cu ele şi hotărâți cine va prezenta o carte. Trebuie să găsiți ceva, literatura sovietică este atât de bogată

doar...

Fetele n-au vrut să răspundă sarcinii. Atunci m-am hotărât s-o rezolv eu însumi. Nu mi-a fost greu să aleg o carte bună. Tocmai citeam *Tânăra gardă* a lui Arkadi Gaidar. Ce putea fi mai bun decât un roman despre tinerii eroi din marele război sovietic? Mai greu mi s-a părut să încropesc recenzia romanului. Am încercat eu s-o fac singur, dar vorbele nu se legau. Noroc că volumul avea o prefață. Am luat câteva paragrafe, le-am mai prelucrat – dar nu cine ştie ce – ca să le mai schimb oarecum, să nu-mi fie depistat plagiatul, după care am aşternut frumos textul pe caietul cu arc, pe coperta căruia scrisesem frumos "Caietul detaşamentului de pionieri al clasei a IV-a B".

Lectura recenziei n-a durat mai mult de un sfert de oră. După ce am terminat, s-a lăsat liniştea. Nimeni nu mai ştia ce trebuia făcut. Învățătoarea a întrebat dacă a mai citit cineva cartea, pe care a prezentat-o în câteva cuvinte alese ca fiind o creație remarcabilă a literaturii sovietice. Nimeni n-o citise. Am spart imediat adunarea şi ne-am pregătit de plecare. O colegă, blondă şi pe nume Eliza, s-a apropiat de catedră, unde îmi ținusem eu discursul şi îmi strângeam lucrurile, şi m-a întrebat neîncrezătoare:

– Tu chiar ai citit cartea asta?

– Desigur. Altfel nu aş fi putut vorbi despre ea.

– Dar e atât de groasă...

– Da, dar e şi frumoasă!

Am bănuit că o văzuse şi ea pe undeva, poate o avea şi acasă, dar n-o citise. I-am recomandat s-o citească, neapărat.

Din vreo douăzeci de coli albe, îndoite în două, mi-am confecționat un caiet, cu capse, ca cele din comerț, numai coperta nu era de carton. Am trecut uşor peste acest amănunt nesemnificativ. Aveam pe atunci un stilou ieftin, cu o peniță care scria foarte gros. Nu ştiam pe atunci că se mai putea ascuți puțin. Nici nu mă interesa de fapt amănuntul acesta. Mă cuprinsese febra creației. Nu ştiam încă ce aveam să scriu, ştiam doar că trebuie să scriu şi-atât.

M-am aşezat la masă şi-am început să-mi chinui mintea în căutarea unui titlu. Evident, trebuia să fie ceva deosebit, şocant, atrăgător şi neinterpretabil. Până la titlu însă am sesizat că lipsea numele autorului. Măgură Manole? Hm! Suna prea a catalog şcolar. Manole Măgură? Parcă era mai bine. Am pictat, cu litere de tipar, puțin lăbărțate, în susul copertei, numele: MANOLE MĂGURĂ. Titlul încă nu ieşea la iveală. Până atunci, să scriu măcar locul şi anul apariției, cum văzusem că se face la o carte ce se respectă. Jos, în mijloc, am scris CRAIOVA, iar dedesubt, 1959. Până aici, totul era perfect. Şi arăta şi frumos. Manuscrisul meu putea să fie confundat cu vreo tipăritură artizanală.

Pentru titlu, aş fi dorit ceva ca o uşă ce se deschide deodată şi lasă să se vadă ceva, viitorul, sau să dezvăluie secretul... Ce secret? Habar n-aveam, dar trebuia să existe un secret. Altfel nici că se putea! Doar tot ce citisem eu, până şi Vasioc Trubaciov, aveau câte un secret, dacă nu chiar mai multe. "Se ridică vălul"?... Nu, nu e bun! Ce văl? Şi dacă se tipăreşte val în loc de văl? Că s-au mai văzut cazuri. Nu... Altceva ar trebui... Cine ascunde câte ceva? Norii... Ceața... Ceața! Asta e!... Ura! Am găsit!... Dar ce-am găsit? "Se ridică ceața"?... Nu merge, se apropie de cacofonie... "Ceața se ridică"... Îm? Parcă ar merge mai bine... Da, da, sună destul de bine. Tot ce-a fost ascuns iese la iveală când se ridică ceața... Dar ceața se ridică, sau dispare?... Ba se ridică! Gata, asta e!... Şi am aşternut frumos, în mijloc, titlul, pe două rânduri, cu litere mari şi puțin stilizate, să se vadă bine şi să şi incite.

Subiectul îl aveam pregătit, aşa, în mare. Acțiunea se petrecea într-un timp nedefinit, undeva după revoluția sovietică, pe vremea războiului civil. Personajul principal, căruia i-am găsit un nume splendid, din combinarea mai multora pe care le ştiam, era un fel de partizan din timpul războiului al doilea, purta însă cuşmă mițoasă precum Kociubei, fiind de fapt un amalgam de personaje şi caractere din mai multe epoci diferite. Băiatul ăsta se ocupa, la început, cu aruncarea în aer a unui tren de-al albilor. Se plimba printr-o

gară, Groznaia, până prindea un moment propice şi punea explozibilul. Ce punea? Nici o problemă! Ne descurcăm pe plan local. Punea carbid! Păi ce?, eu nu văzusem cum era cu carbidul? Făceam o gropiță în pământ, puneam în ea un gogoloi de carbid, turnam deasupra un pic de apă şi acopeream cu o cutie de conserve goală. Cu un băț lung, cu foc la capăt, ne apropiam târâş de dispozitivul improvizat. Explozia acetilenei făcea şi zgomot, ca de la un foc de armă, dar trimitea şi cutia de conserve sus, în înaltul cerului. Ca să facem ceva şi mai spectaculos, deasupra conservei puneam o piatră cât pumnul sau câteva mai mici şi ele şuierau prin aer ca plumbii cartuşelor rătăcite.

Deci personajul meu Ivan folosea carbidul drept explozibil. Calcula el timpul astfel încât explozia să se producă mai târziu. Cum făcea asta, nu-mi prea închipuiam, dar îl mai lăsam şi pe virtualul cititor să-şi bată capul cu problema asta. Ivan punea carbid în sticle, le punea apă şi dopuri, le agăța de roțile locomotivei cu sforicele pregătite dinainte – prevăzător! – după care se retrăgea frumuşel, trecând nestingherit printre controlorii albgardişti ai gării. Se ducea pe un deluşor din apropiere şi se aşeza acolo, la pândă, eventual cred că şi mânca ceva din traistă. Vedea cum pleacă trenul, sistemul lui de sforicele acționa, carbidul intra în contact cu apa şi se producea acetilena. Trenul prindea viteză şi la o cotitură se auzea deodată "bu-u-um!" şi gata, locomotiva se răsturna, vagoanele deraiau, se încălecau, un regiment întreg de duşmani ai revoluției era distrus. Mare e puterea carbidului!

Scrisesem vreo zece pagini, cu un scris mărunțel, zgârcit. Inspirația mi se cam terminase, dar şi pofta de a scrie. Fericit, mi-am luat manuscrisul sub braț şi am dat fuga la Radu, dornic să mă laud.

N-am găsit momentul propice. Era pe la sfârşitul anului şi părinții lui aveau musafiri, cu care aranjau planurile pentru sărbători. Radu m-a primit totuşi, trăgându-mă după el într-o bucătărie.

– Radule, ți-am adus să citeşti ce-am scris eu, să-ți dai şi tu părerea! l-am luat eu repede.

– Zău? Ai scris ceva? Ia să văd!

A citit prima pagină, apoi a răsfoit restul. Cu o voce neutră, mi-a propus:

– Nu vrei mai bine să-mi povesteşti tu ce se întâmplă mai departe? Uite, a făcut mama nişte prăjituri cu frişcă, o minune. Mă duc să aduc câteva. Cât mâncăm, îmi povesteşti romanul tău.

Nici nu m-a lăsat să răspund. Ştia bine că eram mare amator de prăjituri. La noi, mama nu făcea decât nişte pişcoturi trase prin maşina de tocat carne, folosind nişte forme din tablă, dar mai întotdeauna ieşeau fade. Nu rămâneau nemâncate, în lipsă de altceva dulce le mâncam şi pe-acelea, dar tare mi-aş fi dorit să facă şi ea prăjituri cu cremă şi frişcă, aşa cum făcea mama lui Radu, de ajunsesem să mă duc pe la el de multe ori numai cu speranța că o avea ceva prăjituri, căci niciodată nu mă lăsa netratat dacă avea ceva bun în casă.

Cum auzisem de prăjituri cu frişcă, uitasem de marele meu roman. Am pus manuscrisul pe o măsuță dintr-un colț şi l-am sprijinit pe amicul meu, care venea cu un platou plin de prăjituri.

– Mâncăm de aici cât putem, apoi mai rărim ce rămâne, ca să nu se vadă câte am mâncat.

Ca întotdeauna, avea idei prietenul meu. Şi lui îi plăceau prăjiturile, însă având în fiecare zi aşa ceva, nu mânca prea multe dintr-odată. Eu, în schimb, doritor de ele, am făcut să dispară vreo cinci, şase, şi aşa mai fi mâncat, dar îmi venea greață de atâta frişcă. Radu a făcut toaleta platoului şi l-a dus înapoi, la rece. L-am însoțit şi eu, ca să nu rămână singur.

Avea aparat de proiecție pentru diafilme şi am hotărât să vedem un film de două serii, "Ocolul pământului în optzeci de zile". Habar n-aveam cine era Jules Verne, dar asta nu m-a împiedicat să apreciez filmul, alb-negru, colorul apărând mulți ani mai târziu.

De romanul meu uitasem, că-l adusesem special, ca să mă

laud şi să-l comentez cu Radu. Mi-a adus aminte de el Despina, sora lui care în anul acela termina liceul. A intrat peste noi cu manuscrisul meu în mână. Când am văzut-o, am înlemnit. De unde-l luase? Când îl luase? Cum de-am fost aşa de căscat să-l las la îndemâna ei?

– Tu ai scris asta? m-a întrebat, neutră.

– Da.

– De unde ai copiat?

Tot sângele mi-a năvălit în cap. Radu se uita zăpăcit, când la mine, când la soru-sa.

– Dar, Despina, el a...

– Eu am scris! l-am întrerupt.

Nu aveam nevoie de ajutorul lui, trebuia să mă apăr singur.

– Nu ştiu de ce, parcă am mai întâlnit titlul ăsta. "Ceaţa se ridică"... Mi se pare cunoscut...

– E posibil, m-am avântat eu imediat, dar să ştii că am scris eu însumi aici! Ce interes aveam să copiez din alţii?

Despina a acceptat explicaţia, totuşi la sfârşit mi-a aruncat o frază care lăsa loc la interpretări:

– Da... Frumuşel scris. Şi mai continui? Nu încerci să scrii ceva mai serios?... Pare copilăresc, revoluţia văzută cu ochi de puştan... Şi totuşi, parcă am mai întâlnit undeva un titlu asemănător...

Mi-a aruncat manuscrisul pe măsuţa de pe care îl şi luase, mai înainte, când dusesem platoul cu prăjituri, după care ne-a părăsit.

Mie îmi pierise cheful de joacă. Eram tare supărat că fusesem acuzat de plagiat, chiar şi doar pentru titlu, când ştiam bine câte ceasuri de chin îmi ceruse aşternerea celor zece pagini de roman, câte dificultăţi tehnice fusesem nevoit să rezolv. Şi-acum, vine o fâşneaţă, cu aere de mare domnişoară, şi-mi spune că parcă a mai citit aşa ceva!...

Radu a simţit starea în care mă aflam.

– Lasă, nu fi supărat! Ce ştie Despina? Ea e cu gândul la măritiş, altceva nu mai ştie. Las-o în pace şi scrie-ţi romanul în continuare!

– Dar n-ai auzit-o, că a mai citit aşa ceva?

– Şi? Ce decă? Poate te-ai nimerit în gânduri cu alt scriitor, nu este imposibil.

N-am acceptat încurajările lui, dar nici n-am mai rămas acolo. Mi-am luat manuscrisul sub braţ şi am plecat, trist şi plin de gânduri negre.

N-am mai continuat romanul acela. Îmi intrase în cap ideea că cu adevărat puteam să scriu ce mai scrisese şi altul înaintea mea, fără să ştiu. Ar fi fost posibil?

Când am citit *Adam şi Eva* a năsăudeanului Rebreanu, mi-am amintit de întâmplarea aceea. Reîncarnarea s-ar fi produs totuşi prea repede. Nu era posibil.

În vară, Despina a dat examenul de maturitate şi, după câteva zile, s-a măritat cu un tip care a luat-o cu el la Bucureşti. Scăpam astfel de un critic deosebit de periculos.

3.

"Cum scrieţi?" era o întrebare printr-un almanah, adresată mai multor autori. Mie nu mi-a pus-o nimeni, dar am răspuns la ea ca şi la altele, tot nepuse mie.

Până la 35 de ani, am scris de obicei pe coli albe, şi pe o parte, şi pe cealaltă, având grijă să las în stânga marginea pentru îndosariat. O singură operă am scris-o după alt tipic, de la un capăt la altul al colii, drept urmare n-am putut s-o îndosariez niciodată, ţinând-o într-o mapă.

De multe ori am folosit caiete făcute de mine, din coli albe îndoite o dată sau de două ori. În general, stilul acesta de manuscrise îmi creau probleme, pentru că eram obligat să ajung cu scrisul până la sfârşitul volumului. Prin urmare trebuia să ştiu de la bun început cum să scriu pentru a mă încadra exact în spaţiul admisibil, nici mai mult, nici mai puţin.

Această modalitate am folosit-o intens la alcătuirea serialului "Haiducul zilelor noastre", unde împărţirea

capitolelor era absolut arbitrară.

În ultimul timp, folosesc caiete de matematică. E convenabil pentru scrisul meu zgârcit, iar o pagină de caiet este aproximativ tot atât cât una de carte, putând deci să-mi apreciez producția direct în pagini de carte.

La maşină am bătut câteva povestiri, direct, fără a avea ciorna înainte. E mai greu, concentrarea în fața maşinii îți răpeşte din cea pentru subiect. Prefer scrisul cu stiloul, niciodată cu pixul sau creionul. Îmi aleg cerneala cea mai intensă şi sunt foarte pretențios cu penița stiloului.

Scriitor de duminică, nu scriu decât ziua. Oricând. Nu am ore preferate. Dacă ar fi după mine, aş scrie toată ziua. Balzac scria foarte mult pentru că se şi ocupa de scris. (Îmi vine în minte o imagine, Sadoveanu – pe vremea când scosese *Mitrea Cocor*, aşezat la un birou imens, cu o bibliotecă aidoma în spate, cu un top de hârtie dinainte, pe care aşternea rândurile unei povestiri, cu toc şi peniță, cum era şi când am învățat eu carte; scrisese vreo cinci rânduri şi mi s-au părut foarte ordonate şi frumos caligrafiate. Marele scriitor era îmbrăcat în frac şi purta papion alb!).

Scriu neapărat pe o masă, indiferent unde. Îmi trebuie lumină multă, muzică în surdină, să nu vorbească nimeni în jurul meu şi să nu se agite prea multă lume în încăperea în care scriu.

O cafea, îndulcită cu miere, pachetul de țigări, bricheta, scrumiera, geam deschis, temperatura în jur de douăzeci de grade – condițiile ideale pentru scris.

Unii se înconjoară cu cărți. Mie nu-mi trebuie, decât un dicționar şi o istorie în date. Dicționarul mi-e necesar pentru a-mi clarifica eventualele ezitări ortografice – e ruşinos să te crezi scriitor şi să n-ai habar de ortografie! – iar istoria îmi arată imediat ce s-a întâmplat în anul cutare, dacă au fost sau nu evenimente importante.

Maestrul Ion Băieşu a descris foarte frumos cum scrie el numai noaptea: seara aşterne titlul operei, după care, permanent are probleme prin casă, pentru a cădea frânt dimineața, nereuşind să mai aştearnă vreun rând. Dinu Săraru zice că şi el face cam la fel, din alte motive, reuşind să scrie totuşi câte ceva numai când se retrage în satul lui natal.

O operă începută mă chinuie până o termin. Dacă nu scriu o zi la ea, simt că am pierdut ceva din mine. Doar dacă citesc ceva interesant nu resimt pierderea.

Cu "Cu Arizona în jurul lumii" am făcut prima experiență, de a scrie şi altundeva decât pe o masă. Ieşeam în curte cu două scaune, unul mai mic, pe care şedeam eu, şi altul mai înalt, pe care îmi puneam manuscrisul, într-o grădiniță cu tude de flori înalte, în care mă pierdeam cu totul, de nu ştia nimeni că aş fi fost pe-acolo. N-a ținut mult experimentul, pentru că nu era loc prea mult pe scaunul improvizat în masă de scris, iar grădinița era chiar lângă gardul de la stradă şi lumea care trecea pe trotuar mă deranja cu discuțiile.

Ideile mi se leagă destul de uşor. Pentru oricare scriere – chiar dacă a avut o pagină, ca "Fulgerul" – nu am în minte niciodată dinainte subiectul complet. Ştiu în mare ce-ar trebui să tratez. Cel mai bine mă descurc când aştern pe hârtie subiectul pe scurt. Câteva rânduri, repere de-a lungul operei. Restul vine de la sine. "Câinele prin apă" a fost elaborat ceva mai mult, câteva personaje şi-au primit biografia dinainte de a scrie primul capitol al romanului.

Scriu câte puțin, în fiecare zi. Îmi place să am stiloul încărcat permanent cu cerneală. După cel mult zece pagini îl umplu din nou.

Muzica nu mă deranjează. Nici dialogurile în limbi străine. Ascult emisiuni de radio unde se mai şi vorbeşte, nu e numai muzică transmisă, dacă se vorbeşte bulgăreşte sau sârbeşte, nici nu bag în seamă. Arareori când se dădeau prognozele meteo, mă mai întrerupeam şi eu de la scris ca să aud cum va evolua vremea.

Zgomotul şi vorbăria nu mă deranjează, atâta timp cât nu sunt prea distincte. Iar joaca şi țipetele copiilor la fereastră nu mă întrerup din lucru.

La ancheta respectivă, cei mai mulți au declarat că au cărți

multe pe lângă ei, unii nu pot scrie decât în biblioteci. Ce-or găsi ei în alte cărți, nu mai înțeleg! Mai şi zice unul că aşa e, "cărțile din cărți se fac" (!?!)

Mă şi minunez cum de-a avut curaj să spună aşa ceva! Pe critici îi mai înțeleg, dar altă "specie" de scriitori nici n-ar avea nevoie de mai mult decât de nişte dicționare.

Locul pe care scriu – o jumătate de masă – este aranjat după tipic, nimic nu e lăsat la întâmplare. Nu-mi plac mirosurile pătrunzătoare, care mă agasează şi mă fac să-mi pierd inspirația.

Țin şi la estetica scriiturii. Niciodată n-am scris ininteligibil. Nu obişnuiesc să-mi revizuiesc scrierile şi de aceea consider că forma care rămâne – la mine, prima – trebuie să fie şi uşor de citit.

4.

"Cum scrieți?" – Foarte uşor!

Important este să am ideea. Într-o vreme îi mai copiam pe marii scriitori (nu de multe ori). Le furam ideile, dar le dezvoltam pe căi proprii. Nu mi-a mers niciodată. Am şi uitat titlurile acelor semi-plagiate.

Idei însă găsesc peste tot. Prin '74 îmi făcusem un carnețel în care-mi notam toate ideile, foarte scurt, din două, trei fraze. Pe unele le-am reluat. Altele au rămas la stadiul de idei.

Prin '62 sau '63 făcusem o listă de peste două sute de titluri, care mai de care mai şocante şi mai incitante. Era epoca de povestiri din Far West şi a celor cu subiect aviatico-aventurier. Din aceste multe – prea multe! – titluri, am realizat vreo trei povestiri. Dar pe atunci, fiecare titlu cuprindea însuşi subiectul, toate mi-erau clare numai din câteva cuvinte.

După lectura unui volum de povestiri al lui Cezar Petrescu, mi-am revizuit complet atitudinea (cam târziu, dar cu folos). Aflasem că el a scris enorm şi avea de gând să scrie mult mai mult, să devină un Balzac valah, abordând toate subiectele posibile la vremea lui. Jurnalul lui – peste 20.000 de pagini! – este el însuşi o operă de mari proporții. Îşi scria acolo toate ideile, le explica pe-ndelete, ca să nu mai aibă nevoie mai târziu decât de o reluare rapidă, pentru a le dezvolta în nuvele şi romane. Exemplul lui m-a influențat într-o anumită măsură.

Cel mai greu mi s-a părut întotdeauna scrierea primei fraze. Stau uneori minute şi minute în şir în fața hârtiei albe pe care am scris mare şi frumos doar o cifră: 1, iar fraza aceea, cu care ar trebui să captez interesul cititorului de la bun început, se lasă aşteptată. Mulți încep o scriere cu fenomene meteorologice neutre, precum "venise iarna", său "vântul de toamnă şuiera", sau, mai ştiu eu, ploua, sau era soare, în fine. Alții încep cu o liniuță de dialog. Ambele modalități m-au atras şi le-am folosit intens.

Nuvelele şi povestirile mi-au dat bătaie de cap mai mult decât romanele. Unii au probleme inverse, le e greu să treacă de la mic la mare. Evident, şi problemele sunt mai grele şi mai multe. Exprimarea prin intermediul romanului rămâne pentru mine cea mai la îndemână. Nuvela sau schița – delimitările au început să-şi schimbe obiectul, aceste două noțiuni fiind înglobate într-un titlu generic, de "proză scurtă" sau "pagini de proză", nimeni nu mai ştie unde şi când se opreşte o schiță, de unde începe nuvela – îmi sunt destul de apropiate, dar nu excelez în acest domeniu. Se presupune o parcimonie în cuvinte, iar cele scrise trebuie să dea cât mai multe informații din cât mai puține elemente. *Desfăşurarea* lui Marin Preda este o nuvelă de întindere mare, dar nuvelă, îneplinind regulile de definiție: unitatea de spațiu, timp şi acțiune.

5.

Creşteam într-un mediu oarecum închistat şi nepropice cărților. Acestea erau privite ca un balast nefolositor, bune numai dacă aveai bani de aruncat în vânt, ori noi nu aveam. Patru oameni trăiau dintr-un salariu destul de mic.

De la serviciul tatei, îi mai obliga vreun şef politic să

cumpere cărți, să se instruiască şi ei, de la un mic stand amenajat în incinta instituției. Tata lua şi el cărți, că doar era obligatoriu, să se raporteze apoi că s-au vândut atâtea titluri din noua literatură, să se arate că omul noii societăți este interesat de ridicarea nivelului cultural. Dar tata cumpăra volumele cele mai ieftine – avea acest drept, conta numai numărul lor – şi la câțiva ani de la stabilizarea din '52 aveam să citesc două cărți cu preț 1,32 lei şi 1,44 lei. Le-am citit mai întâi ca să fac exercițiu, pentru că nu înțelegeam mare lucru din ele, cu toate că nu erau mai groase decât degetul unui copil mic.

Una dintre ele, scrisă, cred, de autorul scenariului "Dincolo de brazi", povestea despre lupta plină de eroism a grănicerilor noştri împotriva spionilor titoişti, pe care-i prindeau greu, dar sigur, în zona a treia de frontieră. Nu ştiam ce era aceea zonă de frontieră numerotată, dar ştiam cine erau spionii, iar dacă erau şi titoişti, erau şi mai periculoşi decât alții, englezi sau americani. Vălul neîncrederii între noi şi statul vecin începuse să se destrame, dar procesul era lent şi eu încă mai credeam în imaginea lui Tito, cu teancul de dolari ieşindu-i din buzunar şi cu barda însângerată în mână. Mă mândream cu bravii noştri grăniceri, care ne apărau țara şi liniştea de răutatea vecinilor sârbi, care, bieții, aveau destule probleme pe atunci pentru a ne mai duce şi nouă grija. Cazematele din beton construite pe vremea aceea pe tot întinsul malului stâng al Dunării aveau să rămână ca un exemplu viu al erorii politice, dintr-o anumită perioadă istorică, punând probleme – peste ani – la construirea digurilor noului lac de acumulare pentru hidrocentrala Porțile de Fier II.

Cealaltă carte era a unui autor sovietic şi se ocupa tot de o acțiune a unui grănicer (sovietic, evident!), acesta surprinzând un spion venit dinspre China pe undeva prin munții din nordul Manciuriei. L-am îndrăgit eu şi pe acel grănicer, cu tot numele lui cam de neînțeles – Bulat îl chema – mai ales că se dovedea a fi un tip isteț, descoperind în echipamentul spionului o hartă imprimată pe o batistă din mătase fină, lapte condensat în pliculețe, busolă încastrată într-un nasture, un cifru secret tot într-un nasture, tot echipamentul lui inspirat parcă din relatările despre dotarea trupelor de paraşutişti din Divizia 101 americană ce debarcase în Normandia la 6 iunie 1944, de unde concluzia firească, spionul acela avea pregătire americană, desigur.

Din ambele volume am reținut ideea principală, noi trebuie să ne apărăm patria împotriva oricărui amestec din afară.

– Ce zici, tată, mai au americanii de gând să vină? îl întrebam şi eu pe tata, speriat la gândul că s-ar putea ca şi eu să fiu obligat să pun mâna pe o armă, să-mi apăr țara de invazia imperialiştilor.

– Păi ce-ți veni, mă, să întrebi asta?! se mira el.

– Aşa zice tata mare, că o să vină americanii într-o zi, şi-o să dăm de naiba!

– Ta-tău marele vorbeşte numai prostii! zicea tata şi dădea din mână a lehamite.

Bunicul trăia totuşi cu speranța şi credința că americanii vor veni într-o zi peste noi, nu se poate să ne lase aşa, de izbelişte. Credința i se adâncise după moartea lui Stalin, "acum nimic nu-i mai poate opri pe americani!". N-au venit atunci, au scăpat ocazia. Totuşi, în '56, când era contrarevoluția în Ungaria, bunicul râdea mânzeşte:

– Hei, nepoate! Ce te faci acuma? Că, uite, Ungaria e lângă noi, în Polonia se întâmplă ceva rău, în Berlin la fel, acuma vin americanii şi la noi!

Eram îngrozit de posibilitatea aceasta. Buchiseam în ziar, stând pe o rogojină în curte, la umbra unui păr mălăios, lângă tata şi mama, speriați şi ei, îngrijorați de evenimentele din țara vecină şi prietenă. Nu ştiam pe atunci ce se întâmpla de fapt acolo, cum totul pornise de la lupta pentru putere a două grupări, aparținând amândouă (!) aceluiaşi partid. Alegerea rușilor s-a oprit asupra uneia dintre ele, după criterii care nu puteau fi decât subiective, pornindu-se lupta împotriva celeilalte. E normal să gândesc că acolo şi-au băgat coada şi anglo-americanii, însă suferințele au fost numai ale poporului

ungar. Înăbuşirea contrarevoluției s-a făcut după metodele preluate cu un deceniu şi ceva înainte, de la nemți. Când citeam în ziar că metroul din Budapesta a fost inundat, deoarece acolo, jos, se retrăseseră contrarevoluționarii – de fapt, nişte cetățeni îngroziți – mi se făcea pielea ca de găină şi nu înțelegeam cum e posibil să omori atâția oameni în numele unei idei care oricum s-ar fi impus, cu ei sau fără ei. Stan Măgură, fratele cel mai mic al tatei, se bucura... "Aşa le trebuie!... Să-i omoare!... Să-i înece!... Să-i distrugă complet!"

– De ce, neică? îl întrebam eu, copil, neînțelegându-i încrâncenarea.

– Tu eşti mic, nu înțelegi, scrâşnea el. Dacă într-o țară socialistă apare contrarevoluția, asta e periculoasă pentru tot restul lagărului. Nu trebuie să vezi în ăştia, care mor, oamenii!... Ei nu sunt oameni! Sunt duşmani!

"Aha! Duşmanii comunismului nu sunt oameni!" Păi cum să fie oameni? Eisenhower avea în țara lui negri, care doar coborâseră din copac cu câteva generații înainte. Dulles – ce mai nume! – amenința cu bomba atomică, ori ăsta putea fi el om?

Stan Măgură activa atunci în UTM, era ceva secretar pe la raion, şi venea des pe la Craiova, la regiune, pentru analize şi primiri de sarcini noi. Era plin de lozinci, dar față de mine folosea alt limbaj, mai apropiat, mai deschis. Ieşea din dogmă, înaintea timpului.

6.

Cinematografia îşi schimba subiectele rapid. Dacă un timp nu văzusem decât filme cu revoluția, acum începeau cele care tratau ultimul război. Revoluția bolşevică nu numai că se cam învechise, dar la modă erau operele care preamăreau personalitatea şi activitatea tătucului Stalin, ori el avea drept cea mai mare realizarea câştigarea războiului şi cucerirea unei jumătăți din Europa. Subiectele erau frumoase, actorii se împuşcau pe capete, se produceau explozii impresionante, din toate aventurile ostaşul sovietic ieşind cu bine. Nemții erau prezentați ca nmişte incapabili şi monştri plini de cruzime. Mai greu mi-a fost să înțeleg cum a pierdut partida Zoia Kosmodemianskaia, când ruşii câştigau întotdeauna. Nu trebuia să moară!

Editura "Cartea Rusă" scotea volume cu nemiluita, dar în mâna mea n-au ajuns decât vreo trei, toate prezentând ororile naziştilor din timpul războiului. Mă cutremuram când citeam despre lagărele de concentrare şi execuție!

Un coleg mi-a dat să citesc "Jurnalul Annei Frank". N-aş fi crezut niciodată că o carte mă va impresiona atâta, încât să mă vă alături de personajele ei. Biata Anna! După ce reuşeşte să supraviețuiască atâta timp, moare cu câteva luni înainte de terminarea războiului. Cât am urât atunci războiul!

Nu ştiu ce m-a impresionat mai mult în cartea Annei Frank. Curajul de a se autoclaustra mai mulți oameni într-un spațiu atât de mic? Dorința de supraviețuire? Micile incidente (inerente)? Încrederea în viitor?

Anna era un pic mai mare decât eram eu când îi citeam jurnalul, însă, după cum scria, o vedeam mult mai matură. La vârsta ei, eu nici nu scriam atât de bine, cu toate că avusesem parte de o educație poate mult mai elevată decât a ei. Oricum, citindu-i jurnalul, n-am văzut-o deloc o fetiță, ci o tânără destul de maturizată.

Am recitit cartea, o dată şi încă o dată, dornic să pătrund mai bine în secretele supraviețuirii lor. Citeam despre varza stricată pe care o mâncau, de nevoie, dar nu-mi închipuiam cum ar fi putut fi, pentru că varza pe care o mâncam eu era întotdeauna bună, proaspătă, pregătită cu măiestrie de mama.

Am mai recitit cartea pe la douăzeci de ani, cu alți ochi, apoi am văzut şi revăzut un film făcut după carte. Impresiile au fost mult mai profunde! Totul m-a condus la încercarea de a înțelege cum de a fost posibil, în mijlocul unui secol în care omenirea a ajuns la un grad de civilizație deosebit, să apară monştrii aceia al căror exponent a fost Hitler? N-am găsit explicația.

Timid, m-am aventurat în lectură. Victor aranjase să mă înscriu la biblioteca orăşenească, să nu mai fiu nevoit să aştept după el, citind amândoi aceleaşi cărţi. Am ales la întâmplare o carte pe care o văzusem şi la el, cu câtva timp înainte, dar care nu mă atrăsese din cauza unui titlu şters: "Mathias Sandorf" de Jules Verne (pe care îl citeam ca pe româneşte).

– Bă, ce carte citeşti tu? s-a interesat Victor, alene, răsfoind volumul, cu credința ascunsă că eu nu voi înțelege mai nimic din el.

– Mateiaş şi nu mai ştiu cum. E bună?

– Îm! Merge... Dar o să înțelegi ce scrie?

– Sper.

N-am înțeles mai nimic. Prea multe aranjamente, închisori în vechi castele voievodale, mesaje trimise prin porumbei. Poştă n-or fi avut?

Dar dacă romanul m-a lăsat cam nelămurit, mi-a deschis apetitul pentru rebus. Era acolo o grilă, un careu de cuvinte încrucişate, pe care cineva o aşeza deasupra unui grup de litere, de patru ori la rând, alcătuind apoi fraze din cele culese, dezlegând misterul unui text fără nici un căpătâi altfel.

Am lăsat de-o parte romanul, încercând să alcătuiesc şi eu o grilă pentru dezlegat mesaje cifrate. Zile la rând m-am tot chinuit, dar nu mi-a ieşit nimic. În schimb, am remarcat că grila aceea semăna cu cele din revista *Rebus*, din care Victor dezlega zilnic câte ceva. Am pus mâna pe câteva reviste, încercând să înțeleg şi eu sensul şi principiile de construire ale careului. Autodidact, cum am fost mai toată viața, prea mândru ca să cer explicații fratelui meu, am prins repede şmecheria. Din nişte numere mai vechi am dezlegat câteva careuri cu temă, mai ales geografice, căci aveam un atlas pe care-l puteam consulta oricând. Când am dat însă de careurile de definiții, m-am blocat. Păi cum vine asta? Una spui şi alta iese?! Nu l-am întrebat nimic, nici atunci, pe Victor. Am citit dezlegările lui, pe unde erau, şi m-am lămurit cam cum vine chestia.

Bun rebusul, căci îl descoperisem , dar m-am întors din nou la Mateiaş al lui Verne (mă lămurisem între timp că se citeşte altfel pe franțuzeşte) şi un careu ca al lui tot n-am fost în stare să compun.

Dacă tot îl descoperisem pe marele vizionar francez, găsind o altă carte de-a lui pe la bibliotecă, am luat-o, cu toate că titlul iarăşi nu-mi spunea mai nimic: "Uimitoarele aventuri ale lui jupân Antifer". Am devorat-o, pur şi simplu. Alte aventuri, într-adevăr uimitoare!

Mi-am amintit că la prietenul meu Radu văzusem alte cărți semnate Jules Verne şi nu m-am sfiit să i le cer.

– Îți plac şi ție? s-a bucurat el, bănuindu-l eu de un oarecare egoism până atunci, el citise deja, dar mie nu-mi mărturisise.

I-am spus ce anume citisem din creația lui Verne.

– Puțin! a hotărât el şi a început să-mi înşire o grămadă de titluri, în care cel mai adesea auzeam "Aventurile a trei... şi doi... în...", unde punctele de suspensie se înlocuiesc cu două naționalități, iar la coadă se pune zona de pe Terra pe unde se plimbau acei ruşi, sau englezi, sau francezi, sau mai ştiu eu ce.

– Radule, dar tu le-ai citit pe toate astea?

– Nu, mă! Le-am văzut doar, aici, în biblioteca tatei.

– Şi de unde ştii că sunt bune?

– Un om care a scris "Cinci săptămâni în balon" nu se poate să scrie ceva slab!

– Cum vine aia, cu balonul?

– Aşa-i zice la carte.

– O ai?

– Da.

– Mi-o dai?

Mi-a dat-o, şi rău a făcut. După ea, i-am cerut toate celelalte volume pe care le mai avea.

Cel mai greu mi-a fost când am dat peste două pagini în care Jules Verne scrisese numele unor călători care făcuseră cercetări în zona izvoarelor Nilului, precum şi anii când se întâmplau acestea. Respectivele nume nu-mi spuneau nimic pe atunci, eh!, nişte cutezători care s-au avâbntat în jungla africană (pe atunci nu ştiam şi despre savane şi deşerturi) ca să

vadă de unde izvorăşte Nilul! Ce s-or fi zbătut atâta să afle, când în atlasul meu rusesc se arăta clar că Nilul izvorăşte din lacul Victoria?

A fost prima carte la lectura căreia am pătruns cu sufletul printre personajele ei de basm. De atunci aveau să mai fie multe altele, care să mă cucerească, dar aceea avea să fie de neuitat.

Imediat mi-am şi închipuit nişte posibile aventuri prin Africa – în mintea mea, un teritoriu unde orice era posibil – cu şi fără baloane. Simţ practic, îmi puneam problema rezolvării tuturor necesităţilor pentru aventurile mele, căci, în fond, pe mine mă vedeam eroul prioncipal. De toate aş fi făcut rost uşor, numai de gutapercă pentru balon ar fi fost mai dificil. Trebuia să rezolv situaţia şi atunci am apelat la nişte prieteni, francezi desigur, care îmi puneau la dispoziţie materialul. Mă hrăneam cu pemmikan (chiar aşa, cu doi "m") a cărui reţetă de pregătire o ştiam pe de rost. Dar, dacă toate erau rezolvate, ce scop avea expediţia mea? Mai nici unul! Am aruncat cele câteva foi de manuscris cât colo, lăsând pe altă dată scrierea aventurilor cu balonul.

"Copiii căpitanului Grant" nu m-a împresionat prea mult. În afară de faptul că m-a obligat să descopăr aproape singur coordonatele geografice ale diverselor puncte de pe glob, prin care treceau alde Glenarvan (lord!) şi restul personajelor, nu mi-a lăsat o amintire deosebită. Profesorul Paganel nici măcar nu mi s-a părut real, era inventat complet – cum, de fapt, şi era – iar gafele lui permanente mă îndrituiau să-l cred un troglodit, nu un savant.

Dar iată că am dat peste "20000 de leghe sub mări"! În primul rând, m-am documentat să văd ce-i aceea o leghe. Am găsit pe undeva că este o unitate de măsură a lungimilor, dar se scria *league* şi nici măcar nu era ceva sigur, dacă era engleză, avea o anumită valoare, dacă era americană, avea o alta. Mai descurcă-te, dacă poţi! Oare Jules Verne la care s-o fi referit? Am trecut peste problema aceasta, oricum nu aveam s-o rezolv nicicând, şi visam numai submarine şi costume de scafandru. Imaginea submarinului Nautilus al căpitanului Nemo o asociam cu cea a unui submarin modern, nicidecum cu cea imaginată de scenografii studiourilor Walt Disney, care au realizat o peliculă cam puerilă, nu în spiritul romanului, chiar dacă acolo juca şi Kirk Douglas în rolul harponierului Ned Land (pe el, poate chiar aşa mi l-am imaginat).

Începusem să-mi formez o părere oarecum greşită despre Jules Verne. Apreciam imaginaţia lui, dar personajele lui nu trăiau, nu-şi puneau probleme, nu se defineau ca nişte caractere! Nu era romancier, era numai un vizionar.

Noroc că am dat peste "Insula misterioasă", altfel poate n-aş mai fi citit niciodată o carte de-a lui. Aici, da!, aveam să găsesc exact ceea ce căutam: romanul!

Cei cinci naufragiaţi – dacă astfel se poate spune despre nişte inşi ajunşi undeva în ocean pe calea aerului, cu un balon – demonstrează o forţă morală deosebită. Nu se pierd în faţa necunoscutului, habar n-având ei pe ce pământ au fost aruncaţi de soartă ("Insulă, sau continent?). De la bun început însă îşi manifestă nevoia de a avea un lider, pentru a se organiza. Cyrus Smith, inginer de meserie – J.V. a avut o anumită predilecţie pentru tehnologi – reprezintă pentru ceilalţi rătăciţi ai sorţii singura şansă de scăpare. Dacă la început nu-l găsesc, abia îşi pot rezolva problemele de primă necesitate (adăpost, hrană, foc). Chiar neajutoraţi nu puteau fi ei de la natură, mai ales Pencroff, care era marinar şi văzuse desigur multe prin călătoriile cu care se lăuda! De îndată însă ce l-au descoperit pe inginer, toate necazurile aveau să treacă, nici nu se putea altfel. Omul le face focul, cu o lentilă artizanală (pe care am încercat şi eu s-o confecţionez, dar nu mi-a dat nici un rezultat concret, ducându-mă la concluzia că J.V. cam dădea bărbi), descoperă vreo trei boabe de grâu şi face socoteala că în trei, patru ani pot avea o recoltă suficientă din care să se poată hrăni şi să le rămână şi pentru răsădit, îi transformă în agricultori, fierari, olari, dulgheri. J.V. n-a reuşit totuşi să rezolve problema armelor, o întâmplare însă le aduce un colet în care găsesc tot ce le mai lipsea. Eu n-am prea fost de acord

cu rezolvarea aceasta, ideea centrală a romanului era alta, trebuia s-o rezolve tot prin ei înşişi. Mica lor societate mergea foarte bine, toți ascultau ordinele şefului – pe care îl simțeau conducător, nu-l aleseseră, le era net superior prin vastele-i cunoştințe tehnice – şi nu se răzvrăteau împotriva nici unei hotărâri pe care o lua el în numele tuturor. Mai rar o asemenea societate, în care să existe o înțelegere perfectă.

Peste ani aveam să citesc "Supraviețuitorii de pe Bounty" de Robert Merle, care avea subiectul oarecum asemănător "Insulei misterioase", numai că de data asta mica societate închegată pe insula Pitcairn era erodată de interese mărunte, egoiste, terminând prin exterminarea tuturor bărbaților, cu excepția unuia singur.

Pus în fața gândului "oare eu ce-aş face dacă m-aş afla în una din situațiile prezentate de cele două romane?" mi-a fost greu să găsesc un răspuns. De-aş fi fost coleg cu Harbert (căci vârsta lui o aveam), cred că aş fi ascultat orbeşte de cel mai învățat dintre noi. Dincolo, lângă Adam Purcel, i-aş fi fost un ajutor de nădejde şi aş fi încercat să rezolv diferendele sociale – căci la aşa ceva se ajunsese, la certuri pentru putere, pentru viață mai bună, dar nu prin munca proprie, ci a celorlalți – poate, însă, fără succes.

Subiectul mi-a plăcut, insulele singuratice, pe care eventual ar fi naufragiat cineva, m-au atras mereu. Gauguin a fost în stare să lase o situație şi o familie, la bătrânețe, pentru a pleca în Tahiti să picteze ceea ce visase o viață întreagă. Mirajul locurilor îndepărtate era teribil.

7.

Abia prin clasa a cincea am descoperit cu adevărat lumea minunată a cărților. Odată cu ea, descopeream lumea, exterioară şi interioară. Momentul era o adevărată revoluție. Patima devenise de-a dreptul deranjantă – mulți din generația mea au trecut prin această fază a adolescenței – căci înlocuiam cu bucurie manualele şcolare cu oricare altă carte, mai ales dacă avea un pic de aventură în ea. Era vârsta la care visele sunt numeroase şi par uşor de realizat.

Printre cele mai citite cărți, reluată ani de-a rândul, a fost "Robinson Crusoe". Nu mă interesa cine a fost Daniel Defoe, îmi ajungea să ştiu că era autorul acelei minunate aventuri, cu un personaj atrăgător, un om ca toți oamenii, nici mai bun, nici mai rău decât alții. Firea mea, de caracter interiorizat, m-a făcut să-l îndrăgesc şi mai mult pe Robinson, omul care a trăit atâta amar de vreme pe o insulă pustie, unde abia spre finalul perioadei şi-a găsit un tovarăş, pe Vineri. Nu aventura m-a atras cel mai mult, ci omul Robinson.

Paralela cu "Insula misterioasă" era inerentă. Deosebirile – esențiale. La Jules Verne, echipa era cea care putea să reuşească. La Defoe, şi un singur om putea răzbi, cu condiția să o şi dorească. Episodul cu lucrul la o ambarcație mai mare decât ar fi putut el urni din loc este elocvent pentru aspirația omului spre realizarea unor lucruri mărețe, dar şi pentru neputința lui, de unul singur. Versurile din "Hora Unirii" îşi verifică şi aici valabilitatea: "unde-i unul, nu-i putere... unde-s doi, puterea creşte..."

Nu mai ştiu cum a ajuns în biblioteca mea un volum cu copertă albastră, "Aşa am învățat carte", de Dumitru Corbea. L-am citit de vreo cinci, şase ori, încrâncenându-mă de fiecare dată şi urându-i pe boierii noştri şi pe arendaşi, pentru suferințele micului pui de țăran dornic de învățătură. Povestea lui dispărea repede, citind aventurile unor copii de vârsta mea, în romanele lui Râbakov ("Stiletul" şi "Pasărea de bronz") sau "Vasioc Trubaciov şi tovarăşii săi" (trei volume cu tonaj!). Căci, instinctiv, mă simțeam mai apropiat de romanele optimiste. Sufeream destul eu însumi (din cauza unui singur salariu în familie, la patru suflete) ca să apreciez mai mult cărțile în care totul se desfăşura într-o lumină mai veselă.

Cu toate acestea, majoritatea personajelor mele nu au fost optimiste. Până şi cei care în final reuşeau să iasă din toate încurcăturile, munceau greu şi mult pentru asta. Iar cei mai

optimişti au fost de fapt nişte indiferenţi, cărora nu prea le păsa dacă vor reuşi sau nu. Încă din perioada primelor lecturi mi se conturau totuşi caracterele personajelor mele viitoare: cât mai integri, suflete tari, buni camarazi, reţinuţi la vorbă, dornici să se manifeste mai degrabă prin fapte decât prin vorbe.

Perioada scriitorilor sovietici a trecut destul de repede, căci deschideam şi noi un drum în literatură. Din păcate, scriitori naţionali erau puţini încă, mai mult din cauza îngustimii vederilor cenzorilor, decât dintr-o lipsă reală de scriitori. Cenzorii aceia nu aveau decât o singură misiune: să nu lase să se publice cărţi care ar fi putut fi interpretate ca fiind împotriva regimului de democraţie populară. Nu făceau rău, niciodată nu am fost de părere să se dea liber cuvânt tuturor celor care ar fi vrut să scrie, iar perioada aceea era plină de frământări şi de contradicţii, încă nu o terminasem cu burghezia, care stătea ascunsă şi abia aştepta să scoată din nou capul la iveală.

Romanele care apăreau – puţine – ori erau neutre, ceea ce era foarte greu, ori erau angajate pe linia realismului socialist. Nu ştiam eu pe atunci ce-i acela realism socialist, dar nu prea înghiţeam cărţile scrise conform criteriilor lui. Ceva mai târziu aveam să citesc şi eu câteva din ele şi mă minunam cum de oamenii erau aşa net împărţiţi în două: oameni buni, care nu aveau nici o scădere de caracter, şi oameni răi, care nu aveau altceva de făcut decât să se opună permanent celor din prima categorie. Dar până acolo, mai aveam...

Deocamdată descoperisem un personaj ciudat, Gordon Pym, al lui Edgar Allan Poe. Mi-a plăcut de el, pentru că părea a fi un om destul de obişnuit, obligat la eroism numai datorită unor condiţii speciale în care-l aduseseră valurile vieţii. Eram impresionat de aventurile sale printr-o parte a lumii pe care nu mi-o închipuiam eu bine, o asemuiam cu cea din timpul iernii de pe la noi...

Imediat am citit "Sfinxul ghețarilor" de Jules Verne. Am înțeles că Poe continuase acest roman, dar în cu totul alt stil, mult mai plăcut. Atunci l-am dezavuat pe Verne, rămânând de-a lungul anilor scriitorul cu cele mai multe opere citite de mine, dar menținându-mi interesul numai la nivelul previziunilor lui, mai mult sau mai puțin științifice. Abia peste ani aveam să înțeleg că nu greşisem prea mult, Verne reprezintă o etapă importantă în lectura oricărui adolescent, peste care nu trebuie să se treacă, deoarece el îmbină aventura cu problemele tehnice, deschizând o perspectivă în studierea manualelor şcolare cu mai mult interes.

Se deschisese accesul literaturii străine şi pentru noi. Dacă se descoperise că literatura sovietică nu era singura de pe pământ bună pentru noi, în lipsa unei literaturi naționale bogate, era nevoie de cea din occident pentru culturalizarea maselor. Mai ales de tineret se avea grijă, să i se pună la dispoziție cele mai bune cărți, pentru a-l forma conform noilor canoane, un om multilateral.

Numai aşa am putut să citesc atunci "Taipi" de H. Melville (H., pentru că nu se ştia prea bine de la ce nume venea iniţiala aceea, mulţi crezuseră că de la Henry, dar greşiseră, atunci se cercetase problema şi se găsise într-un târziu Herman, cu un singur "n", căci se găsiseră şi deştepţi care-l scriseseră cu doi "n" în coadă, chipurile, ar fi fost neam de german, ceva!). Scris într-un stil caracteristic unei anumite epoci a romanului englezesc, romanul m-a atras prin insolitul aventurilor celor doi fugari de pe un vas. În căutarea unei libertăţi depline, cei doi tineri dau peste un trib de indigeni care îi pun în faţa unei probleme insolubile: diferenţa de concepţie asupra noţiunii de libertate. Trăiesc în deplină libertate în mijlocul acelui trib de oameni din epoca de piatră, dar nu mai sunt lăsaţi să plece de la ei. În fond, de ce să mai plece de acolo? Nu au ei tot ce îşi doresc? Datorită dărniciei naturii, munca este redusă numai la culegerea roadelor pădurii, în rest, tot o petrecere. Şi totuşi, libertatea nu înseamnă numai atât. Cu prima ocazie, cei doi fugari o şterg din nou, de data aceasta în sens invers, spre societatea modernă.

Victor citise şi el cartea, ieşită la Editura Tineretului,

formatul consacrat al viitoarei colecții "Aventura". Încercam s-o comentez cu el, dar nu reușeam. El vedea cu totul altceva în carte.

Deodată am realizat că aveam lipsuri serioase în cunoștințele geografice. Am început să studiez atent atlasul geografic pe care-l aveam în casă, sigurulu apărut până atunci după război, tipărit la Moscova, în limba rusă. Buchiseam cu greu numele țărilor sau ale insulelor rătăcite prin Pacific, dar de atunci datează majoritatea informațiilor mele privitoare la harta lumii. La nevoie, puteam să schițez și un mapamond, fără greșeli prea grosolane.

Atlasul nu-mi era însă suficient. Instinctiv înțelegeam că toate cunoștințele geografice de care profitam noi nu ne fuseseră date de cineva de-a gata, ci că fuseseră strânse, cu trudă, de-a lungul secolelor. Și am căutat atunci o carte care să mă lămurească mai bine. I.P.Maghidovici – "Istoria marilor descoperiri geografice", un volum de proporții, dar și plin de informații amănunțite. L-am citit, cuvânt cu cuvânt, reținând mai toate datele strict geografice. Cât privește anii în care se petreceau diverse evenimente, niciodată n-am reușit să rețin decât anul descoperirii Americii de către Columb.

Peste ani aveam să citesc și "Istoria marilor descoperiri" a lui Jules Verne, dar eram suficient de matur ca să înțeleg că marele vizionar nu dispusese de toate informațiile când o scrisese. Numai așa se poate explica lipsa unor expediții importante, mai ales în Asia siberiană.

"Tăunul" de Voynich și "Călărețul fără cap" de Reid au reprezentat un interludiu în lecturile strict apropiate de domenii științifice, pentru că în 1957 sovieticii au plasat primul satelit artificial al Pământului și imaginația mea s-a aprins la gândul apropiatelor călătorii extra-atmosferice. Performanța similară americană, la circa trei luni după, a trecut aproape neobservată. Îmi închipuiam spaima americanilor văzând și auzind aparatul rusesec deasupra lor, fără să-i poată face ceva... Apoi rușii și-au întărit și mai mult poziția în avangardă, trimițând-o pe Laika cu următorul satelit, apoi, mai târziu, pe Strelka și Belka, în tandem, cățele-cosmonauți. Mi le și închipuiam decorate și asigurate de pensie viageră. Nu știam pe-atunci că Laika murise la întoarcerea din spațiu, nu se știe prea bine de ce, sau poate se știe, dar secretomania rușilor funcționează și acum și nu se spune adevăratul motiv al morții ei. Biata cățea, luată de pe maidan, a fost dresată să-și stăpânească nevoile fireşti pentru zile întregi și să stea nemișcată într-un spațiu restrâns. Dacă n-a fost decorată atunci, aș decora-o acum...

Am început să citesc avalanșa de cărți cu subiecte astronautice care erupeau pe piață, câte una pe săptămână. Citeam la grămadă, fără discernământ, volume de știință popularizată alături de literatură științifico-fantastică (SF, es-fi, sau saiăns-ficșăn, ca mai târziu), crezând în tot ceea ce se scria, neputând să fac deosebire între literatură și realitate.

De la tata moștenisem două agende de serviciu, tipărite special pentru ei. Țineam la ele și mă întrebam ce-aș fi putut scrie totuși pe ele, ca să fie și conținutul la aceeași înălțime cu ambalajul.

Într-o zi m-am hotărât. Am început un roman cu subiect SF. N-am pus nici un titlu, gândeam să-l pun abia după ce-l voi fi terminat. Nu l-am mai pus niciodată, pentru că după vreo două sute de pagini scrise de-a lungul unui an, am înțeles că subiectul nu avea nici un chichirez, iar personajele imaginate nu trăiau aievea. L-am părăsit fără nici o remuşcare, pentru că în anul acela am efectuat un salt esențial în aprecierea literaturii, fiind în stare să mă controlez singur, să-mi pot privi opera autocritic. După ce că misiunea spațială avea un mobil nedefinit (o rachetă se plimba prin cosmos mai mult așa, ca să se plimbe), păcătuisem prin introducerea în echipaj a unei perechi de adolescenți – cu ce rost? – iar echipajul însuși era format din oameni de diverse naționalități (asta măcar o mai înțelegeam, era din dorința și credința mea că popoarele se vor înțelege în curând, colaborând perfect, mai ales în domeniile de avangardă).

O scenă scrisă cu patimă de mine – de altfel, singura pe

care o mai am în memorie – descria un început de idilă între fată şi băiat, gândiți cam la vârsta mea de atunci, idilă depistată curând de comandantul misiunii, care-i cheamă în camera de comandă şi le atrage atenția: "Voi doi, înțelegeți... Aveți grijă... Înțelegeți..."

Din acest monolog eliptic, eu eram convins că-i spusesem cititorului tot ce se putea asupra sentimentelor care începeau să înflorească între cei doi copii. Nu era numai bâjbâiala mea în ale scrisului, ci şi în descoperirea sentimentelor de apropiere față de sexul opus.

În apropierea fetelor mă cam pierdeam. Iubeam, sau credeam că iubesc, o fată, blondă, cu părul aspru, pe care aş fi vrut să-l mângâi, dar n-am îndrăznit niciodată. O iubeam în taină, mi-era ruşine să-mi relev sentimentele nu numai față de ea, ci şi față de colegii de clasă. Bănuiesc că fata aceea era frumoasă cu adevărat, altfel n-ar mai fi încercat şi alții să fie "prieteni" cu ea. Când am aflat că îi trimitea bilețele unui băiat dintr-o clasă superioară, am fost disperat. Eu sufeream, dar colegii mei râdeau, bănuind eu, în taină, că şi lor le era necaz că fata se uita la unul mai mare ca noi, în loc să-şi aleagă un prieten din clasa noastră. Ei îi comentau faptele, ocheadele aruncate acelui "elev Dima dintr-a şaptea" şi puneau la cale tot felul de urmăriri, mai dihai ca-n filme. Participam şi eu la acele şedințe secrete, o blamam pe fată, îl înjuram cu sete pe prietenul ei – pe care în față n-aş fi îndrăznit s-o fac, fiind el mult mai bine dezvoltat fizic decât mine – şi aprobam orice idee care ar fi putut duce la ruptura dintre Mona Lisa mea şi acel zdrahon.

Eroul acelor întâmplări n-am fost eu, ci un coleg provenit prin repetență în clasa noastră. El se angaja întotdeauna să o urmărească pe fată, era pe toamnă, târziu, lui nu-i era însă teamă de întuneric şi o urmărea în fiecare seară, discret. A doua zi ne povestea nouă, cei cinci, şase din conjurație, ce aventuri avusese, cum o urmărise pas cu pas, ajunseseră la o casă unde ea intrase, el se ascunsese sub o scară de ciment şi aşteptase în ploaie şi vânt să iasă ea, urmărind-o apoi până acasă, de unde considera misiunea încheiată şi se dusese şi el acasă.

Băiatul ne dădea date precise asupra locurilor pe unde fusese, verificabile, iar povestirile erau cu lux de amănunte, ținându-ne – poate nu pe toți, dar pe mine sigur! – cu răsuflarea tăiată până ajungea, în afârşit, la ceea ce aşteptam noi: se întâlnise fata cu "prietenul" ei sau nu? De obicei nu se întâlnea şi Sherlock Holmes al nostru era obligat să recunoască insuccesul misiunii sale, dar asta nu-i scădea cu nimic importanța câştigată în ochii noştri şi nici meritul povestirilor acelora pline de savoare. Să le fi pus pe hârtie, de-a dreptul, ar fi ieşit un roman adevărat! Nu-mi ardea însă de aşa ceva, eu duceam numai grija celei pe care o iubeam fără speranță.

Peste vreo două săptămâni, interesul grupului pentru aventurile fetei a scăzut brusc. Începuseră ploile şi urmăririle nu mai aveau nici un chichirez.

– Hai, Ioane, să mergem în urmărire amândoi! îi propusesem eu maestrului detectiv, mai târziu.

– Pe cine să urmărim?! se mira el.

– Păi, pe M...

– A-a! Pe ea? Păi ce ne mai interesează? Nu vezi că nu se mai întâlneşte nici la şcoală cu băiatul ăla?

– Mergem aşa, să văd şi eu cum se face o urmărire, insistam eu.

– Ce, bă? Tu crezi că eu am urmărit-o vreodată?

Nu-l mai interesa problema, putea să recunoască inventarea poveştilor pe care le ascultasem cu gura căscată.

8.

În revista "Magazin" se publicau şi romane în foileton. Anticipație în general. Împreună cu prietenul meu Radu am hotărât să le transformăm într-un fel de cărți, ca să nu se piardă. S-au pierdut totuşi, dar munca a rămas.

Din coli de hârtie confecționam nişte cărticele de format

foarte mic, cu capse pe îndoitură. Din revistă tăiam rubricile care cuprindeau respectivele povestiri şi le lipeam cu gumarabică (de fapt gumă arabică, dar cu timpul denumirea s-a contractat), formând astfel nişte volumaşe ce se puteau citi mai uşor decât în ziarul întreg. După ce puneam titlul pe fiecare volumaş, nu ne mai uitam niciodată prin ele, pentru că povestirile le citeam când le tăiam. Era prima încercare de a face legătorie. Nu ştiam încă, nici măcar că aşa se numea operaţiunea, nici cum ar fi trebuit s-o facem mai bine. Dintre toate povestirile pe care le-am lipit în volumaşe, nu mai ţin minte decât titlul uneia, "Alarmă în Torida" de I.M.Ştefan, parcă,şi asta nu pentru că a fost deosebit de bună, ci pentru că m-a obligat să caut ţara aceea, Torida, în atlas, şi n-am găsit-o cu nici un chip, cu toate că am insistat zile întregi, şi nu numai eu, ci şi Radu. Nu ne-a dat în gând să cerem ajutorul tatălui său, care ne-ar fi lămurit desigur că n-avea rost să căutăm pe nici o hartă ţara aceea... inventată.

Reveneam încet la cărţile de călătorii, sau de aventuri combinate cu descrierea unor ţinuturi depărtate. "Naufragiul" lui Aurel Lecca mi-a fost împrumutat şi recomandat de Radu spre a-l citi. În două zile l-am dat gata. Nu l-am mai rumegat, cum aveam obiceiul.

– Mai ai ceva asemănător? l-am rugat pe prietenul meu.

Mi-a dat "Comoara din insulă" De R.L.Stevenson. Dacă până atunci eram ferm hotărât să îmbrăţişez cariera de marinar, acum mă şi vedeam pirat pe o corabie (ce dacă nu mai existau corăbii!), cu steagul negru în vârful arborelui gabier (eram plin de termeni marinăreşti de pe vremea navigaţiei cu pânze).

"Aventuri la Mato Grosso" (sic!) a francezului Raymond Maufrais mi-a dezvăluit o nouă lume, de care nu mai auzisem până atunci: Amazonia şi indienii care o populau. Primul cuvânt al cărţii m-a condus către o confuzie care a durat până la mijlocul volumului. Era vorba acolo de spre un trib de şavanţi (shavantes) dar, cum la literele mari de tipar nu se pun semnele diacritice, eu citeam "savanţi" şi mă miram cum de exista un întreg trib de savanţi!?

După ce am citit "Un român în Lună" de Henri Stahl, am pus din nou mâna pe stilou şi am scris şi eu o povestire despre excursia unui alt român pe Lună, numai că – după ce că nici nivelul literar nu era la înălţime! – mai făceam şi greşeli flagrante: pe Lună, personajul meu dădea peste o junglă ecuatorială.

– Tu nu ştiai că pe Lună nu există viaţă? m-a întrebat Radu, nedumerit.

L-am înjurat în gând, dacă el ştia, de ce nu mi-o fi spus şi mie? Totuşi, nu l-am crezut şi am cerut confirmarea lui Victor.

– Nu e, bă, viaţă pe Lună, mi-a confirmat el. De ce nu mai citeşti tu înainte de a scrie ceva? Nu trebuie să faci greşeli din astea, enorme!

L-am ascultat şi am amânat scrisul până voi mai fi citit suficient. Şi a urmat o avalanşă de cărţi, pe care le enumăr la întâmplare: "Milionul" lui Marco Polo (greoaie pentru vârsta aceea), "Ţara norilor purpurii" de fraţii Arkadi şi Boris Strugaţki (ingineri!), "Umbra dinozaurului" de I.Efremov (cam întortocheată), "Chemarea ghepărilor" de Alex Wedding (citită şi răscitită), "Măria sa puiul pădurii" de Mihail Sadoveanu (o carte ciudată, ieşită din obişnuinţa marelui povestitor), "Călătorie prin Africa" de Henry Morton Stanley şi "Călătorii şi cercetări în Africa de Sud" de Livingstone (legate între ele oarecum, primul plecând în căutarea celui de-al doilea), "Monştrii apelor" de Mihai Tican Rumano (habar n-aveam că el chiar român era), "Cu Magellan în jurul lumii" de Antonio Pigafetta, însoţitorul celui care avea să demonstreze că Pământul este cu adevărat rotuns, apoi jurnalele de călătorie ale lui James Cook, La Pérous, Bougainville, Kotzebue.

Toate acestea – şi încă multe altele, peste care s-a mai aşternut uitarea m-au condus la îmbogăţirea cunoştinţelor geografice şi la îndrăgirea acestei ştiinţe.

Eram prin clasa a şasea când am hotărât să scriu o carte în care să înglobez toate cunoştinţele mele despre diversele locuri din lume şi am pornit la treabă. Mi-am luat un top de hârtie, am pus un titlu pe prima pagină, "Cu «Arizona» în jurul

lumii", "Arizona" fiind un bric gen "Mircea" din dotarea marinei noastre militare.

Romanul era scris la persoana întâi, dovadă că eu participam cu tot sufletul la ceea ce scriam acolo. Din păcate, povestea era mai mult decât puerilă, iar personajele nu aveau decât numele mic, Vasile, Ion, fiind mai toți abia spre majorat. "Arizona" avea o misiune ciudată, se tot plimba pe mările şi oceanele lumii, mai mult pentru a-mi da ocazia să-mi etalez cunoştințele despre fiecare loc prin care trecea. Desigur, intervenea şi câte o mică aventură, ca cea din insula Mangareva, unde dădeam peste un grup de piraţi, într-o cetate tipic medievală (!) ruinată. Ba chiar aveam să descoperim insule necunoscute (în secolul XX), dovadă că rămăsesem tare influențat de călătoriile lui Cook. De altfel, textul era împănat cu desene proprii, copiate după cele din cărțile marilor călători. Admiram siguarnța trăsăturilor, din două linii se putea reprezenta un relief accidentat. Cât aş fi dat să pot şi eu desena astfel!

Prietenul meu Radu scria şi el, impulsionat de exemplul meu. El folosea însă un caiet liniat, din cauză că nu putea ține rândurile drepte pe hârtie albă. I-am cerut manuscrisul, mai mult ca să compar stilul lui cu al meu. Mi l-a dat. Cinci, şase pagini, atâta scrisese. Povestea lui nu mi-a plăcut, mai ales că folosea pentru bricul cu care se pornea într-o expediție numele "Grafton", cum era şi cel din "Naufragiul".

– Alt nume n-ai găsit? l-am întrebat, mirat.

– De ce să aleg alt nume? Nu e frumos şi acesta? Şi-apoi, în lumea asta se poate întâmpla să existe două nave cu acelaşi nume, nimeni nu interzice acest lucru...

A fost ultimul manuscris pe care i l-am văzut. Nu ştiu dacă a mai scris ceva. La imaginația pe care i-o ştiu din copilărie, ar fi putut să scrie mult şi frumos.

9.

Cu paleoastronautica am luat contact prin intermediul cărții lui Victor Kerbach, "Luntrea sublimă". După ce am depăşit cu greu începutul plat – istoria încă nu mă atrăgea – n-am mai lăsat cartea din mână până n-am terminat-o. După aceea am rămas pe gânduri mult timp, încercând să-mi explic singur anumite evenimente din trecutul planetei, de care mai auzisem şi din alte surse... N-am găsit explicații, dar gândul m-a dus către posibilitatea ca Terra să fi fost cândva vizitată de civilizații extraterestre. Pasiunea pentru acest gen de literatură avea să se adâncească odată cu timpul, în dauna altora. Bănuiesc că omul devine mai interesat de lucrurile încă neexplicate decât de cele pentru care există deja soluții, la care au lucrat cândva alți oameni. Când aveam să citesc, peste ani, "Enigmele miturilor astrale", de acelaşi autor, aveam să-mi încheg o concepție proprie despre originea omului şi despre locul lui în Univers.

"O lume dispărută" de Sir (!) Arthur Conan Doyle, autorul, mai cunoscut astfel, al lui Sherlock Holmes, mi-a deschis o altă fereastră asupra lumii înconjurătoare, aventurile profesorului Challenger (cum, de altfel, avea să fie reeditată cartea) – ce nume de tristă amintire! – şi ale însoțitorilor săi m-au dat gata. Uite, domnule, că se pot inventa aventuri în plin secol douăzeci, care să te ducă cu gândul cu milioane de ani înapoi. Ce-am mai regretat că pterodactilul adus cu mare greutate în Anglia a reuşit să fugă, lăsându-ne pe noi, muritorii de rând, cu spaima că ar putea să reapară cine ştie pe unde, poate chiar pe aici, pe unde mă aflu acum!

Thor Heyerdahl, norvegianul cu o viață atât de aventuroasă, demnă de un film, m-a incitat cu "Kon Tiki" şi "Aku Aku", cele două cărți (singurele, de altfel, până la "Expedițiile Ra") care aruncau o nouă nadă în hățişul explicațiilor privind istoria unor anumite popoare. Dacă în "Kon Tiki" am văzut mai mult aventura călătoriei cu o plută din lemn de balsa pe Oceanul Pacific, în "Aku Aku" am intrat mai mult în istoria oamenilor acelora din Insula Paştelui, care se luptaseră între ei până la nimicirea completă a unui trib (urechile lungi, parcă). De unde

veneau ei? Ce rost aveau statuile care împânzeau plajele insulei? De ce nu aveau ochi? Ce imbold de neînțeles îi făcuse să cioplească ani de zile stânca şi să care statuile atâția kilometri?

După ce am citit şi "Jurnalul" lui N.N.Mikluho-Maklai, m-am hotărât: locul meu este acolo, în insulele Pacificului! Chiar dacă fizic nu puteam ajunge acolo, gândul îmi stătea numai în insulițele acelea minunate, unde nu era nici prea mult de muncă şi viața părea uşoară.

Foarte inspirat, am aşternut pe hârtie un mic reportaj despre Noua Guinee, frumos scris, în care am introdus şi o mică povestioară, cu un indigen care fusese luat la bordul vasului de cercetări "Viteaz", vas real, pentru a se întoarce după câteva luni înapoi, cu o mulțime de cunoştințe despre lumea înconjurătoare. Hârtiile le-am introdus într-un plic şi le-am expediat pe adresa ziarului local.

După câteva zile am primit o înştiințare scrisă, prin care eram invitat la redacția ziarului.

– Mă! Ce-ai scris tu acolo? m-a chestionat tata, speriat că gestul meu ar fi avut urmări neplăcute.

– Un reportaj despre Noua Guinee.

– Cine-i aia?

– O insulă...

– O insulă?... Păi ce-ai putut tu să scrii despre o insulă?

– Ei, am scris eu ceva...

Tata s-a mirat, dar s-a mai şi liniştit. Prin toate ziarele exista o rubrică de reportaje din lumea întreagă, prin urmare nu era interzis să scriu şi eu. Numai că noua Guinee nu prea suna plăcut.

M-am dus la redacția ziarului. Abia am găsit-o, era în blocul "Cartea Rusă", unul dintre primele din oraş. M-a primit un tovarăş cam în vârstă. M-a aşezat pe un scaun, în fața lui, şi m-a întrebat:

– Dumneata în ce clasă eşti?

Dacă mă lua aşa respectuos, era bine.

– Într-a şasea.

– Şi ai scris reportajul acesta de călătorie? şi mi-a arătat hârtiile mele, prinse cu o agrafă de plicul în care sosiseră.

– Da. Eu l-am scris.

– Ai fost cumva pe-acolo, prin Guineea?

– Nu, n-am fost. Dar e vorba despre Noua Guinee, nu de Guineea!

– Ce importanță are? Nouă, veche, tot aia e, dacă n-ai fost dumneata personal pe-acolo... Păcat, păcat!... E scris frumos... De unde ai copiat?

– N-am copiat!

– ...!?

– M-am inspirat doar. Dacă aş fi copiat, aş fi fost un simplu plagiator.

– Aha!... Păcat! Îmi pare rău. Credeam că ai fost pe-acolo, am fi putut colabora...

Parcă eu n-aş fi vrut? I-aş fi pus pe masă în fiecare săptămână câte un reportaj pentru două coloane de ziar. Aveam de unde. Oricând puteam să călătoresc prin oricare loc al pământului. Cu gândul!

Tata s-a liniştit după ce i-am povestit discuția mea cu redactorul de la ziar. Apoi s-a supărat pe redactorul acela, căruia nu-i dăduse în gând că am putea colabora şi dacă eu personal nu fusesem prin zonele acelea pe care le descriam.

– Puteam să mai câştigăm şi noi un ban, că am auzit că se plăteşte bine la ziar...

Banii! Nu ne dădeau afară din casă şi erau drămuiți.

De bani aş fi avut şi eu nevoie, să-mi cumpăr cărți. Nu îndrăzneam să cer. Mi-era suficient că-mi dădeau pentru un film pe săptămână. Încă nu erau televizoare, ca să vedem şi noi mai multe filme.

10.

Nişte aventuri de-ale lui Tarzan le citisem în nişte cărți aduse de Victor, cine ştie de pe unde, vechi, pe care scria

"Colecția celor 15 lei". Habar n-aveam de ce 15 lei şi nu mai mult sau mai puțin.

– Bă!, îmi zicea Victor, vezi cum le citeşti, să nu te prindă tata cu ele.

– De ce?

– Sunt cărți interzise.

– Cum adică, interzise?

– N-ai voie să le citeşti. Sunt periculoase.

– De ce? Dacă au fost tipărite, e normal să fie şi citite.

– Bă! Tu să m-asculți pe mine, altfel nu te mai las să le citeşti!

L-am ascultat şi le-am citit pe nerăsuflate, dar deghizate în manuale. Ar fi trebuit să-mi placă, dar m-au cam dezamăgit.

Mi-au plăcut mai mult aventurile submarinului Dox, apărute în volumaşe de colecție, ajunse a fi denumite între timp doxuri, numele propriu comunizându-se în uz.

Doxurile – cam puerile – n-au mai apărut, dar Tarzan şi-a făcut reapariția în librării, după ce a fost scos de la index. Mi-a plăcut mai mult atunci, la douăzeci de ani, după ce văzusem şi filmele cu John Weissmüller, timişoreanul ajuns de cinci ori campion la natație şi tot de cinci ori căsătorit, actor în rolul omului-maimuță şi mort în mizerie şi uitat de toți.

"Omul amfibie" al lui Beleaev şi "Omul invizibil" al lui H.G.Wells mi-au pus probleme noi. Oare chiar ar fi fost posibil să se facă aşa ceva? Desigur, odată ce le-au fost scrise aventurile, e normal că cei doi oameni existau! Nici nu trebuia să-mi mai pun întrebări.

Peste câțiva ani de la lectura lor, aveam să văd un film sovietic turnat după "Omul amfibie". Ziarele erau pline de aprecieri, iar despre omul care fusese folosit în scenele subacvatice se cunoşteau foarte multe, era marinar în flota militară din răsăritul Uniunii Sovietice, nu visase niciodată să ajungă actor şi nici nu intenționa să mai joace în alt film.

Omul invizibil m-a şocat mai mult prin idee decât prin aventurile imaginate de Wells (roman tipic englezesc!). Iar când am descoperit, mai târziu, că acel om invizibil era şi... orb (deoarece lipsea retina, suportul vizibil pe care trebuia să se formeze imaginea) am fost tare dezamăgit de invenția titanului literaturii SF.

Cinematografia ne asalta cu filme de capă şi spadă, drept urmare am descoperit şi romanele lui Alexandre Dumas cu muşchetarii, apoi m-a cucerit şi Walter Scott. La el nu mi-a plăcut faptul că în fruntea fiecărui capitol punea un motto, de obicei o strofă dintr-un poem, pe care nici nu-l cunoşteam, nu-i ştiam nici autorul, dar nici rostul nu i-l înțelegeam.

Cam în acelaşi timp mi s-a deschis apetitul şi pentru cărțile cu povestiri din Far West. Am început cu Fenimore Cooper, "Vânătorul de cerbi", "Ultimul mohican", "Preria". Personajul lui întrunea toate calitățile unui caracter desăvârşit şi l-am îndrăgit, luându-l ca exemplu mai târziu în multe din povestirile mele de acest gen. Mi s-a părut totuşi cam monotonă repetarea situațiilor şi grupurilor de personaje, de la o carte la alta. Am hotărât ca la mine să nu se întâmple aşa.

Apăruseră filmele cu Winnetou şi rudele sale, habar n-aveam cine fusese Karl May, dar indianul lui (interpretat de Pierre Brice) m-a impresionat profund, ca să nu mai vorbesc de peisajele superbe prin care se mişcau ei (coasta Dalmației).

Comandantul Cousteau făcuse un film, "Lumea tăcerii" (am citit şi cartea), pe care l-am văzut de vreo cinci ori, entuziasmat de viitorul navigației submarine. Marea mă atrăgea în continuare, poate şi datorită lecturii unor volume mai noi, "Noi scufundări fără cablu" de Philipe Thailliez, "Naufragiat de bunăvoie" de Alain Bombard (instructivă!), "Aviația submarină" (!?) de Dmitri Rebikoff, "Artiglio a mărturisit" de S.Micheli.

Eram plin de literatură, trecusem şi pe la Stendhal şi pe la Cehov un pic, Turgheniev mă cucerise cu povestirile lui de vânătoare, Gogol cu al lui moțat Taras Bulba mă dăduse gata. Vreau să spun că atunci, în perioada când am citit eu cu cea mai mare densitate în timp, nu m-a madăpat numai la literatura de aventuri sau cu tentă ştiințifică. Eram în căutarea

frumosului, mă exteziam şi în faţa "Lupului de mare" al lui Jack London (Lup Larsen), dar şi în faţa unei "Agonii şi extaz" de Irving Stone, fără să las de-o parte "Fraţii Jderi" ai lui Sadoveanu.

În vara dinaintea începerii liceului am început vreo trei romane, dar n-am terminat nici măcar unul. Toate erau bazate pe întâmplări gen "Dox", cu un tip care se tot plimba cu un submarin pe unde credea el că e mai bine.

Mă maturizam relativ repede, nu până la a da la iveală un "Cerc de plumb", dar povestirile mele începeau să prindă un iz de credibilitate. Copilăria (ca vârstă şi ca literatură) o lăsasem încet în urmă. Simţeam că am ceva de spus, mintea mi-era plină de idei, care mai de care mai năstruşnică, temele oarecum politice rămăseseră în urmă, undeva departe, la modă erau aventurile.

De altfel, şi pe piaţă se observa tendinţa de a se publica numai literatură uşoară. Încă nu se deschiseseră porţile literaturii sociale. Era încă vremea suspiciunii generale.

11.

Revenind la o idee mai veche, am imaginat un roman cu traversarea... Australiei, cu balonul. Dacă iniţial am avut de gând să scriu un roman plin de cunoştinţe geografice asupra continentului respectiv, foarte curând el s-a transformat într-un roman de aventuri. Nu mi-a părut rău, până la urmă a ieşit ceva plăcut.

După ce l-am scris, am realizat brusc că mă interesează foarte mult situaţiile limită. Eu, un tip destul de echilibrat, calm, greu de scos din obişnuinţe, mă simţeam atras de situaţiile fără ieşire, din care se iese totuşi, dar cu o rezolvare neaşteptată. În cadrul acestor situaţii limită se manifestă cel mai realist caracterele oamenilor. Nu era descoperirea mea, o folosiseră mulţi alţii înaintea mea, eu nu făceam decât să sesizez atracţia către acest gen de situaţii, în care se confruntă caractere, idei, acţiuni. Pe de altă parte, descopeream de ce mă simţeam mai bine în mijlocul unor personaje puţine, cât mai puţine; prin intermediul lor puteam să contureaz câteva caractere, complet. Era probabil şi neputinţa începuturilor, teama de a nu mă pierde de-aş fi abordat mai multe, prea multe, personaje deodată. Aveam să realizez şi acest lucru, dar mult mai târziu.

Datorită celor ce se scriau prin ziare în epoca aceea – anul 1960 fusese cel în care Africa începuse să devină independentă – eram aproape de negri şi îi consideram de pe poziţii egale cu ale albilor. În multe romane ulterioare am abordat prietenia dintre un alb şi negru. Nici în cel cu traversarea Australiei în balon nu putea să lipsească. Personajul central, Dick Peters (Dick de la Richard, dar mă fascina), coboară într-un orăşel, seara, pentru a-şi cumpăra ceva de mâncare. La cârciuma din marginea aşezării intră în conflict cu doi indivizi care îşi băteau joc de un negru, se iscă o bătaie, din care D.P. iese învingător şi-l ia cu el pe negru, care avea să se numească peste tot Jim şi atât. Împreună încearcă şi împiedicarea vânătorii organizate pentru stârpirea câinilor dingo (de unde să ştiu eu ce plagă deveniseră aceştia pentru crescătorii de animale!), după care cad în capcana deşertului, Marele Deşert Australian. Acolo, într-o situaţie disperată – lipsa combustibilului pentru arzător (balonul funcţiona pe bază de aer cald) – negrul Jim se hotărăşte hotărăşte să se sacrifice el, pentru a se putea salva binefăcătorul său. Într-o noapte dispare. A doua zi începe ploaia mult aşteptată, lacul Erie îşi măreşte suprafaţa, Dick foloseşte balonul ca pe o plută şi întâmplător dă peste trupul prietenului său exact când era ameninţat să-l înece apele. Revărsarea lacului îi scoate la un drum nu prea circulat, însă acolo găsesc un camion părăsit, se autoservesc cu ceva benzină şi reuşesc să umfle din nou balonul şi să scape din încurcătură.

Timpul trecea în favoarea mea. Citeam intens, dar mai pe alese. Mă pasionau în continuare filmele cu indieni şi cow-boy, dar puteam să mă extaziez şi în faţa unor romane "grele". Am avut astfel curiozitatea şi răbdarea să citesc "Război şi

pace", o imensitate pe măsura autorului. Nu mi-a plăcut în mod deosebit. L-am citit mai mult pentru că se vorbea şi se scria mult în franţuzeşte şi căutam să-mi îmbogăţesc cunoştinţele în această minunată limbă. Marile probleme ale personajelor romanului mă lăsau rece. Nu mă simţeam apropiat de ele. Viaţa lor se desfăşurase în timpuri imemoriale!

12.

Profesorul meu de limba şi literatura română din liceu – cam de modă veche, dar plin de cunoştinţe de specialitate – m-a făcut să scriu un micro-roman SF. Într-una din orele sale ne-a anunţat că liceul urma să scoată o revistă şi ne propunea, celor care aveau înclinaţii pentru scris, să-i aducem o operă, spre studiu şi eventuală publicare.

Nu aveam nimic pregătit, dar într-un suflet mi-am pregătit un caieţel destul de gros, am pictat pe copertă un titlu îngroşat, "Misiunea", după care am început să scriu povestea unei întâlniri dintre pământenii din epoca de piatră cu omuleţii verzi, reprezentanţi ai unei civilizaţii extraterestre. "Luntrea sublimă" mi-era proaspătă în memorie, cu toate că o citisem cu ceva ani înainte, dar din ea nu mă inspirasem decât pentru punctul de pornire.

Acţiunea se petrecea pe undeva prin nordul Europei, mai existau încă mamuţi, era pe vremea ultimei glaciaţiuni. Un trib de vânători, care vorbeau foarte puţin (era şi normal, la nivelul lor de dezvoltare) are surpriza să se trezească în faţa peşterii în care locuiau, cu un obiect ciudat. Îl atacă cu sulița şi cu arcul, dar obiectul nu răspunde. În schimb, din interiorul lui ies nişte fiinţe ciudate, omuleţi verzi, cu un cap mare, disproporţionat (dovadă că îşi foloseau intens mintea, iară nu forţa fizică), omuleţi care exhibează câteva forţe pe care le pot folosi (fulgerul, tunetul), înspăimântându-i pe bieţii troglodiţi. Relaţiile devin mai apropiate, omuleţii verzi nu veniseră cu intenţii criminale – simţeam încă de pe atunci că o civilizaţie care poate stăpâni în întregime natura nu mai poate avea înclinaţii războinice – şi încep să-i înveţe pe oameni lucruri folositoare. După ce am descris cu lux de amănunte toată aparatura pe care o foloseau, am dat şi o explicaţie – prin dialogul dintre şeful expediţiei şi şamanul tribului – a prezenţei lor în acel loc şi în acel timp: ei veneau dintr-o lume vecină, mai fuseseră pe Pământ şi în trecut şi vor mai veni, urmăreau ca oamenii să aibă o dezvoltare normală, spre un viitor comun şi încercau să-i ajute să treacă mai repede peste anumite etape, neesenţiale.

Mi-am pus în romanul acela toată teoria (care nu era numai a mea, aveam s-o aflu mai târziu) despre originea eventual nepământeană a cunoştinţelor omenirii, dând o lovitură negândită teoriei darwiniste şi celei marxiste.

Nu avusesem curajul de a împinge şi mai departe teoria mea novatoare, de a explica prezenţa omului pe Pământ drept o creaţie a unor vizitatori din cosmos. Ar fi fost prea dură propunerea la vremea respectivă. Putea fi interpretată ca o revenire la "creaţia" omului prin grija unei forţe exterioare, un fel de Dumnezeu atotputernic.Ori, eu însumi nu mai credeam demult în Dumnezeu şi în existenţa lui!

Am încheiat manuscrisul, am pus data, m-am semnat, apoi l-am luat cu mine la şcoală, ca să-l predau profesorului. Am aşteptat o ocazie propice, pentru că el nu era în toane bune mereu şi mi-era teamă să nu-mi stric "intrarea" cu un moment prost ales. L-am bănuit că ar scrie şi el, cu toate că la ore părea atât de detaşat de tot ce se întâmpla... Când asculta un elev, se aşeza bine în scaun şi se uita într-un punct fix, de-ai fi zis că se concentra asupra celor ce se spuneau, dar curând ochii lui priveau foarte departe şi devenea indiferent. Mulţi se prinseseră de momentele acelea de absenţă totală şi repetau la nesfârşit cât ştiau din lecţie. Într-un târziu se trezea din reverie şi aştepta câteva clipe, pentru a prinde ultimele fraze rostite de elevul ascultat. Îi punea notă după cum acela se exprima bine sau mai rău atunci, la sfârşit.

Într-o zi l-am prins în toane bune. Când s-a sunat de ieşire, m-am şi repezit la catedră. El îşi închidea catalogul şi era gata să iasă.

– Tovarăşe profesor, v-am adus un manuscris...

S-a uitat la mine, apoi la caiet.

– Tu l-ai scris?

– Da.

L-a luat în mâini şi a citit titlul.

– Poliţistă?

– Oh, nu! Es-fi!

– Ce-i aia?

– Anticipaţie...

A cârmit din nas. Nu-l lămurisem.

– Bine. Îl iau să-l citesc.

Colegii remarcaseră că-i dădusem ceva, dar nu ştiau ce. M-au întrebat, nu le-am spus adevărul. Aşteptam răspunsul profesorului ca pe un verdict în cazul unui proces de omor: vinovat sau nevinovat. El întârzia, şi la un moment dat mi-am pus întrebarea dacă nu cumva mi-am pus prea multă încredere în bunăvoinţa profesorului. Cine ştie ce alte probleme avea el!

Într-o zi, parcă şi-a amintit de ceva vesel.

– Măgurene! m-a strigat el, întotdeauna schimba numele elevilor, un Marcel devenea franţuzit, Marcel-Marceau, Ştefan devenea Ştefanache. Ia spune-mi tu mie, de unde te-ai inspirat tu ca să scrii povestioara aia?

"Olele! Ce-o vrea să zică?! Oare chiar aşa am plagiat pe vreunul, fără să ştiu?"

– Nu m-am inspirat de nici unde, tovarăşe profesor! m-am apărat eu.

– Stai, mă, că eu n-am zis că ai copiat de undeva subiectul! a-nceput el să râdă. Eu n-am prea citit literatură de-asta, ştiinţifico-fantastică, cum îi spuneţi voi, şi nu pot să fac o comparaţie cu altele. Eu te-am întrebat cum de ţi-a venit ideea asta!

A-a! Păi aici am ce să spun!

– Din legenda minotaurului! am anunţat senin, fără să mă gândesc prea mult şi fără să mă aştept la ce-a urmat.

Dom' profesor a făcut ochii mari. Imediat mi-am dat seama şi eu că troglodiţii mei din nordul Europei n-aveau nimic comun cu minotaurul, dar nu mai aveam ce face, porumbelul zburase şi înapoi nu-l mai puteam aduce. Citisem eu şi mai înainte că şi minotaurul putea fi interpretat de pe poziţii paleoastronautice şi, cum lectura respectivă era recentă, mă cam luase gura pe dinainte şi spusesem ceva la întâmplare.

– Ei, şi cum e cu legenda asta? m-a întrebat profesorul, cine ştie din ce motive.

Am început să bălmăjesc şi eu ceva, dar m-am blocat repede. Legenda era una, dar eu nu ştiam decât câteva aspecte, care mă interesaseră numai din punctul meu de vedere. Dacă a văzut profesorul că nu mă descurc, m-a ajutat, la început cu o vorbă, două, pentru a termina el toată povestea, spre ruşinarea mea.

Noroc că după ce şi-a terminat el expunerea, a avut inspiraţia să mă întrebe dacă eu chiar credeam în ceea ce scrisesem. Aici eram tare! M-am avântat imediat în explicaţii, pentru a recâştiga terenul pierdut:

– Pentru omul zilelor noastre este normală întrebarea: este el oare singur în acest Univers nesfârşit? Evident, s-a căutat şi răspunsul, care nu poate fi decât negativ. Nu, omul nu este singur în Univers. Există o ecuaţie matematică – deci indiferentă la subiectivitatea omului – care demonstrează că omul nu poate fi unica fiinţa raţională în Univers. În ecuaţia aceasta se iau în consideraţie toate posibilităţile, acceptându-se probabilitatea cea mai mică pentru fiecare factor luat în calcul. Şi cu aceste minime luate în calcul, reiese că în spaţiul cunoscut de om trebuie să existe milioane de civilizaţii. Există două mari impedimente în calea contactelor dintre aceste civilizaţii: distanţele enorme dintre lumi şi nivelele diferite de dezvoltare.

Îmi alegeam cuvintele cu grijă, încercând să fiu cât mai clar şi să nu-mi plictisesc auditoriul. Cu coada ochiului îmi vedeam colegii ascultându-mă cu atenţie, sau cel puţin aşa credeam eu, căci cei mai mulţi se prefăceau că ascultă, numai să nu fiu întrerupt cumva de profesor, riscând ei astfel să fie ascultaţi la

lecția de zi. N-aveam eu treabă cu ce gândeau ei, mie îmi plăcea subiectul.

– Anumite fapte – fapte!, nu presupuneri – din istoria lumii ne pot duce către o explicație paleoastronautică, de neînțeles pentru omul actual, dar foarte posibilă. Este posibil ca planeta noastră să fi fost vizitată de reprezentanții unei civilizații extraterestre. Explicațiile vizitelor sunt mai multe, nu le înşir acum pe toate. Poate a fost un accident, poate veneau să-şi găsească o nouă casă, poate voiau doar să ia contact cu oamenii, în cadrul unei expansiuni dirijate, cine poate şti adevărul! Se pare că străinii au venit de mai multe ori pe la noi, în perioade diferite, sau poate au fost civilizații diferite. Oricum, toți au venit cu gânduri bune, nu ne-au distrus, dovadă că eram compatibili cu ei – se pot presupune şi civilizații incompatibile, în care una să reprezinte un pericol pentru cealaltă. Există atâtea lucrări ale oamenilor de acum cinci mii de ani care astăzi nu ar fi posibil de realizat (piremidele egiptene şi cele ale mayaşilor) Cum au reuşit ei, înapoiații aceia, să le facă? De unde ştiau ei să calculeze mişcările astrelor pe boltă cu exactitate de necrezut? Şi de ce toate aceste cunoştințe s-au pierdut cu timpul, pentru a fi redescoperite în ultimele două, trei sute de ani? Înclin să cred că acei extratereştri, indiferent de motivele pentru care ne-au vizitat, ne-au dat şi ajutor în depăşirea condiției de om al peşterii. Se poate pune şi întrebarea: oare n-au umblat ei şi la sistemul genetic al omului, pentru a-l ajuta să depăşească mai repede anumite stadii de dezvoltare? Răspunsul este afirmativ, dar aceasta ar însemna să dăm apă la moară teoriilor religioase, de creare a omului prin intervenția unei forțe exterioare. Apoi, explicația aceasta nici nu prea rezistă la o analiză mai profundă. La nivelul gândirii omului pământean, o civilizație avansată nu ar face decât să ajute o altă civilizație, nu să se amestece în problemele ei de specie. Asta e! Există fapte care nu pot fi explicate decât de pe poziții paleoastronautice!

Am încheiat micul discurs victorios, lăsându-i cu gura căscată şi pe colegii care mă urmăriseră, dar şi pe profesor, care de data aceasta fusese atent la ceea ce spusesem eu.

– Măgurene, Măgurene, tu ai fi bun de orator, a conchis el, zâmbind. Bine, băiete! O să vorbesc cu comitetul de redacție al revistei, să văd ce pot face.

O fi vorbit, n-o fi vorbit, nu am aflat niciodată. Revista nu avea să apară atunci, doar entuziasmul ce fusese mare, abia când terminam eu liceul avea să apară, iar manuscrisul a rămas la el, uitat în vreun sertar sau aruncat cine ştie pe unde.

13.

Spre sfârşitul anului am început să scriu un roman serializat. I-am zis, pompos, "Haiducul zilelor noastre" şi l-am scris pe carnețele format A6, confecționate de mine.

Prinsesem o idee din zbor, ceva cow-boy combinat cu haiducii noştri, într-o zi m-am pus pe lucru şi am dat gata două volumaşe.

Acțiunea se petrecea în America, într-un timp nedefinit, în orice caz înainte de invazia automobilelor. Personajul central, Tom Dunn, era un tip copiat – ca fizic – după Teddy Ted din "Le journal de Pif". Atât era copiat, fizicul. Pentru că întâmplările erau imaginate completamente de mine. Şi băiatul acesta avea o mică trupă de ajutor, printre care – nici nu se putea altfel! – un negru, Jim. Tom Dunn era un fel de om de afaceri, foarte important în vestul acela sălbatic, dar ducea o viață dublă. Din când în când organiza atacuri asupra altor oameni de afaceri, veroşi, de la care lua tot ce putea, pentru a-şi rotunji veniturile proprii. Nu era însă un hoț oarecare, pentru că foarte curând împărțea banii celor nevoiaşi, de unde condiția de haiduc. Nimeni nu-l cunoştea, nici ca bandit, nici ca binefăcător, totul executându-se într-un secret total.

A fost primul roman în care nu am introdus şi o poveste de dragoste. Singura femeie din anturajul lui Tom Dunn îi era indiferentă, ea asigurând alibiurile lui pentru perioadele când el lipsea şi se produceau atacurile.

Scrisesem vreo cincisprezece volumaşe, poate mai multe, când un coleg de clasă a dat peste ele şi m-a rugat să i le împrumut, ca să le citească. M-am speriat, de teama unei critici ascuțite şi mai întâi l-am refuzat. Dar el atâta a insistat, încât i le-am dat, cu inima îndoită. N-am mai scris nici un rând, până când n-aveam să-i aflu părerea.

– Merge! mi-a zis el după câteva zile, cam neutru. Poate ar trebui mai multă acțiune, prea te pierzi în dialoguri, care, nu te supăra, nu prea spun nimic.

– Schimbul de idei...

– Ce schimb! a sărit el. Eu am înțeles ce vrei să scrii: un roman de aventuri. Atunci de ce nu laşi aventurile să curgă? Mai puțin dialog, cu el se rupe textul, parcă îl blochează.

I-am ascultat sfatul şi nu am greşit. M-am aşternut din nou la scris, inventând aventuri într-un ritm debordant, că mă şi gândeam la bietul Tom Dunn, că nu mai avea o clipă de linişte, mereu era în vâltoarea acțiunilor.

După un timp, colegul a predat prima serie de volumaşe unui alt coleg de clasă şi curând aveam să aflu că ele circulau aproape prin toată clasa. Părerile erau împărțite, băieții îmi apreciau opera, fetele mai puțin. Era normal, ele erau – psihic – mult înaintea noastră, la şaisprezece ani deja îşi făceau probleme de viitor. Noi, băieții, eu, nu ieşiserăm încă din adolescență.

Trecând peste diferențele de opinii, toți îmi cereau urmarea romanului.

– Dar n-am mai scris nimic! mă apăram eu.

– Nu face nimic. Mai scrie!

Nu recunoşteam că mai scrisesem. Am dat la iveală încă două duzini de volumaşe, pe care le-am plasat imediat pe piață. Aşteptam reacția lor, pentru că în noua serie îl băgasem pe Tom Dunn într-o serie de aventuri cu iz galant, care mie mi se păreau deosebit de îndrăznețe.

Spre surpriza mea, toți îmi cereau să fiu mult mai îndrăzneț.

– De ce? Nu e suficient?

– Mă, îmi zicea câte un băiat, păi tu crezi că aşa se umblă cu femeile? O mângâiere, un genunchi dezgolit, o şoaptă la ureche? Tom Dunn ăsta al tău este atât de puternic şi de hotărât în altele, dar cu femeile se poartă copilăreşte.

N-am fost de acord. Eu scriam despre dragoste aşa cum gândeam şi nu o confundam cu trivialitatea sau cu pornografia. N-am fost de acord, dar mi-am călcat pe inimă şi am scris "la cererea publicului". O altă serie de două duzini de volumaşe le-am lansat pe piață până la vacanța de vară.

N-am mai apucat să aflu părerea cititorilor, pentru că la reluarea cursurilor, în toamnă, aveam alte probleme, şi eu, şi ei. Ei poate şi uitaseră de romanul meu, iar mie mi-era ruşine să întreb, să mai aduc vorba despre el. N-am mai întrebat şi nici n-am mai recuperat volumaşele. Cine ştie pe unde or mai fi ele acum!

Vara fusese totuşi propice pentru lectură şi scris. În afară de numeroase volume cu subiect SF, la modă pe vremea aceea (Iuri Gagarin zburase în cosmos, urmat de alți câțiva, ruşi şi americani), când eram convins că ar trebui să-mi rezerv un bilet pentru o cursă Pământ-Lună şi retur, am dat întâmplător peste "Elevul Dima dintr-a şaptea" a lui Mihail Drumeş, o carte pusă la index de comuniști, căci putea da idei noii generații...

Cartea m-a cucerit de la primele pagini. Mi se părea că-l şi cunosc pe Dima, poate unde acțiunea se petrecea în oraşul pe care-l cunoşteam atât de bine. Întâmplările al căror erou era mi se păreau atât de reale, încât mă gândeam să întreb pe vreun bătrân dacă nu cumva îşi amintea de acel caz. Iar povestea lui de dragoste mi se părea minunată.

De câteva ori m-am dus la cimitirul Ungureni, să văd locul unde se petrecuse o anumită întâmplare din roman, cavoul lui Vorvoreanu. Căci acolo aveam şi ce să văd, un monument de artă (avea să şi fie declarat, de altfel, ani mulți după acea vară), despre care umbla vorba că mai fusese folosit de câteva ori în înmprejurări asemănătoare celor descrise în roman.

Imaginea cavoului mi se asocia în minte mai degrabă cu povestirea lui E.A.Poe "Îngropat de viu", la lectura căreia atât

de mult intrasem în text, încât, spre sfârşit, când povesteşte despre eforturile personajului de a ieşi din coşciug (sus – lemn, jos – lemn, la dreapta – lemn), aproape îmi ieşisem din minți şi simțeam că mă sufoc, fiind convins că eu însumi eram închis într-un coşciug, de viu. Noroc că personajul a întins mâna şi în stânga, unde a dat de loc liber şi, când s-a ridicat din "coşciug", şi-a amintit că se afla în cuşeta unei cabine de vapor.

Şi ce frumos mai scria Poe! După Gordon Pym. pe care-l citisem în copilărie, dădusem peste povestirile acelea ciudate, incitante, omul era nu numai scriitor, făcea şi pe detectivul (Marie Rougon), iar cărăbuşul lui de aur era ceva deosebit, ca să nu mai povestesc şi despre secretul jucătorului mecanic de şah.

Mai avusese cineva un jucător de şah: Stefan Zweig. Mai întâi văzusem filmul realizat după povestire, abia apoi o citisem. Da, aşa ceva aş fi dorit şi eu să scriu! Dar de unde să mai inventez un al doilea jucător de şah? Şi oare m-aş fi ridicat eu la nivelul maestrului? În nici un caz!

Totuşi, ceva din atmosfera de suspiciune totală îmi stătea şi mie în minte şi mă fascina, îmi dădea târcoale o idee. Mi-am confecționat din nou un caiet – ultimul! – şi am aşternut povestirea dintr-o suflare.

Într-un sătuc de la granița SUA-Mexic îşi face apariția un pistolar pe care nu-l cunoaşte nimeni. Se prezintă la oficialități – primar, şerif – şi anunță că a venit după un bandit renumit, despre care avea informații că se afla în zonă. Banditul se află în zonă, într-adevăr, dar era o adevărată mană cerească pentru locuitori, deoarece le aducea bani şi produse alimentare, nimeni nu ştia de unde (şi el ducea o viață dublă). Şeriful îl bănuieşte pe noul sosit de minciună, dar acesta îi arată afişul tipărit, prin care se anunța că cel pe care-l căuta el era urmărit de lege şi se pusese un premiu de 5000 de dolari pe capul lui, viu sau mort.

Banditul află că venise cineva să-l prindă, înțelege că larghețea premiului – viu sau mort! – îl face vulnerabil, pentru că oricine ar prefera să-l ducă unde trebuia mai degrabă mort decât să aibă de-a face cu el viu şi se decide să pornească el în căutarea pistolarului.

Satul devine pustiu, oamenii baricadându-se în case, lăsând ulițele goale, de teama duelului care nu va întârzia să se desfăşoare. Un vânt permanent ridică praful, făcând o atmosferă irespirabilă. Şeriful se postează la cârciumă – centrul localității, şi la ei, şi la noi! – gata să intervină (contradicția dintre convingerile proprii şi datorie), i se alătură şi doi necunoscuți, care veniseră împreună şi discutau despre banditul căutat.

În sfârşit, după o aşteptare descrisă într-un ritm de acumulare permanentă a suspiciunilor şi a tensiunii, în piața din fața cârciumii se întâlnesc cei doi rivali. Nu se grăbesc. Schimbă între ei cuvinte din care se deduce că se cunosc de multă vreme, pistolarul îl dojeneşte pe bandit pentru calea pe care a apucat-o, îi aminteşte de întâmplări vechi, apoi îl anunță că el e hotărât să ia premiul pus pe capul lui.

Ridică amândoi pistoalele şi trag. Pistolarul cade, iar banditul se apropie de el. Vântul se potoleşte câteva clipe şi cei doi străini din cârciumă îl văd mai bine. Renunță deodată la intenția de a-l înfrunta şi ei pe câştigătorul duelului. Sătenii ies din case şi înconjoară locul în care banditul îngenunchease lângă victima lui şi plângea încetişor.

Explicația este dată de unul dintre cei doi străini, care se pregăteau să plece. Pistolarul acela nu dădea niciodată greş. El se lăsase ucis cu bună ştiință. De ce? Era fratele geamăn al celui cu care se duelase

Am sfârşit povestirea cu această explicație, cam rapidă şi bolovănoasă, lăsând cititorului posibilitatea să găsească o explicație mulțumitoare asupra sinuciderii unuia dintre gemeni. Variante pot fi multe, mai ales că din discuția lor dinaintea duelului se deducea că pistolarul fusese întotdeauna cu un pas în urma fratelui său.

Într-un fel, gândul meu fusese să scriu ceva în ideea că pentru cel mai bun merită să se sacrifice alții. Sunt convins că am reuşit să dau ceva bun în povestirea aceea.

14.

Cu toate că aş fi putut inventa o mulțime de povestioare cu cow-boy, n-am mai scris mult timp nimic. Instinctiv, simțeam că în acest domeniu trebuia să vin cu ceva deosebit, terenul era prea bătătorit ca să nu risc să cad în pastişe!

Abia spre vară m-am mai apucat de proză (între timp mă chinuisem şi cu poezia, dar nu realizasem mare brânză). De data aceasta mă aventuram într-un roman adevărat, conform canoanelor teoriei literare.

Am reluat personajul Tom Dunn şi l-am plasat într-o serie de aventuri în Far West, în mijlocul văcarilor. Am utilizat, pentru prima oară, un caiet de matematică cu o sută de file, pe care l-am completat într-o lună. Sfârşitul romanului l-am conceput astfel încât să-l pot relua, într-un eventual volum următor. A fost prima scriere în care contradicția dintre bine şi rău era rezolvată în favoarea ultimului. Nu întotdeauna binele reuşeşte să se impună.

Romanul acela mi-a rămas în memorie nu pentru că ar fi fost cel mai bun, ci pentru că a avut o istorie interesantă.

În vara aceea, un văr de-al meu, mai mic cu doi ani, venise de la țară ca să se facă băiat de oraş. A intrat la o şcoală profesională, având şi eu un aport în acest succes al lui. După examen a mai stat câteva zile pe la noi şi mi-a citit romanul. I-a plăcut enorm.

După ce a trecut un timp de la începerea noului an şcolar, el a venit într-o zi să-mi ceară manuscrisul. Dorea să-l recitească. I l-am dat, atrăgându-i atenția să aibă mare grijă de el.

Peste un timp mi-a povestit că romanul meu circula printre colegii lui, fiecare dorind să-l citească. M-a uimit vestea.

– Mă, Sandule, chiar le place cum scriu eu?

– Da. De-ai şti că primesc şi atenții de la ei, numai ca să-i las să citească romanul!

– Ce, mă, ai pus taxă pe el?

– De ce nu? Dacă e căutat, înseamnă că e bun, şi pentru tot ce-i bun trebuie să plătească.

De data asta eram fericit. Scriitura mea avea succes! Mă bătea gândul să continuu romanul, cu un alt volum, mă şi pregăteam cu o nouă intrigă, când, tot Sandu, văru-meu, mi-a pus o întrebare ciudată:

– Tu ai scris de la tine, aşa, din capul tău, sau ai copiat de undeva?

Era să-l bat atunci. L-am lăsat în pace, pentru că mi-a explicat că nu el era cel care punea întrebarea, ci colegii lui, care nu-şi închipuiau cum de poate scrie un elev care nici şaisprezece ani nu împlinise.

Cu toate că se pusese întrebarea dacă romanul meu nu reprezenta cumva un plagiat oarecare, manuscrisul circula în continuare printre colegii lui Sandu. Săptămânile treceau şi de câte ori venea el pe la noi, îl întrebam dacă nu-mi mai aduce caietul.

– Nu pot, Manole, e împrumutat acum. A crescut prețul, două chile de vin ca să-l citească. Nu vreau să pierd vinul...

Nu voiam nici eu şi l-am lăsat în pace. Până la urmă, Sandu m-a rugat să-i dau lui manuscrisul.

– De ce? Ți-a plăcut chiar atât de mult?

– Nici nu-ți poți închipui ce mult mi-a plăcut! Îl ştiu aproape pe dinafară, şi totuşi, când îl recitesc, parcă e nou. Mi-l laşi mie?

I l-am lăsat. Peste mulți ani aveam să-l revăd în biblioteca lui, alături de volume valoroase.

– Îl mai păstrezi? l-am întrebat puțin jenat, răsfoindu-l.

– De ce nu? A fost una dintre cele mai frumoase cărți din adolescența mea.

O cam terminasem cu văcarii americani. Aveam să mai reiau tema în trei schițe, dar asta peste câțiva ani buni. Alte subiecte mă pasionau pe atunci...

Doi prieteni cam fără o existență sigură sunt angajați într-un conflict, într-o cârciumă dintr-un orăşel brazilian. Ies cu bine din bătaie şi sunt acostați de nişte necunoscuți care le propun să se angajeze într-o expediție spre izvoarele Amazonului. Cei

doi acceptă oferta, plătită destul de generos. Mobilul expediției este necunoscut lor, se zice că se fac cercetări botanice şi zoologice, dar nu pare adevărat, pentru că apar şi nişte urmăritori, câțiva membri ai expediției dispar în împrejurări misterioase, amenințarea se simte permanent. O discuție surprinsă între finanțatorii expediției le dezvăluie celor doi prieteni că mobilul real era căutarea unui avion căzut în junglă. Din tot efectivul cu care se plecase în expediție, la capătul ei ajung puține personaje. Este descoperit un aeroport în plină junglă, se pune stăpânire pe un avion, cu care se decolează şi din aer se descoperă locul în care căzuse aparatul căutat. Cei doi prieteni aşteaptă cumințI pe aeroport întoarcerea grupului plecat să caute epava, pe jos, păzind câțiva prizonieri. Unul dintre aceştia le dezvăluie secretul expediției: avionul prăbuşit transporta o cantitate mare de diamante naturale. Li se propune să devină părtaşi la afacere, acceptă de formă, dar până la urmă pun mâna pe toți cei implicați în afacere şi, împreună cu grămada de diamante, îi transportă cu un avion în primul oraş, spre a-i preda poliției. "Sărac am fost de când mă ştiu" zice unul din cei doi prieteni, "dar sufletul mi-a fost curat întotdeauna şi nu vreau să mi-l mânjesc nici acum".

Spre sfârşitul clasei a zecea am scris ultimul roman din perioada şcolară. L-am conceput sub forma unor scrisori, scriam chiar aşa, ca şi cum m-aş fi adresat unui prieten rămas în țară, eu, expeditorul, povestitorul, relatându-i o călătorie prin mlaştinile de pe cursul superior al Congo-ului. Aveam de gând să descopăr o lume preistorică, monştri despre care se povesteşte că ar mai supraviețui pe-acolo, prin locurile acelea uitate de Dumnezeu şi de oameni. Scriam câte o scrisoare pe zi, nu mai mult, mi-era greu să mă concentrez, nu aventura o căutam, ci stilul literar, cât mai apropiat de o scrisoare adevărată. Din păcate, n-am scris decât vreo douăzeci de scrisori, după care nu mai ştiu ce s-a întâmplat, mi-o fi pierit cheful, sau poate inspirația, sau m-au aglomerat problemele pendinte de şcoală.

15.

Începusem să fetişizez cartea. Citeam mult, mai tot ce apărea sau cumpăram de pe la anticariate. Fără să ştiu, acumulam pentru viitoarele mele opere, comparam ceea ce citeam, căutam să-mi explic de ce unele cărți îmi plăceau, altele mă lăsau rece, iar pe unele le consideram de-a dreptul maculatură.

Târziu, la vreo patru ani de la terminarea liceului, am mai reluat scrisul, dar sporadic. Aveam multe alte preocupări, care-mi răpeau timp şi nu voiam să le amân, ştiind că nu le voi mai putea relua în viitor.

Mitul monştrilor preistorici care ar mai fi putut supraviețui pe undeva prin zone inaccesibile m-a făcut să reiau o idee mai veche şi am pornit la treabă, entuziasmat.

Un avion de pasageri se prăbuşeşte în plină junglă zaireză. Ca prin minune, mor foarte puțini pasageri. Comandantul aeronavei, deşi e rănit, îşi asumă responsabilitatea conducerii grupului de supraviețuitori, vreo şaisprezece în total. După vreo trei zile de aşteptare, în speranța unui ajutor care nu mai vine (un avion trece pe deasupra lor, dar până aprind ei focul, ca să semnalizeze cu fum, se îndepărtează) se ia hotărârea să încerce să iasă la fluviu. Harta nu le e de prea mare folos, ştiu doar că se află la vreo două sute de kilometri de apele fluviului.

Se construiesc mai multe plute (am dat toate amănuntele posibile asupra încropirii lor din materialele aflate la bordul avionului) cu care se va încerca traversarea acelor mlaştini periculoase.

Caracterele personajelor se reliefează în timp. Un criminal (bănuit, de fapt, pe nedrept) se arată a fi de fapt un altruist, sărind în mijlocul primejdiei pentru a salva viața unui copil, un polițist care-şi ținea ascunsă identitatea (îl urmărea pe criminal), dar care este depistat de comandant, într-o situație când toată lumea era pornită împotriva noțiunii de polițist, o

bătrânică pe care nimeni nu dădea doi bani, dar care se dovedeşte a fi o excelentă mânuitoare a armelor de foc (fostă campioană de tir pe vremuri) şi îi salvează de la un atac masiv al hipopotamilor, un vânător gras şi plin de sine, care se laudă cu orice ocazie cu trofeele lui vânătoreşti, dar care se pierde în faţa unui animal de pradă ce atacă un copil şi aşa mai departe, fiecare cu povestioara lui. Căci, de fapt, nu aventura o căutam, ci caracterele.

Pornisem de la ideea unei descoperiri senzaţionale, a unui monstru preistoric, dar ulterior mi-am mai schimbat ideile, amintind şi de monstru, dar numai prin urmele care îi sunt descoperite pe un teren nisipos, gândul că el ar putea exista cu adevărat terorizându-i pe membrii expediţiei de supravieţuire. Dispariţia unuia dintre ei este pusă pe seama monstrului, dar se dovedeşte că autorul fusese un preot ciudat, ce se credea trimisul Domnului pe pământ.

Era pentru prima dată că-mi încercam puterile cu creionarea caracterelor şi cu înlănţuirea întâmplărilor după legi mai strânse, care să îngrădească aleatoriul cât mai mult. Romanul avea scăderi, evident, dar bucuria reuşitei conturării unor caractere diverse era mare. În sfârşit, îmi cam găsisem calea.

O temă asemănătoare aveam să reiau într-o altă lucrare, acţiunea plasându-se de data aceasta în Pacific. Tot aşa, un avion de pasageri suferă un accident în zbor şi este nevoit să amerizeze lângă plaja unei insulițe din mijlocul oceanului. Pornisem bine, personajele nu mai erau caracterizate fiecare în parte, decât prin prisma acţiunilor spre binele întregului grup de supravieţuitori. Mă orientasem mai mult spre caracterizarea grupului, a maselor. Din păcate, timpul era scurt şi alte probleme îmi ocupau atenţia. L-am lăsat după vreo cincizeci de pagini, cu gând să-l reiau altă dată. Nu l-am mai reluat niciodată.

16.

Tata cumpărase o maşină de scris. De cumpărat era simplu, dar se cerea o autorizaţie de la miliţie, pe care o obţineai dacă demonstrai că maşina aceea de scris îţi era utilă, la fiecare început de an fiind obligat să duci la miliţie o pagină scrisă cu toate caracterele maşinii, în original şi cinci copii făcute la indigo. Multă vreme n-am înţeles pentru ce trebuia aşa. O maşină de scris era considerată maşină de multiplicat şi puteai scrie fluturaşi cu texte potrivnice orânduirii de stat, pe care îi puteai împrăştia prin ţară, cu scopul de a submina statul...

Am pus imediat mâna pe ea şi am început să fac exerciţii. După doar câteva zile mergeam destul de bine şi m-am putut apuca de scris. Atunci, la început, am învăţat să bat doar cu două degete şi aşa am rămas, chiar dacă între timp am încercat metoda oarbă, după carte. Nu s-a prins de mine.

O idee mai veche, de roman poliţist, a reapărut deodată în memorie. Am pus titlul, mare, "Crima de la ambasada XY", după care am intrat în subiect. O pagină, două, trei, tensiunea urca mereu, faptele se adunau, bănuielile asupra autorului crimei îşi restrângeau aria, când, deodată, comisarul (acţiunea se petrecea pe undeva prin Argentina) cu grad de colonel, este somat de criminal la ieşirea dintr-un restaurant. Aici m-am blocat. Păi dacă dă nas în nas cu criminalul, ce se mai poate întâmpla? Poate să fie omorât şi colonelul, nu-i aşa?

Am pus trei steluţe, apoi am încheiat scurt: "Şi comisarul se ridică din pat, aiurit. Pe spătarul scaunului de alături îşi văzu vestonul. Tresele de sergent străluceau în razele soarelui.

– Ah! Ce coşmar! zise el şi porni spre baie."

M-ar fi atras un roman poliţist, dar nu eram în stare să-l scriu. Nici de citit n-am prea avut răbdare să citesc prea multe romane poliţiste. În copilărie mai citeam, nu zic nu, dar nu prea înţelegeam raţionamentele detectivilor. Mai târziu, în afara câtorva Maigret şi Poirot n-am mai acceptat decât rareori să mai citesc ceva de gen (Căpitanul Apostolescu al lui

Tecuceanu şi Bunicul, o invenție deosebită). Apreciam mai mult munca de rutină a detectivului, decât gândirea cam abracadabrantă a celor de genul lui Sherlock Holmes.

Aveam să-mi mai încerc puterile în domeniul romanului polițist, în *Câinele prin apă*, dar şi acolo n-am făcut-o decât colateral, pentru a ajuta acțiunea principală a romanului. De altfel, şi acolo am cam dat-o-n bară (nu eu, ci personajul), pentru că unele acțiuni nu era duse până la sfârşit, altele erau rezolvate prost, iar unele nici măcar nu puneau probleme deosebite.

Tot pentru exercițiu, am scris alte două mici povestiri, de o pagină, la un rând. Prima, *Fulgerul*, era povestea unei înfruntări armate între omul legii şi banditul fugar. Amândoi se vor ascunde la un moment dat – de fapt, povestirea porneşte direct de la această poziție – şeriful după o stâncă, iar banditul în dosul unui tufiş. Povestirea este retrospectivă, se trăseseră aproape toate cartuşele, dar ei stăteau în continuare ascunşi, neştiind ce şanse au. Se pune furtuna şi un fulger se opreşte drept în locul unde se ascunsese banditul. Poanta era că şeriful îşi frânge arma, pentru a-şi verifica încărcătura, şi nu mai găseşte în încărcător nici un cartuş.

Cealaltă povestire este tot atât de ciudată. Un tip plătit îl scoate pe altul din închisoare, fug urmăriți de poteră, sunt încolțiți undeva într-o văgăună, cel plătit îi dă celuilalt o armă, dar acela nu prea ştie s-o folosească, spre marea mirare a primului. Când este lovit de gloanțe, ştiind că va muri, îl întreabă pe cel pe care îl scosese din închisoare, dacă nu e cutare, condamnat la moarte pentru crimă. Celălalt îi răspunde că nu e acela şi că avea de ispăşit o săptămână de închisoare pentru neachitarea unei datorii.

În *Concert* am încercat să prezint o pagină insolită din timpul ultimului război. Cred că am reuşit să creez o atmosferă ciudată.

Întors în Far West, *Coaja de banană* mi-a dat prilejul să reintru în atmosfera ciudățeniilor. Doi rivali se întâlnesc la intrarea unui *Saloon*, unul dintre ei alunecă pe o coajă de banană, exact în momentul în care scoate pistolul ca să-l aresteze pe celălalt. În cădere se loveşte cu capul de podeaua de lemn şi moare. Adversarul său se apleacă zâmbitor deasupra lui, dojenindu-l în zeflemea. În urma morții celui care căzuse, degetele se chircesc şi trage toate cele şase gloanțe în trupul rivalului.

Tot din seria povestirilor ciudate face parte şi *Lupii*, în care un fugar urmărit de poteră se rătăceşte în pădure şi este încolțit de lupi. Nu are scăpare şi ultimul glonț şi-l trage în tâmplă, exact în momentul în care potera apare pentru a-l salva de animale.

Cea mai îndrăgită povestire a fost *Omul care nu greşea niciodată*, în care pistolarul este un... orb.

17.

"Călătorie neterminată" a lui Brian Fawcett m-a impresionat profund, nu numai prin aventurile inerente unei tinereți trăite prin jungla amazoniană, ci şi prin puterea de muncă, prin crezul lui, prin dragostea față de indienii aceia înapoiați, de la care el – omul civilizat – încă mai avea câte ceva de învățat. Dispariția lui în junglă, în condiții total misterioase, m-a făcut să-l regret poate mai mult decât îl regreta propriul său fiu. Ani de zile am vrut să scriu o carte despre el, ceva cu o expediție plecată pe urmele sale, pentru a-l regăsi mare şef de trib prin cine ştie ce colț de junglă neumblat. N-am mai scris-o, pentru că mereu mă pregăteam de altă scriitură şi o amânam pe aceea, nefiind pregătit pentru ea. Poate şi unde, încet-încet, înțelegeam că aventura în ținuturi depărtate nu se poate scrie decât de unii care o cunoşteau de aproape, trăiseră pe acolo.

Târziu, descopeream deodată, uimit, că şi noi aveam literatură. Se cam ridicaseră interdicțiile şi se tipăreau şi scriitori naționali, cu lucrări mai apropiate de sufletul şi simțirile mele. După ce o vreme mă entuziasmasem numai pentru Mitrea Cocor (care, se zice, nici n-ar fi fost scris de Mihail Sadoveanu), o treaptă superioară cumulam prin

"Desfăşurarea" lui monşer Marin Preda, "Setea" lui Titus Popovici şi "Bărăgan" de V.Em.Galan.

Problema satului şi a ţăranului, transformarea vieţii lui – brutală, cam de neînţeles pentru el – era tratată de pe poziţii apropiate de realismul socialist. Nu erau deranjante, ţăranii "trăiau", sufereau şi ei pentru o idee. Mai delicat era că nu o şi înţelegeau. Ţara abia se rupsese de vechea societate, ţăranii erau încă mulţi, era normal ca problemele lor să fie tratate cu prioritate. Nu mă simţisem apropiat de problemele satului, eram orăşenizat şi mi-ar fi plăcut mai multe cărţi citadine.

Apăruse şi lumea oraşului nostru, mai mult în teatru, pornind de la "Năpasta" lui Caragiale, trecând prin "Cetatea de foc" a lui MIhail Davidoglu (care îmi chinuise anii de liceu, de parcă altă piesă de teatru nu mai exista, nici nu înţelegeam raţiunea numelui Arjoca, mai vorbea şi despre bandiţii din munţi, care dispăruseră de peste un deceniu, dar în piesă erau încă o ameninţare), ajungând la un "Străinul" de Titus Popovici (trecuse şi pentru el vremea când nu avea voie să publice) şi "Facerea lumii" de Eugen Barbu. Comuniştii din acest ultim roman mi s-au părut tot atât de schematici ca şi cei cunoscuţi mai înainte, în alte romane, însă măiesctria maestrului Eugen Barbu lăsa să mai scape câteva pagini mai deschise către adevăr.

Deodată observam că trecutul nu prea depărtat se umplea cu eroi, ilegaliştii erau la modă (în literatură) după ce mai avuseseră un *boom* în perioada imediat următoare războiului. Rămâneau în continuare cam schematizaţi şi chiar mă întrebam din ce motiv, singurul răspuns pe care l-am găsit fiind secretul total în care se desfăşurase activitatea lor în perioada neagră 1924-1944 – douăzeci de ani! Scriitorii erau obligaţi să-şi imagineze cam cum acţionaseră în realitate ilegaliştii, informaţiile fiind foarte puţine. Şi, atunci când imaginezi activitatea unui om, care acţionează numai pe ascuns, parcă e normal să-l prezinţi mai frumos decât în realitate şi victorios întotdeauna.

Personal, nu am auzit de existenţa vreunui scriitor de după război, care până în '44 să fi fost ilegalist! De ce oare? Printre scriitori nu existau comunişti? Sau, dacă existau, le era greu să prezinte tot ce ştiau despre activitatea lor şi a tovarăşilor lor?

Undeva, în "Facerea lumii", un ilegalist are un moment de mare sinceritate şi, fiind întrebat cum crede el că va reuşi să schimbe lumea, zice cam aşa:

"Mă, frate, noi suntem puţini, nu zic nu. Suntem puţini nu pentru că n-am putea fi mai mulţi. Dar e un lucru de mare răspundere să bagi un om nou printre noi. Amatori am avea, dar e periculos. Mai bine rămânem puţini, noi, ăştia, câţi suntem, şi-i lăsăm pe ceilalţi ca simpatizanţi. O să-i folosim, fără doar şi poate, când vom ieşi din ilegalitate. Şi-atunci o să ne facem şi noi mai mulţi, ai să vezi!"

Odată cu deschiderea porţilor literaturii, s-a schimbat şi optica asupra întâmplărilor din ultimul război. Dacă până atunci nu citisem decât despre ororile de care fuseseră capabili naziştii, acum se tipăreau şi opere capitale pentru acţiunile armatelor de pe toate fronturile, precum şi romane cu subiecte luate din timpul războiului, pe care-l prezentau şi pentru o tabără, şi pentru cealaltă.

Noua deschidere m-a făcut să mă entuziasmez în faţa unor subiecte războinice, dar nu de dragul războiului, ci mai mult al aventurii grefată pe întâmplările lui.

Într-un an am citit foarte mult despre război, nu mai ţin minte toate titlurile, înşir la repezeală "Ziua cea mai lungă" de Cornelius Ryan, "Victoria de la Midway" de W.Lord, "Supra-vieţuitorul din Pacific", "Scufundaţi cuirasatul Tirpitz!"

Colecţia "Delfin" (de ce or fi denumit-o astfel!?) se profilase pe povestiri din ultimul război. Aşa fusese la început, mult timp, apăreau şi pe numere, lumea nu ştia încă ce căutare vor avea multele volume care apăreau rapid, unul după altul.

18.

Zdravăn documentat, am trecut la tema războiului, pe care

l-am văzut ca o muncă permanentă a soldatului de rând pentru distrugerea inamicului întregii omeniri: fascismul.

Un prim roman l-am imaginat cam slăbuț, pornind de la aventura unui rătăcit al sorții prin Germania de la sfârșitul războiului, care acceptă să piloteze un avion cu care fugeau câțiva șefi naziști spre Africa, spre a ajunge în final în Argentina, unde colonia germană îl ajută să supraviețuiască. Finalul a fost însă foarte slab, nu mergeam pe drumul cel mai bun.

Citisem câte ceva despre epoca de început a instaurării comunismului la noi, fuseseră recunoscute deschis unele greșeli din acea vreme (dar numai unele!), mă gândeam să scriu și eu despre timpul acela. Din păcate, nu cunoșteam prea multe și mi-era teamă să nu fac greșeli majore, să iau de bun ceea ce credeam eu că s-ar fi întâmplat, nu ceea ce se întâmplase în realitate.

Fusese o perioadă în care nu se amintea nimic despre începuturile revoluției noastre. Acum, deodată, se scria. Se scria bine, dar parcă tot cu frică, nu cumva să meargă prea departe. Și în literatură apăruse o noțiune nouă, literatura "obsedantului deceniu". Citeam reviste literare, dar nu înțelegeam mare lucru. Doar bănuiam că pe undeva, atunci, se făcuseră niște greșeli, recunoscute acum. Dar cu ce scop? mă întrebam eu. De ce să le mai relevăm? De la o primă eroare ușor se putea trece la alta, și la alta, și tot așa, până când întreaga activitate de atunci, pusă în slujba binelui, ajungea să fie plină de greșeli, devenind o greșeală, imensă.

Cel mai mult m-a surprins o constatare pe care oricine putea s-o facă, poate o făcuseră și alții, dar n-aveau curaj s-o spună, așa cum nici eu n-aveam curaj, doar s-o gândesc puteam. Greșeli existau și în comunism, poate puține, poate multe, dar de scris se scria numai despre greșelile "celorlalți", niciodată despre "ale noastre". Dej murise, trupa lui începuse să dispară de pe firmament, la început mai încet, mai apoi în grupuri, deci acum puteam aduce la iveală greșelile celor dinainte, fără grija că cineva s-ar putea întreba, ca mine, dacă aceleași greșeli nu vor putea fi făcute și de gașca următoare. Nu, "noi" nu mai putem greși, numai ăia dinainte puteau, "noi" știm ce și cum să facem, he-he! Avem un partid puternic, care și-a câștigat experiența necesară de-a lungul timpului, noi facem bine tot ce facem!

La primele critici am fost reticent. Nu, nu se poate! Trebuie să fie o eroare, acum, să interpretezi fals niște devieri, niște lucruri neconforme cu realitatea de atunci.

Bâjbâiam încă, abia se auzeau câteva voci, mai anemice la început. Le-am lăsat de-o parte și m-am avântat într-un roman care avea să devină cel mai voluminos din creația mea, destul de bine realizat, și poate ar fi fost și mai bogat, dacă n-aș fi descoperit între timp că totuși nu aceasta era calea pe care trebuia să merg.

Entuziasmul cu care am pornit la elaborarea noului roman era atât de mare, că nu mai pridideam cu înșirarea aventurilor personajului meu. Pentru prima dată îmi făcusem câteva notații, date certe din istorie, de care trebuia să țin seama în relatarea aventurilor. Întocmisem și calendarul anilor războiului, de când intra în arenă cel mai îndrăgit personaj, pentru a fi sigur că măcar din punctul de vedere al desfășurării evenimentelor nu mă poate învinovăți nimeni că am încurcat borcanele.

Pe omul meu, izbucnirea războiului cu rușii îl surprinsese în Germania; pilot de avioane, venise să facă recepția câtorva aparate ce urmau să fie achiziționate de statul român. Nu se știe din ce motive, fusese imediat închis, ca indezirabil. Șansa – sub semnul căreia îi vor sta câțiva ani din viață – îl aruncă într-un lagăr de muncă de-al lui Krupp (date concrete, citisem imensitatea numită "Armele lui Krupp"). În timpul unui bombardament aliat evadează, chiar sub bombe, împreună cu alt român și un ceh.

Greu, ajung în Elveția, unde sunt racolați de americani și trimiși în Africa, unde se reangajează în aviația britanică. Mai apoi intră în trupele de comando, debarcă la Salerno, este rănit, petrece convalescența în Anglia, apoi participă la debarcarea

din Normandia. Este luat prizonier la Caen şi trimis în Germania.

Primele două părți le-am scris destul de repede, nu insistam decât pe acțiunea propriu-zisă, oamenii mă interesau mai puțin. În mare, tot restul romanului îl aveam în minte, omul meu urma să traverseze Europa, pentru a reveni în țară, va participa la ultima parte a luptelor armatei române, după care... Aici intervenea politicul, civil fiind, dar cu un trecut de militar atât de încurcat, personajul va stârni numai suspiciuni şi de la meseria de mecanic, pe care o făcea cu drag şi pricepere, începe să decadă, după care aveam pregătite două soluții: izbânda sau ratarea. Aş fi ales-o pe cea care mi-ar fi plăcut mai mult la momentul în care urma s-o scriu, sau în funcție de condițiile de la acel moment.

Am părăsit *Partea leului* (ce titlu! să-i dau gata pe toți, cine or fi fost aceia "toți"!) pentru a dactilografia o povestire scurtă, pe care aş fi vrut s-o transform în roman, a cărei acțiune se petrecea pe aeroportul Omdourman, în Sudan, în timpul unei rebeliuni armate. A rămas la stadiul de povestire.

Revenind la *Partea leului*, am început a treia parte cu viața prizonierilor de toate neamurile, dintr-un lagăr din vârf de munte. Câteva caractere – la atâția oameni, puteam alege – mi-au permis să-mi fac mâna oarecum. Se pregăteşte o evadare ca-n filme, se reuşeşte, evadații ajungând prizonieri la nişte țărani ai locului, ciudați. Sunt ajutați să ajungă în nordul Italiei şi mai apoi spre sud, pentru a fi îmbarcați pe un vapor cu destinația Africa. Şirul aventurilor îi poartă până la Mogadiscio, unde fiecare este expatriat în țara sa.

De aici, era evident că drumurile celor două romane se despart obligatoriu. Ce-a fost înainte, avea rostul lui – războiul – ce urma, era cu totul altceva. Îmi închipuiam cum ar arăta un roman cu omul meu căsătorit cu o italiancă, plimbat prin lume vreo cinci ani, cu un trecut nebulos, când prieten, când duşman cu englezii şi americanii, fost pe la partizanii lui Tito, revenit în țară în vremurile tulburi de după înlăturarea regelui!

Mă gândeam în modul cel mai serios să mă apuc de un roman – în sfârşit, un roman adevărat! Dar de ce, în sfârşit? Ce scrisesem până atunci nu erau romane?

Trecusem de 30 de ani şi deodată înțelegeam că cele 14-15000 de pagini pe care le scrisesem de-a lungul timpului nu reprezentau nimic!

Descoperirea am făcut-o singur, făcând comparația cu ceea ce se scria în ultima vreme. Când mi-a căzut în mână "Cel mai iubit dintre pământeni" al lui Marin Preda, am fost convins că tot ceea ce scrisesem eu nu valora mai nimic. Un roman total şi esențial! O lume nouă venea în întâmpinarea unor dorințe mai vechi, de a citi ceva care să nu mă atragă numai prin înşiruirea unor întâmplări, ci prin filozofia vieții omului de pe stradă. Chiar dacă Petrini nu era un om obişnuit, ci tot din elita intelectuală a societății, avatarurile epocii l-au redus la această condiție pentru o perioadă destul de lungă. Asta-mi trebuia! Romanul mi-a arătat calea pe care trebuia s-o urmez.

Pe Marin Preda nu-l citisem înainte, cu toate că şi la liceu apucasem să-l văd în manual, cu "Desfăşurarea" (nu era încă vorba de Moromeții lui). De altfel, pe mulți nu i-am citit, chiar dacă ar fi trebuit să-i pregătesc pentru orele de literatură, pentru un motiv foarte simplu: eram obligat să-i citesc. Spiritul meu era prea dornic de libertate pentru a mă conforma canoanelor. Într-un fel, şi eu fusesem victima epocii, când din Eminescu se studiau numai "Împărat şi proletar" şi "Epigonii", trecând abia mai târziu la "Scrisoarea a III-a", iar un Novicov declara într-o monumentală (ca volum) istorie a literaturii române că cel mai mare poet al românilor era Dan Deşliu. Cred că monşer Marin Preda nu-şi renega "Desfăşurarea", dar nici n-o mai simțea aproape de sufletul său.

19.

După "Cel mai iubit dintre pământeni" am refuzat să mai citesc altceva mult timp. Îl rumegam. N-am văzut în el numai amănuntele şocante (cum se dusese Dej la Stalin să-l învețe cum s-o scoată la capăt cu burghezia care-i punea bețe în roate,

inventând astfel canalul, primul canal), ci filozofia vieții, explicată (sau prezentată) la nivelul de înțelegere al oricărui om de pe stradă. Scenele cu urmărirea şi uciderea rozătoarelor erau magnifice, participasem personal la ele, acolo, în subsolurile blocurilor. Aveam să aflu mai târziu că esența meseriei o aflase trăgând cu urechea la o discuție lungă, la o masă dintr-o cârciumă.

Imediat după "Cel mai iubit..." am citit "Clipa" de Dinu Săraru, care fusese tradusă şi în germană şi după care se făcuse şi un film. Acest volum m-a derutat de-a dreptul. Oare chiar aşa să fi fost?

Odată cu el, mi-am întregit o imagine a societății noastre din obsedantul deceniu. Pur şi simplu, începeam să gândesc cu propriul meu creier. Nu ştiu cum se făcuse, până atunci trecusem pe lângă viață fără să mă leg de problemele ei, trăisem numai pentru interese minore, imediate, filozofia mea fusese tare simplă, niciodată nu-mi pusesem întrebări fundamentale. Nu zic că literatura fusese cea care îmi deschisese porțile cunoaşterii, cele câteva cărți esențiale îmi dăduseră doar impulsul necesar pentru ieşirea din inerție şi... din anonimat.

După câteva convorbiri cu un prieten (în prag de pensionare), problemele literaturii în general – şi a mea, în special – deveneau altele. Prietenul meu, descoperit, din păcate pentru mine, prea târziu, îmi destăinuia din proiectele sale literare. El era mai înclinat spre poezie, dar se pregătea – la 58 de ani! – să înceapă un ciclu romanesc, fiind în stare să-mi vorbească ore întregi despre cum gândeşte el să trateze un anumit aspect al vieții, un anumit caracter, o anumită întâmplare. Ascultându-l, îmi dădeam seama că-mi cheltuisem talentul (bruma de talent pe care consideram că o am) în scrieri minore, bune numai pentru o anumită vârstă, poate nici atunci. Mi-era atât de necaz...

Traian Bănică, prietenul în prag de pensie, avea ce-avea cu istoria dacilor, pe care îi idolatriza. Strânsese materiale despre istoria lor cunoscută (mai ales despre imperiul lui Burebista, cel care avea să-i unească pe dacii de pe cea mai mare suprafață), pregătindu-se pentru scrierea unui volum despre ei, nu o istorie, ci un fel de explicație a supraviețuirii lor între atâtea popoare de alte neamuri.

În afară de asta, mai pregătea o carte despre o idee care mă încercase şi pe mine: civilizația se plimbă pe un cerc închis, creşte şi se întoarce (de obicei printr-o catastrofă) la punctul de plecare.

– Dar dumneata ce scrii? mă întreba T.B., curios, sesizând probabil că eu îl ascultam şi-atât, nu eram dornic să mă destăinui.

Mai lucram pe atunci la *Partea leului*. Ce să-i spun? Că mă țin de aventuri?

– Ei! eu scriu ceva mai deosebit, nu seamănă cu...

Cred că a înțeles că mă jenez să-i dezvălui secretul scriiturii mele.

– Domnule! (aşa îmi zicea el, cu un respect deosebit, făcându-mă să mă jenez) Ia şi scrie, domnule, ceva din realitate! Se caută, se apreciază, se poartă, toată lumea e dornică de actualitate. Nu te aventura în trecut, e periculos, dacă nu l-ai cunoscut, rişti să scrii prost. Uită-te în jur, literatura e pe-aici, pe-aproape.

Am luat aminte la sfaturile lui, la toate. Avea experiență, cu toate că nu publicase decât nişte poezii într-o plachetă omagială. Dar scriitor este cel care scrie, nu numai cel care e publicat.

Întâmplător, chiar în vremea aceea am citit un anunț într-un ziar despre organizarea unui concurs literar pentru debut. Mai erau trei luni până la data limită de primire a manuscriselor. Eram gata de participare, dar cu ce?

Mi-am amintit de sfaturile lui T.B. M-am uitat în jur şi am văzut subiectul: şantierul! Am pornit imediat scriitura, după o idee de moment. Tocmai participasem la anchetarea (internă) unei încălcări a disciplinei în producție şi, cum se procedează în asemenea cazuri, întocmisem un proces verbal de cercetare,

cu concluzii şi propuneri de măsuri, după tipic şi cu tot dichisul. Aşa cum scriam un pic mai târziu, mă pricepeam la aşa ceva şi şeful şantierului îmi încredința mai toate sesizările, să le cercetez.

M-am gândit mai întâi la un titlu simplu şi direct: "Proces verbal de cercetare", ar fi mers, nimic de zis, dar parcă nu spunea nimic, era prea fad. Unde se petrecea acțiunea? Într-o insulă, între ape. Insulă egal ostrov... Aha! "Ostrovul ascuns"! Şi aşa i-a rămas numele.

Am scris romanul dintr-o suflare. În trei săptămâni era gata. Nu era formidabil (mi-am dat seama de asta mai târziu, recitindu-l, hotărând atunci să-l rescriu), dar era un început şi puteam să particip la concurs cu el. L-am dactilografiat şi, conform uzanțelor, l-am băgat într-un plic, cu un moto de recunoaştere, şi l-am expediat pe adresa editurii care organiza concursul literar.

20.

Timpul trecea, romanul meu cine ştie pe unde se rătăcise, îmi luasem gândul de la el. Mă nemulțumea faptul că în anunțul din ziar se specifica în mod clar că "manuscrisele nepublicate nu se înapoiază".

M-am şi gândit atunci că nu se înapoiază pentru a fi folosite eventual de alții, care să-şi însuşească ideile noastre, ale atentatorilor la calitatea de scriitor, şi să publice ei, sub nume propriu, întâmplări la care nici nu gândiseră. Ce dovadă aş fi avut că eu scrisesem *Ostrovul ascuns*, dacă aş fi văzut tipărite câteva întâmplări de-ale personajelor mele, sub alt nume? Aveam o copie dactilografiată, dar nu ştiu dacă m-ar fi crezut cineva în caz că mi-aş fi căutat dreptatea.

Suspiciuni de necunoscător, căci îmi închipui că oricare scriitor are suficiente idei personale, pentru a mai fi obligat să mai fure şi de la alții, chiar când este vorba despre scriitori nepublicați.

Trecuseră vreo cinci luni de la data limită a primirii manuscriselor şi eu n-aveam nici o veste oficială. Când, într-o zi, m-a chemat directorul grupului, Ilieş. M-am dus pregătit cu un carnet de notițe şi creion, căci aşa mă obişnuisem, un director n-are timp decât să vorbească, să dea dispoziții, subalternii trebuie să le noteze conştiincioşi şi să le rezolve ulterior.

Am bătut la uşă şi am intrat fără să aştept răspunsul. Ilieş, ca de obicei, ținea două receptoare de telefon la urechi şi vorbea pe rând cu fiecare din interlocutori. Mi-a răspuns cu un gest la salut, apoi eu am rămas în picioare, cu gând să mă retrag, să nu-i ascult vorbele, poate erau secrete, ştiam că o şi lungeşte, mai bine mă duceam pe-afară, la secretariat – mai bine zis la cerberiat, căci de gura secretarei nu scăpai prea uşor când voiai să intri la director. Ilieş mi-a făcut însă semn să rămân pe loc, căci va termina repede.

Despre boala numită telefonomanie nu auzisem până la a-l cunoaşte pe Ilieş. La o petrecere – organizată sub un motiv oarecare, căci nici nu mai trebuia un motiv pentru a pune la cale un mic chef de o noapte – după ce se mai amețiseră participanții, un şef de şantier de pe Olt, mic, negru şi îndesat, lansase o vorbă care prinsese rădăcini:

– Domnilor, dacă în mijlocul deşertului Sahara pui un telefon, tovarăşul Ilieş va fi convins că acolo este sediul şantierului!

Unii râseseră sincer, alții mai cu fereală, mânzeşte, cum de îndrăznea puțoiul acela să facă glume pe seama directorului său, care-l ridicase atât de repede, de la şef de lot la inginer şef de şantier, apoi şef de şantier plin, şi asta în numai o jumătate de an?

În sfârşit, Ilieş a terminat de vorbit la ambele telefoane (din cele patru pe care le avea pe masă), le-a pus în furci şi s-a uitat la mine, zâmbitor.

– Ia loc, tovarăşe scriitor!

Pusesem mâna pe spătarul scaunului, ca să-mi fac loc să mă aşez pe el, dar vorbele directorului m-au făcut să rămân în continuare în picioare.

– Hai, ia loc! a repetat el invitația.

M-am așezat și-abia am reușit să îngaim:

– De unde până unde...?

– Am să-ți explic și-ai să înțelegi. A telefonat ieri un tip de la o editură. A cerut relații despre dumneata. I-am spus tot ce știu, pentru că mi-a explicat de ce avea nevoie de aceste date. Ai luat premiul al doilea, știai?

– Nu știam. Acum aflu... După atâta timp... De ce n-o fi luat legătura cu mine?!

– N-am idee. Probabil te vor contacta și pe dumneata. Poate au vrut doar să verifice dacă exiști, dacă ești pe linie, înțelegi dumneata... Dar ce ai scris acolo, că roman mi s-a spus că ai fi scris?

– Da, un roman, nu cine știe ce...

– Ei, hai, lasă modestia! Nici premiul al doilea nu e de lepădat, nu? Doar trei premii sunt puse în joc, și presupun că ați fost câteva sute de concurenți. Ai scris ceva modern?

– Da. Contemporan... Din viața unor șantierişti.

– Șantierişti? Și, mă rog, de unde ți-ai luat personajele?

– De aici, din șantierul nostru.

Mă luase gura pe dinainte, dar nevoia de a mă lăuda și eu un pic fusese mai puternică decât reticența veșnic simțită în preajma dezvăluirii activității mele literare.

– Zău? Păi atunci cred că ai scris ceva frumos! Nu degeaba ți-au acordat un premiu.

– Așa zic și eu... Dar a zis ceva de tipărire?

– Da. Cartea de debut zice că e la tipar. Mai avea de adăugat pe copertă ceva, cu date personale despre debutanți.

– Probabil se face un volum comun, cu cele trei premii de proză, mi-am dat eu cu părerea.

– În orice caz, meriți felicitări! Dacă apare cartea, te rog să-mi asiguri și mie un exemplar. Voi fi foarte curios să te citesc... Auzi, domnule, să am eu un scriitor în subordine și să nu știu! Dar când ai timp de scris?

– Deh, tovarășe director! Îmi găsesc timp. Știți că nu mă duc la cârciumă, iar acasă am găsit suficientă înțelegere ca să-mi pot scrie operele în liniște.

– De ce nu mi-ai spus că scrii, poate găseam o modalitate să-ți asigur timp liber mai mult...

– Nu, nu e nevoie. Un scriitor de meserie are alte posibilități, dar eu, ca "scriitor de duminică", nu am nevoie de mai mult timp liber. Încerc să împac și capra, și varza, adică și serviciul și plăcerea, căci a scrie este pentru mine doar o plăcere, nu e o chemare. Meseria de scriitor e foarte grea, cere mult timp și consum nervos mare. Așa, ca scriitor amator, nu deranjez pe nimeni. Este o plăcere personală, pe care încerc să mi-o satisfac numai în timpul meu liber.

– Bine... Și? Mai ai de gând să continui?

– Evident! Îmi umblă prin minte atâtea idei, că nu-mi mai ajunge timpul pentru a le pune pe hârtie!

– Îți doresc succes! Și nu uita, aștept un exemplar cu dedicație!

M-am retras, aiurit de veste. Fusesem premiat! Asta însemna că ceva bun se găsise și în romanul meu. Formidabil! Dădusem lovitura!

Mă și vedeam înconjurat de atenția editorilor, de reporteri... Care editori? Numai unul era, cel care își asumase sarcina de a tipări volumul de debut al celor premiați... Mai bine să mă liniștesc. Nu-mi trebuia agitație, tocmai începusem alt roman, cu două personaje, puse într-o situație limită, aveam nevoie de liniște pentru a scrie bine.

Peste numai o oră, vestea că mi se tipărea o carte se răspândise în șantier. Telefonul de interior suna într-una și eram solicitat, ca să dau explicații, ce-am scris? e adevărat? pe cutare l-am băgat în roman? pot să le rezerv câte un exemplar? Mă plictisiseră de-a dreptul, erau agasanți cu întrebările lor.

Doamna Ceauşu, cea care avea să-mi fie naşă la băiatul născut cam târzior, a venit personal la mine, să mă întrebe:

– Măgurene, așa e?

– Ce să fie?! m-am minunat eu, senin.

– Tu ai scris o carte! De ce n-ai spus?

– Eu am scris-o, dar nu ştiam că cineva va avea curaj s-o şi tipărească.

– Bravo! Şi Sandi al meu ar trebui să scrie, că doar are minte, dar e puturos. Ah! De ce nu ştiu eu să scriu!...

Habar n-avea, într-adevăr, să scrie! Avea şi un scris oribil şi plin de greşeli, iar când trebuia să întocmească o hârtie mai pretenţioasă, întotdeauna apela la mine să i-o compun, pentru a se lăuda apoi directorului că numai atât a putut ea să facă, mai mult nu poate, ieşind mândră de la el, căci o lăuda, "cum? tovarăşa Ceauşu, dar mai bine de-atâta nici că se poate!", dar ea nu-şi ţinea laudele pentru sine, venea din nou la mine şi-mi povestea ce zisese directorul, ca să mă bucur şi eu de laudele lui, pe drept, ele cuvenindu-mi-se numai mie.

– Despre mine ai scris?

– Evident! Nici nu se putea altfel...

– Şi ce-ai scris? Hai, că sunt curioasă!

– O să vedeţi când veţi citi cartea.

– Nu, spune-mi acum! Ai scris frumos despre mine, nu-i aşa?

Nu scrisesem prea frumos, dar cum să-i spun, când o vedeam ce bucuroasă era că scrisesem despre ea cu cuvinte frumoase?

În roman pusesem o situaţie asemănătoare, când cei despre care scrisesem îmi descoperă manuscrisul şi-l comentează, chemându-mă apoi la o analiză (nu pe mine, ci pe autorul din roman) şi dojenindu-mă, că prea am accentuat la unii trăsăturile negative, şi autorul se explică prin cerinţele romanului, "nu uitaţi că e vorba totuşi de literatură, nu de realitate pură!"

Peste numai câteva zile am primit o scrisoare cu antet, cu timbrul aplicat prin ştampilare pe plic, de la editura care-mi tipărea romanul. Înăuntru, două hârtii: o scrisoare personală şi un contract. Întâi am citit scrisoarea, mai mult decât curios. "Tovarăşe Măgură Manole, vă înştiinţăm că în urma analizei manuscriselor prezentate la concursul pentru debut organizat de editura noastră aţi fost premiat la secţia roman, primind premiul al doilea. Vă rugăm să completaţi contractul anexat pentru a putea trece la tipărirea volumului de debut. Vă felicităm pentru succesul obţinut şi vă mulţumim. Semnătura, ss indescifrabil, ştampila..."

Bravo, mă! După un astfel de succes, puteaţi şi voi să-mi scrieţi o scrisoare mai lungă, să-mi transmiteţi nişte păreri critice, referatele celor care mi-au citit manuscrisul, să ştiu şi eu cum am reuşit, unde am scris bine, ce n-am scris cum trebuie, că doar n-a fost perfect totul.

Hai să văd şi contractul. Ia uite, are o foaie tipărită şi pe o faţă şi pe cealaltă! Dar de ce numai un exemplar? Cine ştie. Lasă, că-i pun eu bine! După ce completez rubricile goale, mă duc alături şi fac o copie xerox. Ce? Cred ei că se joacă cu mine?

"Contract... între editura... reprezentată prin... director şi... contabil-şef şi... (aici urma să scriu numele meu), din... născut la data de... posesor al buletinului de identitate seria... număr... eliberat de... la data de... pentru 20.000 de exemplare broşate, preţ... (alb), din care autorului revin 80 de exemplare şi drepturi de autor în valoare de lei... (alb), semnături, data... (alb)".

Contractul e contract, dar de ce nu completează ei toate rubricile? Iar pe mine, ca persoană, mă reduseseră la datele de identitate şi la buletin (posesor), numai aşa se putea încheia, între editură şi buletinul meu. De ce n-or fi scris ei "scriitor, să-i mai cerem şi alte romane, o mai avea şi el ceva de gând, să-i mai cerem date despre activitatea literară, despre munca lui pe şantier"?

Am completat cu grijă rubricile care mă priveau personal, am tras două copii la xerox, am pus contractul într-un plic şi l-am expediat pe adresa editurii.

Acasă, bucurie mare când le-am arătat scrisoarea editurii şi contractul. Ştiau că fusesem premiat, se mai bucuraseră o dată, când aflaseră, acum vedeau negru pe alb că nu erau poveşti, totul era real. Eram şi eu scriitor!

– Ce-ai să te faci când or citi şi ăştia ce-ai scris despre ei? m-a întrebat nevasta, ştiind bine cum scrisesem.

– O să-mi pierd o mulțime de prieteni! Mai mult de-atât n-o să fie! Şi dacă nu-mi mai sunt prieteni, n-o să-i regret. Cine ți-a fost prieten şi nu-ți mai este, nici nu ți-a fost! Nu înțelegi că dacă nu scriam bine, n-aş fi fost premiat?

– Cine ştie pe ce criterii ai fost tu premiat.

– Nu se poate să fie o greşeală! Acolo e un juriu, sunt oameni de meserie. Ei nu-i cunoşteau pe cei pe care i-am descris în roman. Dacă le-a plăcut, înseamnă că am reuşit să-i fac să trăiască. Acolo nu se uită la personaje, gândind la oamenii pe care i-am avut ca model. Ele trebuie să trăiască prin ele însele, rupte de realitate. Trebuie să trăiască numai în contextul romanului.

21.

Nu mult după aceea, citind revista în care văzusem anunțul despre organizarea concursului de debut, am dat peste o scurtă cronică a volumului, intitulată – culmea! – "Ostrovul ascuns", după titlul romanului meu. Minicronica era cam neutră, era lăudat romanul care luase premiul întâi şi chiar şi cel cu premiul al treilea. Al meu era amintit mai puțin, semnatarul cronicii acuzându-mă de o oarecare înverşunare în a critica cu orice preț.

Minicronica aceea mi-a dat de ştire că volumul apăruse. Imediat mi-am pus în mişcare rudele şi cunoştințele, pentru a cumpăra din librării câteva volume, sugerându-le să facă şi un pic de reclamă printre colegii lor de muncă.

Săptămâni de-a rândul am cumpărat toate revistele care aveau rubrici de cronici literare, ca să nu scap cumva vreuna care m-ar fi interesat. Evenimentul nu putea fi trecut cu vederea, orice concurs este comentat de obicei imediat ce are loc, cronicile nu puteau întârzia prea mult.

Între timp obținusem şi drepturile, cele privitoare la volume (80, pe numărate). Îmi veniseră prin poştă, două pachete grele şi voluminoase (grea mai e şi cartea!).

Nouă cronici au fost în total. Le-am citit şi răscitit, învățându-le pe dinafară. Nu mă interesa decât partea privitoare la romanul meu, dar le citeam şi pe celelalte, ca să compar zisele fiecăruia. Din nouă, cinci au fost pentru, trei împotrivă, una abținere. Greu să-i mulțumeşti pe toți!

Cartea, cu o copertă cam fadă, verzuie-maronie, avea peste patru sute de pagini, dintre care o sută şaizeci erau ale mele. Am citit mai întâi romanul meu, ca să văd dacă se schimbase ceva în text. Mai nimic. Cum scrisesem eu, tot aşa se şi tipărise. Doar la controlul cu manuscrisul am constatat că fuseseră scoase câteva fraze, prea îndrăznețe. Bine că a fost numai atâta!

Romanul care primise premiul întâi nu mi-a plăcut, şi asta numai pentru că autorul nu folosea liniuța de dialog şi nici paragrafarea textului. La el, tot romanul avea un singur început şi un singur sfârşit. Dialogurile băgate în text, între ghilimele şi paranteze ascuțite mă deranjau enorm.

În schimb, romanul de premiul al treilea era magnific. Dacă ar fi fost după mine, aceluia i-aş fi dat premiul întâi. Observasem, de altfel, că şi în cronicile de specialitate ultimul roman din volum primise mai multe laude decât primul. Dar căile juriului (era să scriu "Domnului") sunt ascunse.

Tot directorul Ilieş a fost cel care m-a întrebat despre volum.

– Am auzit că ar fi apărut. Încă nu ai veşti?

Am recunoscut că primisem drepturile, dar aşteptasem un timp, şi i-am spus şi motivele. Mi-a cerut şi el ziarele, să-şi formeze o părere mai întâi după opinia oficială, de specialitate.

– Ai văzut că vreo trei te cam critică?

– Am văzut. Dar ceilalți cinci mă laudă, iar unul e prea neutru. Îi cunoaşteți pe cei trei? Sunt cam bătrâni. Gândesc că e normal să nu mă fi înțeles. Ei au apucat o anumită epocă, în care criteriile de departajare a valorilor erau altele. Văd că cei mai tineri au păreri bune...

– Spiritul de generație?

– Poate!

– Văd că voi, tinerii, sunteți mai mulți decât suntem noi, generația dinaintea voastră. De aceea probabil sunteți mai puternici şi vă impuneți părerile mai uşor.

– Dar e normal să fie aşa, tovarăşe director! Chiar şi dumneavoastră ați apucat o epocă în care valorile se ridicau greu. Fiind atâtea greutăți şi piedici, reuşeau să se ridice puțini, numai cei cu o voință de fier, sau cei care călcau peste conştiințele altora, indiferent cum, numai să răzbească. Lupta era acerbă, lucrurile nu se limpeziseră. Acum e linişte, tinerii se pot desfăşura în libertate. De aceea sunt mulți, căci piedicile sunt mai puține. Talentele ies la suprafață numai prin ele însele. Nu vedeți că şi structura forței de muncă s-a schimbat? Tineretul e stăpân peste tot. Şi nu mai are răbdare să aştepte ieşirea la pensie a bătrânilor. Nu! Cine e bun, rămâne. Cine nu mai e bun, gata!, îl tragem pe linie moartă şi ne punem noi oamenii, care sunt capabili şi vin şi cu o prospețime, cu o dorință de a face totul mai bine, cu entuziasm...

– Eşti cam pătimaş, nu ți se pare?

– E posibil. Când îmi susțin crezul meu, devin pătimaş fără să vreau. Poate şi acesta e un semn al tinereții.

I-am promis că-i aduc un exemplar, cu dedicație. De adus, i-l aduceam eu uşor, dar ce dedicație puteam eu să găsesc? M-am chinuit zile întregi şi n-am găsit decât ceva destul de fad: "Pentru un om născut mai înaintea autorului, de la cel care tinde să-i ia locul". Nu era cea mai grozavă dedicație, însă directorul avea simțul umorului şi ştiam că va gusta textul. Într-adevăr, când i-am oferit cartea, a citit dedicația de pe pagina de gardă şi a râs, cu hohotele lui lungi, vestite.

– Bună! Îmi place. Numai să nu te grăbeşti prea tare. Am înțeles că nu e vorba de dumneata personal, dar ai dreptate, trebuie să mă păzesc de generația voastră, să nu-mi luați locul.

Nici n-aveam de gând să-i iau locul în ierarhie. De ce urci în funcție, de-aia ai mai multă bătaie de cap şi mai multe răspunderi. Eu aveam nevoie de viața mea personală, ori, dacă mă uitam la director, el se contopise cu şantierul. Uneori îl compătimeam. Ştiam bine ce şuturi lua de la şefii lui – căci orice şef are şi el, la rândul lui, alți şefi, care şi ei au şefi, şi aşa mai departe, căci toată societatea este alcătuită pe principiul acesta, şefi peste şefi şi deasupra alți şefi – de câte ori nu ieşea ceva bine, sau nu se putea angaja să rezolve o problemă într-un anumit termen, când alții, mai mari ca el, se angajaseră deja, în fața altora şi mai mari, că problema va fi rezolvată nu în termenul cerut, ci chiar cu două, trei zile mai devreme.

Lucram de ani de zile în energetică, un domeniu principal şi prioritar în economie. Remarcasem că mai toate punerile în funcțiune (e vorba de pornirea turbinelor, care ne aduceau energia electrică atât de necesară) se făceau – aproape fără excepții! – noaptea şi în preajma zilelor de sărbătoare. Cu zilele de sărbătoare parcă o mai înțelegeam, era o mândrie să anunți o realizare în cinstea lui 23 August, dar faptul că totul se petrecea numai noaptea, asta n-o mai înțelegeam. Cum se făcea că în tot timpul zilei nu reuşeau să termine toate lucrările, toate retuşurile, ultimele racorduri, ultimele verificări, iar în cursul nopții reuşeau? Şi cunoşteam oameni care şedeau acolo, lângă turbină, zile întregi, zile astronomice, douăzeci şi patru de ore din tot atâtea (unii lucrau chiar douăzeci şi cionci, ziceau că se scoală cu o oră mai devreme), numai ca să pornească odată blestemata aia de turbină în timpul zilei. Orice ar fi făcut însă, pornirea se făcea tot noaptea, cu oamenii obosiți şi încrâncenați, nervoşi, aiuriți, cu gândul la zilele pierdute, alții plecaseră deja pe-acasă, erau zile libere, de sărbătoare, ei stăteau acolo, lângă afurisita de turbină, care nu era gata.

Dar ce fericire şi când o porneau! După primele minute, când nimeni nu ştia încă dacă n-au uitat ceva nefăcut, când toată lumea dădea dispoziții pe care nu le mai asculta nimeni, fiecare văzând ce se întâmplă şi ştiind lecția la perfecție, intervenind singuri, fără ordin, nervii se descărcau deodată, de îndată ce turbina intra în regim normal şi nu dădea semne că ar vrea să se oprească şi să le mai pună probleme. Atunci toată

lumea se liniştea, unii mai rămâneau pe lângă instalații, să le supravegheze, alții, șefii și toată trupa de gură-cască – căci în astfel de momente se strângeau lângă obiectivul ce trebuia mișcat o mulțime de oameni, cu și fără treabă, unii care nu aveau nici o legătură cu producția, dar țineau să fie acolo, să-i vadă reporterii de la ziare, televiziunea, radioul, poate îi bagă și pe ei în seamă cineva, să rămână în istorie ca oameni care au participat, au fost "acolo" – se retrăgeau prin barăci, osteniți și ei, așteptând să fie înștiințați din timp în timp despre mersul agregatului, și dădeau cep câtorva sticle de vodcă, să-și mai curețe gâtlejele de cocleala tutunului și a nemâncării. Unii se rezumau la o gură, două de băutură, alții se mai trezeau peste trei zile, când turbina mergea sau nu, asta nici nu mai conta, evenimentul fusese raportat, o țară întreagă știa că la cutare centrală electrică mai funcționa un grup. Avea să funcționeze el, chiar dacă nu chiar atunci, principalul era să avem cu ce ne mândri.

Gândind la acești oameni fusesem înclinat să reiau *Ostrovul ascuns*, căci în varianta deja tipărită oamenii aceștia nu pătrundeau decât prin prisma gândurilor altora despre ei. Dar acum, când volumul apăruse, mai avea rost să-l reiau? Ce-ar zice critica de specialitate? Uite, mă, că băiatul ăsta nu mai știe să scrie și altceva, se plimbă printre aceiași oameni și aceleași întâmplări! Nimic nou!

22.

Dintr-o listă de persoane (personaje) mai lungă, am hotărât să ofer vreo treizeci de volume unor colegi de muncă. Am scris pe fiecare câte o dedicație neutră și le-am împărțit într-o dimineață. Unii le-au primit cu bucurie, alții uitaseră sau erau invidioși, nu s-au manifestat în nici un fel. Fără să vreau, am aflat că toată lumea lăsase de-o parte problemele de serviciu în ziua aceea și se apucase de citit.

Doina Ceauşu a venit repede la mine, nedumerită.

– Dragă, ai zis că ai scris și despre noi, dar eu am citit vreo douăzeci de pagini și nu am găsit nici un nume cunoscut!

– Cum se poate?! m-am mirat eu, mai liniștit un pic, după ce mă speriasem la început că o să-mi dea cu cartea în cap. Vedeți că numele nu sunt cele reale, sunt un pic schimbate, dar nu atât încât să nu fie recunoscute. Ia, dați-mi cartea!

Mi-a întins-o. Am deschis-o la nimereală, pe la mijloc.

– Păi tocmai acolo scrii despre noi? a zis ea, tot nedumerită. De ce nu scrii de la început?

– Ba de la început am scris.

– Hai, dragă, ce mă prosteşti așa! Unde ai scris la început?

Și mi-a luat cartea din mână și a răsfoit primele foi.

– Uite, aici e una Salvina, unul Andrieş și cam atât. Unde suntem noi?

M-am lămurit. Ea citea din primul roman! Nici măcar nu avusese curiozitatea să-i citească titlul și numele autorului! I-am arătat unde trebuia să caute, fără o vorbă.

– Aici?! a zis ea contrariată. Vai! Și eu am crezut că la început trebuie să citesc...

Peste câteva zile aveam să observ că eram ocolit de numeroși colegi, care mai înainte mă căutau des, pentru a discuta pe diverse teme (nu neapărat legate de producție). Acum veneau la mine numai dacă relațiile de serviciu le impuneau aceasta. Se rezumau la strictul necesar de vorbe, n-o mai lungeau ca altădată, păreau foarte preocupați, deodată descopereau că au foarte multe probleme care-i împiedicau să mai stea la un pahar de vorbă cu mine.

Bănuiam că se va întâmpla astfel, i-am lăsat să fiarbă în zeama lor. Oricum, avusesem grijă să scriu – și se și tipărise – că "orice asemănare cu fapte, întâmplări, locuri și persoane reale este făcută numai pe răspunderea cititorilor", nu aveam de ce să mă tem că vreunul dintre colegi îmi putea imputa un proces de intenție.

Între timp, mă ocupam intens de noul roman, cu doar două personaje. Ideea era simplă – un spion este paraşutat în munți, un vânător de munte pune mâna pe el, dar condițiile

atmosferice şi de teren îi pun în situaţia de a se ajuta reciproc, pentru a supravieţui.

Aveam deja în minte desfăşurarea generală a evenimentelor şi aveam de gând să realizez un portret complet al soldatului, văzut nu ca soldat simplu (era o întâmplare faptul că se afla sub arme în acel moment), ci ca om, produsul societăţii noastre. După primele pagini îl îndrăgisem, îmi pusesem în el multe speranţe, pe unele avea să mi le înşele, parcă trăia în afara vârfului peniţei cu care scriam despre el, îmi scăpa adesea de sub stăpânirea stiloului, dar tocmai prin aceasta era el însuşi, diferit de mine, de dorinţele mele, de credinţa mea.

Uitasem de *Ostrovul ascuns*, patima scrisului era prea mare, mă consumam complet în noua scriitură, nu mai aveam timp de amintiri, ele aparţineau deja trecutului. Primirea drepturilor de autor mi-a reamintit primul meu succes literar (oficial). Am primit prin poştă mandatul, cu explicaţiile de rigoare pe verso. Nici nu mai conta suma pe care o primisem. Cea care mi se cuvenea era destul de mare, dar din ea se scădeau cam multe, până rămânea un număr din patru cifre. N-am simţit nici amărăciune, nici supărare, nici bucurie. Naiba ştie ce-am simţit! Erau şi ăştia nişte bani, pe care-i primisem pentru munca mea. Reprezentau valoarea recunoaşterii sociale a muncii mele. Puteam să nu-i primesc, doar scrisesem numai pentru pura mea plăcere, şi cu gândul ascuns că poate-poate voi fi publicat totuşi.

Văzusem cu ani în urmă un film, intitulat, simplu, "Insula", cu numai două personaje, un japonez şi un american scăpaţi dintr-o bătălie navală, singuri pe o insulă din Pacific. Fusese un exemplu pentru ceea ce se poate face dintr-o idee simplă, cu cât mai puţine personaje. Dacă ar fi fost de unul singur, era deja un Robinson.

Din păcate, noul meu roman se împotmolise definitiv. N-aveam să-l mai reiau niciodată. De altfel, simţeam că nu acesta era stilul meu propriu. Trebuia schimbat ceva, ideea centrală, cadrul de desfăşurare a acţiunii. De ce să folosesc pentru situaţii limită oameni neobişnuiţi? Nu-i aşa? Doar soldaţi se mai găsesc, nu zic nu, dar spioni nu sunt pe toate drumurile. Îmi închipui că subiectele cu personaje puţine se pretează mai bine teatrului decât romanului, şi poate nu greşesc prea mult.

Reacţiile – recunoscute – la citirea romanului meu au apărut destul de târziu, mai întâi spradic, câte o vorbă aruncată cu tâlc, în anumite situaţii, apoi din ce în ce mai des, mai ales că unele personaje trecuseră mai uşor peste ranchiună şi necaz, hotărând că, dacă tot era să fim în continuare colegi de muncă, nu se puteau comporta distant prea multă vreme.

Primul care a acceptat să-mi comenteze romanul a fost tot directorul Ilieş. M-a chemat într-o zi, prin telefonul interior. M-am dus pregătit să iau notiţe, cum văzusem şi la alţii că se înghesuie să noteze vorbele şefilor lor, să rămână pentru posteritate. Şeful m-a întâmpinat destul de amabil, dar nu vesel.

– Ce mai faci, tovarăşe Măgură?

– Dacă pentru a mă întreba aşa ceva a fost nevoie să mă chemaţi, mă mir. Era mai simplu să mă întrebaţi direct la telefon...

A râs, cu hohotul lui prelungit excesiv, care multora nu plăcea. Mie îmi plăcea, era sincer.

– Ai dreptate. Dar ştii să atingi, nu glumă!

– N-am vrut să fiu rău, tovarăşe director.

– Nici în romanul ăla n-ai vrut, nu-i aşa?

– Romanul meu nu e "romanul ăla", vă rog...

– Iartă-mă, m-am grăbit. Dar ştiu că ne-ai muşcat pe toţi! Lasă, lasă, nu te-apuca să-mi reproşezi că am confundat cartea cu realitatea! N-am confundat deloc. Am înţeles foarte bine ce intenţii ai avut. Dar prea de tot, zău aşa, să te iei de toţi, să-i pureci ca pe câini şi să nu le dai nici o şansă! Când ai descris şedinţa aceea, de după descoperirea manuscrisului, parcă erau în faţa mea, şi Ceauşu, şi Bejan, şi Cinteză, şi Melconete... Cu nea Georgică ce-ai avut? Mai are şi el un pic până la pensie, dar nu l-ai lăsat în pace, l-ai băgat la-nghesuială, cu veşnica lui ţigară, puf-puf!...

– Tocmai asta am vrut, să scriu despre un om în prag de pensionare, în comparație cu noi, tineretul,

– Aha! Şi din tineret l-ai găsit pe Bejan, şi pe bâlbâitul de A-A-A-Alexandru! Ce dracu', măcar cu ei puteai fi mai blând!

– Am fost prea blând! Dacă acum aş rescrie romanul, aş scrie şi mai rău despre ei.

– Destul i-ai supărat pe toți. Mai las-o şi dumneata, zău aşa!

– Gata, tovarăşe director! Nu mai zic nimic. Şi nici nu mai scriu. M-am săturat. Acum o să trăiesc probabil pe seama micului meu succes.

Nici n-aveam să mai scriu vreo doi ani, nimic, absolut nimic. Dar nu pierdeam vremea. Acumulam. Ideile îmi făceau seri de nesuferit, nu nopți, pentru că eu nu pierd nopțile, le folosesc pentru a dormi foarte adânc, dar seara, când sting lumina şi mă întind în pat, până adorm mă chinuie gândurile. Rareori m-am trezit noaptea cu vreo idee, cum se lăuda Coşbuc că i se întâmpla, şi pentru asta avea lângă pat mereu o lumânare, un chibrit (sau amnar?), hârtie şi creion, ca să-şi poată nota ideile, să nu le piardă. N-am putut să fac şi eu ca el, cu toată marea admirație pentru opera lui, din timpul perioadei mele de poet închipuit, când încercam să-l copiez.

23.

Francisc Păcurariu scosese un roman cu un titlu interesant, incitant: "Tatuajele nu se lasă la garderobă". L-am cumpărat la întâmplare, mai mult din cauza titlului. După ce am citit câteva pagini, nu l-am mai lăsat din mână.

Şi au venit, pe rând, parcă chemate de momentul în care mă aflam, deschis pentru lectura cărților esențiale, multe altele. Le înşirui la nimereală, şi nu pe toate, după cum îmi vin în minte: "Oameni, fapte, amintiri" de Francisc Munteanu, "Pictor de duminică" de Petru Vintilă, "Pumnul şi palma" de Dumitru Popescu, "Nişte țărani" de Dinu Săraru, "Pământ, pământ" de Aurel Mihale, "Focurile", de acelaşi, "Memoria" de Eugen Uricaru, "Supraviețuiri" de Radu Cosaşu, "Cabina de montaj" de Nicolae Holban şi romanele din ciclul "Zăpezile de-acum un veac" ale lui Paul Anghel.

Unele din acestea mi-au înrâurit creația. Amintirile lui Francisc Munteanu (de neuitat episodul cu strângătorul de piper!) m-au îndemnat să-mi scriu şi eu amintirile de până la douăzeci şi cinci de ani, un volum de 400 de pagini, scris dintr-o suflare, într-o singură lună, scris mai mult din teama că dacă la acea vârstă nu-mi pun pe hârtie amintirile, le voi uita mai târziu, de unde şi calitatea mai slăbuță a materialului. Gândul era ca mai târziu, când voi avea timp, să reiau ciclul de amintiri şi să pun totul sub o forma mult mai literară.

De la Petru Vintilă am preluat denumirea de "scriitor de duminică" pe care am adoptat-o pentru persoana mea. I-am fost recunoscător pentru definirea condiției amatorului şi sper că nu-mi va purta pică pentru împrumutul pe care l-am făcut, fără a-i cere voie. Această denumire se va extinde mai târziu şi la agricultori, cei care stau la oraş şi se duc la țară, unde au pământuri, sâmbăta şi duminica, sau poate numai într-una din aceste zile, pentru a lucra pământul, a cultiva sau a recolta produsele agricole.

De "Memoria" lui E.Uricaru mă leagă o amintire deosebită, la terminarea lecturii romanului, eu am avut în fața ochilor fotografia cu care începe şi se termină povestea, oamenii din ea erau atât de vii pentru mine, că mai că întindeam mâna să-i pipăi.

Apoi, după toate cele înşirate mai sus şi altele, de care nu-mi mai amintesc acum, dar care au avut partea lor de influență asupra spiritului meu şi m-au înrâurit în scrierile mele ulterioare, am descoperit lumea lui Marin Preda, lumea țăranului şi lumea țăranului urbanizat. "Delirul", "Moromeții", "Viața ca o pradă", "Intrusul", "Risipitorii", "Imposibila întoarcere", toate citite unul după altul, cu o frenezie neobişnuită la mine de mult timp. După ce am citit toate acestea, o lună n-am mai avut nevoie de altceva. Eram sătul.

Țăranul lui Moromete cel real semăna cu imaginea pe care o aveam eu despre țăranul român, de aceea cred că m-am

simțit atât de apropiat de el și de opera lui. Adevărat e că în meseria asta de scriitor trebuie să-ți alegi un mentor literar, nu în sensul de a-l copia, ci de a scrie mai bine decât el. Nu aveam de gând să-l depășesc pe monșer, de altfel, cred că nici nu va mai fi depășit vreodată. Și totuși, oare peste o sută de ani va mai fi el tot atât de important ca scriitor? Intrat în istorie, nu se va pierde oare în imensitatea numelor din ultimele decenii? Căci, îmi amintesc, era o vreme când Sadoveanu se citea cu sufletul la gură, pe rupte, dar acum, după un sfert de veac de la moartea lui, parcă a căzut în uitare și platitudine.

Am ales numele la întâmplare, pentru că și un Jebeleanu, un Stancu sau alții, care au avut parte de o celebritate (poate construită, dirijată) oarecare, acum au căzut într-o uitare nepermisă. Oare au fost buni numai atunci? Răspundeau oare necesităților unei anumite generații? Bănuiesc că da. Fiecare generație are alți idoli. Unii rămân prin tradiție, preluați prin manualele de școală, alții apar așa, din neant, strălucesc o perioadă mai lungă sau mai scurtă, dar toți vor deveni istorie pentru generația următoare.

Pentru mulți, generația se consideră a avea 33 de ani, cam trei generații pe secol. Are o rațiune acest clasament, pentru că la vârsta aceasta de obicei se cristalizează caracterele și ideile. Eu însă consider generația mult mai scurtă, de 20 de ani. Este exact vârsta de reproducere a speciei umane. Și ideile se schimbă, se înnoiesc tot cam la acest interval. Cel puțin asta a fost valabil pentru secolul al douăzecilea, mai precis de prin anii '30 încoace. După câte-mi dau seama, generațiile se schimbă acum mult mai repede, cam la 15 ani, și chiar mai repede.

Un tânăr începe să se afirme pe deplin în jurul vârstei de 30 de ani. A acumulat suficientă experiență pentru a o putea împărtăși altora. Iată însă că, în ultima vreme, tinerii de 25 de ani (și chiar de la 20 încolo) își cer drepturile, sunt conștienți de valoarea lor, încearcă să schimbe lumea pentru a o rearanja pe principiile ce le sunt proprii numai lor. Rapiditatea cu care generația foarte tânără explodează, pentru a scoate din rândurile ei liderii pentru perioada următoare, m-a făcut să mă grăbesc să răzbesc și eu undeva la suprafață. Dacă n-o făceam, riscam să nu mai găsesc un loc liber în cercul elitei literare.

Primul volum din "Pământ, pământ" al lui Aurel Mihale a fost impulsul care m-a aruncat în mirîştea *Câinelui prin apă*, romanul pentru care am fost premiat de Uniunea Scriitorilor.

Țăranul lui Aurel Mihale (care mă chinuise în școală cu "Nopțile înfrigurate" ale sale) nu era foarte viu în viziunea mea. Degeaba era el comunist, nu înțelegea mai nimic din ceea ce se întâmpla în jurul lui, nici din cerințele de moment ale societății. Nu era nici un răsculat permanent (ca Vasile Pozdare al lui Lăncrănjan), era mai degrabă un om obișnuit, peste care "valul" trecea fără să-l atingă prea tare, dar îl împingea spre o rezolvare nefericită: ruperea de pământ, el, care nu știuse altceva în tinerețea lui, decât "pământ! pământ!"

Eu l-am înțeles perfect pe Barbu Măchiță. Degeaba încerca el să se opună, singur, valului turbat al comunismului, n-avea nici o șansă pentru a scăpa. Trebuia să aleagă, ori cu noi, ori împotriva noastră! Fără sprijin de nicăieri – cine putea atunci să prevadă tot ce se va întâmpla? – hotărăște de capul lui cum să împace și capra și varza. Se rupe de pământ și devine orășean, calitate pe care o urâse tot timpul, din cauza fricii permanente de oraș, o încrengătură de relații pe care nu o înțelegea și unde mulți alții clacaseră. Numai că noul oraș este altfel, îți oferă posibilități de realizare, nu mai este locul de pierzanie descris de Cezar Petrescu, hidra aceea care înghite omul cu toată credința lui și-l aruncă apoi la periferia societății, scurs, supt de tot ce era mai bun în el.

Spre deosebire de Măchiță al lui Mihale, Năiță Lucean din "Niște țărani" de Dinu Săraru trăia cu adevărat momentul istoric. Nici el nu se poate opune valului sălbatic, se încrâncenează în van, dar ruperea lui de tradiție pare mai ușoară, deoarece o acceptă ca pe oricare altă nenorocire, senin, cu gândul că o să treacă și asta, așa cum au mai trecut și altele.

O imagine splendidă a realizat autorul când își privea Năiță cererea de intrare în colectivă și mereu i se părea că în cuvântul

"cerere" mai trebuia pus un "i", dar nu ştia unde...

24.

"Zăpezile de-acum un veac", un ciclu de "n" romane, fiecare cu problematica lui, dar încadrate toate în aceeaşi zonă istorică a poporului nostru, făurirea independenței de stat, a reprezentat ceva nou în literatura noastră, nu numai pentru modalitatea de abordare a acestui subiect drag nouă, ci şi prin deschiderile oferite, prin ferestrele deschise către fapte şi lucruri ținute ascunse ani de zile, în perioada când istoria neamului începea numai cu revoluția de la 23 August. Erau acelea lucruri ascunse pentru două generații, cea dinaintea mea fiind obligată să le uite, dacă le-ar fi ştiut vreodată, iar a mea trăind într-o neştiință perfectă. Căci pentru mine, între 1859 (nu '64) şi 1945 exista un hiat, un pustiu în istoria neamului meu. De la momentul urcării pe tronul Principatelor Unite a lui Cuza-vodă, până la instaurarea guvernului Petru Groza, țara parcă fusese lăsată de izbelişte, să se conducă singură, dar nu, nu se putea conduce singură, atunci cum o fi fost?!... Uite-aşa, ştiam doar despre nişte guverne burghezo-moşiereşti, despre un regim burghezo-moşieresc, şi bănuiam că ăştia, burghezo-moşiereştii, ar fi condus țara (oare trebuia să-i scriu cu inițiale mari, ca şi numele neamurilor de voievozi, Basarabii, Muşatinii, sau era vorba numai de vreo profesie, ceva?...), dar cum or fi condus-o, că noi am avut şi ceva regi, asta ştiam sigur, aveam bani vechi, fără nici o valoare intrinsecă, pe care scria "Carol, regele României", sau "Carol, regele românilor", de mă încurcam, cine-or mai fi fost şi ăştia? Prea era mare diferența între "regele României" şi "regele românilor". Care-o fi fost mai tare? Copil fiind, am acceptat o soluție de compromis: existase un Carol rege al României şi celălalt era un fel de prim-sfetnic şi, desigur, fiu al celui dintâi.

Foarte târziu am reuşit să descopăr încrengătura micii noastre case domnitoare – Carol, Ferdinand, Carol II, Mihai – fiecare cu nevasta lui, mai mult sau mai puțin românizată. (Cel mai interesant mi s-a părut cazul nevestei lui Ferdinand, din casa Tudorilor, care s-a făcut româncă de-a binelea, deoarece altă avere nici nu avea prin țări străine şi nimic n-o mai lega de alte locuri. Alții zic că aşa ar fi procedat Carol, care, odată ajuns pe pământ românesc (la Orşova! în port, acolo începea România), ar fi spus: "când am pus piciorul pe pământ românesc, am devenit român". La grandomania lui, nu e de necrezut).

Despre regii noştri am ştiut dintotdeauna foarte puține lucruri. Nu i-am îndrăgit nici ca figuri istorice, pentru că instituția regalității era ceva străin tradiției româneşti. Poate dacă s-ar fi intitulat voievozi, i-aş fi acceptat mai uşor (în fond, există atâția voievozi naționali care au făcut rău țării!). Aşa, însuşi cuvântul "rege" îmi inspira dezgust şi ură, nu numai datorită educației primite.

Mai târziu m-am trezit că "poate n-a fost chiar aşa". Ia să vedem, ei n-au făcut chiar nimic bun pentru țară? Şi am descoperit că primul Carol a luptat (chiar pe câmpul de luptă) pentru independența țării (dar tot sub el au fost răscoalele de la 1896 şi 1907), Ferdinand a luptat pentru neatârnarea țării şi întregirea ei (dar tot sub el s-a produs şi masacrul de la 13 decembrie 1918), Carol II a încercat să creeze un sistem de alianțe în Balcani (dar tot el l-a adus şi pe Antonescu), Mihai a dat ajutor la întoarcerea armelor în războiul al doilea (dar tot el s-a opus din răsputeri pentru împiedicarea instaurării unui regim democratic în țară).

Calitatea instituției regale a scăzut în timp, odată cu urmaşii la tron (Carol şi Ferdinand au făurit țara, dar Carol II şi Mihai au jucat-o la ruleta istoriei), până la a o reduce la un nonsens, la un anacronism care trebuia extirpat cu orice chip din structura țării. Punându-le în balanță faptele, rămân totuşi, toți, de tristă amintire.

Deci, veneam din copilărie şi adolescență cu convingerea că regii noştri au fost aproape inexistenți, figuri de paradă, exponenții regimurilor burghezo-moşiereşti, mai mult moşiereşti, că burghezie aveam puțină, dar dacă în Europa regimurile astea aşa se numeau, că alții aveau şi burghezie

destulă, să le numim şi noi la fel.

Şi deodată descopeream că regii ăştia făcuseră şi ceva bun. Şi-atunci, cum să mai împac şi capra, şi varza? Simplu. Acceptăm realizările bune (bune nu numai din punctul de vedere al societăţii actuale, ci bune în sensul că au servit intereselor ţării) şi îi blamăm pentru marile nerealizări şi împilări ale naţiei. Să nu cădem nici într-o extremă, nici în cealaltă, să privim obiectiv realizările şi nerealizările lor. Căci ar fi periculos să începem deodată să-i adulăm, văzând numai participarea lor la marile evenimente favorabile ţării.

Paul Anghel a acceptat deliberat riscurile unei noi perspective de abordare a regalităţii româneşti, implicată profund în primul mare act ce privea naţiunea (independenţa), fără să înalţe ideea până la a privi cu nostalgie instituţia respectivă. El a văzut în Carol şi omul, nu numai prinţul, soldatul, nu numai politicianul lipsit de scrupule, comandantul de oşti, nu numai împilatorul, naţionalistul, nu numai ruda apropiată a marilor împăraţi şi regi ai lumii epocii respective.

Nu m-a atras în mod deosebit această perspectivă, mai degrabă m-a şocat prin noutate (pentru mine). Ceea ce anunţasem eu odată, într-un dialog al unor oameni de nivel mediu, începea să se adeverească: regii au făcut şi ei parte din istoria noastră şi nu pot – nu trebuie! – să fie ocoliţi ca şi când ţara ar fi trecut printr-un vid. (Zic eu că ar fi bine să se folosească prezenţa lor în istorie pentru interesele noastre naţionale, nu ştiu cum, nu sunt în stare de soluţii practice, dar avem atâţia oameni care se pot ocupa...)

Am apreciat la Paul Anghel stilul în care compunea o atmosferă şi conturarea complexă şi completă a personajelor. Am trăit alături de gloata azerbaidjenilor care doreau să ajungă la ei în ţară trecând prin sudul Mării Negre, alături de prinţul japonez – o prezenţă insolită pe teatrul nostru de luptă cu cel mai mare duşman al naţiei, alături de minunatul Parva, alături de oştenii-ţărani, inculţi, dar plini de patimi şi credinţă...

Năiţă Lucean, ţaranul lui Dinu Săraru, când era întrebat cu ce s-a ocupat el, răspundea invariabil: cu războiul. Şi el se ocupase cu războiul, şi tatăl lui, şi moşu-său... Toate generaţiile se ocupaseră cu războiul. Pentru ce? Pentru bucata asta de pământ căreia i se spune ţară, nume comun cu ţărâna, ţărâna pe care o râvneau toţi, şi de-ai noştri, şi de-ai altora. Şi unii şi alţii au avut parte de ea. Ai noştri, ca stăpâni, altora li s-a umplut gura cu ea.

Pentru pământ luptaseră toţi, şi-ai lui Năiţă Lucean, şi-ai lui Barbu Măchiţă, şi-ai lui Moromete. Pământul era singurul lucru în care se putea crede, neperisabil şi veşnic precum timpul.

Pentru credinţa asta muriseră oameni, se năruiseră imperii, se construia o nouă credinţă. Căci, după ce ţăranul s-a văzut stăpân pe ţarina lui, după prima lege cu adevărat democratică, a venit valul sălbatic, să-i facă să se simtă şi mai stăpâni pe pământ.

25.

Într-un caiet cu 320 de file (pe numărate) confecţionat de mine după cele mai bune metode de legătorie artizanală, hotărâsem să scriu un roman. Un alt roman, un roman adevărat. După ce i-am scris titlul provizoriu *Câinele prin apă* – care avea să rămână definitiv, până la urmă – am întors foaia, am pus, sus, "Partea întâi" şi numărul capitolului, unu. După asta am rămas mult timp în faţa foii albe, neştiind cum să încep. Am stat o oră, l-am părăsit, a doua zi m-am aşezat din nou la masă, gata să scriu, dar din nou n-am pus prima frază, licărul care m-ar fi lăsat să mă desfăşor în linişte. Nu voia să vină şi pace!

Când întâlnesc un scriitor, cititorii îl întreabă invariabil cam ce e adevăr şi cam ce e închipuire în ceea ce a scris el. După ce primesc răspunsul rămân dezamăgiţi. Ei ar vrea, poate, să afle cu ocazia asta că există un mister al creaţiei şi dacă scriitorul le răspunde că nimic nu e inventat din tot ce-a scris el, aha, ar zice ei atunci, va să zică a auzit şi el cutare şi cutare şi s-a apucat de scris, asta nu e aşa greu, sau dacă totul e imaginat,

aha, va să zică scorneli, păi aşa ştiam şi eu să fac!

Greu a fost numai cu prima frază. Nu eram hotărât cam de unde să încep. Când mi-am amintit ce-mi povestise tata, cum stătuse el două zile şi două nopţi într-un salcâm, din cauza apelor Dunării, am ştiut ce şi cum trebuie scris.

În două luni am scris primul volum. Pe următoarele două le-am dat gata în cinci luni. Pe-al patrulea l-am scris cinci ani mai târziu!

Că am scris aşa de repede o mie şi ceva de pagini, din care până la urmă n-am renunţat decât la câteva, neesenţiale, mie nu mi s-a părut a fi o realizare deosebită. Ba, chiar când mă chinuiam cu terminarea volumului al treilea, mă pregăteam deja să scriu un nou roman, al cărui subiect l-am ţinut secret până la predarea manuscrisului la editură.

Câinele... meu aştepta liniştit să fie citit de către primii mei critici, cei din familie. Nu se îndurau să se aventureze în mia de pagini. M-am adresat unei reviste literare, la "Cenaclu prin corespondenţă", eu, deţinătorul unui premiu pentru debut, cu patru ani înainte. I-am trimis patru capitole diferite din carte.

Mai aflasem şi despre alţii că făcuseră la fel. O poveste interesantă avusese Dinu Săraru cu ţăranii lui, căci Adrian Păunescu îi ceruse primul capitol din carte, să i-l publice în foileton în "Flacăra", şi după două, trei numere, când terminase capitolul, scrisese jos "(va urma)", trimiţându-i ziarul scriitorului, cu acel "va urma" încadrat în roşu, fără nici o altă vorbă. Era suficient. Somat să mai trimită şi alte materiale, Dinu Săraru scrisese în viteză, ca să nu se facă de râs. Capitolele se adunau, încet, dar sigur, cartea căpăta contur, Năiţă şi Pătru cel Scurt începeau să trăiască...

Tot în foileton citisem şi "O lume de câştigat" de Eugen Barbu, un roman politic, roman-explozie, pe care autorul îl ţinuse ani de zile în sertar, fiindu-i frică să-l dea la tipar (vorbele lui!). Citisem câteva capitole prin "Flacăra", nu ştiu cum se făcuse înţelegerea dintre Păunescu şi E.Barbu, pe care nu-l prea înghiţea nimeni, de la o acuzaţie de plagiat de prin anii '60, sau poate din cauza invidiei ("Groapa", "Incognito", apoi "Pricepele" le dăduseră de furcă tuturor), în fine, fapt era că "Flacăra" publicase câteva eşantioane din roman şi lectura mă incitase.

Licărete, personajul principal al romanului (am făcut imediat comparaţia cu Moromete, sesizând abia atunci că şi numele personajelor pot spune multe despre caracterul lor) este un comunist provenit din ilegalitate. Autorul urmăreşte viaţa lui, a urmaşilor direcţi şi a nepoţilor, făcând comparaţia între cele trei generaţii, fiecare cu ideile şi idealurile ei. Mai multe nu pot spune, pentru că n-am citit decât câteva capitole – dar sufieicnte pentru a şti că romanul este ceva excepţional. În fond, fostul elev al Şcolii de Jandarmi a vrut să scrie din nou despre "obsedantul deceniu", în care credinţa unora era literă de lege pentru mulţi alţii. Eugen Barbu a mai găsit loc în "Luceafărul" şi "SLAST", publicând aproape o treime din roman. Întâmplător am reuşit şi eu să citesc tot ce se publicase din romanul lui.

Licărete al lui era un om obişnuit – asta m-a surprins şi mi-a plăcut cel mai mult. Ajuns în conducerea superioară de partid, nu se simte bine în noul mediu şi de cele mai multe ori (căci au fost mai multe ridicări în rang) îşi cere trimiterea la munca de jos, acolo unde efectiv poate munci, aşa cum făcuse o viaţă întreagă. Rezolvările adoptate de el pentru diferite situaţii practice n-au fost întotdeauna cele mai bune. (Pe un şantier, organizează un bal de sâmbătă seara, la care aduce fete de la o fabrică de textile, dar şantieriştii se îmbată şi se taie pentru femei!)

La munca de "sus" are parte de un şef, Ronţea, un burghez de tip nou, cu care nu se împacă deloc, cu care are numeroase altercaţii, privind principiile luptei revoluţionare.

Licărete este un însingurat, atât pe plan social, cât şi în familie, unde are discuţii cu urmaşii, pe care nu-i înţelege. Dar este un luptător tenace, credincios principiilor luptei sale.

Moromete, după nume, era un ins morocănos, închis în sine, gânditor, dar nu dornic să împărtăşească şi altora din gândurile sale. Licărete este omul momentului, care dă soluţii

pe loc, în orice situație.

Mi-a plăcut ideea lui Eugen Barbu, să-şi aleagă personajele din mediul celor obişnuiți. În fond, oamenii obişnuiți sunt marea majoritate a neamului. Multe romane, bune, mă obişnuiseră cu ideea că numai într-un mediu elevat se pot naşte conflictele de idei, instinctiv însă simțeam că nu era chiar aşa. De ce să credem că singurii oameni cu probleme sunt medicii, inginerii, profesorii? Până şi lumea revoluționa-rilor de profesie se intelectualizase între timp. Trecuse cam multă vreme de când un muncitor oarecare, maistru cel mult, era scos din producție şi trimis să facă muncă politică.

Atunci, oare nu era bine să scriu povestea unor oameni foarte obişnuiți? Asta e! Nu ca Balzac, care avea o dambla, de a descrie toată (toată!) societatea contemporană lui. Nu! El mi s-a părut cam extremist, se îngrijea numai de cele două capete ale societății, cei mai bogați, şi cei mai săraci. Îmi trebuia un om obişnuit, unul care să nu aibă problemele majore ale întregii societăți – erau cam mulți cei care le tratau, şi încă foarte bine – un om care să fie reprezentativ pentru un anumit curs al vieții. Şi, fără să doresc cu tot dinadinsul, romanul meu devenea politic.

Când am găsit nu numai omul care-mi trebuia, ba chiar şi aventura vieții sale, am fost fericit. Ştiam ce şi cum trebuia scris.

Primul volum l-am scris dintr-o suflare. Următoarele două mi-au dat mai multă bătaie de cap. Le-am scris mai greu, trebuia mai multă atenție, caracterele se conturau, altele se aprofundau, erau în schimbare... Hotărâsem să mă opresc la cele trei volume. Pe al patrulea îl aveam în minte, aproape complet, ştiam cam pe unde trebuia introdus cutare personaj, cam cum evoluează altele. Nu ştiam încă, chiar dacă pe undeva ceva îmi striga uşor, "fii atent, mai ai!", că mai era nevoie de un volum, care să încheie ciclul romanesc.

După ce am scris cele trei volume, am căutat un editor. Cum? Simplu, am scris la câteva edituri, întrebând dacă doresc să-mi publice romanul. Între timp m-am adresat şi unei reviste pentru tineret, cu un eşantion dactilografiat.

Avusesem grijă să scriu pe fiecare volum că orice asemănare cu oameni, fapte, locuri reale este întâmplătoare, ca să nu am surprize mai târziu, cu eventualele modele pe care le-am avut. Căci, recunosc, aproape fiecare personaj avea un corespondent în realitate, foarte puține dintre ele fiind inventate, în funcție de necesitățile acțiunii. Chiar mi-era teamă că unii se vor recunoaşte în roman şi vor căuta să mă şicaneze, căci nu pe toți i-am descris în culori rozalii. Speram însă ca marea masă a cititorilor – nici nu mă gândeam că putea fi altfel! – nu va vedea omul din realitate în personajele mele, ci numai şi numai un posibil caracter grefat pe real.

Primul răspuns a venit de la revista literară căreia îi trimisesem două capitole din roman. Ceva mai bun decât "satisfăcător". Mă aşteptasem la un răspuns tranşant: bun sau rău. Omul însă mi-a răspuns mai neutru: "Se simte ceva în paginile trimise. Inundația este corect construită, necesită însă ca dvs. să treceți de această corectitudine. Puteți descrie caractere din două fraze. Aveți grijă însă, să nu cădeți în platitudine. E bine să vă adresați unei edituri. Vă rog să mă mai țineți la curent cu activitatea literară. (Ați fost cumva premiat ca debutant?)"

Nu aşteptasem eu sfatul lui! Scrisesem la câteva edituri, dar răspuns nu primeam de la nici una. Îmi cam luasem gândul de la ele. Ştiam bine că editurile aveau şi ele un plan pe care nu-l puteau depăşi sau modifica decât foarte greu. Şi-apoi, excepțiile se făceau pentru nume recunoscute în cercul restrâns al literatorilor, chiar dacă nu publicau des şi mult. Cine m-ar fi băgat în seamă pe mine, un oarecare, şi mai ales pentru că aveam o meserie complet în afara scrisului? Erau buni cei care lucrau pe la ziare, indiferent în ce meserie, sau chiar la edituri, sau la casele de cultură, oriunde, numai să aibă legătură cu scrisul, cu literatura, să dea o mână de ajutor la ridicarea nivelului culturii.

26.

Răspunsul de la Editura "Scrisul Românesc" din Craiova a sosit într-o zi de iarnă. În plicul pe care-l trimisesem eu către editură, alături de scrisoarea cu propunerea romanului meu pentru tipărire, introdusesem şi un plic timbrat, cu adresa destinatarului (adică eu) completată gata. Cerusem un răspuns concis: da sau nu. Mi-ar fi fost suficient. Răspunsul editurii era mai puțin concis: "Să vedem!" Cerusem răspunsul pe adresa şantierului, deoarece mai toată ziua mi-o petreceam acolo şi eram mai uşor de găsit.

– Aveți o scrisoare de la o editură, m-a anunțat secretara, prin telefon, fiindu-i greu să coboare un etaj pentru a mi-o aduce personal.

M-am dus eu să-mi iau plicul. Nu era cel pe care-l timbrasem eu. Era altul, cu antetul editurii, completat de ei, cu timbrul aplicat prin ştampilare, ca la toate marile firme care foloseau intens serviciile poştale... Când am văzut numai două vorbe pe hârtia dinăuntru, parcă m-a lovit cineva.

Ce-o însemna "Să vedem!"? Înclinam s-o iau ca un îndemn, şi ca pe o certitudine. Am şanse! Nu se poate altfel! Dacă nu i-ar fi interesat, nu mi-ar fi răspuns aşa evaziv... Mi-ar fi răspuns, simplu, "nu"!

Bucuria era mare, mai ales că era vorba despre editura din Craiova. Era mai normal să tipăresc romanul la o editură puțin mai "națională" (oltenii au crezut dintotdeauna că regiunea lor este o adevărată țară...)

Directorul şantierului aflase – probabil de la secretară – că primisem o scrisoare de la o editură şi m-a abordat într-o zi, înainte de a se urca în maşina care avea să-l ducă în şantier, la lucrări.

– Am auzit că te pregăteşti să publici iarăşi ceva, mi-a zis el vesel.

– Încerc şi eu...

– Tot ceva cu şantierul?

– Oh, nu! Cu şantierul am terminat-o pentru un timp. Acum am un roman mai amplu...

– Ți-aş cere să-mi dai şi mie să citesc ce-ai scris, a continuat el, gânditor, – dar nu, nu am timp! Nu mai găsesc timp pentru mine, nu ştiu ce se întâmplă...

El ştia de-ale lui, se dedicase integral şantierului, chiar dacă nu era tocmai făcut pentru aşa ceva. Rămăsese la obişnuințele unui inginer stagiar, ca preocupări şi mod de gândire. O experiență bogată în producție îl făcea să depăşească totuşi această condiție. Toată ziua nu făcea altceva decât să vorbească la telefoane şi era greu de înțeles pentru un străin ce-o fi avut atâta de vorbit. Numai că tocmai prin aceste convorbiri telefonice îşi realiza el menirea: era informat despre mersul producției până la ultimul şurub şi putea să dea soluții pe loc celor mai delicate probleme.

Încercam să văd în el unul dintre personajele cele mai îndrăgite din romanele pe care le citisem. Nu semăna cu nici unul.

Încă de atunci mă bătea gândul unui alt roman, despre oamenii şantierelor, oameni care formau un grup aparte în cadrul populației. Nu e vorba despre şantierele din oraşe, ci de cele situate la mari distanțe de centrele populate, în creierii munților sau în pustietatea Bărăganului. Simțeam că şantierele nu fuseseră tratate după cum ar fi meritat, şi literatura noastră suferea din cauza asta.

Cum spuneam, oamenii şantierelor erau o categorie aparte, ei "se măritaseră cu şantierul", plecaseră de la Bicaz pe râurile din Muntenia, apoi pe Dunăre, chinuindu-se pe ei, chinuindu-şi şi copiii, trăind în condiții de provizorat permanent, numai ca să dea țării energia atât de necesară, care niciodată nu era suficientă, de trebuia să se întrerupă cu program. Nu toți erau conştienți de misiunea lor, dar asta nu era atât de important, principalul era că munceau cu drag şi răspundeau întotdeauna cu entuziasm oricărei sarcini noi, chiar dacă asta însemna pentru ei mutarea într-o nouă casă, baracă cel mai adesea, la

sute de kilometri de vechiul loc de muncă şi de casă.

Cunoscusem mulţi oameni prin şantierele pe care lucrasem eu însumi, puteam alege caractere, aveam de unde. Îmi făcusem şi un fel de fişier de caractere, ale oamenilor pe care îi cunoscusem personal, pe care-i descrisesem, în cuvinte puţine, aşa cum îi văzusem eu. Aveam să prezint oameni, caractere "confecţionate" din îmbinarea mai multora, în funcţie de necesităţile acţiunii.

Primul meu şef, de când ajunsesem pe şantiere, întrunea toate condiţiile pentru a deveni personajul central al unui roman de actualitate, despre oamenii şantierelor. Avea o viaţă tipică pentru eroul pozitiv din actualitate. Fiu de ţărani din Moldova, ajuns greu inginer, se duce pe şantierele energetice, având o ascensiune lentă, dar continuă, în ierarhia de valori. Se căsătoreşte cu o femeie mai în vârstă decât el, divorţată şi cu un copil şi împreună parcurg anii, lăsând de fiecare dată în urmă câte un obiectiv de importanţă majoră în urmă. Transformarea lui într-un erou al muncii se realizează încet, în timp, dar în momentul în care devine şef de şantier, viaţa lui se identifică cu a şantierului. Culmea e că în tot ce face este călăuzit numai de simţul datoriei, nicidecum de dorinţa de a parveni. Nu este dornic de alte onoruri decât de mulţumirile ce-i sunt adresate la sfârşitul lucrării, nu doreşte un post mai înalt, refuză toate propunerile (căci au fost), preferând să rămână om al şantierului. Este obligat să renunţe totuşi la viaţa de şantier, din cauza unei depresiuni nervoase (nopţi pierdute, dar nu la băutură, ci în şantier, ani mulţi de griji pentru munca lui) şi acceptă pentru un timp un post într-o centrală, un post de hârţogar.

Până aici, sunt fapte din realitate. Puţin romanţate, ele însele ar fi suficiente pentru un roman. Dar dezlegarea conflictului se va face ulterior, de mine, în romanul pe care cu siguranţă aveam să-l scriu. Dar cine ar fi crezut că eraoul meu avusese exact această tinereţe, pe care am descris-o mai sus, în câteva fraze. Omul devenea în carte un erou parcă prea pozitiv...

Mai toţi oamenii au câte o plăcere (nu e vorba despre hobby-urile noastre, ale tuturor). Unii au chiar plăcerea şezutului, să stea şi să nu facă nimic. Cei mai mulţi însă au o plăcere, pe care şi-o satisfac în cele mai de necrezut moduri. Omul meu avea şi el o plăcere, dar una mai aparte: munca. Muncea cu plăcere, numai muncind se simţea el însuşi. (Am mai întâlnit câţiva oameni cu o astfel de plăcere, eroul meu nu era singurul, dar este reprezentativ având în vedere aspectele colaterale).

Pe carneţelul cu "Idei literare" (eram scriitor doar!) îmi scriam conştiincios orice idee îmi venea. Pregăteam în secret un volum de nuvele şi povestiri, mai bine zis proză scurtă, pentru că termenii de nuvele sau povestiri îşi cam pierduseră din utilitate (utilizare).

Îndrăgisem *Ceasul*, o povestire (nescrisă încă) al cărei personaj central era un ceas, un ceas de mână care trecea pe la mai mulţi posesori, din diverse motive (furt, jocuri de noroc, cadou, vânzare). Era o povestire ce se preta pentru studiul caracterelor, ceasul neavând alt rol decât de a face legătura dintre diferite medii sociale. Îi vedeam pe toţi participanţii la jocul meu cu ceasul, intrând în arenă pe rând, dar nu eram pregătit să le conturez caracterele. Am amânat-o pentru vârsta a treia, când speram eu să am destulă experienţă literară pentru a mă aventura în caracterizarea personajelor.

Căci, deocamdată, preferam caracterizarea personajelor mai mult prin prisma dialogului şi a faptelor lor. Dialogul – fără să apelez la metode speciale (trivialităţi, argou, ticuri verbale), îmi caracterizau suficient personajele. Încercam să prezint în vorbele fiecăruia modul lui de gândire, pornind de la o anumită problemă, pusă în discuţie, până la aspectele cele mai generale ale vieţii. Iar faptele fiecăruia sunt în concordanţă cu modul lui de gândire. Puşi în faţa aceleiaşi probleme, oamenii răspund în mod diferit, după cum gândeşte fiecare.

Când m-am hotărât să mă duc cu cele trei volume la editură, am solicitat câteva zile de concediu, fiind convins că

voi avea nevoie de mult timp pentru a pătrunde acolo şi pentru a fi primit în audienţă. Oricum, zilele le puteam fructifica şi pentru vizitarea familiei, a neamurilor, pentru că la noi, la olteni, neamurile sunt ţinute la mare preţ.

– Te duci la editură? m-a întrebat directorul Ilieş, curios.

– Da. Încerc şi eu marea cu degetul.

– Îţi doresc succes. Când vii înapoi, să-mi spui şi mie cum a decurs întrevederea. Şi acolo, la cine te duci?

– La director. Presupun că şi la editură este cumva cam ca la noi, orice problemă este ascultată mai întâi de director, care o repartizează spre rezolvare subalternilor săi...

27.

După mai multe luni de când nu ieşisem din colonia muncitorească în care mi-am petrecut atâţia ani, oraşul m-a speriat şi m-a obosit. Aglomeraţia, maşinile, graba permanentă, totul mi se părea pe dos, după liniştea patriarhală cu care fusesem obişnuit.

A doua zi, cu volumele-manuscris într-o sacoşă din plastic – unii mă sfătuiseră să iau o geantă diplomat, să-mi arăt astfel nivelul de intelectual, dar am refuzat – m-am prezentat la editură. După ce am bâjbâit, întrebând din om în om, am ajuns la uşa pe care scria "Director" şi am intrat la invitaţia unei femei care oricum dădea să intre odată cu mine. S-a aşezat la un birou cochet, cu trei telefoane pe el, colorate fiecare în altă nuanţă, şi o maşină de scris, mică, portabilă, şi-a pus nişte ochelari pe nas şi m-a privit prin ei, zâmbitoare.

– Ce doriţi dumneavoastră? m-a întrebat cu o voce caldă, prevenitoare.

– Cu tovarăşul director aş dori să discut, dacă se poate..., am îndrăznit eu, derutat de solicitudinea secretarei.

– Tovarăşul director este într-o şedinţă acum, dar dacă mai aşteptaţi, poate îşi face timp. Cu ce problemă?

Eram sigur că mă va întreba, nu că m-ar fi rezolvat ea dacă îi spuneam despre ce era vorba, dar era femeie şi secretară.

Drept răspuns, i-am întins scrisoarea pe care o primisem de la ei. Femeia a studiat cu atenţie plicul şi s-a mai luminat.

– Ia să văd, poate s-a terminat şedinţa între timp.

Şi a intrat pe o uşă alăturată, cu plicul în mână. Mă păcălise. Crezusem o clipă că secretara aceasta făcea parte din altă categorie, dar bunăvoinţa şi tonul erau dictate tot de nevoia de a-şi feri şeful de vizite inoportune. La noi, la şantier, secretarele erau mai tranşante, te goneau imediat dacă nu le plăcea de figura ta.

După câteva momente, secretara a ieşit, toă un zâmbet.

– Şedinţa s-a terminat, m-a anunţat ea. Tovarăşul director vă aşteaptă. Poftiţi!

Am poftit, că mare poftă mai aveam. M-a introdus într-un birou mai mult lung, cu un teu format dintr-o masă lungă, acoperită cu o pânză roşie, la capul îndepărtat având un birou masiv, în dosul căruia trona cel pe care-l căutam.

Omul se dorea amabil, dar se vedea că era ros de o grijă ascunsă şi nu putea să se detaşeze de ea. Vorbea cu mine, dar cu gândul tot în altă parte era.

După ce m-a întrebat despre mine, date biografice, mi-a cerut manuscrisul. Am scos caietele din punga de plastic şi i le-am întins.

– Cum? Nu le-ai dactilografiat?!

– Nu. Nu am unde. Nu-i problemă, dacă vă place ce-am scris eu, le dactilografiaţi aici.

– Dacă! a accentuat el. Dacă îmi place!

– Ar trebui să vă placă. Am mai avut cititori şi lor le-a plăcut.

– Zău? Asta nu înseamnă că mie poate să-mi placă!

– Evident, nu. Dar lăsaţi, mai bine citiţi şi după aceea mai discutăm.

Secretara intrase pe uşă, semn că fusese chemată cumva, printr-un semnal.

– Să vină tovarăşul Preduţ.

– Cine e dumnealui? m-am interesat eu, după ce femeia

ieşise.

– Lector. Dumnealui îţi va citi manuscrisul.

– Nu-l citiţi dumneavoastră?

– O, eu n-am timp de aşa ceva! Lectorii studiază manuscrisele şi-mi fac un referat, dacă merită sau nu să facem încercarea. Aici, la editură, directorul este mai mult administrator şi organizator...

Ar fi trebuit să-mi închipui, doar studiasem de atâtea ori casetele tipografice ale cărţilor pe care le citeam, din curiozitatea de a afla când apăruseră, în câte exemplare şi altele. Deasupra casetei, întotdeauna erau amintiţi lectorul şi tehnoredactorul.

Tovarăşul lector a venit repede, dovadă că avea locul de muncă prin apropiere şi nu trebuia să bâjbâie ca mine în căutarea uşii pe care scria "Director". S-a uitat prin nişte lentile groase de ochelari la cele trei volume pe care pusesem mâna din nou, parcă de teamă să nu-mi fie luate de director.

– Nu aveţi materialul dactilografiat? s-a mirat şi lectorul.

– Am scrisul destul de inteligibil...

– Aşa crezi dumneata! m-a repezit, trecând brusc la alt pronume de politeţe, semn că scăzusem în consideraţia lui.

A deschis la întâmplare primul volum şi s-a adâncit în lectură.

– Uite cum o să facem, tovarăşe, a zis directorul, atrăgându-mi atenţia spre el. Noi o să încercăm să citim materialul dumitale. O să mai treci pe aici peste vreo două luni, până atunci se lămuresc lucrurile. Cam mult material, o mie de pagini...

– Şi încă nu e tot! m-am avântat eu, măcar să ştie omul de la început cum stau lucrurile.

– Cum aşa?

Mai am un volum de vreo patru sute de pagini.

Eram mândru că mai aveam un volum.

– Unde-l ai?

– Aici! şi am dus degetul la tâmplă.

– Păi de ce nu ai adus tot?

– Ultimul volum nu e scris.

– Aha! Las' că merge şi în trei volume. Măcar să fie astea de calitate! Laşi manuscrisul aici şi mai vii peste două luni.

– Tovarăşe director, eu las romanul aici, dar vreau să am convingerea că nu va ajunge la coş.

– Adică?!

– Vreau să fiu sigur că-l voi recupera. Chiar dacă nu e bun ce-am scris eu acolo, mie mi-e drag...

– Dar nu duce grija, tovarăşe! Manuscrisul ţi-l restituim, indiferent de ceea ce vom hotărî... Dumneata ai mai publicat ceva?

– Un mic roman într-un volum colectiv de debut.

– Zău? Atunci... Ce zici, tovarăşe? s-a adresat lectorului.

Omul a ridicat ochelarii din paginile manuscrisului.

– Eu zic să citesc mai întâi tot, a zis el. Dar al patrulea volum?

– Nu e scris. Peste câţiva ani poate o să-l scriu.

– Ar fi fost bine să-l aveţi şi pe acela...

Trecuse din nou la pronumele de politeţe plin de respect. Câteva pagini citite de el mă ridicaseră din nou.

– De ce nu-l scrieţi acum?

– Nu pot!

28.

Le-am lăsat manuscrisul acolo, ferm hotărât să mă apuc şi de ultimul volum. Două săptămâni, zi de zi, m-am aşezat în faţa caietului pe care scrisesem doar titlul, *Câinele prin apă*, volumul IV. N-am scris nici un rând. Nu ştiam cum să-l încep, nu hotărâsem dacă voi continua povestea în acelaşi stil. Simţeam că era necesară o schimbare, dar nu ştiam care anume şi în ce sens. Am lăsat caietul alb, doar cu pagina de titlu completată. Abia peste vreo cinci ani aveam să-l reiau.

Colegii de serviciu mă întrebau, curioşi sau invidioşi, ce rezolvasem la editură.

– Am lăsat manuscrisul acolo, le răspundeam invariabil.

Dacă se tipăreşte, va fi ca o explozie!

Aveam un coleg de birou pe care-l descoperisem a fi poet. Cu el discutam cel mai adesea despre problemele literaturii pe care o scriau alţii şi ar fi trebuit s-o scriem şi noi. Era singurul om pe care nu-l bănuiam de invidie. Mai degrabă mi-era mie necaz pe el, pentru că scria poezii într-un ritm debordant. Nu publicase decât sporadic, prin reviste literare, ca o încurajare din partea redactoriulor de specialitate şi nici nu tindea să publice în volum. Eu l-am impulsionat să-şi trimită creaţiile la o altă revistă culturală. Peste două luni aveam să-l văd publicat în două numere consecutive.

Cu poezia modernă nu m-am avut prea bine. Nu simţeam nici o emoţie deosebită în faţa multor poeţi contemporani. Recunoşteam cinstit neputinţa mea de a înţelege poezia modernă, considerând că sinceritatea valora mai mult decât o euforie fabricată.

Eram într-o stare de încordare deosebită. Scriam de zor la un nou roman, însă nu-mi ieşeau mai mult de două pagini pe zi – când, altădată, scriam şi zece, ba chiar şi douăzeci în zilele bune. Frazele se legau greu, scriam încet, pentru că nu-mi place să şterg sau să refac un text. Cuvintele le scriu aşa cum îmi vin, fără să le stilizez îndelung, cum au făcut şi mai fac foarte mulţi autori de proză. În perioada aceea aveam şi multe probleme la serviciu, mă oboseam, veneam seara frânt şi abia aşteptam să mă culc, doar dorul de a mai scrie ceva mă oprea să mă arunc în pat mai devreme.

Când poşta a adus o nouă scrisoare de la editură, secretara a binevoit să coboare şi să mi-o înmâneze, apoi a aşteptat s-o deschid. Am tăiat plicul şi am găsit trei foi, dactilografiate pe ambele feţe.

– Ce scrie? s-a interesat secretara.

– Păi, să citesc, mai întâi.

Scrisoarea mă convingea că nu pierdusem timpul degeaba. Lectorul acela în vârstă mă lăuda, cu vorbe frumoase, alese, simţite, numai că directorul cerea să schimb sau să elimin câteva pasaje, unele de întinderea unui capitol.

Simţisem care era pulsul. Puteam să-mi impun punctul de vedere. Am scris mare, pe o coală, "Nu sunt de acord cu nici o modificare!", am pus hârtia într-un plic şi l-am expediat pe adresa editurii.

Peste o săptămână m-a chemat secretara la telefonul directorului Ilieş. Credeam că era careva de la centrala de la Bucureşti, mi-am luat o hârtie şi creion ca să notez eventualele dispoziţii. Nu era centrala, era directorul editurii.

– Tovarăşe Măgură, mi-a urlat el în ureche, de ce nu vrei să înţelegi că nu putem tipări cartea dacă nu faci modificările solicitate?

– Nu voi modifica nimic! Dacă nu se poate aşa cum am scris, vin şi-mi iau manuscrisul.

– Nu se poate! Am cerut şi am obţinut aprobarea pentru tipărire.

– N-aveţi decât! Eu nu modific nimic!

– Tovarăşe, stai un pic, nu te grăbi! De ce să nu modifici?

– Pentru că o singură modificare ar aduce după ea alte modificări, şi aşa mai departe.

– Ţi-am trimis contractul. Te rog să-l semnezi. Patruzeci de mii de exemplare, atât am reuşit să aprob!

– Voi studia propunerile dumneavoastră. Altceva?

– Tovarăşe dragă, te mai sun mâine. Te rog să te mai gândeşti la modificări, sunt absolut necesare.

– Din punctul dumneavoastră de vedere. Din al meu, nu!

– Te rog să te mai gândeşti! La revedere!

– Bună ziua, tovarăşe director!

Secretara ascultase convorbirea, de fapt numai vorbele mele, din care înţelesese că nu voiam să fac nici o modificare.

– De ce nu vreţi să faceţi modificările alea de vi le cer ei? m-a întrebat ea, cu toate că auzise ce răspuns dădusem mai înainte la aceeaşi întrebare.

Ce să-i spun? Că romanul era ca şi copilul meu, pe care-l educasem într-un anumit fel şi acum veneau alţii şi-mi reproşau

că nu-l educasem chiar cum ar fi trebuit?

Patruzeci de mii de exemplare! Cine se mai putea lăuda cu atâta tiraj în ultimii ani?

Cu colegul poet am comentat modificările propuse de editor şi i-am explicat de ce nu eram de acord să le fac.

– Nu pot să le fac, m-am apărat eu. Ar însemna să modific însuşi caracterul personajului central, care află despre o serie de şantaje şi totuşi nu ia nici o măsură, cu toate că ar fi putut, doar era omul legii. Ori, pentru mine, el are foarte multe căderi de caracter. Ar însemna să-l înfrumuseţez mai mult decât, oricum, am şi făcut-o, pe ici, pe colo. Nu, nu voi modifica nimic!

M-am cramponat de ideea aceasta, nu, modificărilor! Până la urmă, aveam să câştig bătălia.

Deocamdată, aveam probleme de alt gen. Într-o zi m-a abordat maiorul Roiban, de la securitate. Îl cunoşteam – dar cine nu-l cunoştea? – era foarte băgăreţ (natura meseriei!) împrumutasem cărţi de la el, avea şi el relaţii doar. Era un om plin de bancuri, aparent vesel, dar din cauza meseriei nu era agreat de nimeni. Toate relaţiile cu el erau numai de suprafaţă.

M-a căuta la birou. Eram singur, colegii erau plecaţi pe teren. S-a aşezat pe un scaun, în faţa mea, şi a deschis vorba, intrând direct în subiect:

– Am auzit că ai dus un manuscris la editură?

– Da. Aşa e. Dar de unde ştiţi?

A zâmbit şi am zâmbit şi eu. Meseria!

– Am primit informaţii că ai descris viaţa unora, ofiţeri de miliţie.

– Nu e chiar aşa. Numai personajul principal a fost miliţian. Dar de ce mă întrebaţi?

– Am auzit că nu l-ai descris prea frumos.

– Depinde ce înţelegeţi prin frumos. Eroul meu este un om oarecare. Întâmplător ajunge să îmbrace uniforma albastră, nu avea nici o chemare pentru meseria aceasta. Şi, de fapt, ideea romanului nu se grefează pe calitatea lui de om al legii, uniforma n-a făcut altceva decât să mă ajute în reliefarea caracterului său şi a unor evenimente care aparţin de istoria noastră.

– Deci aşa...

– Cam aşa, l-am aprobat eu, simţind că-mi pregătea o altă întrebare, încuietoare.

– Dar mai am informaţii că ai fi zis ceva de regii noştri...

– Da, îmi amintesc. E numai o frază, pe care nici eu n-am îndrăgit-o în mod deosebit, dar fiind deja scrisă, n-am mai schimbat-o. Când am revizuit materialul, nu mi s-a părut totuşi nelalocul ei. E ceva referitor la timbre, când un copil primeşte vizita unui filatelist bătrân şi acela îl întreabă dacă nu are cumva "Carol cu favoriţi", o serie ajunsă foarte rară şi foarte scumpă acum. Pe atunci era un act de mare curaj să aminteşti de vreunul dintre regi. Nu mi se pare că am greşit prea mult...

Şi m-am apucat să-i fac teoria prezenţei regilor în istoria neamului. Ce-o fi înţeles el, nu ştiu, fapt e că la sfârşit mi-a recomandat să elimin pasajul acela. La fel, mi-a recomandat să renunţ şi la insistenţa cu care judecasem schimbarea de opinie de după 1956, în privinţa lui Stalin.

– De ce?! m-am repezit eu, convins că scrisesem o judecată de valoare. De ce să dăm cu piciorul la tot ce a fost înainte? Stalin n-a avut şi el chiar nici un merit? A fost el numai un duşman intern al comunismului? Nu suntem de acord să trecem de la o extremă la alta chiar aşa! Cât timp a trăit el şi a condus mişcarea revoluţionară din lume, toţi îl adulau ca pe un Dumnezeu. De îndată ce a murit şi s-au putut afla crimele pe care le făcuse, lumea şi-a schimbat opinia cu o sută optzeci de grade. De ce? De ce aceiaşi oameni care crezuseră ani de zile în el, acum îl blamau şi-l condamnau? Nu era suficientă amintirea altora, Hitler, de exemplu, în care – şi el! – crezuseră atâţia oameni? Oare nu te duce gândul la o apropiere între cei doi? Fiecare a avut alt ţel, dar mijloacele folosite au fost cam aceleaşi...

– Dumneata îi aduci pe acelaşi plan pe amândoi? m-a întrerupt maiorul Roiban, ridicând mirat sprâncenele.

– Nu, Doamne fereşte! Dacă s-a înţeles aşa, e vina mea, că nu ştiu să mă exprim ca lumea. Am atâtea idei în cap, că mi se

învălmăşesc şi nu sunt în stare să le expun în ordinea firească, logică. Eu nu l-am cunoscut pe Stalin, am doar o amintire vagă de când a murit, la un sfârşit de martie geros, apoi următoarea amintire o am de când se anunţase că se schimbă numele oraşului său, erou, Stalingrad. Cu mintea de copil, mă bucuram că se va schimba şi numele străzii pe care locuiam eu, mă bucuram, căci vedeam că şi cei din jurul meu se bucurau, de parcă până atunci, dacă crezuseră în părintele tuturor popoarelor n-o făcuseră din convingere, ci din constrângere, şi acum se simţeau eliberaţi de convenienţe. Cine s-a bucurat atunci, n-a fost cinstit mai înainte! Când crezi în cineva, trebuie să crezi până la capăt. A! Dacă afli că omul respectiv a fost de fapt o fiară şi te-a mințit o viață întreagă, asta e altceva! Trebuie să renunți la el. Dar de la a renunța la credința oarbă în el până la a duce schimbarea de opinie până la ură, la desființarea amintirii lui, e prea mult. Aşa cum au fost excesivi înainte, acum deveneau excesivi în ură... Tocmai schimbarea aceasta de opinie am criticat-o eu. Nu se poate chiar aşa, să trecem dintr-o etapă în alta şi curând să uităm ce-a fost înainte. Istoria este ceea ce a fost, asta nu mai avem cum s-o schimbăm. Este adevărat că trăim numai în prezent, dar trecutul rămâne, bun sau rău. Au fost şi greşelile noastre, nu numai ale unui grup de oameni. În numele unui ideal, poate cel mai frumos ideal, s-au înfăptuit chiar crime. Dar noi unde am fost? Noi, ceilalți? Comunismul înseamnă ceva comun, pentru toți şi prin toți, nu a însemnat numai un om. Atunci de ce să judecăm numai un om? Dacă el a greşit, şi se vedea bine că greşea, de ce n-au luat ceilalți măsuri să-l înlăture? Comunismul nu ar fi avut de suferit prin dispariția unui singur om, sau a unui grup de oameni. Comunismul ar fi mers înainte şi fără el sau fără ei. Dar nu, nimeni nu şi-a pus problema înlăturării lui Stalin şi a oamenilor săi, dovadă că toți credeau în justețea politicii sale. Şi credeau în mod sincer, altfel... Altfel ar fi greu de înțeles cum îi ținea pe toți în frâu.

– Nu te ştiam aşa pătimaş.

– Nici nu sunt, sau cred eu că nu sunt. Mi-am pus şi eu câteva probleme şi am încercat să le găsesc o explicație, o rezolvare. Dacă am reuşit, cititorii îşi vor spune cuvântul. Căci sper cu adevărat că voi avea ceva cititori...

Nu-mi era teamă de poziția adoptată de mine în privința aceasta. Citeam – cam târziu! – "Caloianul" lui Ion Lăncrănjan, o carte minunată, din care am reținut numeroase fragmente, ce mi s-au părut mie a fi reprezentative pentru un anumit mod de gândire asupra istoriei revoluției noastre. Independent de el, multora dintre problemele pe care le analizasem în *Câinele prin apă*, le găsisem aceeaşi rezolvare, sau una apropiată.

29.

"Caloianul" era primul roman politic pe care-l citeam eu, în care problemele revoluției noastre erau analizate sub cele mai neaşteptate aspecte, aproape sub toate, fiind deci un roman politic complet.

Sensibil la sentimentul puterii cucerite, I.L. diseca evenimentele şi – mai ales – urmările lor. Căci a obține puterea nu mi se mai părea ceva deosebit, în fond toate partidele urmăreau să pună mâna pe ea, mai importantă mi se părea urmarea reuşitei, ce faci cu puterea?

Căci cele mai multe greşeli – şi au fost destule, de-a lungul "obsedantului deceniu", pe care nimeni n-a ştiut să-l delimiteze strict, ceva între 1946-1956 – proveneau din folosirea fără discernământ a puterii acaparate prin mijloace mai mult sau mai puțin legale. (Însăşi legalitatea poate fi pusă la îndoială într-un anumit sens, masele şi-au impus voința, prin urmare au dat peste cap o legalitate existentă, a burgheziei. Legalitatea evenimentului rezidă tocmai din impunerea dorinței maselor, care reprezentau majoritatea populației din statul nostru. Şi majoritatea trebuia să învingă, cu orice preț!)

Lipsa de experiență în conducere a făcut să nu se interpreteze în mod creator nişte precepte largi, acordate de cei patru mari gânditori ai mişcării muncitoreşti. Era normal să fie aşa. Dar de aici până la a interpreta propria voință drept

precept general, a fost o distanță mare.

"Puterea şi adevărul", un film deosebit de deschis, care însă a rulat destul de puțin timp pe ecranele noastre, scurtat de la săptămână la săptămână, pusese şi el problema folosirii puterii abia cucerite. După el a urmat o lungă perioadă de tăcere, până la minunatul serial de televiziune "Lumini şi umbre", pe un scenariu de Francisc Munteanu şi Titus Popovici, probabil singurii scriitori adevărați ai epocii, terminat şi acesta, foarte brutal, după ce, în ultimul episod prezentat pe ecran, un fost legionar începe să strige "Trăiască Partidul comuniştilor!" şi s-a aflat că partidul comuniştilor trebuia să câştige alegerile din '48 cu orice chip, chiar şi prin falsificarea numărătorii voturilor.

Eram de părere că ar trebui să fim mult mai sinceri cu noi înşine, să nu ne fie teamă să recunoaştem deschis greşelile pe care tot noi le-am făcut. Oricum, există oameni care cunosc erorile şi ororile începutului de revoluție, nu se putea să le ascundem la infinit. Însăşi recunoaşterea greşelilor reprezintă un pas înainte, în viitor nu se vor mai face aceleaşi greşeli; s-or face altele, nimeni nu zice nu, dar măcar cele făcute odată şi dovedite a fi greşeli nu se vor mai repeta.

Exista o tendință generală în a da frâu liber literaturii realiste, însă mă nemulțumea faptul că totul se dădea cu țârâita, de parcă se picura otrava câte puțin, pentru a ne obişnui în eventualitatea unei doze mai mari.

Eu măcar, încercasem să fiu sincer în romanul meu. Oamenii "mei" erau de cele mai diverse condiții sociale (nici până acum diferențele sociale nu au dispărut şi parcă nici nu dau semne că ar dispărea vreodată). Gândeau în mod diferit, nu erau doi care să se potrivească în păreri, mulți treceau pe lângă evenimentele vieții cu o indiferență condamnabilă, puțini erau cei care se implicau voit în schimbarea societății. Era o vreme tulbure, apele nu se limpeziseră, nu era clar decât scopul general urmărit, în amănunte nu se ştia nimic sigur. Şi oamenii erau produsul acelei societăți în transformare alertă, derutați şi ei de prea multele şi desele schimbări, de marile evenimente al căror sens final le cam scăpa...

Directorul editurii mi-a reproşat că nu am ales pentru familia prezentată de mine un nume mai semnificativ, mai incitant. Ştiam cam ce-ar fi vrut el, dar după un Moromete sau un Licărete, ce s-ar mai putea inventa? Odată cu ei, numele personajelor, care să spună totul despre ei prin acest simplu cuvânt, Moromete, Licărete, se terminaseră. Altceva nu se mai putea crea.

– Bine, tovarăşe, dar să le pui numele dumitale?! O să creadă lumea că romanul este biografic!

– Nu e decât pe alocuri, l-am liniştit eu. În fond, orice scriitor pune în personajele sale ceva din el însuşi. Ce? În Niculae Moromete nu l-ați recunoscut niciodată pe monşer? Şi de-asta n-a avut romanul lui atâta succes? Eu am ales numele Măgură pentru personajele mele tocmai în ideea care stă la baza romanului: la oameni obişnuiți, un nume obişnuit. Le-aş fi zis Popescu, sau Ionescu, dar m-a oprit bunul simț, la țară sunt mai rare numele terminate în escu, astea sunt mai adevărate la oraş.

– Bine, bine, vii cu un nume de familie obişnuit, dar atunci de ce numele de botez sunt aşa de ciudate?

– Care, tovarăşe director?! m-am mirat eu, neînțelegând cum de-l puteau deranja mai mult problemele de formă decât cele de fond.

– Păi Oprea, Stan, Manole.

– Dumneavoastră sunteți oltean?

– Nu. Dar ce legătură are cu...?

– Are. Luați un registru de stare civilă de după primul război, din orice sat din sudul Olteniei, şi o să găsiți aceste nume de botez la şase, şapte copii născuți din o sută. Puteam să le zic Marin, sau Constantin, căci acestea sunt specifice zonei, aşa cum e Vasile pentru Moldova, dar m-am mai orientat şi eu după armonia muzicală, să sune şi frumos. Ia ascultați! Marin Măgură, nu merge deloc, îi lipseşte o silabă pentru echilibru! Constantin Măgură!... Nici aşa nu prea merge. Dar Oprea Măgură, Stan Măgură, astea merg la marele

fix!

Discuția am avut-o târziu, după ce trecusem prin mai multe analize, căci bucuria de la început, de când aflasem eu că-mi vor tipări romanul, se mai stinsese, umbrită de tot felul de observații, ba că ici nu merge, ba că dincolo am folosit cuvinte prea aspre, ba că unele pasaje s-ar putea interpreta... Mă exasperaseră cu bănuielile lor. După un început frumos, când se primise avizul pentru tipar, atât de uşor, intervenise o schimbare, am aflat-o mai târziu, omul care dăduse avizul pentru includerea în planul de editură ieşise la pensie şi cel ce-i urmase dorise să cunoască personal tot ce se aprobase a fi tipărit în anul acela.

Cazul Lucreţiu Pătrăşcanu mă frapase încă de când fusese readus în faţa opiniei publice. Personal, nu prea ştiam cine fusese el. Din câte am aflat târziu, pe căi proprii, căci chiar şi după reabilitare, numele lui era ocolit, aşa cum erau ocolite şi numele eroilor comunişti pe care le ştiam în copilărie, Pătrăşcanu reprezenta elita intelectuală a partidului comuniştilor, avea studii superioare, se zice chiar că ar fi fost o capacitate în domeniul lui de activitate. După ce aderase la mişcarea muncitorească (el, provenit dintr-o familie de intelectuali burghezi!) în 1919, a devenit membru al PCR la constituirea sa în 1921. A participat la majoritatea congreselor partidului, a fost în mai multe rânduri membru al Comitetului central, îndeplinind funcţii de răspundere.

Oare ce nu i se iertase lui? Faptul că provenea dintr-o familie burgheză? Că era un intelectual? Că nu înjura birjăreşte şi nu bea, aşa cum procedau toţi ceilalţi colegi ai lui din CC? Că avea o activitate revoluţionară îndelungată? (Însuşi faptul de a fi membru al unui partid prigonit de regim două decenii reprezenta un act de mare curaj civic). Că devenea încet ideologul mişcării în noua situaţie de după 23 August? Că avea idei diferite de ale celorlalţi privind modul de transformare a societăţii în ţara noastră? Sau toate acestea la un loc şi mai cine ştie care, cunoscute sau necunoscute?

Ce-l îndrumase pe el, un intelectual de formaţie burgheză, către mişcarea muncitorească şi apoi către partidul comuniştilor, în momentul în care viitorul acestuia era undeva, într-o nebuloasă? Ce mobiluri îl împinseseră pe el să se alăture şi să participe activ la lupta celor mulţi (în fond), dar puţini (în formă)?

Suferinţele lui ulterioare nu pot fi imaginate de un om cu mintea întreagă. După ce a părut că va avea o ascensiune continuă, după eliberare (la a cărei înfăptuire participase direct şi efectiv, împreună cu vestitul inginer Ceauşu, pseudonimul sub care care se ascundea Emil Bodnăraş), ajuns ministru al justiţiei şi membru în CC al PCR, deodată, la transformarea partidului în PMR, intervine ceva inexplicabil, este destituit şi arestat sub învinuiri deosebit de grave. Ani de zile se încearcă fabricarea dovezilor în sprijinul acuzaţiilor de spionaj pentru puteri străine, el înlăturându-le pe toate, foarte uşor, devenind şi el, din acuzat, acuzator. A fost nevoie să se schimbe ministrul de interne ca să se fabrice acele dovezi firave, pe baza cărora să poată fi judecat şi condamnat. Ce ministru a fost şi acela? În numele cărei revoluţii a hotărât el soarta unui om?

Se spune că şi moartea lui Lucreţiu Pătrăşcanu a fost regizată, ca să rămână veşnic în amintirea poporului ca duşmanul intern de cea mai joasă speţă. Cadavrul i-a fost batjocorit, lovit cu răngile, urinându-se pe el, călăii râzând fericiţi, tâmp, arătându-şi astfel devotamentul total pentru cauza revoluţiei, care îl scosese în afara istoriei pe cel care putea deveni periculos. Periculos? Pentru cine? Pentru ce?

Târziu, foarte târziu, am înţeles ce fusese cu Pătrăşcanu, de ce fusese nevoie să moară el ca un tâlhar.

Latinii – şi noi i-am urmat – erau superstiţioşi, ei nu-şi sacrificau pe altare pe cei mai buni fii ai neamului, confundând micile lor reuşite cu "victoria". Nici nouă nu ne stătea în obicei să ne sacrificăm eroii. Numai împrejurările momentului respectiv ne-au făcut să cedăm unui impuls, unei cerinţe, unui dictat exterior.

Au fost mulţi cei care n-au vrut să-l lichideze pe

Pătrăşcanu, dar această victimă a fost cerută cu necesitate, o întâmplare să se oprească tocmai asupra lui. Lucrurile veneau mai din vechime, de prin '36, când el nu fusese de acord cu impunerea unei conduceri străine pentru partidul nostru, din România. Apoi, la tratatul de pace, el nu fusese mulțumit de condițiile puse – impuse! – şi de tratamentul la care fusese supusă delegația română. Tătucul tuturor popoarelor hotărâse să scape de el, avea gura prea mare, era prea deştept (intelectual sadea, nu seminarist) şi ştia prea multe din trecut, el şi Tito. Mai era şi grupul Ana şi Vasile, marii duşmani ai românilor, veniți şi ei peste noapte, dornici să găsească cu orice chip un trădător, peste tot erau, nu se putea să nu fie şi aici, l-au turnat la tătucul şi-au tot întreținut acea atmosferă ce-i cerea capul, ca pe un semn de lichidare a problemelor, un semn de încredere. Îi voiau capul, capul lui de om, ei tot oameni fiind.

Acum, important este că el e mort. Crima nu se poate şterge şi nici justifica. Va rămâne veşnic, pentru a ne aduce aminte că excesul în revoluție, indiferent în ce parte, poate duce la crimă. Şi nici o revoluție nu poate trăi şi nu se poate clădi pe crime.

Am în fața ochilor o imagine, marii noştri revoluționari, Ana, Vasile, Dej, care se cațără pe o grămadă de cadavre, pentru a ajunge în vârf, şi se agață de cei care sunt mai sus decât ei şi-i adaugă la grămada de cadavre, ca să rămână numai ei, cuceritorii vârfului Everest al revoluției. Aşa s-a clădit comunismul, de care mai apoi erau aşa de mândri şi se lăudau cu realizările lor. Numai că, şi mai târziu, dintre cei care erau deja în vârf, se alegeau numai câțiva, care îi trăgeau pe ceilalți în grămadă, căci vârful grămezii era mic şi nu aveau loc mai mulți acolo, decât dacă s-ar fi sprijinit unii pe alții, dar nu, ei nu se puteau sprijini, ei aveau nevoie să stea comod, cât mai puțini, până când n-a mai fost loc decât pentru unul singur, care a şi ajuns unde voia...

În copilărie, când auzeam despre eroii mişcării muncitoreşti de la noi, apăreau nişte nume puțin neobişnuite, Olga Bancic, Ociko Tereza şi David şi nu ştiu mai cum, nimeni nu ne lămurea ce activitate avuseseră tipii ăştia, dar era suficient poate că erau amintiți de eroi. La un moment dat au dispărut din istorie. Am sesizat târziu dispariția lor. Apoi, după congresul al XIV-lea, nu mai puteau reveni în memoria colectivă, nu mai aveau loc, dintr-odată noi nu mai aveam decât un singur erou al luptei muncitoreşti, "care încă din fragedă pruncie..."

Căutând de-a lungul timpului informații despre aceste câteva nume, am avut revelația unui mic adevăr deranjant: toți aceştia fuseseră evrei! Ăştia evrei, apoi primii mari conducători ai partidului, evrei... A fost un adevărat şoc pentru mine. Păi cum vine asta? Comunismul s-a făcut de către evrei? Eu, care aveam convingeri mai comuniste decât mulți alții, care puteau să-şi afişeze această calitate, am început să mă întreb dacă nu cumva era ceva putred într-un asemenea sistem, dat fiind că era complet străin de conştiința popoarelor unde fusese impus şi răzbise. Problema era simplă: evreii nu aveau o țară a lor, nu aparțineau țărilor în care trăiau, deci sistemul imaginat de ei era ceva artificial, neavând de ce să-l lege în tradițiile popoarelor unde-l implementaseră. Am rumegat ideea, n-am îndrăznit niciodată să mi-o expun, dar atunci m-a trecut primul fior care mi-a clătinat încrederea în comunism.

Înțelegeam singur unele aspecte ale începutului revoluției noastre şi eram chiar pasionat de defrişarea terenului aceluia ținut ascuns şi înainte, şi după 1965. La început, parcă mă bucuram când descopeream câte ceva, un aspect oarecare ce nu făcea deloc cinste revoluției şi oamenilor ei. Nu-mi făcea plăcere, cu adevărat, mai mult mă umplea de uimire, cum, domnule?, chiar a fost posibil aşa ceva, să faci revoluția după metode importate şi conform principiilor unui anumit grup? Mi se părea de necrezut, eu, omul ultimelor două decenii ale secolului al douăzecilea (după Cristos, totuşi!) să aflu că revoluția nu s-a făcut simplu, cum învățam de prin cărțile de istorie, cu ajutorul neprecupețit (vine cumva de la precupeți = afacerişti, care cumpără ieftin şi revând scump?) al fraților noştri de la răsărit, ci cu icnete, cu chinuri, cu crime, cu

lămuriri îndelungate (mai ales prin cărțile epocii), cu anasâna, cu binişorul, cu şedințe, cu promisiuni, cu exemple, bune sau rele, cu morți peste care se trecea foarte uşor, cu învinşi şi dezamăgiți care nu-şi mai reveneau niciodată, cu iluzii şi deziluzii, dar, mai ales, cu crime abominabile şi de neiertat...

30.

"Coridorul puterii", un capitol oarecare din "Caloianul", mi-a pus în față problema folosirii puterii în scopuri aproape personale. De unde puterea este încredințată cuiva, câtorva, prin grija celor mulți, ulterior – în scurt timp – acei câțiva se îndepărtează profund (poate chiar definitiv) de scopurile pentru care o primiseră. Exemple sunt destule, oricine se uită în jur le vede.

Cunoscusem un om care era, pentru mine, exemplul tipic de acaparator al puterii, pe care apoi o folosea, sau mai bine zis, n-o folosea aşa cum ar fi trebuit.

Aurel Stoian apăruse în şantier într-o iarnă, prin decembrie. Spre patruzeci de ani, chelios, cu burticică, îşi aranjase cu directorul Ilieş un post pe la administrativ, al cărui şef fusese ales secretar de partid şi nu mai avea timp să se ocupe şi de problemele de serviciu, cu toate că activitatea politică abia dacă-i umplea câteva ore pe lună.

Stoian venea după un an de zile de şomaj voluntar, lucrase la CEC şi avusese încurcături financiare (se auzise că băgase mâna cam adând în averea statului, dar nimic nu era cert). De la bun început a avut discuții cu tovarăşul Cinteză, şeful lui. Aurel Stoian nu prea cunoştea nici oamenii din şantier, nici modul de lucru venit tradițional de la Bicaz, mai deosebit la noi față de cel de la unitățile stabile – câtă diferență între acestea şi şantiere, unele erau stabile, celelalte se plimbau prin toată țara, ca melcul cu propria casă în spinare.

După ce a făcut câteva gafe, refuzând, destul de politicos, să rezolve problemele câtorva maiştri şi muncitori, oameni vechi şi de bază ai şantierului, a aflat şi el că lumea cea mică se împarte în două categorii: unii pe care nu poți să-i trimiți la plimbare şi alții pe care îi poți amâna la nesfârşit.

Într-un an de zile s-a integrat perfect în sistemul de lucru de pe şantier. Arătându-se un funcționar foarte conştiincios, refuza rezolvarea anumitor probleme pe un motiv foarte simplu: nu-i stăteau în competență. Îşi stabilise singur un anumit nomenclator de sarcini de serviciu, pe care le rezolva, dar pe altele, chiar dacă le-ar fi putut rezolva şi el, nu le băga în seamă, pentru simplul motiv că nu le accepta a fi de domeniul activității sale.

Într-o perioadă aveam foarte mulți oameni de angajat, era zor mare, lucrarea trebuia adusă la un anumit stadiu de construcție, veneau câte treizeci, patruzeci de oameni zilnic, pe care cineva trebuia să-i cazeze. Bieții oameni! După ce călătoreau poate o zi şi o noapte (unii veneau de la celălalt capăt al țării!), erau obligați să aştepte pentru cazare. Dar de ce să aştepte, când doar aveam omul care trebuia să le rezolve problema? Ei! Nu era chiar aşa de simplu! Stoian nu avea dispoziții, unde anume să-i cazeze. Bun, bun, dar dispozițiile i le dădea tovarăşul Cinteză. Da, dar tovarăşul Cinteză nu era atunci prin birou, pentru că se repezise la oraş, să cumpere vreun cadou pentru aniversarea cine ştie cărui membru al colectivului nostru, care pregătea un chef pentru noaptea următoare.

Evident, Stoian ar fi putut să rezolve problema cazării noilor veniți, se ştia cu precizie câți oameni veneau şi când, locurile erau deja împărțite, dar el nu-şi lua răspunderea, pentru că situația nu era definitivată. Şi oamenii aşteptau ore în şir să se întoarcă tovarăşul Cinteză de la oraş. Când apărea el, se mira de câtă lume îl aştepta. "Bine, tovarăşe Stoian, dar nu i-ai cazat încă?" îl întreba pe subalternul său. "V-am aşteptat pe dumneavoastră..." insinua acesta că fără ultimul cuvânt al şefului nu îndrăznise să iasă în evidență, să ia o hotărâre de capul lui. "Bine, cazează-i după cum am stabilit!" îl îndemna tovarăşul Cinteză, mulțumit că subalternul său nu îndrăznise să

treacă peste el. Oamenii erau cazați într-o jumătate de oră. Acelaşi lucru s-ar fi putut face şi dimineața, când sosiseră ei, căci orisum, sosirea tovarăşului Cinteză nu schimbase nimic din ceea ce se hotărâse deja cu câteva zile înainte.

Stoian făcuse din birocrație o ideologie, din limitele căreia nu ieşea sub nici un motiv. Permanent se plângea, orişicui, că avea prea mult de lucru şi că nu avea timp, iar din acest motiv refuza cereri întemeiate, repezindu-i pe un ton politicos, dar ferm, pe toți cei despre care ştia că pot fi pasați: "n-am timp, n-am timp, vino mâine!" Nu era un incapabil, avea multe idei, şi poftă de lucru (de altfel, niciodată nu stătea degeaba), dar se crampona de un cod propriu de comportament, din îngrădirile căruia nu ieşea nici măcar un pas.

Şi s-a transformat el dintr-un ins insignifiant, pe care nu-l băga în seamă nimeni la început, într-un "mic şef", exemplu tipic pentru această categorie destul de răspândită, peste care nu se putea trece decât prin hotărâri superioare, rezolvând problemele nu după cum dicta legea (scrisă sau nescrisă), ci după bunul lui plac. Fiind pus într-un mic post de conducere, folosea puterea acordată (mică, dar... putere) după cum credea el, nu ceilalți, că trebuie s-o folosească.

Mă lovisem şi eu de câteva ori de oameni care foloseau puterea acordată nu în slujba adevărului concret, obiectiv, ci în slujba adevărului lor, a imaginii proprii asupra adevărului. Fără să fiu un revoluționar de profesie, nu priveam cu ochi buni acest abuz, căci în ultimă instanță tot abuz se numea.

Pentru împiedicarea apariției acestor parveniți ai noii societăți luptase şi Vasile Pozdare din "Fiul secetei", miraculosul roman al lui Ion Lăncrănjan, la nivelul căruia nu se va mai ridica, probabil, nimeni, niciodată.

De Ion Lăncrănjan auzisem încă de prin '63, când îi apăruseră "Cordovanii", în trei volume. N-am citit nimic din opera lui, dintr-un motiv mai mult decât pueril: sonoritatea numelui său, greu de pronunțat, care – ca al unui personaj literar – îmi inspira un stil greoi, încrâncenat. Ce-ar fi putut scrie un om cu un asemenea nume?

Noroc că peste două decenii aveam să-l descopăr, şi poate nici n-am făcut prea rău că nu l-am citit mai înainte, aşa cum se întâmplase şi cu opera Morometelui din Siliştea-Gumeşti. Citirea integrală a unui scriitor îți dă o altă imagine asupra ei, nu atât (sau nu numai) completă, ci şi esența gândirii autorului. Şi nu e necesar ca opera să fie vastă (unii au scris o carte şi-atât, dar aceasta a devenit esențială). Dacă omul are ceva de spus, o spune şi în câteva cuvinte.

Când am citit "Caloianul", am simțit că, cu adevărat, altceva mai bun nu se poate scrie. Bănuiesc că şi Lăncrănjan a vrut să-şi încheie cumva opera cu unul dintre cele mai bune romane ale ultimei treimi de veac. (Că a mai tipărit ulterior şi altele, nu-i nimic, ele nu au mai depăşit spusele din "Caloianul"). Revoluția noastră a fost analizată complet şi complex, mai multe nu se pot spune despre ea. Cel mult să se mai aducă ceva noutăți ca aspecte colaterale, dar esența a fost scrisă acolo.

Revoluția i-a fost dragă lui Ion Lăncrănjan, ardelean greoi şi despicător al firului în patru. Cui nu i-a fost dragă? Căci se părea că numai revoluția a adus eliberarea omului, reală. Dar şi anumite împovărări, sarcini noi, pentru care nu exista deja o experiență, ea se câştiga, din mers. Orice revoluție are victimele sale. Pentru I.L., revoluția s-a înfăptuit parcă cu prea multe victime.

Vasile Pozdare era prea credincios, nu în Biblie, ci în partid. Format la şcoala internaționalismului proletar, s-a adaptat greu schimbărilor de tactică ale comunismului național, fiind exclus din lupta pentru implantarea sigură şi definitivă a noilor relații sociale. Dacă rămâne un criticard al vremurilor mai noi, din cauza inadaptabilității sale, nu e suficient. Căci nu e suficient niciodată să critici. Asta poate face oricine. Mai greu e să pui mâna, să rezolvi problema. (În "Balanța" lui Ion Băieşu am întâlnit stilul acesta, de critică permanentă a societății noastre, lucru care mi-a plăcut pentru câteva pagini bune, apoi m-a cam plictisit, ce naiba, la noi numai lucruri rele se petrec?, n-a găsit

şi el nimic bun de spus?). După ce am terminat de citit "Fiul secetei", prima impresie a fost că Vasile Pozdare era tipul de om pe care ar fi trebuit să-l abordez. Cu timpul, tot gândindu-mă la el, am înțeles că, de fapt, era un înapoiat, rămăsese la perioada stalinistă, chiar dacă mai târziu avea să ajungă directorul unui combinat. Viața şi-o trăise atunci, în tinerețe. După ani, era deja îmbătrânit psihic.

Câinele... meu nu era deloc îmbătrânit. El nici măcar nu avusese ocazia să ardă, sau arderea lui era permanentă, mocnită... Da, cam aşa era, scăpăra câte o flăcăruie, dar ea se stingea repede, fără să ardă integral. Un om plin de griji, căsătorit cam devreme, cu un copil mic şi cu altul pe drum, om de la țară, fără pământ (cu toate că taică-său avea ceva pământ), privea numai către oraş, spre mirajul luminilor şi al traiului bun...

– De ce nu l-ai lăsat țăran? m-a întrebat un tip de la editură, cu prilejul uneia din cele atâtea discuții pe marginea romanului, înainte de a fi tipărit.

– Ce întrebare e asta? m-am mirat eu. Dacă-l lăsam țăran, trebuia să scriu un cu totul alt roman!

– Parcă era totuşi mai bine...

– Tovarăşe... Lumea satului, țăranul român, este o lume deosebită, pe care nu mulți o cunosc, chiar dacă s-au născut şi au crescut acolo, la țară, printre ei. Luați douăzeci de țărani şi veți găsi tot atâtea caractere. Luați douăzeci de mii de țărani şi nu veți găsi nici o trăsătură de caracter comună. Nu vreau să par eu o excepție în gândire, dar am convingerea că țăranii noştri sunt – şi trebuie gândiți – fiecare cu sufletul şi aspirațiile sale. Poate doar iubirea de pământ ce ar fi comun pentru ei, în rest, toți sunt unicate irepetabile. Credeți că țaranul lui Sadoveanu reprezintă o chintesență a trăsăturilor întregii țărănimi? Sau cel al lui Rebreanu? N-am recunoscut în ei țăranii din sudul Olteniei, pe care i-am cunoscut eu, destul de bine. Bun! Veți zice că țăranii celor doi autori amintiți reprezintă imaginea celor din zonele geografice respective. De acord. Vin mai aproape, cu țăranii lui Marin Preda, sunt şi ei regățeni, totuşi, nici pe ei nu-i recunosc. Îi iau pe-ai lui Dinu Săraru. Ăştia se mai apropie> Îi iau şi pe-ai lui Aurel Mihale. Ei s-ar apropia cel mai mult de cei pe care-i cunosc şi eu, dacă n-ar fi atât de artificiali, de născuți la masa de scris... Şi-atunci, dacă atâția şi atâția scriitori cu faimă nu m-au convins cu țăranii lor, cum credeți dumneavoastră că aş fi încercat eu să conving cu țăranii mei?

– Tovarăşe, eu ziceam doar aşa, că dacă-l lăsai țăran şi pe Oprea Măgură, era mai interesant. Dumneata văd că te-ai apucat să ne faci un expozeu al țăranului român în literatura națională.

– Îmi apăr concepția romanului, tovarăşe... Atât! Este greu să scrii acum ceva de valoare despre țăranul român. Țăranul meu a fost – a fost! – țăran. Întâmplarea îl aruncă în lumea oraşului cu câțiva ani înainte de masiva urbanizare a țărănimii dezrădăcinate. Oricum, chiar dacă rămânea în sat, aceeaşi soartă o avea, să ajungă la oraş, caracterul lui l-ar fi împins într-acolo. Numai că ar fi ajuns poate nu în miliție, ci vreun paznic pe la cine ştie ce obiectiv industrial, că doar trebuie şi paznici, să ne asigure împotriva unei racile a vechii societăți pe care nu mai reuşim s-o stârpim odată. N-a mai aşteptat să fie împins de la spate de val, i-a luat-o înainte, să se pregătească pentru oprirea valului.

– Atunci de ce l-ai băgat în miliție?

– Ce vreți? E şi asta o meserie ca oricare alta. Am explicat doar şi în roman că milițianul s-a transformat şi el într-un funcționar, un birocrat, un funcționar mai dualist, căci are nevoie şi de un anumit tip de meserie. Este o modalitate de a munci, în fond, milițianul este şi el un muncitor, un lucrător. Că munceşte cu capul? Mai sunt şi alții care fac la fel. Că munca lui nu e productivă? Nu se poate spune aşa ceva. Implicațiile acțiunilor miliției sunt nenumărate şi poate ascunse, dar îşi găsesc finalitatea tot în munca oamenilor. Mai grav e când funcționarul se transformă în birocrat, atunci se alege praful de toată menirea lui.

Mi se reproşa că eroul meu era cam înapoiat, dar că avea alături de el un vizionar, provenit din... vechea poliție.

– Eu mi-am conceput personajul central ca pe un om absolut oarecare. Acesta a fost primul punct de vedere. Poate că am accentuat prea mult nepriceperea lui în problemele vieții, dar şi el descoperea o viață nouă, din mers. În antiteză, trebuia găsit un personaj cu experiență, evident mai bătrân. Căutând prin mediul în care se învârtea el, nu l-am găsit decât pe acel bătrân polițai, care ştie destule şi are un pic darul de a prevedea încotro se îndreaptă lucrurile, combinând toate cunoştințele pe care le are despre perioada respectivă. Eroul central este un greoi-adaptabil, cu toate că visase toată țineretea să ajungă la oraş, în momentul în care ajunge, este derutat, şi asta pentru mult timp, nu înțelege mecanismele vieții urbane, este reticent, noutățile îl sperie, acceptă greu schimbările, care se produc însă într-un ritm din ce în ce mai alert. Nu găseşte explicații pentru multe întâmplări, el îşi pune probleme, pe care nu le poate rezolva însă. Şi-atunci, ce să facă? Se duce şi el la bătrânul polițai, care-i vorbise întotdeauna frumos şi pe înțelesul său. Lumea pe care o găseşte acolo, în casa bătrânului, nu este a lui, cu toate că ține legătura cu ea (pictorița, Pârvănescu)...

– Bine că ai amintit de Pârvănescu! El ce rol are? Nu e nici victimă, nici răzvrătit, nici...

31.

Tema prieteniei mă pasionase din copilărie. O abordasem însă târziu, în primele romane cu Tom Dunn, prietenia dintre un alb şi un negru, văzută în diverse contexte (războiul de secesiune, statele din sud). Aceasta fusese o primă abordare, mai mult în ideea opoziției permanente dintre cele două rase, moştenită din vremuri trecute, rasa albă având tendința de a se erija în rasă conducătoare pentru toate celelalte, pornind poate şi de la faptul că cea mai cunoscută istorie este cea a Europei, de unde provine întreaga rasă albă.

În *Aventurile lui Tom Dunn* încercasem şa abordez prietenia dintre un alb şi un negru, dar şi dintre aceştia şi o femeie, prietenie dictată nu de apropieri psihice sau senzuale, ci văzută ca o tovărăşie senină, colegi de muncă în aceeaşi întreprindere (creşterea vitelor).

Prietenii întâmplătoare, mai mult asocieri pentru depăşirea unor momente periculoase, a unor situații limtă, descrisesem în toate romanele ulterioare, chiar şi în schițele cu subiecte din Far West. Prima încercare de abordare din mai multe unghiuri a prieteniei am făcut-o şi – zic eu – reuşit-o în *Partea leului*. Prietenia dintre cei trei evadați din lagărul lui Krupp mi s-a părut a fi admirabilă (nu ca realizare, ci ca intenție!), oricare dintre cei trei fiind gata să se sacrifice pentru ceilalți doi. O prietenie îndelungată, poate nu neapărat prin perioada de timp parcursă, ci prin intensitatea ei, a fost cea dintre personajul central şi locotenentul american cu care evadează din al doilea lagăr de internare. Împinşi de nevoie să se însoțească, ajung să se înțeleagă din gesturi, din priviri, din frânturi de cuvinte. Personal, scriind despre ei, le trăiam prietenia. Atâta regret, că n-am insistat mai mult asupra sentimentelor lor (pe atunci nu mă pasiona decât latura aventurieră a romanului).

O prietenie aparte am imaginat-o între Oprea Măgură şi bătrânul Marin Grosu, dar ea a existat mai mult datorită bătrânului polițist decât eroului meu. Mai apropiat de el fusese Stelian Pârvănescu. Ultimul lui comandant pe timpul satisfacerii stagiului militar, îl sfătuieşte pe Măgură să meargă la o şcoală militară şi-i dă o recomandare călduroasă pentru a-l susține. Peste câțiva ani se reîntâlnesc, Pârvănescu civil, dat afară din armată, victimă a valului necruțător, care nu mai ținea cont de adevăratele valori. Măgură îl ajută oarecum să reintre pe un făgaş corect al vieții, se apropie de el până la a se pune naş la nunta lui cu o evreică frumoasă şi rămasă încă bogată, îl aduce chiar şi în casa lui Marin Grosu, dar fostul locotenent începe să se transforme, nu neapărat în bine, odată cu creşterea importanței sale în repararea utilajelor medicale se crede efectiv indispensabil societății, trage sfori şi se

transformă într-un mic-burghez de tip nou, spre marea deziluzie a lui Măgură, care o clipă încercase şi el să-i ceară ajutorul, măcar un sfat, într-o problemă crucială pentru el. Prietenia lor eşuează lamentabil, dovadă că bazele pe care fusese construită erau foarte şubrede. La primul şoc mai puternic, a dispărut, ca şi cum n-ar fi fost niciodată.

Şi totuşi, prietenia era un sentiment pur omenesc ce se cerea a fi tratat cumsecade. Omul care n-are prieteni, nu e om. Eu n-am avut decât un singur prieten, în care am crezut şi care nu mi-a înşelat niciodată aşteptările. Chiar dacă nu ne-am văzut ani de zile, din cauza marii depărtări la care ne aruncaseră valurile vieţii, am rămas aceiaşi oameni sinceri unul faţă de altul. Prietenia mea cu el aveam s-o evoc şi în amintiri, şi în *Câinele prin apă*, şi în *Substituiri* de mai târziu.

O prietenie adevărată n-am întâlnit prin cărţile citite de mine. Nu ştiu cum se făcea, orice sentiment de prietenie îl găseam grefat pe baza unor interese comune, dar niciodată de durată. Ori, eu văd prietenia ca un sentiment perpetuu, niciodată stins. Căci se zice că "cine ţi-a fost prieten, nu ţi-a fost niciodată!".

– De ce n-ai încercat să-l laşi pe Pârvănescu prieten adevărat cu eroul romanului dumitale?

– N-am putut, tovarăşe director! (Era tot directorul editurii, mă chestiona pe baza unor notiţe de pe o foaie de hârtie, scrisă şi pe o parte, şi pe cealaltă). Stelian Pârvănescu era un intrus în lumea lui Oprea Măgură (observaţi că iniţialele lui, O şi M, ar fi suficiente? O, M! O-M! OM!), nu erau la acelaşi nivel intelectual, concepţiile lor despre viaţă, în general, difereau, veneau şi din alte provincii ale ţării, prietenia lor era numai una de suprafaţă, de relaţii şi interese mai mult din partea lui Pârvănescu. Iar Măgură, ce prieten putea fi el când prima lui întrebare, după dezastrul suferit de Stelian Pârvănescu, este: "oare nu greşesc că accept să vorbesc cu el, cu un stigmatizat?" Ce prietenie putea fi aceea? N-ar fi rezistat nicicum.

– Dar şi pe Măgură l-ai descris ca pe un mic afacerist, un traficant de influenţă.

– Da, şi el era aşa, dar în cazul lui era vorba de ceva mai special. El nu avea în sânge spiritul afacerist, se ocupă de micile învârteli numai când societatea îl împinge într-acolo, după ce vede că şi alţii fac la fel, poate chiar în stil mai mare. În acest sens, el este chiar un produs al societăţii. Acasă, la ţară, învăţase să fie cinstit, ca orice fiu de ţăran. Oraşul îi schimbă profilul moral, şi asta nu numai în bine. Ca subofiţer de miliţie, este devotat meseriei, prin asta fiind devotat poporului. Dar în viaţa personală se transformă complet, de la micile afaceri pe care le învârte, până la acceptarea posibilităţii ca şi el să tragă într-un om, fără cea mai mică remuşcare.

– Dar aşa erau timpurile...

– Vedeţi? Şi dumneavoastră aruncaţi vina pe timp, pe epocă. Eu n-am fost de acord cu acest punct de vedere. Şi am încercat să demonstrez că nu epoca era de vină, ci tot oamenii, căci epoca se constituie şi se defineşte numai prin oameni şi prin acţiunile lor. Oamenii au fost cei care au greşit, nu epoca. Oamenii au creat anumite condiţii, sociale, mai ales, care s-au întors, multe, împotrivă-le, pentru că n-au mai ştiut să le stăpânească. Deci nu epoca era de vină, ea nu exista în afara oamenilor. Oamenii înşişi erau cei vinovaţi.

– Da, da, îmi amintesc că şi în roman ai avut aceeaşi explicaţie asupra epocii.

Trebuia s-o pun acolo! Prea mulţi erau de părere că o anume epocă înrâureşte caracterele şi acţiunile oamenilor încât ei nu mai pot fi judecaţi decât alături de ea, în contextul ei! N-am prea fost de acord. Epoca era făurită de oameni, şi nu invers. Prin urmare, oamenii erau cei care dădeau tonul epocii. Atunci, asta nu însemna că toţi aceia, care făuriseră "obsedantul deceniu", ar fi trebuit puşi la zid de îndată ce ieşisem din el? Dar cine erau acei oameni? Nu eram şi noi, mulţi dintre noi? Şi noi unde ram? În Lună? Nu, eram tot aci, lângă cei ce dădeau tonul şi de care ne apropiam sufleteşte, ideologic, fără

să-i judecăm atunci, judecându-i abia acum, judecându-ne pe noi înşine.

Epoca respectivă mă interesa mai mult din punct de vedere documentar. Nu simțeam nici un fior la aflarea atâtor şi atâtor crime care se produseseră în slujba aceluiaşi ideal pentru care astăzi nu mai putem îngădui aşa ceva, nici măcar o asociere mintală. Erau fapte istorice, trecute deja în umbra atenuantă a unui trecut pe care nici nu-l aveam în memorie, netrăindu-l, şi nici nu mă mai iritau, dacă aflasem că era posibil să fie şi aşa, atunci era de înțeles că puteau fi multe.

32.

După ce citisem, o perioadă, atâta literatură universală, clasici sau moderni (o noțiune nu o exclude pe cealaltă), mi-am pus o întrebare, pe care şi-o puseseră şi alții, probabil, dar parcă se evitase un răspuns complet şi tranşant: de ce literatura noastră nu devine şi ea universală? Cu alte cuvinte, de ce nu-l auzi pe un francez spunând: "domnule, mare e şi Sadoveanu (sau Rebreanu, sau oricare altul, chiar mai nou) ăsta!" Nu-l auzi nici pe francez, nici pe englez, ca să nu mai vorbesc de rus.

Din când în când, citeam despre traducerea câte unei cărți într-o limbă străină. Bun lucru! Dar receptarea ei de către publicul larg? Nu mai auzeam nimic despre ea, deci nu existau reacții de interes la apariția traducerii respective; dacă ar fi existat, ziarele noastre s-ar fi grăbit să comenteze... comentariile.

Impresia că nu suntem suficient cunoscuți în străinătate se întărea de câte ori aflam *ce* anume se traducea de la noi. Cu predilecție versuri, cel mai adesea din poeții moderni (oare numai pentru că sunt mai uşor de tradus, sau pentru că poezia lor se scria în străinătățuri acum două decenii şi conservatorismul îşi spunea cuvântul), rareori Eminescu (preferat, în dauna altor clasici, dar oare cum or suna versurile lui în altă limbă?!).

Când am auzit că Dinu Săraru a avut parte de o traducere germană (şi lansată pe piață cu mare tam-tam), la "Clipa", vestea m-a uimit. Ce oare putea găsi un neamț (chiar răsăritean) în cartea aceea? Ar fi înțeles el oare scena cu consiliul care trebuia să hotărască de ce boală suferiseră o sută şi vreo şaptezeci de cai, pentru a putea fi sacrificați (pe baza unui simplu telefon de la raion)? Ce-o fi înțeles neamțul acela din faptul că, terminându-se bolile din nomenclator, toată lumea se agață de cuvintele unui participant, declarând caii bolnavi, incurabili, pentru că erau ba melomani, ba megalomani (caii!)?

Ca societate, România rămăsese mult în urma occidentului, în perioada revoluțiilor burgheze. Întârzierea nu mai putea fi recuperată cu nici un chip, pentru că nici occidentalii nu stau pe loc, şi ei avansează permanent. Abia după 1948 ne-am pus şi noi pe goană, să-i ajungem din urmă, pentru că altfel nu se poate, numai la un nivel comparabil de dezvoltare poți discuta cu oricare mare putere de pe poziții de înțeles. Rămânerea în urmă s-a manifestat şi în literatură. În timp ce alții dădeau scriitori notabili, noi abia defrişam cărările, ne căutam drumurile, ezitam, mai împrumutam de pe la ei. A trebuit să vină revoluția ca să mai schimbăm şi noi ce era de schimbat.

Şi totuşi, scriitorii noştri rămân numai ai noştri. Mai ales cei moderni, care îşi implică opera profund în societate. Ori nefiind bine cunoscută societatea noastră în străinătate, nici literatura nu va fi înțeleasă. Până şi drama lui Petrini ar rămâne neînțeleasă, pentru că ea este legată de un anumit context social, care numai nouă ne spune ceva. Sau Moromete? Ar fi el înțeles de străini? Cred că l-ar asemui mai degrabă cu personajele lui Panait Istrati, care a scris direct într-o limbă străină şi a fost receptat ca un autor francez, cu totul întâmplător descriind el oameni, locuri şi întâmplări îndepărtate, de la gurile Dunării.

Citisem şi eu tot ce apăruse din opera peregrinului Panait Istrati, pus şi el la index ani mulți, editat (nu ştiu cât de integral) abia după 1965 şi, prin '85-'86, având parte de o

popularizare deosebită, nu ştiu din ce cauză, ce se mai descoperise nou în opera lui, că mare scriitor nu mi s-a părut a fi. În afară de faptul că prezenta o lume ciudată, de la periferia societăţii (nu ştiu cât de bine respecta realitatea), dar cu caractere bine conturate, nu prea găseam cine ştie ce în romanele sale. Bietul om! După ce fusese re-descoperit, i se dusese faima a fi un Maxim Gorki al românilor, şi cu imaginea aceasta trăisem ani mulţi. Mă nedumerea (şi durea) faptul că, spre deosebire de Gorki, Panait Istrati nu a mai apucat să se întoarcă în ţară, să participe şi el la construirea noii societăţi. Peste vreo douăzeci de ani se privea altfel personalitatea lui, nu mai era un Maxim Gorki, ci un român peregrin, care nu visase din depărtările în care dispăruse decât la ţara lui.

Mai erau mulţi ca el, care plecaseră să-şi caute norocul prin alte ţări, Brâncuşi, Coandă, Vuia, mulţi nu se mai întorseseră, sau nu mai apucaseră s-o facă, alţii veniseră să moară acasă. Nici n-am încercat să-i înţeleg, nici nu i-am condamnat. Era mai simplu să condamn regimul, care nu i-a înţeles şi nu le-a dat o mână de de ajutor ca să devină aici, în ţară, ce au devenit aiurea.

După ce multă vreme nu s-a vorbit despre ei (nici măcar despre Vlaicu!), au ieşit la iveală încet, încet, mai ales inventatorii, pentru că se putea pretinde întâietatea în anumite domenii. Aşa am putut afla şi noi câte capete luminate am avut, câte invenţii şi realizări au fost făcute numai şi numai de ai noştri, dar, din păcate, nu şi le-au putut proteja cu brevete. Atentam şi la unii care luaseră premii Nobel ("Flacăra a dus câţiva ani o campanie de reconsiderare a priorităţilor româneşti) şi asta îmi aducea în memorie primele mele cunoştinţe de chimie şi fizică, pe care aflam atunci că numai savanţii ruşi le descoperiseră şi sintetizaseră. Ce Marconi? Popov! Ce Lavoisier? Lomonosov! Şi tot aşa, trecând şi pe la Miciurin (un savant deosebit) şi pe la Pavlov, de unde aflam ce reflexe minunate poate avea un câine căruia i-au altoit un bec în ochi.

Acum cred că este foarte greu să ne mai destindem şi noi terenul de audienţă şi pe la alţii. Nici ei nu stau pe loc, avansează, şi la ei se scrie, şi probabil se scrie bine, n-ar mai fi loc şi pentru noi. Şi-atunci? Ce-i de făcut?

Exact ce se întâmplă, scriem şi noi pentru noi. Dacă apare săptămânal o carte bună pentru douăzeci şi câte milioane suntem noi, e suficient. Să-i lăsăm pe occidentalii ăia în neştiinţă!

Citeam despre un roman care făcea vogă în Germania (Federală), cu o brută, care nu a avut altceva de făcut decât să se apuce de parfumuri şi a făcut unul dumnezeiesc, la mirosul căruia toţi îi căzeau în genunchi şi-l divinizau. Ei, şi? Ce mare lucru? Dacă subiectul acesta este atât de *kolossal*, o fi la ei, nu la noi. Eu nici măcar mirare n-am simţit. (Mai frumos realizat mi-a părut "Bruta", un roman poliţist din "Enigma", colecţia cu cele mai frumoase "romanzi-gialli", romane poliţiste).

33.

Vasile Pozdare fusese ultimul reprezentant al personajelor scenarizate, cum fusese mai toată pleiada de după război. Depăşit de evenimente, pe care nu le mai înţelegea, se retrăsese în carapacea lui, în cojile secetoase, din care nimic nu l-a mai scos, chiar dacă a reuşit şi el să-şi facă studii superioare şi să se ajungă chiar directorul unui combinat.

Nu mai prindeau asemenea personaje. Ele nu mai spuneau mare lucru generaţiilor tinere, care nu trăiseră acele vremuri dogmatice de la începutul revoluţiei noastre. Chiar şi împrejurările istorice în care se formase caracterul lui Vasile Pozdare nu mai erau nici de actualitate, şi nici de înţeles. Noua generaţie privea cam de sus întâmplările acelea de la mijlocul secolului.

Acum se cerea o altfel de literatură, mai liberă, mai actuală, o literatură mult mai intelectualizată. Crescând nivelul intelectual al generaţiei, ea căuta o literatură la acest nivel.

Aşa încercasem şi eu în *Câinele prin apă*, să-l scriu din punctul de vedere al generației mele, formată cultural în plin deceniu obsedant, dar realizată ulterior, într-o epocă de libertate. Însăşi schimbarea de opinie ne cam surprinsese, eram nepregătiți, totuşi noi ne-am adaptat mult mai repede, încă nu ne maturizasem în clipa schimbării, mai puteam primi noi învățăminte, caracterele nu erau definitiv formate, abia atunci se formau. Mai greu a fost de generația antecedentă, care trecuse deja printr-o mare schimbare şi accepta cu foarte mare greutate încă una. Din vina generației părinților noştri, multe caractere s-au format greşit, ducând la un rezultat neaşteptat: tendința tineretului de a câştiga cât mai mult prin cât mai puțină muncă.

Evident, cui nu i-ar conveni să nu fie obligat să muncească? Dar fără muncă nu se poate. Şi asta nu numai în societatea noastră. Până şi capitaliştii sunt obligați să muncească, şi fizic, şi cu mintea, să gândească mereu, să fie cu un pas înaintea concurentului, să nu fie înghițiți de alți rechini. Evident, mobilurile şi metodele sunt diferite de la o societate la alta. La noi, toată lumea trebuie să muncească, pentru că nu există altă soluție pentru supraviețuire.

La *Cercul de plumb* lucram greu, dar continuu. Când am citit prin "Luceafărul" că şi acolo se acceptă critica la proza începătorilor, am întrerupt lucrul, pentru a pregăti câteva pagini, pe care să le trimit la revistă, pentru o părere a unui priceput. Nu prea aveam eu o încredere deosebită în criticii de la rubrica rezervată celor ce atentau la intrarea în cerc, dar, oricum, ei erau puşi acolo ca să încerce să depisteze vreun nou talent.

Talent, eram convins că aveam. Dar talent fără o muncă intensă, nu avea nici o şansă. Tocmai de aceea munceam, fiecare clipă de răgaz o foloseam pentru scris. Numai când eram trist sau supărat, nu mai scriam nici măcar un rând. Niciodată nu-mi ieşise ceva bun când scriam în una din stările acestea.

Trimiteam un eşantion la "Luceafărul", în timp ce editura dăduse bun de tipar primului volum din *Câinele prin apă*. Cele două volume următoare aveau să apară peste vreo şase luni, în acelaşi an.

La primul volum am avut parte de o singură cronică, fapt care m-a nedumerit. Oare cât timp trebuie să treacă de la apariția unei cărți pentru a se prezenta cronicile pe seama ei?

"Ultimul roman al prozatorului craiovean respectă lecția clasică a prozei tradiționale, fără ca procedeul să apară desuet sau să-i diminueze farmecul şi efectul epic scontat. Cu un ritm molcom, rareori alert, autorul se erijează într-un narator obiectiv, fără intervenții personale decât arareori, şi acelea voalate, prezentând faptele în maniera unei cronici.

Inegal realizate, cele trei părți ale romanului conțin şi întâmplări deosebite, neaşteptate. Ritmul are variații mari, perioadele de timp analizate sunt extinse sau comprimate în funcție de necesitățile relatării epice. Dacă începutul pare să ne introducă direct în lumea satului de după ultima conflagrație mondială, foarte repede eroul principal este transmutat în oraş, într-un mediu nou pentru el şi atât de diferit de ceea ce cunoştea.

Narațiunea se desfăşoară mai mult prin intermediul dialogurilor personajelor. Intervenția autorului, după cum am mai spus, este sporadică, punctând numai fapte care, prin lipsă, ar fi putut pune la încercare înțelegerea celorlalte. Personajele sunt acelea care spun totul asupra evenimentelor prin care au trecut sau trec, fiecare cu vocabularul său şi cu limitele sale de înțelegere.

Trama romanului pare simplă la prima vedere. Ce poți spune despre viața unui om obişnuit? Autorul demonstrează că se pot spune foarte multe. Personajul principal, Oprea Măgură, este într-adevăr un foarte oarecare, fără veleități şi ambiții deosebite, dar el se face martorul evenimentelor contemporane, care sunt astfel privite dintr-un nou unghi. Dacă cititorul s-ar fi aşteptat să dea peste un erou cu tărie de caracter, are surpriza de a descoperi un om fără probleme

deosebite. Problemele sunt puse şi rezolvate în general de celelalte personaje, Oprea Măgură fiind doar martorul acelor rezolvări. Dedublat, duce două vieți paralele, una în sânul familiei şi al prietenilor, alta în exercitarea sarcinilor de serviciu.

Chiar dacă lumea satului nu apare distinct ca motiv esențial al romanului, se simte prezența ei permanentă, ca un element de legătură indestructibil cu viața de dinainte a personajelor. Orăşenii, veniți ei, sau părinții, tot de la țară, îşi întorc privirile mereu către sat. Iar colectivizarea se impune ca un motiv esențial în viața tuturor acestor țărani, indiferent unde îşi duc ei traiul. Nu, nici colectivizarea nu pare a fi un element pregnant al narațiunii, ea vine doar ca o noutate în legăturile oamenilor cu satul. Valul înnoirilor în agricultură este receptat în mod diferit de oameni, cei mai mulți neînțelegându-i rostul, iar alții fiind derutați de rapiditatea cu care se implantau noile relații de producție în viața satului.

Rosturile oamenilor sunt răsturnate. Vechile credințe şi idealuri sunt rupte din rădăcini. Oamenii încearcă să se lupte cu noutatea, să găsească rezolvări care să-i readucă la matca pe care o cunoşteau din străbuni. Ca să nu fie complet rupt de sat, Oprea Măgură îşi construieşte o casă acolo, după ce îşi dă pământul la colectiv, numai ca să se ştie că mai are şi el un rost acolo, în sat, că este un om încă al satului, chiar dacă viitorul i se va desfăşura numai la oraş. Este de evidențiat măiestria autorului în descrierea strâmtorării economice a familiei, din cauza problemelor puse de construirea acelei case, pe care mai ales cei doi copii o urăsc, şi nu-i înțeleg rostul.

Încă din prima parte a romanului se manifestă tendința politică a narațiunii. În simplitatea lor, personajele încearcă să înțeleagă rostul evenimentelor ai căror martori sunt. Eroul principal se loveşte permanent de problemele politice ale momentului, după ce pare că va avea o ascensiune ca subofițer de miliție, fiind avansat peste rând datorită unor rezultate deosebite în activitatea profesională, are neşansa de a încerca să lupte cu dogmatismul epocii, din care iese înfrânt, fiind trecut imediat pe linie secundară. Abia după câțiva ani reuşeşte să ajungă din nou în punctul din care se prăbuşise, printr-un concurs favorabil de împrejurări. În ultima parte este evidențiată mai ales această activitate profesională, în care el nu prea are inițiative, reducându-se la un simplu executant al ordinelor altora.

Caracterul personajului central este primitiv, dar destul de complicat. Fără cultură – nu mai citise o carte niciodată după terminarea celor şapte clase făcute la şcoala din sat –, fără o viziune clară asupra cerințelor noii societăți, se rezumă doar la a observa ce se întâmplă în mediile în care se învârte şi la a profita de situația pe care i-o conferă uniforma pentru a-şi realiza diverse mici afaceri personale. Caracter contradictoriu, nu admite violența, cu toate că o foloseşte, manifestă bunătate sufletească față de mulți dintre cei care încalcă legea din motive ce nu le pot fi imputate, doreşte o viață liniştită, dar se implică pe deplin în aventuri palpitante, pe care nici nu le visase vreodată. Marea lui problemă pare a fi bănuiala ruperii lui de lumea satului, de numeroasele sale neamuri, încercând prin orice mijloace să rămână om al satului, aşa cum se simțea încă, chiar după un deceniu de viață urbană.

Alături de acest erou central mai apar numeroase alte personaje, cu roluri episodice sau mai întinse, după cum era necesar în viziunea autorului. Dacă din câteva personaje autorul a dorit să facă purtători de cuvânt, accentuându-le caracterele pozitive, cele mai multe sunt prezentate din punctul de vedere al părților negative. Se vede clar că autorul a avut o oarecare afinitate cu Marin Grosu, fostul polițist ieşit repede la pensie după înființarea miliției populare.

Al doilea personaj, ca importanță, este Stan Măgură, fratele cel mai muc al celuilalt, un tip entuziast, optimist, care are o ascensiune politică deosebită, părând că viitorul îl are asigurat definitiv. Creație a noii societăți, convins de necesitățile momentului, rezolvă problemele care i se pun de o

manieră elegantă, rapid şi la obiect. Pare că şi el se va rupe de lumea satului, dar se întrezăreşte o altă rezolvare a problemei.

Cu toate că ar fi fost de aşteptat şi un conflict între generații, acesta nu apare decât vag, mai mult prin viziunea micului Manole, prin ochii căruia sunt privite anumite evenimente.

Acest prim volum permite o dezvoltare a conflictelor interioare ale personajelor, pentru rezolvarea cărora se prevede adaptarea unor modalități diferite. Lectura lui se desfăşoară cursiv, lejer, în ciuda unor fraze destul de lungi, care se cam pierd uneori în amănunte neesențiale. Se poate însă ca aceste amănunte să fie necesare ulterior. Cititorul poate trece uşor peste aceste momente de nerealizare aparentă, asigurându-şi câteva ore bune de lectură plăcută, incitantă şi cu mpomente de filozofie deosebite".

34.

După ce primisem premiul Uniunii Scriitorilor, în cadrul unui interviu amintisem de această singură cronică la primul volum al *Câinelui...*, considerându-l pe autorul ei un om deosebit de binevoitor. Eram la primul volum personal şi el avusese curiozitatea să-l citească, ba mai mult, să-l şi comenteze, destul de plăcut la adresa mea! I-am mulțumit atunci, în interviu, deoarece nu l-am cunoscut niciodată direct, personal. În sinea mea, mă bucuram mai degrabă că fusesem şi eu băgat în seamă de un critic, mi-era indiferent de care, eram disperat la gândul că opera mea ar putea trece neobservată de critică, pierzându-se în grămada aparițiilor asemenea, pe care nimeni n-avea timp să le vadă.

De unde era să ştiu eu atunci că acel critic avea să comenteze şi el următoarele două volume ale romanului, prezentând şi o opinie asupra întregului (cele trei volume), dar de data aceasta avea să mă desființeze pur şi simplu?

Atât cronica lui, cât şi interviul meu, apăreau în aceeaşi zi, în reviste diferite, deci nu se puteau influența reciproc, să zic că poate cine ştie ce i s-o fi părut lui că aş fi zis eu nelalocul lui. În orice caz, omul a fost foarte reticent la ideile celor trei volume, nu era deloc de acord cu reluarea unor personaje (Stratulat şi doctorul Noe), care să urmărească precum un destin evoluția lui Oprea Măgură. "Prea de necrezut întâmplarea!" striga cât putea tovarăşul critic, pe care am încercat mai târziu să-l cunosc personal, transmițându-i prin nişte cunoscuți comuni că dacă pun mâna pe el, îl las fără perucă (aflasem că purta perucă bogată, ori eu nu prea mai aveam ce să pieptăn), dar el s-a ferit ani de zile să dea ochi cu mine, până ce am uitat unul de celălalt, sau cel puțin eu, pe mine nu mă mai interesa rezolvarea duelului de idei.

Drumurile la editură, pentru explicații în legătură cu cele trei volume ale romanului, fuseseră cam multe. Directorul Ilieş – directorul meu, de la şantier, mă ajuta atât cât putea, îmi aproba delegațiile şi, ca să împac cheltuielile cu statul, mă trimitea să aprovizionez câte ceva pentru şantier de la Craiova.

La un moment dat s-a cam mirat că aveam atâtea delegații într-un interval de timp foarte scurt şi într-o zi m-a chemat să mă întrebe ce gând am eu cu deplasările la Craiova.

– Păi ce gând să am, tovarăşe director? Mă duc, dacă mă cheamă acolo, mă duc, că or şti ei de ce mă cheamă.

– Păi până când?

– V-am spus doar că băieții sunt gata să mă publice, dar a venit unul nou, care nu cred că e prea sigur pe ce ştie şi mă tot plimbă.

– Dar de ce?

– Habar n-am. Zice mereu că nu înțelege câte ceva, că de ce am scris aşa şi nu altfel, că ce-am vrut să zic cu nu ştiu ce frază...

– Dar, în fond, ce subiect are romanul?

– E povestea unui țăran urbanizat, care trece greu prin viață, ajunge şi el până la un nivel, însă, mare bețivan, istoria i-o coace şi nu găseşte altă soluție decât să iasă la pensie mult înainte de vreme.

– Bine, bine, şi ce e de explicat aici?

– Nici eu nu prea înțeleg. Legăturile lui cu satul sunt aproape rupte, în volumul al patrulea se petrece ruptura. Participant indirect la colectivizare...

– Te-ai legat şi de colectivizare?

– Eram obligat s-o fac! Dar nu acesta este mobilul romanului. Am descris colectivizarea numai din evenimente disparate, eu n-am cunoscut-o decât din afară, din auzite, şi aşa am şi tratat-o. Ba am şi introdus în roman un personaj care participă cu tot sufletul la înnoirile din agricultură, are o ascensiune politică deosebită, dar renunță deodată la la înaintarea spre aparatul central, pentru a se întoarce în sat, la agricultură. Pe la sfârşitul volumului al patrulea, nescris, voi plasa o frază, trasă după "où sont les neiges d'antan?", care la mine va deveni "unde sunt țăranii noştri de-altădat'?"

– Mi-a zis maiorul Roiban că te-ai legat şi de ei. Aşa-i?

– Oarecum. N-am dat în ei, din teamă. Doar am amintit de câteva întâmplări. cunoscute bine de mine, din epoca aceea de început de revoluție, dar nu erau făcute în mod conştient, ci în numele unor idei cât se poate de înaintate. Nu am încercat să arunc vina pe epocă, ci pe oameni, dar oamenii puteau să împiedice acele abuzuri şi n-au făcut-o. Păturile astea, miliția şi securitatea, devenite sociale, aşa cum sunt muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, au avut partea lor de vină în aplicarea greşită a indicațiilor partidului. Căci înmulțirea exagerată – ca număr – a acestor două pături a fost dictată de nişte necesități obiective, care acum au mai dispărut, n-ar mai fi nevoie de atâtea cadre, şi totuşi numărul lor devine din ce în ce mai mare, ca în acel coridor al puterii, în care lumea aleargă printr-un coridor flancat de pereți verticali, înalți, către o țintă necunoscută, iar sus, pe metereze, sunt paznicii puterii, foşti şi ei odată jos, în coridor, înălțați însă acolo, sus, ca să străjuiască mersul înainte al mulțimii. Nici ei, cei de sus, nu ştiu încotro duce coridorul, dar îşi îndeplinesc misiunea de pază, nu-i interesează ce se întâmplă jos, în coridor, unde lumea trece peste cadavre, rămânând din ce în ce mai puțini, într-un coridor care se strâmtează din ce în ce.

– Tovarăşe Măgură, dar dumneata eşti foarte îndrăzneț!

– Nu este coridorul meu, l-am preluat dintr-un roman pe care dumneavoastră nu l-ați citit, cu siguranță, "Caloianul" de Ion Lăncrănjan.

– Nu, nu l-am citit.

– Citiți-l, merită!

35.

Rareori, mai comentam câte o carte cu colegii de birou, când se întâmpla să citim toți aceeaşi carte. Unii erau mai tineri, din generația de schimb, nu apucaseră vremurile acelea obsedante, dar era interesant să le aflu opiniile despre acele întâmplări de demult. Colectivizarea revenea ca un laitmotiv în discuțiile noastre. Ei, tinerii, vedeau numai silniciile procesului, spre deosebire de noi, cei "bătrâni", care aveam o imagine mai completă asupra lui.

Colectivizarea agriculturii, în sine, a fost un proces obiectiv. Trebuia să se facă, altfel nu ne-am fi redresat niciodată din situația grea în care ne aruncase un război pe care nu-l dorisem, nici într-o parte, nici în cealaltă. O agricultură făcută pe loturi mici, la întâmplare, n-ar fi putut asigura rezervele pentru stat şi pentru cohortele de orăşeni care nu produceau grâne, ci numai maşini. Ei ce să mănânce? Maşini? Păi pentru cine produceau maşinile? Pentru toată lumea! O agricultură pe terenuri mari, cu maşini agricole, era singura care ne-ar fi scos din înapoierea în care ne trezisem. Din păcate, procesul s-a realizat după modelul sovietic, care nu putea fi adaptat condițiilor noastre. Poate era mai bine să se fi transformat întreaga țărănime în muncitorime agricolă, adică să se fi făcut numai gospodării de stat. Țăranii ar fi venit să lucreze în IAS-uri, căci ar fi fost nevoiți să meargă la muncă pentru a se întreține. I-am fi legat astfel de pământ, nu în sensul vechi, ci având unde să muncească, n-ar mai fi plecat

din sate. Ce? Muncitorii pleacă din întreprinderi, dacă au un loc de muncă sigur? Nu pleacă! Aşa n-ar fi plecat nici ţăranii. Şi i-am fi transformat şi pe ei, dintr-o clasă cu reminiscenţe mic-burgheze, într-una cu cunştiinţa înaintată, apropiată de a muncitorimii.

Era o idee preluată din "Cordovanii". Mitru al lui Spânzură-foame avea idei, nu glumă. Dar, din context, se înţelege că ideile lui n-ar fi fost cele mai bune. Ba erau? Dar romanul apăruse în '63, nu era voie să se critice colectivizarea.

Un personaj interesant a fost Ristea, zis Ristea-împărat, întors din război ciung sau şchiop, sau orb, nu mai conta, căci toţi aceia intraseră în partid şi făcuseră colectivizarea prin Mehedinţi, cu încrâncenare, dar şi cu greşeli tactice. Mai apropiat mi-a fost el în "Ristea Împărat" decât în "Împăraţii", o reluare a temei, după succesul primului roman. Nu aduceau mai nimic nou în problema începutului revoluţiei, în afara unei apropieri de acel vechi "Mitrea Cocor" al lui Mihail Sadoveanu, chiar dacă se vorbea pe la colţuri că nici n-ar fi fost scris de el. Eu am îndrăgit romanul acela, îl citesc şi acum cu aceeaşi plăcere din copilărie. Cred că de acolo vine imaginea chiaburului care pândeşte la colţul pătulului, cu furca în mână, să lovească în ţărănimea muncitoare, cea dornică de o viaţă mai bună.

Măria sa Cobuz, cum semna Sadoveanu prin reviste, m-a chinuit în adolescenţă cu contradicţia dintre opera sa istorică (sau cu subiect istoric) şi cea din lumea satului, un sat pe care eu nu-l recunoşteam deloc. Lumea lui era plină de boiernaşi, de arendaşi, care duceau o viaţă dulce, pe seama ţăranilor munciţi de griji şi de nevoi, apăruţi doar episodic în opera lui, mai ales prin prisma legăturilor erotice dintre vreun boiernaş şi o ţărăncuţă oarecare, nevinovată sufleteşte, vinovată doar de a nu se fi opus. Dar cum să te opui unui Sadoveanu, care şi el era un boiernaş de ţară, care avea şi el un dispreţ profund pentru munca ţăranului, cu toate că numai de pe urma lui trăia şi el? Atât Lovinescu, cât şi Călinescu, nu aveau cuvinte de laudă pentru opera lui Sadoveanu, şi nici eu nu sunt prea departe de părerile lor. Au căzut deja în uitare succesele lui frivole.

36.

Un scriitor pe care l-am întâlnit şi cunoscut întâmplător pe la editură, aflând că am un manuscris pentru tipar, m-a sfătuit să-mi fac singur corectura de la "bun de tipar", ca să nu risc să aflu ulterior câte greşeli avea să-mi conţină cartea.

– Căci, tinere, trebuie să ai în vedere că la tipografie lucrează şi oameni mai bătrâni, care n-au fost chinuiţi cu gramatica şi, pentru ei, exprimarea corectă nu este o problemă de importanţă crucială. Nu e deloc exagerat să-ţi fii propriul corector. Eu îţi dau sfatul acesta, pornind de la o nefericită experienţă personală.

L-am ascultat şi am luat aminte. Când mi s-a dat bun de tipar la primul volum, am cerut să-l verific şi eu. După discuţii interminabile cu directorul editurii, a fost de acord cu acestă solicitare a mea. În total am găsit numai două greşeli, imputabile linotipistului, care, în grabă, probabil, culesese două litere inversate. Atunci m-am lămurit că tipografii aceia, chiar dacă erau oameni mai în vârstă, erau buni cunoscători ai limbii române.

Atât eu, cât şi directorul editurii, eram fericiţi că, în sfârşit, cartea mea era la tipar. Cu două săptămâni înainte cerusem manuscrisul înapoi, cu gând să-l duc la altă editură.

– Cum să ţi-l mai dau! sărise cu gura directorul. Acum, când manuscrisul a trecut prin toate analizele posibile şi toată lumea e de acord să-l băgăm la tipar?! Nu, aşa ceva nu mai e posibil!

– Dar lipseşte exact o semnătură, cea mai importantă. Nu mai pot aştepta. Mă duc la alţii. Dacă aş fi ştiut că e atât de greu să tipăresc un volum, nici n-aş mai fi încercat s-o fac.

– N-ai fi avut ambiţie?

– Poate că nu. Prea multe analize, prea multe întrebări, de ce aia, de ce ailaltă... Eu gândesc că dacă un roman e bun, e

bun de la început, nu mai trebuie modificat conform dorințelor cine știe cărui teoretician, care în viața lui n-a scris două fraze de la el. De ce să se bage atâtea minți într-o operă, când ea este numai a unui om? Dumneavoastră sunteți convins că romanul se va vinde, altfel n-ați fi reuşit să obțineți aprobare pentru treizeci de mii de exemplare, după ce la început erau patruzeci. Atunci de ce nu-i dați drumul pe piață? Se va vinde, în ziua de azi nu rămân prea multe cărți prin rafturile librăriilor. Pentru o semnătură... Mai bine îmi iau manuscrisul şi încerc în altă parte.

– Nu mai ai cum. Intrat pe filiera noastră, toate drepturile sunt numai ale noastre, ale editurii. Dacă mai vrei să scoți o ediție, ceva, numai cu noi trebuie să discuți.

– Asta numai dacă dai drumul la tipar!

– Nu. Din momentul în care manuscrisul a intrat în verificări, gata!, e al nostru.

Aşa era, aflasem şi eu între timp, dar tot sperasem să nu fie aşa.

– Atunci obțineți semnătura aceea, ce mai aşteptați?

Directorul a scos o hârtie dintr-un dosar voluminos, a semnat în colțul din dreapta, sus, a pus ştampila şi mi-a zâmbit.

– Gata! Am obținut şi semnătura fatidică!

Peste o lună primeam prin poştă suta de exemplare, drepturi de autor, patru pachete voluminoase, plătibile prin ramburs, numai cheltuielile de transport, prin poştă.

Când am desfăcut primul pachet, m-a izbit mirosul de cerneluri proaspete. Am inspirat cu nesaț parfumul acela dătător de speranțe. Reuşisem! O ştiam de când dusesem prima oară manuscrisul la editură, după cum acceptase redactorul acela să-mi citească câteva pagini. Acum aveam dovada în față.

Am stat timp îndelungat în fața pachetelor, numai unul desfăcut, celelalte neumblate, cum le primisem. Rememoram clipele în care creasem acel prim volum, când, după un început vijelios, mă blocasem şi avansasem greu, apoi iarăşi repede, dar din nou cu mai dese şi mai multe poticneli. Ce zile pline de fericire sau de groază, după cum mergea mai bine sau mai rău scriitura! Cât mă zbătusem să nu transform romanul într-unul autobiografic, să mă depărtez de faptele şi oamenii cunoscuți, pentru a-mi descrie personajele aşa cum cerea cartea, nu cum fuseseră ele în realitate...

Se zice că un scriitor nu scrie decât o singură carte bună, toate celelalte nefiind decât reluări ale celei dintâi. Mă chinuiam mai departe cu *Pândind cenuşa dimineții* şi parcă înclinam să dau dreptate celui care spusese chestia asta. Multe personaje începeau să semene cu cele din *Câinele prin apă*, dar asta n-o observasem decât foarte târziu, când eram pe la jumătatea volumului. Am pus manuscrisul de-o parte şi l-am rescris, fără să mă mai iau după prima variantă. A apărut ceva foarte nou, complet diferit de ce scrisesem înainte.

Când încep un nou roman, cel dinainte încă nu este uitat. Creierul preia fără să vrea fraze întregi din precedentul roman şi mă pune să le rescriu. Da, de obicei este vorba de frazele cele mai reuşite, dar nu sunt de acord să mă repet, şi atunci reîncep romanul, după o săptămână, două, când pe celălalt l-am uitat.

M-am bucurat, când am citit că şi alții au asemenea probleme când încep un nou roman. Cel dinainte îşi pune amprenta asupra celui nou, reuşind să se detaşeze unul de celălalt numai când trece mai mult timp între cele două scrieri.

În general, când încep un nou roman, am o idee vagă, despre ceea ce va trata. Personajele mi le aleg dintre cunoscuți, nu un om pentru un personaj, asemenea lucru este greu de găsit, din trei oameni creez un personaj. Când vreau să creionez unul contradictoriu, iau ca model doi sau trei oameni cât mai diferiți unul de altul şi le combin trăsăturile morale într-unl singur. Evident, în slujba ideii romanului, personajele vor avea caractere mai bogate sau mai anemice decât modelele lor reale.

Începutul romanului e cel mai greu. O scânteie îmi aduce în față situația cu care se pleacă la drum, de obicei o situație limită, dramatică. Nu e adevărat că numai prima frază e cea mai grea. Nici următoarele nu se scriu prea uşor. Dar dacă am pornit cu o idee, restul vine de la sine. Am remarcat însă, în mai toate romanele, prima situație dintre ele are parte de o întindere mult mai mare decât ar fi justificată de întreaga epică. Asta mi se reproşase şi la *Câinele prin apă*, episodul cu statul în salcâm, în mijlocul unei Dunări învolburate şi dușmănoase, acoperă douăzeci de pagini, pentru ca lunile următoare să treacă pe parcursul a trei, patru pagini. Este adevărat, dar mi-am susținut punctul de vedere, era singura modalitate realistă de a-i prezenta trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat, de a-l introduce pe cititor în atmosfera mediului din care se trăgea Oprea Măgură, să nu mai fiu obligat mai târziu să tot vin cu nişte rememorări, pentru a întregi anumite aspecte ale activității şi gândurilor sale. Când copiam un eşantion din prima parte, ca să-l trimit la revistă, să aflu părerea unui specialist, m-a surprins în mod plăcut faptul că nu am avut nevoie să schimb decât puține cuvinte, câte o frază, ici-colo, totul având un iz de proaspăt şi bine definit.

Şi ce mai surpriză am avut când, în timp ce dădeam bătălia pentru tipărirea primului volum, criticul de la SLAST mi-a răspuns, folosind o jumătate din spațiul acordat rubricii sale, sfătuindu-mă să depăşesc cadrul moromețian, căci nu se mai purta. Şi, după ce îmi tot dădea sfaturi, abia la sfârşit zicea şi el că parcă ar fi ceva şi să-i mai trimit pagini din roman, să-şi facă o părere mai completă. I-am trimis primul volum, cu dedicație, "omului care mi-a acordat primul cuvânt de sprijin, pe baza atâtor de puține pagini", după care mi-a adresat o scrisoare personală, felicitându-mă pentru reuşită şi afirmând că găsisem calea cea mai bună, la sfârşit întrebându-mă, premonitoriu: "Măgură va fi un înfrânt?"

37.

Eminescu este singurul poet pe care-l înțeleg, nu că nu m-ar duce mintea să-i înțeleg şi pe alții (sau, mai ştiu eu?), dar numai de el m-am simțit apropiat. L-am admirat, ca poet, şi când eram copil, şi în adolescență, şi la maturitate. L-am admirat, pentru că era singurul poet pe care-l cunoşteam eu, ce se ocupase de toate domeniile de activitate umană. Dacă, bietul!, ar fi avut parte de condiții mai bune de creație, poate şi-ar fi terminat şi el opera, căci opera lui este neterminată, cu adevărat. A lăsat altora posibilitatea să-i încheie ciclurile, el n-a avut timp decât să înceapă, să abordeze mai toate direcțiile, dar să nu le ducă până la capăt.

M-am simțit aproape de poetul Eminescu, deoarece şi eu încercam să abordez cât mai multe direcții, şi era mai uşor să iau de-a gata ce studiase şi crease el, decât să mai studiez eu însumi, de la început, totul.

Când am citit însă viața lui, povestită de Călinescu, am avut un adevărat şoc. Omul Eminescu nu mai semăna deloc cu poetul!

Când citeam cât de murdar umbla, cât de neglijent, mai rău ca un cerşetor, îmbrăcat într-un surtuc rupt în coate, pe sub care se vedeau nişte resturi de cămaşă, murdare şi acelea până la Dumnezeu, mă apuca groaza. Cum puteam crede într-un astfel de om? Cum putea el să creeze acele minunate poezii care au încântat atâtea şi atâtea generații, iar pe de altă parte să bea apă dintr-o cantă, în care nu o mai împrospăta săptămâni în şir, până se umplea de vegetație acvatică şi putea de-ți muta nasul din loc?

Gândul mă ducea la perioada aceea, din copilărie, în care părerea generală era că regimul burghez fusese de vină pentru nefericirea poetului, când "Viața lui Mihai Eminescu" a lui G.Călinescu era interzisă, ca şi celelalte opere ale criticului, ca nu cumva noi să aflăm că poetul nu avusese totuşi o viață aşa grea din vina regimului, ci, mai degrabă, din cauza sa.

Despre *Doina* lui am auzit foarte târziu. Ştiam că existau creaţii ale lui Eminescu puse la index, nici măcar în seria de opere complete n-au apărut (deci operele nu mai erau aşa complete pe cât se voiau) şi nu înţelegeam de ce ne sunt ascunse. Că Eminescu a fost un naţionalist şovin, asta poate oricine să înţeleagă din studiile pe seama operei sale, întocmite de diverşi critici, dacă le pui cap la cap. Şi nu-i nici o ruşine să recunoaştem această aberanţă a poetului, că doar n-o să spunem acum că avea tendinţe progresiste, care n-ar fi concordat cu naţionalismul său. Nu avea o educaţie politică – de altfel, cine o avea la vremea lui? – care să-l împingă spre mişcarea muncitorească. Politica pe care o făcea el era perimată sau aiuristică. Se retrăsese în lumea lui, singulară, mică, departe de frământările epocii. Umbla să organizeze serbările de la Putna, dar scria versuri de dragoste!

De la Nistru pân-la Tisa // tot românul plânsu-mi-s-a // că nu mai poate străbate // de-atâta străinătate, aşa începea vestita lui "Doină". Şi oare nu era aşa? Pe vechiul pământ românesc se implantaseră de-a lungul veacurilor atâtea neamuri!

"Doina" era căutată de toţi cei care ştiau că existase şi ea în creaţia lui Eminescu. Unii, care ştiau că mai existau şi alte poezii naţionaliste, aveau o imagine mai completă asupra şovinismului poetului, dar cei care nu ştiau decât "Doina", ce-or fi căutat ei? Că mare lucru nu poţi înţelege nici din ea. Bine, bine, nu mai poate străbate românul de-atâta străinătate, până aici e clar, dar ce treabă mai aveam noi cu ce-a fost în urmă cu un secol şi mai bine? Gata! S-a terminat cu ce-a fost atunci!

E aici dorinţa de a avea lucrul ascuns, chiar dacă nu are nici o valoare. Tocmai faptul că ţi-e ascuns te face să-l doreşti mai intens. Eva cum făcuse cu mărul cunoaşterii binelui şi răului?

Văzusem în tinereţe un film după care se dădeau în vânt mulţi "cunoscători", mai ales tineri, "Blow-up!" îi zicea, în româneşte avea un titlu nesemnificativ, "Explozia", când era amintit în vestita revistă "Cinema", după titlul în româneşte era adăugat în paranteză şi cel original, o poveste fără cap şi fără coadă, cu o oarecare tentă poliţistă (n-am îndrăznit însă niciodată să-mi exprim părerea sinceră faţă de nimeni, ca să nu par un încuiat, cu toate că îi bănuiam şi pe ceilalţi de neînţelegerea mesajului filmului, dar nu se făcea s-o recunoaştem public, atâta timp cât un critic oarecare dăduse tonul). Eu mă dusesem să văd filmul mai mult pentru că era şi o filmare cu Eric Clapton, marele chitarist rock, el n-avea un rol anume, era numai înregistrarea în film a unei piese, dintr-un concert care extazia publicul. O staţie de amplificare a început să bâzâie, chitaristul s-a pus cu instrumentul pe ea, s-o demoleze, a reuşit – în ţipetele extaziate ale publicului – dar şi-a terminat şi bunătate de chitară, pe care a aruncat-o în sală, cu mâinile întinse. S-au bătut pentru o bucăţică din chitară, eroul filmului reuşeşte şi el să pună mâna pe grif, iese din sală cu greu, cu trofeul în mâini, apărându-l de ceilalţi, dar, odată ajuns afară, se uită mirat la el şi-l aruncă. Cu câteva clipe mai înainte fusese gata să ucidă, numai pentru a captura o urmă a acelui obiect interzis până atunci, pentru ca, după ce-l acvea în mâini, misterul să cadă brusc, tentaţia dispărând imediat.

38.

Se purtau coperţile fără desene, doar cu titlul scris cu litere prelungi sau mai borcănate, după cum îi plăcea mai mult redactorului. Îmi plăceau şi mie. Pe un fond de o culoare cât mai ciudată, de negăsit în natură ca atare, literele titlului şocau printr-o culoare contrastantă. Eu luptasem mult pentru o copertă lucioasă, avusesem destule surprize cu alte coperţi, care se descuamau înainte de a termina de citit volumele respective.

Directorul editurii, pe baza unor considerente comerciale, nu scrisese pe primul volum vreun semn distinctiv că ar fi cel dintâi, cu toate că le avea şi pe următoarele două la el. Abia pe ultima filă, înainte de caseta tipografică, scrisese, mic, "Sfârşitul primului volum", lăsându-l pe cititor nelămurit, al doilea nu apăruse?, sau apăruse şi nu ştia el?

Pe vremuri, o carte în mai multe volume apărea toată odată, nici n-ar fi fost de conceput o serializare în timp. Mai nou, se purta stilul, apăreau volumele pe rând, la intervale mai lungi sau mai scurte. Metoda avea numai avantaje. În primul rând, dădea posibilitate autorilor să urmărească reacția cititorilor, înainte de a da la iveală volumul următor. Apoi, cititorul însuşi era obligat de multe ori să reia volumele anterioare, pentru a citi tot ce apăruse, să-şi facă o imagine unitară asupra operei. Mai era un avantaj şi pentru editură, simțea pulsul pieții şi putea să-şi planifice numărul de exemplare necesar, după cum se vindeau cele dinainte.

Eu nu-mi făceam probleme. Primul volum era pe piață, dispărea repede din librării, nici la "Cartea prin poştă" nu se mai găsea, iar celelalte două erau la dactilografiat, pentru a fi lecturate de colaboratori.

Din librării, primul volum era vândut rapid. Ca de obicei când primul teanc de exemplare dispare în câteva ore, librarii îmi scoteau cartea de sub tejghea, vânzând-o ca pe o carte rară. Cineva mi-a povestit că a văzut-o expusă într-o librărie "la pachet", împreună cu un volum de interpretare a prozei lui Eminescu. Vestea m-a intrigat, dar m-a şi dezamăgit. Oare care volum era de umplutură în pachetul respectiv?

Din drepturile de autor am trimis câteva exemplare unor rude şi prieteni. Singurul care a avut amabilitatea să-mi comenteze volumul a fost Stan Măgură, el s-a recunoscut în personajul omonim. "Ai înflorit cam mult (*e roman, totuşi*), nu eram chiar aşa devotat (*ştiu, dar primul răspuns rămâne valabil*), m-am întors în sat (*te vei întoarce în volumul următor*), nu mi-a plăcut munca în care intrasem, era prea multă sforărie şi suspiciune (*mi-a fost teamă să insist asupra acestui aspect*), m-am realizat aici, în sat, cu greu, dar definitiv (*în ultimul volum vei fi un personaj central*), nu mai aştept decât pensia, când i-o veni vremea".

Eram asaltat de întrebările colegilor, de unde i-am scos pe alde Măgură, i-am cunoscut cumva, e vorba chiar de neamul meu? Nu, domnule, e roman, nu altceva! De unde ați scos-o voi că mi-am pus neamul acolo? De unde îi cunoaşteți voi pe ai mei? A, dacă ați şti că la Dăbuleni se poate găsi un vin bun, precis ați face o excursie pe-acolo, să petreceți ca lumea!

Nepoții, cu mintea lor de puberi, luau de-adevăratelea acțiunea romanului, întrebându-l pe tata dacă aşa făcuse el, aia şi ailaltă.

– De ce mă întrebați, mă? se mira el.

– Păi scrie într-o carte despre dumneata, zicea nepotul Răzvan.

– Fugi, mă, de-aci! Cum să scrie într-o carte despre mine?

– Uite, taie! zicea nepotul şi-i arăta volumul, deschizându-l la întâmplare, ca să-şi citească numele.

Tata citea un rând, două, mai mult nu reuşea. Arunca volumul cât colo.

– E o potrivire de nume! stabilea el şi din asta nu-l mai scoteau.

– Dar uite, scrie şi de Braica, insista nepotul, o mai ții minte?

Nici acest ultim argument nu-l scotea din ale lui. Poate şi uitase de cățeaua aceea pe care o îndrăgisem în copilărie şi la moartea căreia suferisem enorm.

Despre ea mai scrisesem o povestire, prin anii '70, nereuşită. O reluasem de vreo trei ori şi totuşi nu-mi ieşise nimic. Probabil nu mă pregătisem suficient pentru o povestire în genul lui Al.Brătescu-Voineşti, considerat mult timp un prozator minor, dar "Puiul" lui ajunsese în manualele de şcoală. În realitate, Braica existase, dar nu ea era eroina acelei întâmplări de după întoarcerea armelor. Şi nici întâmplarea nu decursese cum am scris-o eu în roman. Ciobanii se uitau în sus fără să înțeleagă ce se întâmplă, ce i-o fi găsit pe piloții aceia să se împuşte în aer. Nemții au căzut cu adevărat, la început au crezut că sunt chiar bombe, dar când au aterizat lângă şanțul în care se ascunseseră ei, nu s-a întâmplat nimic grav. I-au adus la bordei, s-au minunat că masa era neatinsă, câinii fugiseră să latre avionul căzut, au mâncat împreună şi s-au înțeles ca nişte cunoscuți vechi. De unde să ştie ciobanii aceia că de o

săptămână întorsesem armele? Pentru ei, nemții aceia erau niște oameni la ananghie, care aveau nevoie de ajutor. Şi nici măcar n-au trimis veste în sat. Abia pe seară a venit un car cu boi, cu doi jandarmi, care i-au luat pe aviatori cu ei, fără să-i pună în cătuşe.

Am imaginat episodul cu Braica numai în memoria ei, căci era primul mare prieten pe care l-am avut. Era atât de apropiată de mine, încât mă lăsa să o consider cal şi să mă urc pe ea, fără să mârâie sau să încerce să fugă de chinurile pe care i le pregăteam.

Mi-au plăcut câinii. Cu toate că se trage din neamul lupilor, şi-a schimbat caracterul în timp. Şi cred că el este singurul animal care uită, uită pentru că aşa vrea el, conştient, deliberat, uită că l-ai bătut şi l-ai chinuit, şi vine să lingă mâna care l-a maltratat. Nu e o cădere se caracter, ci o înțelegere filozofică superioară. Câți oameni pot face ce face câinele? Semper fidelis!

39.

Cu cele două volume următoare povestea a fost mai scurtă. După ce volumul întâi se vânduse ca pâinea caldă (dar nu avusesem parte decât de o singură cronică!), următoarele două au mers mai repede. Şi-acolo am fost obligat să mai schimb câteva pagini, dar tot aşa, neesențiale (din punctul meu de vedere). După ce mi s-a explicat de ce nu mergeau aşa cum erau în prima redactare, am fost de acord să le modific, la câteva fraze am renunțat definitiv, după care volumele au fost date la cules.

Lansarea a avut loc în toamnă. S-a organizat o festivitate, la "Casa Cărții" din Craiova, au venit doi reprezentanți ai editurii, câțiva critici, câțiva activişti pe linie culturală (mai mulți, ca număr, decât oamenii de litere, ca să arate, probabil, ce aport important avuseseră cadrele în apariția volumelor mele!), s-au ținut mici cuvântări, în care s-a prezentat foarte scurta mea activitate literară şi s-au prezentat cele două noi volume. Toate cuvântările au fost frumoase, numai unul dintre vorbitori mi-a reproşat faptul că nu vreau să scriu şi ultimul volum, pentru a încheia ciclul Măgurenilor.

Îmi pregătisem un spici de trei minute, dar vorbele celor dinaintea mea m-au făcut să-mi schimb discursul. Când mi s-a dat cuvântul, mi-am fixat privirea pe broşa unei eleve de liceu, era lume multă, afară turna cu găleata, oamenii se mai adă-posteau şi ei pe unde puteau, şi am început greu, după ce mi-am înghițit un nod care mă chinuia de la începutul festivității.

– Stimați cititori, am onoarea de a vă prezenta în rafturile librăriei un nou roman, de fapt două volume dintr-un ciclu pe care l-am pregătit ani de zile. S-au spus aici cuvinte frumoase despre acest ciclu epic, dar numai dumneavoastră, cititorii, sunteți cei care vă veți spune părerea sinceră despre el. Am încercat să povestesc despre oameni obişnuiți, prea ne asaltează personajele deosebite, cu un înalt nivel politic sau intelectual. Omul de pe stradă, iată ce am dorit să descriu! Omul acesta poate fi printre dumneavoastră, poate fi în familia dumneavoastră. Dacă vă gândiți bine, toți avem câte un Oprea Măgură printre ai noştri. Personajele mele nu au probleme majore. Pentru ei, mâncarea de fiecare zi, pâinea cea de toate zilele, cum zice Biblia, asta e problema centrală. Nu trec indiferenți pe lângă evenimentele înconjurătoare, ele le implică, dar nu întotdeauna încearcă să le şi găsească soluții. Mi s-a reproşat, de către un antevorbitor, că nu vreau să scriu şi ultimul volum al seriei. Este adevărat! Nu vreau să-l scriu, pentru că, dacă aş face-o acum, ar ieşi prost. Printre noi sunt şi alți oameni care scriu, sunt convins că şi dumneavoastră, elevi de liceu, mai scrieți câte o poezie, este vremea ei. Toți aceia care scriu ştiu că nu se poate scrie la comandă. Dacă în scriitură nu-ți pui o părticică din suflet, nu are nici o valoare. Promit şi al patrulea volum, dar numai peste câțiva ani! Încheierea ciclului am gândit-o în mai multe variante, trebuie doar să mă hotărăsc pe care s-o aleg. Actul creației trebuie să fie sincer. De aceea sunt obligat să mai aştept un timp, pentru a găsi stilul cel mai sincer şi direct posibil. Sper din tot sufletul

să vă fi oferit câteva ore agreabile de lectură. Mulțumesc aici, deschis şi sincer, editurii, care a avut încredere în mine şi mi-a judecat opera fără prejudecăți. Vă mulțumesc şi dumneavoastră, cititorilor, pentru bunăvoința de care dați dovadă participând la lansarea acestor două noi volume. Vă mulțumesc!

Transpirasem. Întotdeauna mi se întâmplă aşa când vorbesc în fața unui public numeros.

Îmi luasem un pix, pentru a scrie dedicațiile pe volumele care cu siguranță urmau a fi cumpărate în seara aceea. M-am aşezat la o masă, special adusă acolo, la etaj, pentru acest moment festiv. Casiera bătea clapele maşinii de contabilizat într-o viteză amețitoare. Nu se vindeau decât volumele mele. Scriam acelaşi text pe toate exemplarele, modificând numai numele celui căruia îi adresam dedicația. Îmi pregătisem trei variante, hotărându-mă în ultima clipă la cea mai simplă şi impersonală.

Oficialitățile se retrăseseră pe o canapea, alături, şi discutau cine ştie ce, desigur, numai despre cartea mea nu vorbeau nimic, aveau şi ei alte probleme. Publicul, cumpărătorii, virtualii cititori, veneau şi mai târziu, mulți aflau că fusese o festivitate, ceva, se interesau ce volum fusese lansat, pe o masă, la intrarea în sectorul de carte, erau vreo trei sute de exemplare, care scădeau în mod vertiginos, producându-mi o mare bucurie. Trăgeam cu coada ochiului la teancurile de cărți şi-mi creştea inima văzând cum se împuținează. Un volum, doi centimetri şi jumătate. Patruzeci de volume, un metru. Uite că şi cartea se putea vinde la metru. "Câți metri doriți?"... "De ce?". "De carte". "Să fie doi şi treizeci, să-mi ajungă!"

Un activist bătrân s-a apropiat de mine într-o mică pauză de cititori-cumpărători. Îmi mişcam degetele mâinii drepte, îmi amorțiseră pe pix.

– E greu, tinere, e greu? a intrat el în vorbă.

Nu-l cunoşteam decât din vedere, îmi fusese prezentat, sau eu lui, nu mai ştiu, îi uitasem numele. M-am uitat cruciş:

– E greu, nimic de zis, am acceptat.

– Şi pentru noi a fost greu.

– Cine, noi?

– Eu am lucrat cu Stan Măgură, pe vremuri. L-am cunoscut destul de bine.

– Şi? L-ați recunoscut?

– Da. Este descris exact de dumneata.

– Mă bucur...

– Doar pe colegii lui nu prea i-ai reuşit. Dumneata chiar aşa crezi că s-a făcut revoluția?

– Nu uitați că am scris un roman! Dacă am greşit ceva, mea culpa, n-am cunoscut vremurile acelea decât din auzite. Însă mulți au afirmat că n-am fost prea departe de adevăr.

– Nu prea departe, dar nici nu te-ai identificat cu el.

Am profitat de apariția unui nou cumpărător pentru a scăpa de o discuție ce nu-mi convenea. M-am prefăcut complet adâncit în scrisul dedicației, pe care de data asta am schimbat-o. Omul însă n-a plecat de lângă mine. Am ridicat ochii către el.

– Scuzați, nu v-am reținut numele...

A zâmbit, arătându-şi gingiile vinete.

– Eu sunt Pavel Hațegan, a zis el şi mi-a întors spatele.

Mi-am pierdut timpul cu dedicațiile, teancurile de volume dispăreau unul după altul, eram atent, să nu pierd nici un client, aveam o vorbă bună pentru fiecare, le pregătisem dinainte, nu lăsasem nimic la voia întâmplării.

Abia peste un sfert de oră am reuşit să-i fac un semn directorului editurii, cu care chiar înainte de festivitate avusesem o altercație, pentru că nu vrusesem să semnez contractul pentru al patrulea volum.

– Ce doreşte tovarăşul creator? m-a luat el în zeflemea, dându-se aproape de mine.

– Cine este tovarăşul acela negricios, mai bătrân?

S-a uitat cu atenție la grupul de oficiali, gândindu-se un pic.

– A!, tovarăşul Călimărescu? E şi el activist cultural, pe la județ, nu ştiu sigur cu ce se ocupă. E şi el aproape de pensie... Ăsta îți face un raport de nu te vezi.

– Nu-l cheamă Hațegan?

– Nu. De unde ai scos-o?... Ai făcut legătura între funcții? Da... E o idee... Dar el se numeşte Călimărescu, naiba ştie de unde a luat şi numele ăsta!

40.

După nici o lună de la apariția celor două volume, am primit o scrisoare de la Eugen Barbu, prin intermediul editurii "Scrisul românesc". Era un fel de cronică la cele trei volume, bună, în general, pe alocuri chiar entuziastă, numai că, la sfârşit, îmi reproşa o anumită stare critică asupra evenimentelor descrise în roman.

Tovarăşe scriitor, dumneata ai fost foarte supărat pe Oprea Măgură, se vede asta de la o poştă. Dacă atitudinea aceasta ar fi fost mai de înțeles în cazul personajelor negative – delimitate şi acestea cam dur – pentru eroul central ar fi trebuit să ai o atitudine mai înțelegătoare. Eu am simțit că l-ai cunoscut personal pe acel om şi probabil ai avut ceva divergențe cu el.

După ce-mi prezenta scuze că nu-mi acorda el o cronică literară, mă anunța că a recomandat unor colaboratori ai revistei pe care o conducea el să facă acest lucru.

M-a nelămurit scrisoarea maestrului, după ce zicea că scrisesem bine, o-ntorcea la o sută optzeci de grade şi susținea că nu m-am putut detaşa de faptele pe care le cunoşteam, pentru a scrie un roman mai... Mai cum? Orice roman trebuie să se lege cu actualitatea, cu realitatea. Al meu de ce să facă figură aparte?

Aşteptam cronicile, acum, după cele două volume, speram cu tot dinadinsul să am parte de mai multe. Nu apărea însă nimic, urmăream toate revistele care aveau o pagină literară, dar criticii păreau să aibă alte probleme, nu aveau timp de mine.

Eram supărat şi dezorientat. Trimisesem un exemplar de semnal la "România literară", însă în afara anunțării autorului şi titlului cărții, nici măcar două rânduri. Viața literară părea că nu mă vrea. Cercul părea închis.

Şi deodată a apărut o rază de soare. Prin ianuarie următor primeam o scrisoare de la Uniunea Scriitorilor, prin care eram informat că romanul *Câinele prin apă* a fost propus pentru a intra pe lista premierilor din acel an.

M-am bucurat, evident, dar m-am şi mirat. Ce criterii or fi stat la baza aprecierii romanului meu? Intrasem în cerc? Eram acceptat? O mulțime de întrebări mă chinuiau.

Cum era iarnă grea, zăpadă peste o jumătate de metru, şantierul s-a închis pentru o lună. Am fost fericit. Puteam să stau acasă, la căldurică, şi să-mi scriu *Cercul de plumb*. Scriam o zi întreagă, a doua zi mă durea mâna dreaptă – n-aş fi crezut că poate să doară din cauza scrisului. Mai scriam şi în ziua următoare, dar în a treia zi nu mai aveam chef de scris şi mă duceam la pescuit. Singur prin pădurea albă, până ajungeam la nu ştiu ce loc vestit pentru ştiucile care se prindeau acolo, visam toate viitoarele romane ale mele, Nu puteam scrie altceva, numai prin roman mă puteam exprima. Veneam acasă rebegit, înghețat, dar mulțumit. Mi se conturau în minte toate subiectele.

Doream să scriu literatură pentru copii, nu în genul lui Ion Creangă, dar nici ca atâția contemporani – mai ales poeți – care scriau pentru copii, dar uitau ce vârstă aveau aceştia. Îl uram pe Mark Twain (Samuel Clemens) pentru aventurile lui Huck Finn şi ale lui Tom Sawyer. Îl uram pentru că vedeam bine că mai bine decât el nu se va putea scrie nimci. Eram de acord cu Hemingway, când zicea că înainte de Twain, americanii nu avuseseră literatură, iar după Huck Finn n-au mai fost în stare să creeze ceva mai bun. De ce scrisese el povestirile celor doi eroi atât de îndrăgiți de copiii de toate vârstele şi naționalitățile? De ce

nu mă lăsase pe mine să le scriu? Ah, cât n-aş fi dat să pot scrie şi eu ca el!

B.Jordan, un necunoscut scos de la naftalină, nu mă emoționase cu "Normaliştii" săi. Mai aproape de suflet îmi fusese Oskar Luts (lituanian, cred) cu "Primăvara" lui, pe care o citisem în familie, pe rând, o citisem şi recitisem... Astea da, întâmplări cu copii, pentru copii! Îmi mai plăcuse şi Ionel Teodoreanu, primul volum din "La Medeleni", dar era prea mult sialog şi prea puțină introspecție psihică şi, oricum, era o lume a copilăriei văzută de pe poziții ciudate.

Ceva despre copii scriam mai târziu, în *Martorul*, o mică nuvelă, dar nu era pentru copii, aşa cum mi-aş fi dorit. Episodul cu salvarea de la înec a trei copii, iarna, pe lacul Craiovița, l-am preluat dintr-o emisiune de televiziune, după un fapt real. De la acel episod, în care un om oarecare, aflat întâmplător în zonă, nu ezită să sară în apa înghețată şi să-i salveze pe neastâmpărații copii, m-a îndrumat către o altă povestire, o încercare psihologică, în care tânărul este pus în situația de a alege, pe baza unor raționamente subiective şi aleatorii, pe cine anume va salva dintr-un grup mai numeros. Grupul de copii va fi salvat integral, în ajutorul primului salvator sărind şi alți trecători curajoşi, dar rămâne problema eroului, dilema lui, cum de a putut să facă o departajare între cei pe care trebuia să-i salveze, cum putuse el să hotărască destinul altor oameni, cu ce drept... Omul va fi un înfrânt, chiar dacă nu se poartă poveştile în care personajele bune, pozitive, sunt înfrânte în confruntarea cu viața.

Din copilărie rămăsesem cu amintirea literaturii sovietice adresată copiilor, am mai amitit câteva titluri mai înainte. Măcar aşa aş fi vrut să scriu, ceva în genul lui Vasioc Trubaciov, mai ales primul volum (celelalte două acoperind perioada războiului, când tot sistemul de valori era răsturnat şi Vsioc decade, din pionierul frumos şi plin de idei ajungând un fel de cerşetor zdrențăros – care, desigur, îşi dă şi el aportul la victoria asupra fascismului).

Conştient că nu voi putea aborda literatura pentru copii – şi copiii schimbându-şi gusturile culturale odată cu generațiile – m-am lăsat păgubaş, amânând sine die scrierea unor (măcar unei!) bucăți pentru ei.

Mă mai uitam şi eu prin literatura pentru copii şi tineret contemporană şi eram nemulțumit. Autorii, cu cele mai bune intenții, nu scriau literatură pentru copii, ci pentru adulți, dar copilărindu-se, confundând cele două noțiuni. Mulți credeau că dacă eroii sunt copiii, le pot pune în cârcă tot felul de isprăvi, năstrușnice sau mai la locul lor. Am în memorie "Să nu afle Aladin", "Racheta albă" şi o piesă de Dan Tărchilă, al cărei nume îmi scapă, ceva cu un şef de gară din vremea răsturnării dictaturii antonesciene. Aladin, în afară de un top de informații foarte tehnice, nu spune şi nu face nimic. Cei cu racheta lor albă sunt nişte exemple negative, iar şeful de gară al lui D.T. (autor al unor scenarii îndeobşte bunicele) se dă mai mult în spectacol, transformând lupta lui eroică într-o melodramă.

41.

Mă chinuiam cu *Pândind cenuşa dimineții*, subiectul abia se cristaliza, cu toate că trecusem de jumătatea volumului, când am primit invitația oficială de a participa la festivitatea de premiere a unor volume, la Uniunea Scriitorilor. Eram în concediu, am luat trenul şi m-am dus în capitală, cu invitația în buzunar. Cu toate că aveam idee despre configurația oraşului, a durat mult până am reuşit să dau de clădirea unde trebuia să mă prezint. La poartă, cerberul nu m-a lăsat să intru, uitându-se semnificativ şi bănuitor la şuba mea de şantierist în care eram îmbrăcat. Abia invitația, alăturată buletinului de identitate, mi-a permis accesul în clădire. Cercul era bine păzit!

M-am pierdut pe nişte coridoare şi scări, până am îndrăznit să întreb pe cineva, unde găsesc secretariatul. Necunoscutul m-a îndreptat către o uşă, la care am bătut şi am intrat. M-am găsit în faţa unei duduiţe blonde, frumuşică şi zâmbitoare.

– Dumneavoastră? m-a luat ea la fix, întinzând mâna cu un pix auriu spre mine.

Am salutat-o respectuos şi am mormăit ceva, căutându-mi scrisoarea de invitaţie.

– Bună ziua... Eu... ştiţi... am primit o...

În fine, am găsit-o. Era în buzunarul şubei, o avusesem în mână la poartă, nu putea fi departe, dar uitasem unde am pus-o. I-am întins scrisoarea. Femeia a citit-o repede, luminându-se la faţă pe timp ce se apropia de sfârşit.

– Ah! Tovarăşul Măgură! Ce plăcere!... Bine că aţi venit, festivitatea va începe cât de curând... De ce aţi întârziat atâta? Speram să ne vizitaţi încă de ieri...

– Scrisoarea îmi cerea prezenţa astăzi...

– Da, da, dar se obişnuieşte să se vină mai înainte, să ne cunoaştem, mai ales că dumneavoastră nu sunteţi din branşă... Haideţi să vă prezint la tovarăşul M... Îl cunoaşteţi? Nu? Atunci să vă prezint!

– I-am citit...

– Da, da, toată lumea i-a citit cărţile, dar nu asta e important. Să nu vă referiţi cumva la cărţile dumnealui, este foarte suspicios şi s-ar putea să aveţi surprize.

M-a dat afară din birou, m-a luat de mână şi m-a dus pe nişte coridoare – cred că acea clădire era formată numai din coridoare şi scări – pentru a mă plasa în faţa unui mustăcios brunet, ciupit de vărsat, scundac.

– Tovarăşe M., dumnealui se numeşte Manole Măgură şi a fost invitat...

– Da, dragă! a întrerupt-o M., nepoliticos. Îl cunosc pe dumnealui. Să trăieşti, tinere! şi mi-a strâns mâna.

Eram buimac. Aveam şi urechea dreaptă înfundată, uitasem să mă duc la dispensar să-mi facă o spălătură cu seringa pentru cai, şi mi-era teamă ca interlocutorul meu să nu se aşeze pe partea aceea, să nu-l aud şi el să mă creadă vreun tolomac sau necivilizat. Am făcut pe dracu-n patru să stau pe urechea stângă.

– Dragă scriitoraşule, îmi permiţi să-ţi spun astfel, trebuie să fii cel mai fericit astăzi, nu-i aşa, când ai parte de-un moment... Salut, bătrâne! a strigat după un moşulică ce trecea pe lângă zidul opus, strecurându-se precum Enescu cândva, marele Enescu de mai târziu. Ah! Un ramolit! Are contract de şase ani să scrie un roman bombă, cu care ne împuie urechile la fiecare două săptămâni, când vine să-şi ridice creditul chenzinal... Despre ce vorbeam?... Ah! Da! Ziceam că... Auzi tu! şi s-a oprit deodată în faţa mea, făcându-mă să-mi rotesc urechea bună după el. Vezi cum vorbeşti! Oamenii ăştia sunt ranchiunoşi!

– Cum? Trebuie să şi vorbesc?!

– D-apăi cum?

– Dar... eu... n-am pregătit...

– Lasă, băiete! Vorbele cele mai simţite sunt cele spuse pe nepregătite. Hai în sală! Hai să le rupem gura!

Nu ştiam eu cui trebuia să le rupem gura, şi nici ce motive am fi avut, bănuiam că amândoi trebuia să facem chestia asta şi speram să nu mă lase singur.

Am intrat într-o sală nu prea mare, cu scaune până lângă masa prezidiului, care se afla pe un postament, ca să se vadă din sală diferenţa dintre mulţimea celor de-acolo şi cei câţiva aleşi ai sorţii, aleşi tot de ei, de cei din sală, dar deveniţi ei, în prezidiu, paznici ai ordinii şi ai liniei dezbaterilor, indiferent ce s-ar fi discutat acolo. Tovarăşul M. m-a condus în faţă, m-a aşezat pe primul scaun din stânga rândului al doilea, lângă un bărbos mătăhălos, dând de înţeles celorlalţi că eu eram o persoană importantă, făcându-i să-şi dea coate. Dumnealui şi-a continuat drumul către masa prezidiului, a ocolit-o, s-a instalat într-o margine şi a ridicat mâna, cerând linişte.

Mulţi se grăbeau să intre în sală, auzind că maestrul intrase deja, speriaţi la gândul că de aveau să întârzie ar fi pierdut cine ştie ce momente importante. Evident, au urmat propunerile

pentru prezidiu, făcute în bloc de cineva din public, ce ținea o hârtiuță în mână şi le citea numele de pe ea. Ce-ar fi făcut dacă pierdea hârtiuța?

Cei aleşi în prezidiu – în unanimitate, căci am ridicat şi eu mâna, fiindu-mi cerut votul – şi-au luat locurile în spatele mesei, acordând câteva momente de respiro sălii, toți grăbindu-se să tuşească, toți deodată, de parcă dăduseră cu gaze de luptă în sală.

Un tovarăş din prezidiu s-a ridicat şi a dat cuvântul altui tovarăş, din sală, care s-a aşezat în dosul micului pupitru de lângă masa aleşilor şi a rostit o scurtă cuvântare, interesantă pentru mine, despre opțiunea politică a romanului actual. L-am ascultat cu atenție, bărbosul de lângă mine părea pierdut în ale lui, o fi având şi el ceva probleme, cine ştie.

La rând a venit o femeie mai în vârstă, care a vorbit cam fad despre teatru, după aceea au mai fost câțiva, au trecut în revistă poezia, cinematografia (făcută după opere literare), mai toți mi s-au părut oameni bine informați, foloseau şi nişte cuvinte deosebite, căutate, rare, foarte multe neologisme, în care eu eram slab şi pentru care îi invidiam, şi-aşa a trecut mai mult de o oră.

Auditoriul începuse să dea semne de oboseală şi plictiseală. Se vedea şi după intensitatea aplauzelor, care scăzuse din ce în ce, de pe la al patrulea vorbitor. Atunci a intervenit o scurtă pauză, în care prezidiştii s-au ținut de mici discuții secrete, iar bărbosul de lângă mine s-a aplecat din înălțimea de la care mă privea şi m-a întrebat, cu stropi deşi de salivă:

– Şi dumneata, tot pentru poezie?

Habar n-aveam ce vrea de la mine, dar am dat din cap, infirmându-i presupunerea.

– Mai bine! a zis el. Nu ştiu ce sunt în stare să le fac dacă nu mă scot primul!

Cui? Şi ce să le facă? Şi de ce?

N-am avut timp de căutat răspunsuri, prezidiul se liniştise şi la tribună apăruse un nou vorbitor. El s-a apucat să ne prezinte un volum de poezie, al unuia despre care nu auzisem, dar nu era nici de mirare pentru mine, eram cam străin de poezie. Abia când a terminat şi l-am auzit chemându-l în față pe cel premiat, am înțeles că era vorba despre vecinul meu. I-am făcut loc să iasă, el s-a uitat urât la mine, o fi crezut că vreau să mă reped eu în locul lui, i-am arătat calea cu palma întinsă, făcându-l să rânjească imediat, îmblânzit.

Când a revenit cu premiul, i-am făcut loc iarăşi şi el, drept mulțumire, mi-a oferit un volum, cel despre care se vorbise mai înainte, doar cu semnătura lui pe foaia de titlu. I-am mulțumit politicos şi m-am concentrat asupra celor ce se spuneau de la tribună, mai mult ca să scap de el.

S-au mai acordat câteva premii, pentru critică, pentru piese de teatru, pentru poezie patriotică, apoi, ca prin vis, am auzit vocea femeii care prezenta volumul de proză premiat în anul precedent:

– Uniunea Scriitorilor a propus spre premiere mai multe volume de proză. Dintre acestea, după o nouă lecturare, au rămas în competiție trei volume, toate trei aparținând însă aceluiaşi autor şi purtând acelaşi titlu: *Câinele prin apă*, de Manole Măgură...

42.

Deşi sperasem să fie aşa, nu eram sigur că auzeam bine. Însăşi invitația la Uniune era elocventă, ar fi trebuit să ştiu, să mă aştept, dar totul era atât de nou şi de necrezut...

Cum să fiu eu premiat, în dauna atâtor scriitori care aveau deja un nume şi lumea se aştepta ca ei să dea întotdeauna o carte bună, o carte esențială? Oare a mea fusese una esențială? Devenise ea astfel în ciuda neîncrederii mele? Evident, orice scriitor crede că volumul pe care-l va scoate va fi o carte de referință, altfel nici nu s-ar mai putea numi scriitor. Nu există autor care scrie numai de dragul de a scrie, să se afle şi el în treabă. Nu, misiunea scriitorului este clară, indiferent de condițiile istorice el trebuie să încerce să dea o lucrare esențială pentru dezvoltarea culturii şi – de ce nu? – a

societății, fie şi măcar pentru o perioadă limitată. (Mai înainte vreme, scriitorii fiind mai puțini, mai ales cei cu talent, perioada în care ei înrâureau mersul literaturii se cifra la un sfert de secol sau chiar mai mult, cam la o generație, până apărea generația următoare, formată în alte condiții. Acum, schimbările în dirijarea destinelor culturale se fac mult mai repede şi nici deținătorii titlurilor de diriguitori nu mai sunt puțini. După război a fost o perioadă în care Zaharia Stancu era cel care dădea tonul – până la "Şatra" lui, când a redevenit *el*. Apoi au apărut tinereii, Titus Popovici, Francisc Munteanu, Marin Preda, Eugen Barbu, atentatorii la stabilirea unei linii. După '65, dar, mai ales, după '75, stabilirea liniei se face printr-o întreagă pleiadă de autori, de vârste foarte diferite, cei mai îndrăgiți fiind în continuare cei bătrâni, dar şi cei tineri având un cuvânt greu de spus).

Tovarăşa vorbea mereu, avea câteva pagini bune în care-mi analiza opera, îi găsea şi defecte, insista mai ales pe lipsa celui din urmă volum, care ar fi încununat-o, dar, în rest, numai cuvinte frumoase. Am surprins-o folosind şi câteva fraze care îmi aparțineau, rostite de mine cu prilejul veşnicelor analize de la editură, pe vremea pregătirii primului volum, dar nu-mi părea rău că mă plagia, în gura dumneaei totul suna mult mai bine decât la mine.

Bărbosul de lângă mine se cam plictisise, lui îi trecuse rândul, îi convenea, fusese premiat. S-a aplecat spre mine şi mi-a şoptit de a auzit jumătate din sală:

– Mie mi-a plăcut romanul ăsta. Abia aştept să-l văd pe autor. Dar se zice că s-ar fi tras nişte sfori grozave...

Nu mă interesa de nici o sfoară. Eu, autorul pe care dorea el să-l vadă, ştiam bine că nu trăsesem nici o sfoară, nu că nu aş fi vrut, dar nu ştiam de cine să mă agăț, pe cine să contactez. "Dă-l în mă-sa şi pe-ăsta!" Când aveam să aflu că el nu greşise prea mult, l-am căutat, mai târziu, dar la telefon mi s-a recomandat să-l uit. "De ce?" am întrebat eu, nedumerit. "A plecat într-o excursie de studii în Anglia şi a uitat să se mai întoarcă!" mi s-a răspuns, după care imediat mi s-a închis telefonul.

Când tovarăşa referentă şi-a terminat expunerea, publicul a aplaudat şi mie mi s-a părut că aplauzele erau mult mai călduroase şi mai puternice decât cele de care avuseseră parte cei dinaintea mea.

M-am auzit chemat la masa prezidiului. M-am ridicat, şi cu coada ochiului, l-am văzut pe bărbos căscând gura a mirare.

În timp ce mi se înmânau diploma şi placheta de premiere, tovarăşul M. mi-a şoptit discret:

– După festivitate, caută-mă negreşit!

Ca întrun vis m-am întors la locul meu, uitând să-mi iau şi exemplarele de volume pe care se scrisese, adeverindu-se şi prin aplicarea ştampilei, că fuseseră premiate de către...

– Domnule! De ce ai tăcut? m-a luat în primire vecinul meu, profitând de faptul că era încă rumoare în sală şi putea să vorbească fără să deranjeze. Ți-am spus doar că-mi place romanul dumitale! Îmi dai un autograf?

– Vi l-aş da, dar nu am la mine nici un exemplar. N-am venit pregătit... Nu ştiam că...

– N-are nimic, a zâmbit poetul. Am venit eu pregătit. Păi ce, credeai că eu nu ştiu cum e?

A căutat într-o geantă mare şi a extras toate trei volumele. Mi le-a întins. N-am avut decât să-mi pun semnătura. Dedicațiile erau scrise deja. El le-a recuperat şi le-a pus grijuliu înapoi în geantă.

– Şi zi aşa, umblăm cu aranjamente? m-a încercat, insidios.

– Nu înțeleg despre ce vorbiți...

– Hai, dom'ne, ce te faci că nu ştii? Între noi, scriitorii, se mai permite.

– Zău dacă înțeleg ce vreți să insinuați!

– Să insinuez?! Ei, lasă-mă! Dumneata chiar nu cunoşti nimic?

– Nu, tovarăşe! Şi nici nu bănuiesc ce-ar trebui să cunosc.

– Vai, dar ce!...

L-au întrerupt țistuielile vecinilor. Abia atunci am observat şi eu că toată sala, inclusiv prezidiul, era cu ochii pe noi, aşteptând să ne potolim, ca să poată începe următorul referat.

L-am lăsat în pace pe bărbos, m-a lăsat şi el, însă tot mereu s-a foit după aceea, dornic să reia discuţia. Nu i-am mai acordat interes şi până la urmă s-a lăsat păgubaş. Numai la sfârşitul festivităţii a mai avut intenţia să mă abordeze, însă mi-am amintit de o fentă anecdotică şi, privind îngrijorat undeva în spatele lui, i-am zis:

– Vă rog să mă iertaţi, dar văd că se apropie de mine un tip care mă plictiseşte şi nu vreau să mă prindă la discuţii! Am plecat!

A rămas acolo, aiurit, neînţelegând despre care tip vorbisem, căci în momentul acela nu se apropia nimeni de noi.

Tovarăşul meu era asaltat de câţiva necunoscuţi (mie), persoane importante, se vedea bine cu câtă deferenţă îi asculta ce spuneau ei şi dădea mereu aprobator din cap. M-a zărit într-un târziu şi mi-a făcut un semn cu degetul, din care am înţeles să-l caut la birou.

Câţiva, tot necunoscuţi, m-au înconjurat şi pe mine, parcă am fi dat o bătălie, eu singur, ei toţi. I-am privit nedumerit şi unul dintre ei s-a prins că nu ştiu ce vor ei de la mine.

– Doresc să te felicit pentru succesul dumitale! a zis el, binevoitor. Ţi-am citit cartea, mi s-a părut ceva nou, cu toate că are iz de vechi. Felicitări!

Abia am murmurat un "mulţumesc!" anemic, că m-a şi luat altul în primire, nu mult mai bătrân ca mine, dar cu o chelie lucitoare:

– Uite, domnule, cum ne ia locul noua generaţie de scriitori! Mă bucur că ai pătruns în cercul nostru, dar premierea romanului dumitale a constituit o surpriză reală pentru multă lume. Să-ţi spun drept, cartea dumitale este cam aeriană, dacă aş fi fost eu în juriu, nu ţi-aş fi reţinut-o pentru premiere. Păi ce face, domnule, poliţistul ăla al dumitale? Se apucă de atâtea acţiuni, cercetări, şi nu duce nimic până la capăt? Dacă aşa s-ar lucra şi în realitate, s-ar alege praful de noi, cetăţenii cinstiţi. Nu trăieşte, domnule, ţi-o spun eu! Trebuia să adopţi o altă viziune asupra personajului central, să nu-l rupi de sat, să fi făcut din el un ţăran de tip nou. Se cunoaşte că nu ai experienţă. Ce să-i faci, mulţi chemaţi, puţini aleşi! Totuşi, succesul dumitale te îndrituieşte să speri la ceva mai bun, să aspiri la stabilirea unui nume, să devii popular. Felicitări! Ai reuşit să iei locul altora, mult mai buni!

Când mi-a întins mâna, m-am uitat pe deasupra umărului său, mimând că am întâlnit pe cineva cunoscut, prefăcându-mă că nu i-am observat gestul. Am fost mojic, dar cu atât puteam să mă răzbun pe aerele lui de corifeu. Apoi am şi ieşit din cercul lor strâmt, păcălindu-i şi nemaiacordându-le nici un pic de atenţie.

M-am retras într-o margine de sală, aşteptând ca tovarăşul M. să iasă şi el, ca să-l urmăresc ca o umbră. O femeie a trecut prin faţa mea, n-am băgat-o în seamă, dar ea s-a oprit după doi paşi şi s-a întors spre mine, zâmbitoare.

– Manole Măgură?

M-am uitat uimit la ea şi am recunoscut-o. Era cea care prezentase referatul de propunere spre premiere a romanului meu.

– Da. Cu ce vă pot fi de folos?

– Hai, nu fi aşa scorţos! m-a admonestat ea scurt. Îmi făcusem o altă impresie despre tine. Îmi dai voie să te tutuiesc, eşti mai tânăr şi eu deja te-am cunoscut din carte... Nu ştiu de ce, te vedeam un tip înalt, uscăţiv şi... ochelarist. Cât de mult te poţi înşela! Şi de ce-ţi faci cărarea aşa de jos? O să ajungi să o faci de la ureche, ce naiba! Nu vrei să mergem la bufet, să bem ceva? Te-aş prezenta şi numelor care sunt pe-aici, căci sunt câteva... Să mai cunoşti şi tu lumea din grupul acesta. Îm? Ce zici?

– Dacă nu vă supăraţi, aş mai rămâne un pic aici. Îl aştept pe tovarăşul M., mi-a zis să-l caut neapărat după festivitate. Acum mă uitam să nu-l pierd din ochi, căci m-am pierdut prin clădirea asta care e făcută parcă numai din coridoare şi scări.

– Atunci, după ce vorbeşti cu dumnealui. E bine? Te aştept la bufet!

43.

Tovarăşul M. m-a primit vesel şi mulţumit, cu toată mustaţa lui fioroasă. Nu ştiu de ce ea îmi aducea aminte de fraza de început din "Viaţa ca o pradă" a lui monşer Preda: "Pe tata îl chema Tudor. Dar el nu era de găsit niciodată pe acasă". Cum naiba să începi un roman cu vorbele astea?! Dacă îl chema Tudor, de ce nu stătea pe acasă? Dacă l-ar fi chemat Ion, ar fi fost găsit mai des?

Aşa şi tovarăşul M., care m-a primit vesel, dar avea o mustaţă de "bau-bau"!

– Scriitoraşule, ai aici un bon pentru caserie, şi mi-a dat o pleaşcă de bilet, un fel de filă de cec. Te duci cu ea şi ridici premiul, căci noi nu dăm numai diplome, în ideea că un scriitor are nevoie de asigurarea multor lucruri pentru a crea. Sunt cincisprezece mii de lei. Nu sunt nici mulţi, nici puţini. Unii îi toacă într-o săptămână. Dumneata sper că vei şti să-i foloseşti pentru propriile-ţi opere. Ţi-a plăcut referatul? Şi mie mi-a plăcut. Felicitări! Acum, eşti liber... Ah, să nu uit! Să nu iei în seamă răutăţile unora, mulţi sunt invidioşi pe succesul dumitale şi devin răi. Ne mai întâlnim la bufet.

Am trecut pe la caserie, m-au pus să semnez în vreo cinci locuri pentru primirea banilor, apoi m-am luat şi eu după miros, ca să ajung la bufet. Aveau hot-dog (pe româneşte, ceva cârnaţi) în stil american. Am luat doi, să-mi ajungă. Se scurtaseră cârnaţii ăştia de-a lungul anilor... Puteam să-i iau pe rând, dar, lacom, i-am luat pe-amândoi odată, ca să mă satur, să nu mai stau la coadă şi de teamă că dacă mai trece timpul, se vor termina. M-am tras lângă o masă înaltă – se stătea numai în picioare – şi am început să mănânc, repede, repede, parcă dădeau turcii.

Era lume multă, se fuma, două ventilatoare nu făceau faţă, oamenii erau grupaţi, câte doi sau mai mulţi, se încinseseră discuţii aprinse. L-am ochit pe bărbosul poet, perorând într-un grup de ascultători extaziaţi.

Tocmai terminasem de mâncat şi mă ştergeam cu un şerveţel (acolo, la bufet, se găseau, nu ştiu cum făceau rost de ele, că prin magazine nu le mai văzusem de mult timp), când am auzit o voce cunoscută în stânga mea, puţin spre spate:

– Ah! Iată-l pe cel mai tânăr fericit deţinător al unui premiu!

Era tot referenta mea. Se desprindea dintr-un grup de patru inşi, cu care probabil stătuse la palavre mai înainte şi se apropia de mine cu un pahar lung în mână.

– Bei ceva? m-a chestionat ea, văzând că pe masă nu aveam nici un recipient.

– O pepsi, dacă o fi pe-aci, am încercat eu. Acolo, de unde vin eu, n-am mai văzut demult.

Femeia a ridicat sprâncenele, intrigată, apoi a zâmbit.

– Glumeşti? Cum să bei pepsi acum? Acum bei şampanie, să simţi evenimentul.

– Dar eu nu beau.

– Cum, nu bei?

– Nu beau alcool! Nimic!

– Auziţi! s-a întors referenta către cei patru indivizi, care se apropiaseră şi ei. Manole prozator nu bea alcool! Dar, bine, acolo, pe şantier, am auzit că se bea zdravăn, nu glumă. Şi-apoi, parcă şi personajele tale beau de sting. Cum poţi să nu bei?

– Doamnă dragă, văd că sunteţi foarte bine informată şi în privinţa şantierului. Se bea. Se bea alcool cu nemiluita, că mă întreb uneori dacă nu cumva asta e o boală a secolului, pe care nimeni nu o declară ca atare, de ruşine sau din teama de a nu ieşi în evidenţă, nu ştiu cum să zic. Pe un'te duci, vezi rafturile alimentarelor pline cu băuturi, altceva nu e, dar băutură e. Dacă te duci la cârciumă, întâi te întreabă ce bei. Dacă te duci într-o vizită, tot aşa, nici nu te aşezi bine pe scaun şi gazda te şi întreabă ce doreşti să bei, că o casă mare ţine acum mai multe sortimente de băutură, pentru toate gusturile, să se vadă că au de unde, că *dispun*. Dar nimeni nu vrea să recunoască un adevăr evident: oamenii au devenit alcoolici. Nu, nu în sensul că ar trebui duşi la dezalcoolizare, dar ia ţineţi-i, obligaţi-i să stea trei zile fără pic de băutură, să vedeţi cum se vor

transforma, vor deveni nervoşi, răi şi irascibili. Şi pentru ce? Pentru a-şi pune ficatul la o muncă permanentă, în loc să-l lase şi pe el să se mai odihnească?

– Vai, tu! Dar ce dizertaţie! Şi cum se împacă aceste constatări..., idei ale dumitale, dacă în tot romanul găsim numai oameni care beau?

– Păi cum puteam să prezint vreunul ca mine? Nimeni n-ar fi crezut în existenţa lui.

– Da, dar ai fost un şmecher. N-ai prezentat, într-adevăr, un ne-alcoolic, sau un abstinent total, în schimb le-ai pus în braţe tuturor, la fiecare ocazie, un pahar de băutură. Ba chiar şi Măgură al tău s-a îmbolnăvit tot de la băutul în exces. Nu tragi prea tare pe băutori, dar insistenţa cu care revii asupra temei o scoate în evidenţă.

– Doamnă, e vorba de un simplu roman, de ce o luaţi aşa? Ce vină am eu dacă mu-mi place alcoolul?

– Dar ai băut şi tu vreodată?

– Da. Am băut, ştiu cum e şi când te îmbeţi, dar niciodată n-am băut cu plăcere. Beam mai mult din cauza anturajului, dacă toţi beau, eu de ce să n-o fac alături de ei? Sau, ca şi Manole din roman, beam când era de gratis. Într-un roman viitor voi prezenta şi un tip din acesta, care primeşte şi consumă tot ce i se oferă gratuit, chiar dacă nu-i place, sau nu-i trebuie, sau nu mai poate să asimileze ceea ce i se oferă. Asta că mi-aţi amintit de băutură!

– Oho! Dar mai ai de gând să scrii?

– Evident! Gustul scrisului, ca şi pofta de mâncare, vine scriind. De ce scrii, de-aia ai mai scrie!

– Mai ai ceva pregătit?

– Întâmplător mai am două romane, neterminate, dar lucrez la ele mereu, cu schimbul, şi sper să le termin cât de curând.

– Vai! Numai "întâmplător", auziţi!...

Era muşcătoare femeia. La început crezusem că e mai prietenoasă, mai apropiată, aşa mă lăsase să cred, dar îmi cam schimbasem părerea.

– Şi despre ce tratează cele două romane, dacă nu sunt prea indiscretă?

– Mi-e greu să vă spun...

Observând că-i priveam circumspect pe cei patru bărbaţi care mă ascultau de lângă ea, mi-a zis repede:

– Dumnealor sunt din branşă, poţi vorbi liber.

Am avut totuşi un moment de ezitare când am destăinuit câte un pic din subiectele celor două romane la care lucram:

– Unul se referă la condiţia tânărului scriitor, la modul în care generaţia mea a ajuns să dea câte un scriitor. Evident, are şi elemente autobiografice, dar nu am scris decât lucruri verificate a fi fost generale pentru generaţia mea. E vorba despre acumulările cantitative şi calitative ce au condus la apariţia scriitorilor din generaţia formată cultural până la jumătatea anilor şaizeci şi dezvoltată, exprimată, ulterior.

– Ah, te-ai inspirat după "Viaţa ca o pradă", nu-i aşa?

– Oarecum, trebuie s-o recunosc. Dar nu e vorba despre acelaşi lucru... Nici măcar nu am îndrăznit să gândesc că pot ajunge la măiestria lui Marin Preda, cred că nu numai eu nu aş fi în stare să-l ajung, dar nici mulţi alţii. Romanul meu – căci este un roman – nu are decât câteva afinităţi cu "Viaţa...", nu au nici acelaşi punct de plecare, e ceva foarte personal, dar atât de general pentru întreaga mea generaţie. Poate, fără să vreau, am schiţat un portret al generaţiei însăşi.

– Şi cum i-ai pus titlul?

– *Cercul de plumb*.

Auditoriul s-a mirat. Ce titlu mai era şi ăsta?

– Staţi să vă explic! Este vorba de pătrunderea în cercul literatorilor, iar plumbul provine dintr-o părere a mea... Dar mai bine nu vă divulg chiar tot.

– Şi al doilea?

– Al doilea roman poartă un titlu împrumutat de la o poezie, nici nu mai ştiu a cui e, dar atât de frumoasă mi s-a părut, iar titlul atât de expresiv, încât l-am împrumutat fără nici o jenă. Sper ca autoarea poeziei – căci autoare este – să nu se supere prea tare pentru micul împrumut... Închipuiţi-vă un om care este sărbătorit pentru ieşirea la pensie, un om care a avut o

viață plină de evenimente, nu aventuri, ci întâmplări, în care s-a implicat conştient... Am pus acolo şi ceva – foarte puțin – din "obsedantul deceniu", nu mai e la modă, ştiu, deja intră în istorie, amintesc de el numai pentru câteva explicații asupra comportamentului ulterior al eroului. În jurul lui au valsat în ultimii douăzeci de ani tot felul de personaje, printre care sunt şi destule negative, dar şi pozitive, de toate tipurile. Ce să vă spun, este lupta necurmată dintre om şi mentalitate, lupta pentru adevăr. N-am opus adevărul, puterii, Titus Popovici a făcut-o mult mai bine, ci am căutat numai adevărul. Nici acest personaj nu este prea victorios, pentru că este încă sub influența obsedantului deceniu, chiar dacă au trecut mai mult de douăzeci de ani de atunci. Cam asta e...

– Şi ai de gând să rămâi credincios editurii din Craiova?

– Nici nu mi-am pus problema! Zău dacă am primit vreo ofertă!... De fapt, cred că nici nu m-am gândit să deschid discuția despre vreo nouă apariție.

– Eşti mulțumit că ai reuşit cu *Câinele*, a intervenit un bărbat.

– Cum? Nu ți-au propus un contract?! a sărit femeia.

– De ce vă miraţi? Eu am fost mulțumit, într-adevăr, că mi-au publicat un roman, nici nu m-am mai gândit la altceva. Şi dacă editorul n-a deschis vorba...

– Sunt convinsă că va regreta scăparea asta! Păi cine n-ar dori să aibă un scriitor sigur? Mai ales acum, după premiere, îți va creşte cota valorică foarte mult.

– Sunteți prea amabilă... Să ştiți, eu nu mi-am luat-o în cap că sunt mare scriitor după un astfel de succes. Şi succesele astea sunt trecătoare. Azi eşti, mâine nu mai eşti. Credeți că eu nu-mi dau seama cam câte invidii am achiziționat până acum? Şi câte eventuale prietenii am pierdut? Totul e trecător, numai ce nu e perisabil rămâne. O să-mi treacă şi mie timpul, moda, căci, în definitiv, şi moda îşi spune cuvântul în literatură...

– Ei, nu fi pesimist! m-a întrerupt femeia şi m-a pasat pe mâna unui vecin, spunându-mi că era director de editură.

44.

– **Tovarăşe** creator, dacă nu vă e cu supărare, doresc să discutăm despre posibilitatea de a vă edita un volum la noi. Am auzit când ați povestit subiectele celor două romane la care lucrați actualmente şi m-ar interesa oricare dintre ele. Ce ziceți?

– Tovarăşe director, în principiu n-aş avea nimic împotrivă, dar eu zic că mai întâi să-l întreb pe primul meu editor ce are de gând. Dacă-mi dă liber, sunt al dumneavoastră.

– Ce să-l mai întrebați pe el! Aveți două romane. Întocmim acum contractul pentru unul din ele şi gata! Dacă nu vi-l primeşte pe celălalt, veniți cu el tot la mine, eu sunt gata să vă public oricând.

– Dar de ce vă aventurați aşa? Nici măcar nu ştiți subiectele romanelor pe care le am în lucru...

– Nu importă, tovarăşe! Dumneavoastră îmi iscăliți contractul, îmi asigurați manuscrisul peste cel mult două luni de zile şi de rest mă îngrijesc eu. E bine aşa?

Era bine, de ce nu. Omul a scos un formular de contract – era pregătit deja, nu neapărat pentru mine, el era în căutarea unor autori cu nume sonorizate acum prin premiere – şi mi l-a întins.

– Câte exemplare? am întrebateu, văzând rubrica respectivă necompletată.

– Eu zic douăzeci de mii...

– Cam puțin!

– Nu e puțin. Alții ies pe piață cu zece, douăsprezece mii. Douăzeci de mii reprezintă un tiraj foarte mare acum, când totul s-a scumpit şi a devenit rar, hârtia, cerneala, maşinile.

– E-n regulă atunci. Numai o rugăminte aş avea, să pot schimba titlul volumului, dacă voi considera necesar să procedez astfel.

– Evident, evident! Puneți acolo titlul pe care credeți că-l veți oferi editurii noastre, iar dacă veți hotărî un altul, n-aveți decât. Numai că doresc manuscrisul în două luni de zile.

– Îl veți avea!

Mi-am pus semnătura pe contract, iar la titlul romanului am scris, citeț, *Cercul de plumb*. Omul a aşteptat să se usuce cerneala, apoi a împăturit contractul, un exemplar mi l-a înmânat, pe celălalt l-a băgat în diplomatul său.

Referenta mea ne urmărise de la depărtare, discretă, şi, cum văzuse că am terminat, m-a şi luat din nou la întrebări. Eu aş fi vrut să mă mai plimb printre atâtea personalități ale literaturii noastre, da nu m-a mai lăsat.

– Bravo, tinere! Aşa nou în literatură şi se bate lumea pe operele tale!

Am tăcut.

– Nu te entuziasma prea tare, a continuat femeia. Câte exemplare ți-a propus? Douăzeci de mii? Ai idee ce primă încasează el? Ştie că ți se vor vinde cărțile, de-aia investeşte. Nimic nu se face fără obiectivul bani! Nu s-ar fi aruncat el fără să fie convins că va avea un profit important. De la un scriitor nou...

– Sunt nou, doamnă, dar patima scrisului o am din copilărie.

– Ah! Toți zic aşa, că de mici copii se ocupau cu scrisul. Ştiai că Rebreanu a suferit şi el de patima asta, de mic?

– Am citit. El s-a orientat atunci mai mult spre teatru. Eu de la bun început am visat şi am scris romane. Cândva am scris şi poezii, ca orice tânăr, dar cred că n-au nici o valoare...

– Nu se ştie, nu se ştie... Ai încercat să le prezinți cuiva care se pricepe?

– Nu. Şi nici n-o voi face.

– De ce?

– Pentru simplul motiv că nu mă mai simt în stare să mă exprim prin intermediul poeziei. N-ați observat cât de sărac sunt în exprimare? La mine, totul e descris fără cuvinte alese, de-a dreptul, cam butucănos şi cam sărac, nu folosesc metafore. Poate de aceea a şi plăcut romanul meu... Lumea s-o mai fi plictisit de toți poetaşii ăştia care publică săptămânal câteva plachete, nu aceiaşi, evident, dar piața este inundată de poezie. Poate mai vor şi ei, cititorii, să li se povestească ceva, cum vorbim noi acum, ce-a mai făcut cutare, ce aventuri a mai avut... Dumneavoastră vă ocupați cu critica, bănuiesc. Nu credeți că aventura va fi din ce în ce mai apreciată în viitor?

– De unde ai scos-o şi pe-asta?

– E numai o părere personală. Am mai citit şi eu câte ceva... Cred că romanul politic şi-a cam trăit traiul. Vorbesc de romanul "obsedantului deceniu". S-a spus cam tot ce se putea spune, s-a explicat tot ce suporta o explicație. O vogă oarecare va mai avea romanul istoric, sau cu tentă istorică, luați ca exemplu ciclul lui Paul Anghel, "Memoria" lui Uricaru, astea-mi vin acum în minte. Şi nu e rău că se scriu asemenea romane. Ştim doar atât de bine cum trăiau şi gândeau anticii romani, dar nu ştim nimic despre viața de acum un secol, sau chiar mai încoace un pic. Manualele de istorie nu ne învață decât superficial ce şi cum a fost, dar habar n-avem ce gândea omul de pe stradă. Bun, şi dacă romanul istoric va avea încă mulți ani succes, tot aşa zic eu că vor avea şi cărțile de aventuri. Omul nu va mai avea nici timp şi nici poftă să citească introspecții psihice, sau psihologice, cum vreți să le spuneți, că niciodată n-am ştiut prea bine ce cuvânt trebuie folosit. Omului îi va trebui ceva care să-l destindă, şi asta în cel mai scurt timp, ori asta n-o poate realiza decât literatura de aventuri, uşoară şi fără probleme deosebite. Va mai exista poate, spre dfârşitul mileniului, o modă a romanului politic, de data asta însă într-o formă nouă, mai actuală. Cred că nu e prea bine spus roman politic, doar politice sunt toate cele în care se vorbeşte despre oameni. Va reveni însă problema de îtâietate dintre putere şi adevăr, n-aş putea preciza însă – încă – forma sub care va apărea.

– Priveşti departe, îmi place.

– Nu numai eu. Am citit şi răspunsurile altora la întrebarea: "Literatura – încotro?", şi n-au fost prea departe de părerile mele.

– Hai să discutăm despre altceva. Voiam să-ți pun o întrebare mai delicată...

– Poftiți!

– În romanul tău există şi un pic de dragoste, dar foarte puțină. De ce?

– De ce atât de puțină? Greu de răspuns... Nu am simțit nevoia. Am fost întotdeauna împotriva trivialității. Nici pe Marin Preda nu l-am iubit complet, din pricina insistenței cu care descria scenele de dragoste. Am considerat că dragostea este ceva personal, îl priveşte pe fiecare în parte, este un sentiment mai ascuns. Iar dragostea fizică, ce naiba!, ştie toată lumea cum se face. Cine nu ştie, îi va veni vremea să afle. Să nu-mi spuneți acum că plăcerile amorului se pot descrie în cuvinte. Nu există o atare posibilitate. Omului i-au fost date două mari plăceri: mâncarea şi dragostea, dar ambele provin din două necesități, supraviețuirea individuală şi perpetuarea speciei, şi sunt subordonate acestora. De ce nu se ruşinează omul când mănâncă? De ce nu se ruşinează animalele când fac dragoste? Credeți că m-ați prins, mă veți întreba ce e cu episodul cu pictorița. O întâmplare. Inițial avusesem de gând să mă leg numai de ea, de sufletul ei ciudat, o artistă adevărată, dar n-am putut să-i explic succesele decât prin metoda aceea, care nu-i face cinste, dar prin care s-a ajutat să se realizeze. Iar dacă tot era amatoare, l-am pus şi pe amărâtul meu să se lase amăgit de farmecele ei. Cred că nu am depăşit însă o anumită limită, n-am făcut precum majoritatea autorilor, pentru care totul se învârte numai în jurul femeii. Trebuie să existe şi o anumită pudoare, nu se poate trece peste aşa ceva!

– Un punct de vedere interesant. Totuşi, dacă te gândeşti bine, cel mai mult timp în viață se urmăreşte apropierea de sexul opus, totul se rezumă, în ultimă instanță, la legăturile dintre bărbat şi femeie.

– Doamnă, mă deconcertați! Cum puteți gândi astfel? Nu vă închipuiți că totuşi există şi alte lucruri pe lumea asta în afara dragostei? Da, dragostea e bună, dar la locul ei, bine stabilit. De ce să ne învârtim numai în jurul ei? Eu zic că cei care vorbesc prea mult despre dragoste, o fac dintr-o insuficiență psihică, ori n-au avut parte de ea, ori doresc altceva, dar ce? Căci dragostea, oricum ai lua-o, tot una este şi va rămâne astfel în vecii vecilor, indiferent ce i-am face. Mai mult decât au inventat popoarele istorice, şi, înaintea lor, toți ceilalți, nu mai avem ce inventa... Căci, acum îmi vine în minte, noi nu ne jucăm cu dragostea numai în proză. O cântăm şi în poezie, mai bine sau mai rău. Oare cum s-o iubi o femeie căreia-i cresc în pulpe maşini de gătit?

– De unde-ai scos-o şi pe-asta? a râs femeia.

– Dintr-o poezie a unui autor foarte lăudat. Eu nu mă pricep la poezie, tocmai de aceea am apelat la operele criticilor, mai ales contemporani, căci la Eminescu înțeleg şi eu cum vin versurile şi ce idei a vrut să scoată el în evidență. Cum ziceam, am încercat să mă apropii de poezia modernă, să nu par un troglodit într-o eventuală discuție cu oameni de cultură. Şi ce am găsit? Ce credeți că am găsit? Numai enormități! Pe ici, pe colo, o imagine care m-a uns la suflet, am simțit-o, fără să ştiu să mi-o explic, poate nici nu-i nevoie, este sarcina criticilor de a explica poezia, dar în rest... Hai să vă redau câteva imagini, susținute a fi simbolice: "smulgând intestinele soarelui aruncă-le câinilor!", "pentru că în fiecare se petrece un viol", priveşte-mă prin arborii de carne", "aruncă sânii pe spate ca o omletă", "o iapă urinează pe pieptul istoriei". Am ales din memorie la întâmplare textele acestea, ce se numesc, chipurile, versuri. Nici nu mai ştiu ale cui sunt, dar cred că autorii lor sunt nişte dezaxați. Să faci elogiul unor lucruri oribile şi să susții că asta se numeşte poezie, e şi mai oribil!

– Nu te-ai gândit că poate eşti tu puțin rămas în urmă?

– Ba da, cum de-ați ghicit? Dar nu, nu sunt rămas aşa în urmă. De ce m-ar fi impresionat plăcut nişte versuri precum "sunt tânăr, Doamnă, tânăr cu spatele frumos // şi vreau drept hrană lapte din sfârcuri de cometă"? Adevărat e că un poet mai vechi amintea de laptele din ugerul Lunii, dar împrumuturile merg, cometă rimează cu piruetă. Ei, da, mi-au plăcut versurile astea, cu toate că de la el am luat şi chestia aia, cu femeia în pulpele căreia cresc aragaze, mă şi mir că nu i-a venit ideea să organizeze şi vreun campionat de fotbal, ceva, pe-acolo!

45.

De la un timp, referenta mea mă privea într-un fel curios, zâmbitoare, dar ironică. M-am sesizat târziu şi m-am oprit din perorație. Fusesem total absorbit de ceea ce expuneam.

– De ce mă priviți aşa? am întrebat eu.

– Dar bine, băiete, tu eşti încă un copil! Cum oare vei fi reuşit să scrii un roman atât de bun, când tu habar n-ai de o critică la obiect? Şi văd că nici la poezie nu te pricepi... A avut dreptate poetul acela de lângă tine când îți spunea că ai luat premiul numai prin sforării...

– Ce vreți să spuneți?! m-am mirat eu, intrigat mai mult de partea a doua a frazelor, decât de prima.

– Ei, hai, nu te mai preface că nu ştii!

– Doamnă, vă jur că habar n-am ce vreți să insinuați! Văd că aici toată lumea cunoaşte ceea ce ar trebui să cunosc numai eu, dar tocmai eu nu cunosc...

– Doar nu vrei să cred că nu ştii nimic din istoria premierii tale!

– Vă jur că nu ştiu nimic. Acum am aflat şi că am fost premiat, până azi dimineață eram numai un aspirant, iar că premierea mea are şi o istorie, asta o aflu de la dumneavoastră. Măcar spuneți-mi despre ce e vorba, să ştiu şi eu, să nu mor neîmpăcat.

– Atunci hai să-ți povestesc, ce ştiu eu... Dar cu adevărat nu cunoşti nimic? Nu-mi vine să cred.

– Doamnă, v-am jurat doar. Mai mult de-atât nu pot să fac, ce vreți altceva?

– Bine... Totul a început de la M., tovarăşul M.!, care a citit absolut tot ce s-a propus pentru premiere. Lista inițială cuprindea şaizeci şi opt de titluri la secția de roman. Evident, nume grele, vechi în literatură, aşteptau să ia premiul mult visat, unii pentru a ieşi liniştiți la pensie, alții pentru a-şi mai redeschide porțile editurilor. Numai că printre ele erați şi voi, câțiva tinerei. Tovarăşul M. a propus, într-o şedință restrânsă, să se acorde anul acesta premiile după alte criterii valorice decât ca până acum. Asta numai ca să se scoată din cursa pentru titlu pe monştrii sacri. Ce s-ar fi întâmplat dacă se mergea tot ca până acum? Ar fi fost premiat un roman, de fapt un scriitor, vechi, cu alte volume înainte, dar numai unul dintre atâția. Asta ar fi dus iarăşi la certuri şi polemici interminabile, paginile revistelor culturale ar fi fost acaparate numai de ei, ca să-şi spună oful, şi să-l desființeze cu orice chip pe cel premiat. Ori acela era singur printre duşmani! L-ar fi exmatriculat în câteva luni. Tu nu cunoşti casta literatorilor. Mai bine! Îți spun, l-ar fi mâncat toți pe acela care ar fi luat premiul, ca lupii înfometați. Iar cititorii ar fi avut numai de suferit. Căci cel atacat din toate părțile s-ar fi retras în tăcere, altă şansă nici că ar fi avut, şi l-am fi pierdut ca scriitor. Ocaziile astea nu se uită prea uşor, odată pierdute sau furate de alții. Şi-atunci, s-a ales soluția cea mai la îndemână: să se premieze un neofit!

– Chiar aşa?

– Stai, că n-am terminat! Mai întâi s-au ridicat voci, în consiliu erau şi câțiva cu operele reținute pe listă. Ei au fost primii care s-au opus. Cum să cedeze ei locul altuia? Cu ce drept să pună mâna altul pe premiul ce fiecare considera că i se cuvine lui? Două zile au durat dezbaterile. În ziua a doua, poate unde noaptea a fost un bun sfetnic, trecând la vot secret, s-a ajuns la o majoritate în sprijinul reformei. Nu era suficientă, se hotărâse la început să nu existe mai mult de trei voturi negative. S-a mai supus o dată la vot şi au ieşit doar două voturi "împotrivă". Hotărârea a fost adoptată şi toată lumea nu s-a mai opus nicicând. Nu s-a aflat cine au fost cei doi care n-au vrut să se ralieze propunerii tovarăşului M., dar ulterior toți au acționat cât de cât uniți. Cărțile atacanților din generația tânără au trecut la citit. Erau puține acum. După o primă analiză au rămas vreo şase, toate foarte bune. Şi abia în momentul acesta am crezut că ai început tu să tragi sforile, să umbli cu aranjamente de culise.

– Doamnă, repet că nu ştiu nimic! Eu, acolo, la marginea de țară unde lucrez, am fost departe de aranjamentele de aici.

– Încep să-ți dau crezare. Am auzit şi de faptul că nu eşti un

tip prea comod, îți aperi principiile cu fermitate. Şi se pare că şi ai nişte principii... Oricum, dintre cele şase romane, a ieşit bun de premiat numai al tău. Nici nu ştiu când şi cum a început să se vorbească despre el. Eu pregătisem trei referate, pentru trei romane, să fiu pregătită pentru oricare dintre ele. Pentru celelalte trei figura alt referent. Am aflat mai târziu că, în afara noastră, mai existau doi referenți, de rezervă. Dacă în ultimul moment cronicile noastre nu ar fi plăcut cine ştie cărui personaj important – căci la literatură, ca şi la fotbal şi agricultură, se pricepe toată lumea – s-ar fi putut înlocui şi referenții. Şi cum îți spuneam, cineva a lansat numele tău, care venea cel mai des în discuțiile despre premiere. M-a surprins repetarea aceasta, de parcă cineva anume avea tot interesul ca tu să fii pe buzele tuturor şi am început să fac cercetări discrete. Îți făceam, inconştient, publicitate, îți lăudam romanul, numai ca să pot pune o întrebare într-un sfârşit: "Oare cine ține atât de mult la el ca să-l fi lansat cu atâta ostentație?" Cei mai mulți, evident, nu ştiau să răspundă, erau străini de cauză, lor le plăcea mai mult întrebarea, aveau şi ei surpriza să constate repetarea insistentă a numelui tău în tot ce se discuta despre premierea la secția romanelor. Dar cineva trebuia să ştie, nu se putea altfel. Şi am dat şi peste cel care ştia: tovarăşul M.! L-am atras şi pe el într-o discuție mai puțin protocolară – nu ca Eufrosina Potolincă, să nu-ți închipui aşa ceva! – şi când m-am mirat eu, cine-o fi insistat pentru tine, mi-a mărturisit că a primit un telefon care l-a pus pe gânduri. "De unde?" l-am întrebat eu. Mi-a răspuns ridicând degetul arătător în sus, fără un cuvânt. "De la Uniune?" am încercat eu. A zâmbit, insistând cu degetul mai în sus. Am renunțat să mai întreb ceva, vedeam bine că nu vrea să mai scoată nici o vorbă. Şi totuşi, dumnealui mi-a mai spus ceva, că telefonul pe care-l primise era de la secția artă, de la C.C. Îți dai seama? De la cel mai înalt for al artelor! L-am întrebat repede pe tovarăşul M., ce anume s-a spus prin telefon. "Păi", zice el, "ce să se spună? Să mă prezint imediat acolo!". "Şi?". "Şi m-am dus. Şi mi-au făcut capul calendar. Că Măgură ăsta al tău" – de ce al meu, nu ştiu, dar intram deodată amândoi în aceeaşi oală – "ar merita să-i fie premiat romanul acela zoologic, că ar avea foarte multe chestii rupte din realitate şi, până la un punct, ar reprezenta un adevărat document istoric despre oamenii şi întâmplările unei anumite epoci". "Chiar aşa?" m-am mirat eu. "Aşa cum auzi! Şi să nu crezi că-ți spun poveşti. Olteanul acela ne-a dat peste cap toate criteriile de apreciere. Mi s-a spus că sunt acolo, în paginile romanului său, câțiva oameni care țin tare mult să ştie o lume întreagă că ei au existat şi au luptat pentru ca Măgurel ăsta ăl tânăr să scrie acum despre ei". Şi acum vin să te întreb eu pe tine, cine au fost oamenii aceia? Căci n-am aflat, tovarăşul M. nu ştie decât că propunerea a pornit de undeva din Oltenia, pe o filieră ciudată, prin învăluire, cum s-ar spune, din etapă în etapă, până s-a întors de sus în jos, către noi. Deci?

46.

Eram complet pe dinafară. Habar n-aveam despre ce oameni vorbea. Şi-apoi, vestea aceea îmi dădea peste cap întreaga mea încredere nețărmurită în valoarea literară a romanului meu. De unde până atunci mă bucurasem că sunt alesul marelui premiu pentru proză, mă trezeam deodată că era vorba mai mult de secția istorică, după câte înțelegeam eu.

O priveam pe referenta mea – ea era a mea, eu nu eram al ei – fără să o văd. Priveam dincolo de ea, în memorie. Începusem să uit până şi numele personajelor, la întâmplările cărora trudisem din greu.

Numele personajelor mi le aleg foarte simplu: din reviste. Toți semnatarii articolelor, persoanele despre care se face câte un reportaj, toți sunt buni pentru a-mi deveni personaje. Le scriu numele într-un carnețel special destinat notelor pregătitoare pentru diversele romane, apoi mi le aleg în funcție de necesități, uneori combin mai multe nume pentru a-mi construi unul care să răspundă perfect nevoilor. Această metodă o folosesc mai mult pentru personajele episodice, care nu au nevoie de un nume reprezentativ. Când am creat numele

țiganilor din fața luncii, nu le-am luat de nicăieri, le-am produs pur şi simplu. Îmi amintesc de mentorul lui Stan Măgură, căruia i-am acordat numele unui fost coleg de liceu, căruia mai toți profesorii i-l stâlceau, din Zevedeanu în Zăvideanu sau chiar Zăvedeanu, cum nici pe departe nu era scris în catalog. Colegul acela nu strălucea la învățătură, era un tip mai înalt şi cam masiv, îmi închipuiam că după terminarea liceului se va fi îngrăşat mai mult şi nu-l vedeam bun decât într-o muncă cu uşurica, unde să nu-i trebuiască prea multă carte şi aşa l-am făcut activist de partid.

Mi-ar fi plăcut să aleg nume reprezentative pentru personajele centrale, gen Suru, Cernea, Cernat, dar am descoperit la timp că fuseseră deja folosite – chiar în exces – de alți autori înaintea mea. Aceste nume mi-ar fi plăcut, pentru că exprimau ceva despre caracterul purtătorului (la fel ca Moromete sau Licărete). N-a fost să fie. M-am mulțumit cu Măgură, un nume achiziționat într-o clipă de inspirație, după ce muncisem o foaie de hârtie ca să înşir nume după nume, care mai de care mai ciudate. Că, la un moment dat, cam plictisit de-atâtea căutări, m-am şi gândit să-l numesc, simplu, Ionescu, Popescu, Dobrescu, doar erau nume obişnuite; m-a oprit nu numai anonimatul prea adânc în care s-ar fi scufundat neamul Măgurenilor, dar şi o oarecare tentă de intelectualizare a acestor nume.

Un nume drag mi-a fost Dumitru Pălimariu, eroul din *Pândind cenuşa dimineții*. Poate nu numai numele l-am iubit ca atare – a fost, totuşi, o găselniță – ci şi pentru personajul ce-l purta, un om destul de integru şi corect, revoluționar nativ, pus în fața marilor incompetențe ale epocii. De-ar fi fost mai mulți Dumitru Pălimariu, multe greşeli nu şi-ar mai fi avut locul la noi! Caracter incomplet însă, e bun să facă numai paradă de sentimentele sale dornice de libertate şi dreptate, dar se mulțumeşte cu foarte puțin, neavând curaj suficient pentru a încerca să schimbe ceva în rădăcinile erorilor.

Am fost acuzat într-un timp că mai toți eroii mei sunt incompleți, că nu duc până la capăt lupta lor împotriva vechiului, a spiritului dogmatic, a amatorilor de putere în dauna adevărului. Când mă acuzau, în presa literară, le-am dat dreptate. Vedeam bine că au dreptate, nu scriau ei degeaba. Şi atunci m-am speriat. De ce? Pentru că fiecare personaj central avea câte ceva din mine, din sufletul şi gândurile mele. Dacă ei erau neterminați, oare şi eu eram la fel?

Mi-am urât atunci eroii, fără remuşcări. Nu puteam să răspund criticilor, pentru că nu aveam curajul de a spune anumite lucruri. Erau aceleaşi motive pentru care manuscrisul *Cercului de plumb* a avut un sfârşit neaşteptat, nebănuit nici de mine, nici de alții.

47.

Îmi recunoşteam anumite limite în înțelegerea operelor literare şi, pentru a acopri aceste deficiențe, m-am apucat să citesc critică, multă critică. Am început, spre norocul meu, cu cei doi critici antebelici, E.Lovinescu (care evita să-şi scrie numele de botez complet, din cauza sintagmei posibile Eugeniu!) şi G.Călinescu. Spun "spre norocul meu", deoarece ei erau cei mai indicați pentru analiza operelor apărute înainte de ultimul război, adică pentru marii noştri clasici.

În timpul şcolii studiasem, evident, câțiva clasici reprezentativi, dar, ca orice elev, nu le dădusem importanța cuvenită. Nicolae Filimon nu mă impresionase deloc, avea un iz de vechi, trama romanului său aveam s-o văd chiar în contemporaneitate, arivistul de tip nou nu este prea departe de Dinu Păturică. Ajungând la Liviu Rebreanu, nu-l înghițisem deloc-deloc pe țăranul lui, Ion (ciobanul nu se numea John, nu se numea Jean, ci purta un nume şi mai simplu, Ion), un fel de activist şi ăsta, pe alt plan. Patima iubirii nici măcar nu fusese patimă, era numai un sentiment confecționat, în slujba celeilalte patimi, a pământului. Pentru pământ se puteau pune în mişcare toate sentimentele, fără nici o jenă.

Mai apropiat îl simțisem pe Apostol Bologa, intelectualul

pus deodată în situația de a lupta împotriva neamului său. Se vede şi aici o netă despărțire a poporului, lucru pe care-l observasem şi la I.L.Caragiale (din cauza cacofoniei, se preferă inițialele), între orășeni, o mână de oameni, intelectuali (profesori, medici, popi, de la oraşe şi de la sate) şi marea masă a țărănimii. Bietul țăran, nu avea nici un prieten, celelalte două pături sociale fiind indiferente la viața lui plină de greutăți şi de neliniști. Țăranul era descris peste tot ca un înapoiat, un troglodit, care nu avea decât o singură iubire: pământul. El nu era în stare de un sentiment curat, înălțător. Dar cine erau aceia care scriau despre țăran? Intelectualii care îşi petrecuseră viața numai prin oraşe, plini de bani (altfel cum să trăiască la oraş?), împinşi de ambiție, dar nu de aceea de a da ajutor cumva țăranului, ci de ambiția succesului personal. La răscoala de la 1907 ei unde erau? De ce nu s-au opus reprimării sălbatice, când se încercau noile arme Manlicher-Peabody, de trăgeau prin opt-nouă țărani deodată? Vorba lui Eminescu, "e uşor a scrie..." ulterior, despre evenimente ai căror martori au fost şi n-au binevoit să ia nici o măsură.

Porneam cu mici prejudecăți de acest gen, din cauza aprecierii mai mult prin prisma omenescului a clasicilor noştri. Mă ingrozea neputința depăşirii momentului politic a acelor clasici. Ce folos că scriau despre relele societății, când nu puteau să schimbe nimic?

Dacă aş fi fost Rebreanu, nici n-aş fi scris "Pădurea spânzuraților". El, scriitorul, nu înțelesese esența imperialistă a războiului. Atâta timp cât Bologa luptase împotriva italienilor sau ruşilor, nu-l deranjase cu nimic, problemele începând abia în clipa în care a fost adus pe frontul românesc, să lupte împotriva fraților săi. De când se ştie, războaiele au avut un caracter nedrept. Abia în primul război mondial s-a mai schimbat puțin caracterul, pentru unele popoare, care au profitat de declanşarea ostilităților ca să-şi întregească țara. Se pot vedea şi în aceste excepții totuşi un caracter imperialist, căci nici un popor n-a fost în stare să-şi construiască o țară ale cărei granițe să poată fi considerate inviolabile. Dovada? Următorul război, al doilea mondial. Din fericire, după acesta s-au constituit state cât de cât sigure, la existența cărora nu mai încearcă nimeni să atenteze.

Ce ştiau clasicii noştri despre popor? Stătuseră ei la masă cu țăranii, ca să vadă cum sorb dimineața o zeamă de aguridă, cu ceapă tocată şi castraveți, şi cu mult ardei iute, după care munceau o zi întreagă la prăşit porumbii? Ştiau ei că găinile nu se tăiau decât duminica şi le pregăteau cu multă zeamă, ca să le umple burțile? Mă gândesc mai ales la un Sadoveanu, care era mare amator de festinuri gastronomice şi libații nesfârşite. Atunci cum puteau ei scrie despre țărani, de care erau atât de departe?

Nu m-am simțit mai niciodată apropiat de clasicii noştri, tocmai din această cauză, a detaşării nete, în realitate, de marea masă a țăranilor, pe care, în schimb, o descriau în operele lor.

– Ma'mare, o întrebam eu pe bunica, de ce nu mâncați voi carne şi vara, decât rareori?

– De, mumă! Păi dacă iarna mâncăm un porc, o facem pentru că nu e muncă multă şi mai prindem şi noi puteri pentru muncile de vară. Când muncim, nu ne mai vine să mâncăm carne, că e grea şi ne trage la somn. Mâncăm pălăgeni, să avem burta uşoară şi să muncim mai cu spor.

Mai exagera şi bunica, ştiam eu, doar tot ea mă trimitea, când eram la secerat, să culeg melci din pădure, să-i facem saramură, acrită cu zeamă de aguridă. Şi mai mâncau şi scoici, căci lor nu le era greu să le culeagă din baltă, şi raci, nişte raci mari si răi, care mi se agățau de degete de câte ori îi necăjeam. Şi mai mâncau şi țipari, pe care-i luau cu minciogul de prin canale, dar aveau grijă să mai lase câțiva, de prăsilă, să mai găsească şi altă dată. Trăiau în deplină armonie cu natura, atât cât se mai putea.

Şi maestrul Sadoveanu ce mânca în acest timp? Se ducea şi el cumva la baltă să culeagă scoici, pe un soare de te amețea în scurt timp, intrând în baltă cu apa până la gât, pipăind prin nămol după scoici şi alte vietăți? Se ducea, dar nu pentru

scoici, ci pentru crapi şi păstrăvi, că-i cădeau greu la stomac scoicile. Se ducea cumva în pădure să culeagă melci? Se ducea, dar nu după melci, ci după vreo căprioară cu carnea fragedă, pe care o frigea apoi şi o mânca împreună cu câțiva prieteni, tot din elita intelectualilor.

48.

Referenta mă privea în continuare, aşteptând probabil răspunsul meu. De unde să-l scot? Când eu eram complet pe dinafară, habar n-aveam cine cu cine avea de-a face? Vestea mă zăpăcise cu totul. Dacă femeia nu greşea, trebuia să-mi revizuiesc complet părerea despre propriul meu mod de a scrie. Un roman pe care-l scrisesem cu sufletul la gură se dovedea a fi premiat numai pentru că se dăduseră nişte telefoane şi oameni pe care eu nu-i cunoşteam insistaseră să fie premiat cu orice chip. De ce? De unde? Ce-i mânase pe-acei oameni să-mi facă o reclamă nejustificată şi să-mi pună proptele?

– Doamnă, cred că e cazul să beau şi eu ceva, i-am spus şi am părăsit-o câteva momente.

M-am întors cu o sticlă de pepsi şi un pahar cu două cubulețe de gheață. Am turnat lichidul în pahar şi am sorbit puțin. Nu mi-a căzut bine. Era foarte rece şi măselele mele au avut de suferit.

– Încă nu mi-ai dat un răspuns, mi-a amintit vecina mea de masă.

– Nici nu am vreun răspuns care să vă mulțumească. Nu ştiu despre cine poate fi vorba... Iar vestea pe care mi-ați dat-o este nu numai neaşteptată, ci şi deranjantă. Sincer, îmi pun probleme acum, dacă eu chiar am scris bine şi am meritat premiul.

– Vai! Dar nu trebuie să te gândeşti la aşa ceva!

– Cum să nu mă gândesc? Păi ce valoare a avut romanul meu ca să fie premiat, dacă a fost nevoie să se bage fitile şi, vorba dumneavoastră, să se tragă sfori?

– Stai, dragă! Poate nu-i chiar aşa. În fond, romanul tău era pe lista propunerilor de premiere, nu-i aşa? Sforile care s-au tras au fost doar aşa, un bobârnac ce a impulsionat mişcarea mai rapidă spre numele tău. Poate şi dacă nu exista acel telefon aveai parte de premiu.

– Se poate, dar rămâne umbra unei îndoieli. Am eu dreptul de a mă crede un scriitor bun, sau nu?

– Hai, că-mi placi! Păi tu judeci valoarea unui scriitor după ce spun confrații de meserie? Tu uită-te în librării dacă mai găseşti romanul tău şi abia apoi să-ți pară rău că n-ai scris mai bine, dacă îl mai găseşti. Critica ți-a fost destul de favorabilă. Ce mai vrei? O încununare cu premiul U.S. (pronunța "ü-es") e ceva aleatoriu. Şi cu el, şi fără el, tu tot acelaşi om eşti. Nu înțeleg de ce-ți faci probleme. Mai bine nu mai deschideam discuția...

– Nu, nu, mai bine că am aflat! Zău aşa! Şi că am aflat de la dumneavoastră. Nu vă cunosc, dar îmi inspirați încredere. Văd că țineți cu mine.

– Eu am crezut în tine, să ştii! N-am făcut referatul numai aşa, să mă aflu în treabă. Poți să te interesezi, sunt destul de reticentă când e să laud pe cineva. În opera ta însă am avut încredere. E ceva nou, atât domeniul în care se mişcă personajul central, considerat tabu până acum, cu excepția poate a romanelor polițiste. Doamne, ce m-ai păcălit cu începutul primului volum! Credeam că este vorba despre vreun grănicer care se luptă cu infractorii zi de zi şi-i biruie întotdeauna. Ai ales un moment foarte inspirat pentru începerea romanului. Nici că se putea altul...

Am observat că s-a întrerupt, parcă ar fi vrut să mai zică ceva, dar a oprit-o ceva anume, de neînțeles. Nu mi-a venit în minte atunci s-o întreb ce-ar fi vrut să adauge, eram prea supărat.

Tot ea a reluat:

– Hai să-ți spun acum, mai sincer decât în referat, ce nu mi-a

plăcut în romanul tău. Te-ar deranja?

Am bănuit-o imediat că, de fapt, nu voia decât să-mi abată gândurile, nimic altceva. Bănuia şi ea că o discuţie pe tema scheletului romanului meu m-ar fi atras.

– Să nu mă speriaţi! am sărit eu ca fript. Au fost chiar atâtea lucruri care nu v-au plăcut? Că în referat parcă nu erau amintite decât vreo trei...

– Au fost mai multe, dar rămâne între noi. Şi-apoi, am dreptul să-mi exprim şi opinia de simplă cititoare, nu? Ce nu mi-a plăcut cel mai mult, şi asta nu este numai părerea mea, am mai auzit şi de la alţii, este faptul că toate trei volumele au ca idee constantă alcoolismul. Ai scris discret, dar cine ştie să fie atent la micile şmecherii se prinde că i-ai judecat rău pe toţi aceia care nu ştiu altă distracţie decât să bea în neştire. Nu te condamn pentru poziţia luată, m-am convins că s-a întâmplat din cauze mai profunde, poate şi din indiferenţa ta faţă de alcool – mi-ai spus doar că tu nu bei. Alcoolul stă paznic însă tuturor întâmplărilor din romanul tău. Crezi că ai rezolvat problema? Nu. Şi nici altcineva n-o va putea rezolva. Românul a fost băutor de când se ştie. Şi e greu să-l scoţi din ale lui.

– Ei! Dacă ar fi reuşit Burebista să scoată toate viile din rădăcini, după ce l-au prăduit celţii, altfel ar fi fost scrisă istoria noastră.

– Nu ştiam că te interesează şi istoria!

– Vă mărturisesc, spre ruşinea mea, că am descoperit-o târziu, dar iarăşi mărturisesc cu bucurie că a rămas una dintre pasiunile cele mai constante.

– Aha! Acum înţeleg de ce dădeai şi date concrete de istorie în romanul tău. Deci, îţi reproşez că e prea mult alcool în cartea ta. Apoi, imposibilitatea adaptării unor ţărani la condiţiile specifice ale oraşului. Căci amândoi Măgurenii se simt străini în oraş, unul chiar se întoarce în sat, singurul loc în care simte că e la el acasă. Te-ai inspirat după Cezar Petrescu, cumva, nu-i aşa?

– Nicidecum, doamnă! În afară de "Fram, ursul polar", nu citisem nimic de Petrescu la data scrierii *Câinelui*! De altfel, nici nu i-am apreciat romanele. Mi s-au părut prea învechite.

– Bine. Ciudat cum mai semeni totuşi cu el!... Ţi-aş reproşa o oarecare însăilare a naraţiunii, cele mai multe personaje episodice au câte o povestioară sau mai multe, care parcă nu prea au legătură cu restul acţiunii. Unora nici nu le-am înţeles rostul. Dar, peste toate, rămân nişte mici episoade interesante. Cred că dacă le-ai dezvolta în mici nuvele, ar ieşi ceva deosebit. Nu crezi?

– Nu sunt în stare să judec acum. Dar să ştiţi, toate poveştile acelea scurte, ştiu la care vă referiţi, au avut rolul lor, acela de a întregi atmosfera de teroare dusă până la un nivel de neînţeles, când multe valori naţionale au fost înlăturate, numai pentru că aparţineau unor clase ce fuseseră stăpâne pe vremuri. Şi, dacă aţi remarcat, spre sfârşitul volumului al treilea, teroarea nu se mai simte, a devenit mai intelectualizată, nu ştiu cum să zic, s-a pervertit. De unde la început teroarea era în slujba unui ţel înalt, dar impusă de nivelul intelectual foarte scăzut al paznicilor ordinii, mai târziu ea şi-a schimbat forma, nu esenţa, doar forma. Acum paznicii se erijează în urmăritorii aplicării unor idei mult mai înalte, zic ei, cu metode mai rafinate, dar esenţa rămâne aceeaşi.

– Bine, dragă, bine! Iar începi să divaghezi. Acum înţeleg eu de ce personajele tale se ocupă de atâtea lucruri când vorbesc. Se apucă de un subiect şi sar de la una la alta, până nu se mai recunoaşte de unde s-a pornit... Uite, asta iarăşi nu mi-a plăcut, vorbirea personajelor. Mă aşteptam ca fiecare să aibă stilul său, conform construcţiei psiho-somatice a fiecăruia, dar ele nu se diferenţiază prin ceva specific. Mi toate au acelaşi stil de a vorbi. Noroc că problemele atacate sunt destul de importante ca să mai pierzi din vedere uniformitatea limbajului. Singurul care mi s-a părut mai individualizat a fost infractorul acela care e îngrozit de bănuiala că ar fi avut armă la el... Spune-mi, faptele au fost inventate complet de tine, sau...

– Şi una, şi alta, doamnă, he-he-he! Multe fapte le-am

cunoscut personal. Altele, din auzite. Iar câteva le-am citit prin ziarele noastre. De exemplu, întâmplarea aceea, noaptea, la alimentară, când a sărit în ajutorul a doi colegi de serviciu, am citit-o într-o revistă. Întâmplarea, ca atare, n-are nimic senzațional, un hoț intră într-un magazin, cineva îl vede, dă telefon la miliție, vine o patrulă şi hoțul e mai periculos decât se aşteptau oamenii ordinii, îi atacă fără teamă. Din întâmplarea respectivă mi-am tras însă o concluzie, care m-a ajutat ulterior în a-mi întregi personajul cu încă o trăsătură de caracter neaşteptată la el: ura față de infractorii înarmați. Omul acesta, care nu este interesat decât cum să-i mai crească şi lui salariul, sau de alte beneficii, este obsedat la un moment dat de un aspect al legii, infractorul înarmat devine duşman personal, nu mai este duşmanul general, al societății. Atâta timp cât infractorul nu atentează la viața sau integritatea lui corporală, îi este oarecum indiferent dacă va fi prins sau nu, să dea seamă de faptele sale. De îndată ce are o armă şi încearcă să o folosească, chestiunea se schimbă şi omul meu devine fiară... Dar iarăşi m-am ambalat, nu-i aşa? Când vorbesc despre ceea ce am scris, pot s-o fac o zi şi o noapte, fără să mă plictisesc şi – mai ales! – fără să termin vreodată.

– Bine că-ți place să vorbeşti despre ce ai scris, căci multor altora le place să vorbească despre ce vor scrie. Tu măcar ai arătat că poți fi în stare să scrii ceva, şi încă ceva plăcut. Alții nu reuşesc, nu ştiu cum, vorbesc toată ziua despre noua lor realizare, îi asculți, pare ceva interesant şi frumos, dar ei vorbesc numai la timpul viitor.

– Asta este lauda specifică sufletelor ratate! Mai țineți minte scriitorul din "Citadela sfărâmată"? Şi el la fel scria, mereu intenționa să se apuce de scris, ca să-şi termine opera lui capitală. Noroc că moartea l-a ales înainte de a-şi încheia vestitul tratat... Un ratat mai acătării, a avut totuşi curajul de a se sinucide... Şi aşa vorbi, doamnă, aş mai vorbi despre ce am scris, şi chiar despre ce voi mai scrie, căci nu mi-am terminat filonul, nu se termină chiar aşa uşor... Nu vreau să semăn cu cei care-şi laudă opera viitoare, mă şi deosebesc de ei, cel puțin pentru că la mine nu viitoarea operă va fi cea capitală. Mai degrabă am impresia întotdeauna că cea pe care tocmai am terminat-o este cu adevărat cea mai bună operă. Îmi pare atât de rău că n-am un vocabular mai dezvoltat, ca să-mi exprim mai bine sentimentele... Asta se trage probabil şi de la caracterul meu mai închis, mai necomunicativ. Gândurile nu au nevoie de cuvinte pentru a se simți. E nevoie de cuvinte numai când le dai afară, când vorbeşti sau scrii. Şi mie mi-e mai uşor să le scriu, nici nu am talente de orator, dar în timp ce scriu câteva cuvinte, o idee, îmi mai aranjez şi celelalte idei, să le pot transmite mai clar. De-ați şti ce greu mă apuc de un nou roman!... Sunt plin de cel dinainte, uneori nu fac nici o pauză între ele, acum termin unul, imediat mă apuc de celălalt, dar în timp ce mă apropii de finalul celui dintâi, mă şi gândesc la începutul următorului.

– Totuşi, de ce nu ai scris şi ultimul volum de la *Câinele prin apă*?

– Din mai multe motive, le-am mai expus pe ici, pe colo. Încă nu mi-e clară poziția pe care trebuie să o adopt asupra lui, şi mai ales asupra finalului. De necrezut, dar finalul romanului mă împiedică să scriu un întreg volum!... Dacă mă gândesc mai bine, ar fi trebuit să-l scriu totuşi, ca să nu-mi schimb prea mult opiniile în funcție de schimbările sigure din optica cititorilor. În câțiva ani, gusturile lor se schimbă...

Rămăsesem pe gânduri, uitând de doamna de lângă mine. Descoperisem deodată că greşeam cu nescrierea ultimului volum. Ar fi trebuit oare să-l scriu?

– Hei! Unde te gândeşti? mi-a întrerupt referenta reveria, fluturându-mi mâna prin fața ochilor.

– Uite, mă gândeam la literatură, în general, am răspuns zâmbind, ca un copil prins cu o şotie. Mai toți scriitorii răspund necesităților momentului istoric. O anumită literatură este bună şi căutată numai într-un anumit moment... Romanele lui Sadoveanu au fost bune la timpul lor. Ale lui Rebreanu, la fel. Nu vreau să zic că le-a trecut timpul. Pe alt plan, întâmplările din ele se regăsesc şi în contemporaneitate. Dar ele fac

parte deja din istoria literaturii. Puțini sunt aceia care le mai gustă, cu toate că le citesc foarte mulți, dar le citesc numai ca pe niște repere în evoluția literaturii noastre, repere obligatorii, pentru măiestria cu care au fost realizate. În rest, lumea îi preferă pe contemporani. Căci ei, contemporanii noștri, scriu pe gustul nostru. De ce? Păi și ei fac parte dintre noi... Și-atunci, mă gândeam să nu scap "clipa, domnilor!", ca să citez ceva din Săraru și Dinu, să nu risc ca primele trei volume să devină istorie până când al patrulea volum să apară pe gustul noilor contemporani ai mei...

Aveam să amân totuși scrierea ultimului volum cu câțiva ani și am avut un pic de insucces, așa, mai mult o tentă de răceală, mai ales din partea publicului. Critica a fost tot entuziastă, poate un pic mai reținută, dar cititorii nu s-au mai bătut pe cartea mea. Unii uitaseră primele trei volume, alții nu știau despre ele... Noroc că între timp mai avusesem parte de câteva apariții editoriale, lumea nu mă uitase de tot, îmi făcusem un oarecare nume, dar *Câinele* meu a rămas neîmplinit, îi lipsea ceva, nu știam încă ce anume, ar fi trebuit să scot și al patrulea volum tot atunci, în perioada primelor trei, atunci era momentul lor, "clipa" lor.

Și rămânea și umbra aceea, arelațiilor care fuseseră puse în mișcare fără știrea și aprobarea mea, pentru a mă plasa pe primul loc, lucru pe care nu l-am înghițit nici după ce am aflat cine fusese la originea acelui "bobârnac" dat sorții.

Căci am aflat, prea târziu pentru a mai îndrepta ceva. L-am întrebat pe acela care "mă ajutase", nu l-am mai găsit însă niciodată. Îl văzusem o singură dată, prea cu mult timp înainte de întâmplarea aceea, care mi-a umbrit fericirea premierii romanului meu, neterminat.

49.

Părăsisem *Pândarul...*, pentru a mă concentra asupra *Cercului de plumb*. Cu trecerea zilelor și săptămânilor, uitasem umbra succesului meu. Totul rămăsese în mine, acasă nici nu avusesem curajul să povestesc cum fusese în realitate cu premiul meu, cel mai însemnat dintre toate câte le-am primit.

Mi-era drag *Cercul*, ca toate romanele pe care le-am scris. Prinsesem, întâmplător, un final splendid, singurul final care se potrivea întregii desfășurări a acțiunii. Îmi plăcuse finalul, când îl descoperisem, toată ziua respectivă fusesem mulțumit, dar în același timp îmi reproșam o oarecare insistență, în a prezenta toate personajele pe care le cream ca pe niște înfrânți. Mă și întrebam, de unde vine sentimentul acesta de neputință în realizare?

Mi-am tot făcut procese de conștiință, analize psihologice, măcar să știu de unde provine infirmitatea personajelor mele, infirmitate care, evident!, era și a mea. Prea greu nu mi-a fost să descopăr adevărul, însă n-am îndrăznit niciodată să-l spun, poate nici mie însumi nu mi l-am mărturisit complet.

Orice om este produsul societății sale, iar societatea este un cumul de indivizi. Fiind atâția constituenți ai societății, fiecare cu gândurile și credințele sale, e normal ca în societate să se manifeste curente diverse, uneori chiar divergente. Atâta timp însă cât există un anumit curent de bază, care polarizează foarte multe conștiințe în slujba lui, societatea va avea un singur drum de dezvoltare, la care trebuie să adere și ceilalți, care n-au fost de acord de la început cu această cale. Este rațional, minoritatea trebuie să se supună majorității. Că, vorba ceea, dacă din douăzeci de oameni, nouăsprezece zic într-un fel, iar unul singur susține exact contrariul, nu e normal să gândești că cei nouăsprezece au dreptate, iar acel singular greșește? Nimic nou până aici. Dar ia să ne amintim de Einstein, cu teoria lui relativistă, nu a fost el un caz care infirma regula de mai sus? Nu, iarăși revin, excepția întărește regula! Numai când sunt prea multe excepții, regula nu mai este regulă.

Trecusem prin multe perioade sufletești, din fiecare ieșisem mai întărit, gânduri multe mă asaltau zile și săptămâni de-a rândul, fie legate de un nou roman pe care doream să-l scriu, fie numai pe marginea unui fapt sau a unei situații din viața

înconjurătoare. Greşisem de multe ori, criticând mult micile sau marile erori la care fusesem sau nu martor, pe unele nici nu le înțelegeam, ori tocmai asta voiam eu, din tot noianul acela de gânduri să ies cu o descoperire, fie şi măcar una singură.

Partener al revoluției din copilărie, evident, la acel nivel (al meu, nu al ei), fusesem educat în spiritul revoluției, s-o respect şi să cred în ea. Mă lovisem de o eroare a ei undeva prin copilăria mai târzie, mă apropiam de maturitatea biologică, dar psihic rămăsesem cu câțiva ani în urmă, cum tot aşa am mai rămas încă vreo zece ani după aceea, sau chiar mai mulți, până am devenit bătrânul sfătos şi echilibrat de acum. Şi buna mea revoluție m-a lovit într-un mod necruțător, aproape o lovitură de grație pentru mine, o împunsătură de ac pentru ea. Speriați de gândul că purtam o corespondență destul de asiduă cu o franțuzoaică de vârsta mea, de la care primisem, de-a lungul anilor, numeroase vederi şi câteva reviste, părinții m-au pus într-o zi să renunț la tot acel material probator pentru legăturile mele cu o societate decadentă, societate care de-abia îşi ducea zilele, pentru înlăturarea căreia, la noi, mulți îşi dăduseră viața. Într-un moment de hotărâre, grea, dar definitivă, am băgat pe foc sute de vederi (cărți poştale ilustrate, pe româneşte), pentru singurul motiv că erau franțuzeşti şi veneau chiar de la mama lor de-acasă. Hotărârea am luat-o într-o clipă. Mama a avut un moment de slăbiciune, să nu le arunc chiar pe toate pe foc, să le triez, dar eu mi-am întărit şi mai mult hotărârea, definitivă, ca toate hotărârile luate în adolescență, fie la rău, fie la bine, cum să triez?, ce să triez?, pe ce criterii?, erau unele mai puțin periculoase decât altele? Credința nu poate fi împărțită, bucata asta merge, asta parcă nu prea merge. Ea e una singură, ori e bună, ori nu!

Of, şi ce mai vederi am dat eu atunci pradă focului! Animale dintr-o grădină zoologică, parcuri, oraşele Franței, şi multe, multe altele. Plângeam în mine, nu pentru că eu eram obligat să renunț la acele mici porți spre cunoaştere, eu le văzusem o dată, era suficient, în minte le aveam pe toate, dar alții, cărora aş fi putut să le arăt, să se minuneze şi ei, ei de ce să nu profite? Şi m-a durut mai tare că revoluția "mea", de care eram sufletește atât de apropiat, mă obligase într-un fel la acest gest irațional şi parțial ineficient.

Mi-am revenit cu greu din această lovitură. Şi a venit şi vara lui '68, când s-a făcut public cazul Lucrețiu Pătrăşcanu, cu tot cortegiul de recunoaşteri, curajoase, dar recunoaşteri ale unor fapte abominabile comise de oamenii în care se cerea credință nestrămutată şi în care se credea sincer. Era un caz, că noi aşa avem un dar de a spune lucrurilor altfel, nici să speriem, nici să liniştim, cazul cutare, ca şi când ar fi pe rol la tribunalul din Vințu de Jos. Când e vorba despre o crimă, nu mai e caz, indiferent de numele şi poziția criminalilor. Şi n-a trecut mult şi hop!, înainte de sărbătoarea noastră, evenimentele din Cehoslovacia, că şi aici ne trebuia un eufemism de neînțeles, sau care să minimalizeze complet noua crimă pe care o făceau aceiaşi oameni care dădeau tonul în lagărul nostru, pentru care nu se găsise pe atunci încă un nume mai adecvat, căci lagăr era, cu adevărat.

Şi atunci mi-am pus prima oară întrebarea care m-a făcut să mă îndoiesc de rezultatul revoluției. Ştiam despre Stalin, monstrul care nu îngăduia pe nimeni mai important decât el, cel care trimisese în Siberia cele două divizii care cuceriseră inima Berlinului imediat după marea victorie, ungurii făcuseră contrarevoluție, în Polonia fusese arestat Bolesław Bierut, dus săracul la Moscova şi dispărut de pe arena istoriei, iată că veneam şi noi cu celebrul caz Pătrăşcanu, care arunca o umbră mare şi înnegurată peste Dej, iar în Cehoslovacia, la aproape un sfert de veac, ruşii sunt obligați să intre ca nişte duşmani, dovadă că acolo se petrecea ceva periculos pentru lumea comunistă pentru a fi trecut cu vederea, şi iată-i pe Dubček şi Svoboda, în lanțuri şi ei, duşi la Moscova pentru anchetă şi scoşi şi ei pe scara din dos a istoriei, şi toate astea numai pentru că nu corespundeau cu linia trasată la Moscova.

Era prea mult! Revoluția în care credeam eu era pură, nu putea fi pătată de oameni ca cei amintiți mai sus – evident,

neşansa lor să fie reprezentanți – revoluția nu era a lor, ei doar şi-o însuşiseră şi o folosiseră în scopuri personale, nereuşind să se ridice cu nivelul lor de înțelegere la calitatea unui adevărat revoluționar.

Sentimentul meu în fața acestor mari reformatori ai revoluției era de neîncredere. Chiar aşa să fi fost, cum se spune acum, după ce-au murit? Parcă n-aş fi vrut să cred cu totul.

50.

În *Câinele prin apă* făcusem o comparație între ceea ce urmăriseră şi realizaseră Hitler şi Stalin. Evident, nu-i pusesem pe picior de egalitate, aşa cum poate ar fi trebuit, şi nici nu-i comparam de pe aceleaşi poziții, ci prin prisma cultului personalității de care avuseseră parte amândoi.

La început, avusesem tendința să-mi extind analiza, mai ales asupra lui Hitler cel de tristă amintire, dar mi-a fost teamă de două lucruri:întrebările ulterioare, din partea multora (de care n-am scăpat însă) şi teama că Marin Grosu va deveni prea incredibil dacă se apucă să peroreze despre Hitler, de care, pe vremea vieții personajului meu, nu se vorbea decât într-un anume fel.

Despre Hitler – mai ales despre hitlerism – am aflat odată cu celelalte lucruri ale vieții. Ziarele, cărțile, filmele, discursurile politice, toate conțineau dese referiri la omul care condusese Germania către cel mai mare dezastru al ei. Dar poziția adoptată era una singură: Hitler fusese un criminal, iar poporul său se inspirase de la el şi devenise şi el criminal.

A fost nevoie să treacă mai mulți ani pentru ca eu să înțeleg că poporul german nu era chiar un popor de criminali şi apoi să-mi pun problema reuşitei lui Hitler de a subjuga un popor întreg, pentru a-l face să creadă în el şi în elucubrațiile lui din "Mein Kampf". Târziu, am reuşit să citesc şi câteva monografii valoroase despre fascism, care mi-au deschis ochii asupra multor aspecte ale acestui curent de tristă amintire, apoi am văzut numeroase filme documentare la televiziune, care, chiar şi printre rânduri, mi-au spus că diferențele dintre comunism şi fascism nu erau prea mari!

Prima mea întrebare: cum a ajuns Hitler la putere? Răspunsul nu e nici uşor, nici greu de dat. În golul de putere rezultat după războiul întâi, planând multe tendințe belicoase, revanşarde, în rândul populației şi al iuncherilor prusaci, trebuia găsit un om tânăr, care să monopolizeze toate gândurile populației, printr-o politică apropiată de interesele lui. Şi camarila republicii-fantomă l-a găsit pe Hitler, exponen-tul unui partid muncitoresc şi național, constituit într-o berărie din München, şi nu de el, ci de către doi indivizi care au pierit în "Noaptea cuțitelor lungi". Partidul să, muncitoresc şi național, avea denumirea propice pentru a înşela şi a atrage pături dintre cele mai diferite ale societății. Era național, deci în el îşi aveau locul numai germanii arieni, nu şi jidovii cei urâți, pe care aveau să-i înjumătățească în Europa; apoi, era al muncitorilor, deci putea înlocui cu mult succes partidul comuniştilor.

Culmea este că NSDAP-ul, partidul naziştilor, nici măcar nu făcea demagogie la început. Ce ziceau ei că fac, aia făceau. Au promis că vor termina cu şomajul? Nu –sau lăudat, în câțiva ani au dat de lucru tuturor. Au promis că fac autostrăzi? Au făcut. Şi domnul Hitler cu mustăcioara lui muscă venea în mijlocul şantieriştilor pregătiți de muncă şi dădea exemplu, pune mâna pe lopată şi muncea un ceas, cot la cot cu ceilalți capi ai regimului. (În Italia, Ducele Mussolini mergea la secerat, el rămăsese prea rural ca să se ocupe de altele).

Mă uitam cu ochii măriți de uimire la televizor, când vedeam cum, în adâncă cunoştință a regulilor teatrului, Hitler ridica tonul şi mâinile de câte ori voia să obțină aprobarea auditoriului şi, când termina ideea, sala, sau piața, sau stadionul, erau în delir. Trecea pe stradă, în maşină descoperită, saluta lumea de pe trotuare, pe care o sprijineau două cordoane de polițişti pentru a nu se năpusti asupra conducătorului statului. Oamenii plângeau de emoție, întin-deau mâna în stilul salutului lor, numeroase incidente, cu cei care scăpau de sub control (cred că, mai degrabă, voit, pentru

spectacol) şi ajungeau pe scara maşinii führerului, ca să-i ofere o floare sau să obțină o simplă strângere de mână (drept pentru care nu se mai spălau o săptămână) ori câteva vorbe de îmbărbătare.

Hitler a impus cultul personalității foarte repede. A semnat un decret prin care toți slujbaşii publici jurau credință direct führerului şi am văzut o armată întreagă (cea mai mare din lume la ora aceea) prestându-şi jurământul, apoi, sincer, m-a impresionat spectacolul depunerii jurământului de către infirmiere, mii de infirmiere îmbrăcate în alb, cu şorțurile lor albe, cu două degete ridicate, ca la şcoală...

Dar nu numai atât. Hitler devenise un clasic în viață. I se picta chipul, sculptorii i-l crestau în piatra partidului, granitul, era căutat de toți oamenii de artă, scriitorii îi cereau indicații, de parcă el n-avea altceva de făcut decât să se ocupe de literatură, el, un zugrav cu studii elementare.

Un muzeu al tâmpeniilor creației naziste conținea numai portrete şi statui ale führerului, de mă şi gândeam, oare pictorii aceia nu erau în stare de alte idei, sau oare erau într-atâta de copleşiți de personalitatea lui Hitler pentru a nu se putea manifesta decât în legătură cu el?

Citatele din cuvântările lui circulau în rândul populației sau în presă. Se editau cărți – ediții de lux – cu opera lui, acea îngăleală analfabetă, plină de misticism, de care totuşi toți erau plini!

Sună cunoscut? Istoria se repetă din când în când.

Şi uite-aşa, din puțin în puțin, Hitler a declanşat un război necruțător altor popoare şi credințe, iar poporul său l-a urmat, încrezător. Cum a putut el să-i păcălească pe toți? Cum de nu s-au prins ceilalți conducători de state, vecinii, că-i aşteaptă o noapte lungă? Cum de l-a păcălit şi pe Stalin cel lăudăros, cel cu care a încheiat un pact de neagresiune şi împărțire a zonelor de influență în estul Europei?

Nu mi-am explicat pe deplin problema aceasta, niciodată. Nici cărțile citite nu mi-au dat o explicație mulțumitoare.

În primul rând, Hitler a oferit poporului un program, singurul la care-l ducea mintea, dar uite că după ce a lansat programul, s-a şi ținut de cuvânt şi l-a realizat. În primii ani de dictatură a desființat şomajul. Când a dat de lucru milioanelor de zdrențăroşi, a închis gura tuturor celorlalte partide, pe care, de altfel, le-a şi desființat, pornind la domnie tiranică cu un singur partid, imens, curând transformat stat în stat.

Sună cunoscut? Oamenii nu prea învață din istorie...

Nivelul de trai a crescut rapid, răpirea averilor evreilor şi a altor dezmoşteniți i-a asigurat ceva finanțe, munca lor (de exterminare) l-a ajutat să-şi îndeplinească programul de construcții (cred că a fost statul cu cel mai mare procentaj de muncă manuală la vremea respectivă şi mult timp după aceea). Hrana populației s-a îmbogățit, într-o vreme când ei erau obligați să importe destule grăsimi animale. Până şi prin raționalizarea impusă derăzboi, cetățeanul german mânca mai bine decât alte neamuri, necartelate. Abia sfârşitul războiului a adus o înrăutățire în aprovizionarea cu hrană, resimțită şi de acei arieni care acum se trezeau cu ruşii peste ei, spaima întregii Europe, gata şi ei să recupereze ce pierduseră, mai ales hrana.

Greu, greu de înțeles acea încredere deplină în conducătorul lor, pentru acei germani care ani de zile au crezut într-un om al destinului, care să-i scoată din marasmul creat de dezastruosul întâi război mondial! Dar, zic eu, atâta timp cât Hitler şi-a ținut promisiunile, cum să nu creadă în el? Când vezi că ți-e burta plină, ce politică îți mai trebuie?

Că nu prea aveau loc la ei în țară? Las' că rezolvă şi asta. Şi înlocuitorul kaiserului s-a aruncat în război. Nu s-a mulțumit cu Austria şi Cehoslovacia, a înghițit şi Polonia (jumătate, căci de dincolo venea prietenul său Stalin, împins şi el de cine ştie ce lăcomie, doar terminase un război scurt cu Polonia şi poate-şi mai amintea ce-i făcuseră polonezii, tații celor de-acum, de pe vremea războiului civil, când ocupaseră toată Ucraina, în virtutea unui drept pe care ei îl considerau istoric). Polonia era condamnată încă de la iscălirea pactului Molotov-Ribbentrop. Stătea ca un spin în ochii ambelor personalități. (Atunci, de ce

Anglia şi Franța nu au declarat război şi Rusiei, în baza angajamentelor asumate de a garanta granițele Poloniei?).

Dacă se mulțumea cu Europa de până la granița cu Uniunea Sovietică, poate Germania ar fi rămas cea mai mare putere a lumii, măcar câteva decenii bune. Căci ruşii nu s-ar fi dezvoltat atâta, şi nici americanii, amândouă popoarele au făcut-o numai de nevoie. Şi nu se ştie cum s-ar fi scris istoria lumii într-o asemenea eventualitate.

51.

Când m-am dus cu manuscrisul *Cercului de plumb* la editură, directorul m-a primit foarte amabil şi mi l-a răsfoit chiar el, citind câteva pagini. Mi-era teamă, de final mai ales, căci îl pusesem pe cel care povestea (în roman) să-şi distrugă manuscrisul prin ardere.

Directorul s-a declarat mulțumit, manuscrisul nu era prea mare, abia vreo două sute patruzeci de pagini, a chemat imediat un redactor şi i l-a înmânat spre lecturare.

Între timp, eu eram pe terminate şi cu *Pândind cenuşa dimineții*, o carte care mi-a devenit dragă abia după ce am terminat-o, pentru că venea cu ceva nou în creația mea. Eu, fără să vreau, mă descopeream pe mine.

În prima jumătate a vieții fusesem pasionat de lecturile politice, le înțelegeam şi mi-erau pe gust. Încercam – *acum* ştiu! – să descifrez motivele care ne conduc pe noi să acționăm într-un fel sau altul. Istoria omenirii, cu toate că am descoperit-o târziu, mi-a fost dragă. Dar mă pasionau mai mult ultimii ani, poate o sută, cam de când ne-am obținut noi independența de stat. Marile cuceriri politice s-au petrecut pe fondul unor revoluții sociale de amploare. În contextul acestora, apăreau idei, circulau opinii, se constituiau organizații din cele mai diverse. Iar ultimul cataclism al seco-lului, care schimbase complet şi (zic eu) definitiv fața istoriei, era cel mai interesant şi cel mai bogat dintre toate.

Pasiunea mea pentru înțelegerea acestor mari transformări se vedea bine şi în *Câinele prin apă*, dar, mai ales, în *Cercul de plumb*. Dacă în primul roman încă mai aveam o reținere, bâjbâiam încă, nu-mi stabilizasem ideile, în *Cercul de plumb* mă explicam (zic tot eu) mai bine şi mai clar. Acesta fusese însă ultimul roman în care politicul istoric era undeva pe primul plan. În celelalte opere ale mele, el n-am mai intervenit decât cu totul aleatoriu (nu că nu am vrut eu, ci pentru că aşa aveam nevoie în construcția acțiunilor), numai pentru a explica anumite fapte din vechime sau urmările lor în timp, mai ales în formarea anumitor caractere.

Pândarul... se deosebea de tot ce scrisesem înainte, mă apropiam mai mult de realitatea imediată. În exprimare, rămăsesem un "înapoiat", îmi plăcea să descriu faptele aşa cum le cunoscusem sau le imaginam, într-o succesiune logică, nu să amețesc cititorul cu o multitudine de planuri şi de povestitori, care se întretaie şi se suprapun, numai pentru a ascunde neputința autorilor de a se exprima şi ei aşa cum vorbesc, sau poate ca să vină cu ceva nou, şocant. Eu mă țineam de un Sadoveanu (nu ca limbă şi stil), după un Rebreanu, chiar dacă îi dezavuam pentru anumite caracteristici ale scriiturii lor. Dacă, în matematică, unu plus unu egal doi, iar adunarea este comutativă şi asociativă, tot aşa, scrierea unui roman este comutativă şi asociativă, te poți prinde de primul "unu" pe care să-l aduni direct cu al doilea, sau poți să-i iei pe amândoi şi să-i tratezi ca pe un tot unitar.

Mă aventurasem la scrierea *Pândarului...* pus pe jar de câteva romane experimentale, roman în roman, încercând să-mi depăşesc mentorii naționali, mai ales că pe străini nu prea-i mai citeam. Reuşisem (zic eu) să dau la iveală ceva nou şi bun, atâta doar că îmi imputam încă o anumită lipsă de curaj, nu mersesem suficient de adânc cu analiza psihologică, aveam şi o explicație pentru această nerealizare, pudicitatea care mă bloca permanent când vorbeam de problemele intime ale omului.

Citisem o carte ciudată, care nu-mi plăcuse, o citisem numai din curiozitate, autorul, un om tânăr, se ocupa de problemele unui bătrân. Mi s-a părut o impolitețe, să te bagi în

sufletul unui bătrân, nu e deloc plăcut. Omul poate o fi fost chinuit de ideea apropierii cu rapiditate a vârstei senectuții, când nimic nu mai seamănă cu ce-a fost, când te simți terminat, mai ales fizic, și aștepți moartea din clipă în clipă, pentru a încheia un ciclu al vieții... Amintirea mă duce la Camil Petrescu, terorizat (în secret, mare secret) de ideea sinuciderii ani de zile, singura rezolvare onorabilă pe care o vedea el. Onorabilă, pentru cine? Viața însăși exclude ideea morții, chiar dacă o implică, se implică reciproc. Pornind de la obsesia lui Camil Petrescu, am scris *Cântec de viață scurtă*, un roman nu foarte amplu, ca celelalte, dar bine pus la punct.

52.

Dacă în Marin Grosu mi-am pus toate cunoștințele mele despre vremurile ce vor să vină, în *Cercul de plumb* am avut parte de un drum invers, de la roman la realitate. Personajul care povestește întregul roman este pus în fața unei alegeri imposibile: libertatea contra abjurarea operei.

Nu numai Galileo Galilei avusese parte de un proces oarecum identic, în care fusese pus să retracteze tot sensul vieții sale, pentru care muncise atâta timp și avea să fie omagiat de urmași. Personajul meu era pus într-o situație asemănătoare, numai că timpurile erau complet diferite. Ceea ce i se întâmpla lui Manole Măgură din *Cercul de plumb* nu ar fi trebuit să se întâmple. El, care era atât de credincios preceptelor și rosturilor revoluției, suferea tocmai din pricina acestora.

La nici două săptămâni după ce lăsasem manuscrisul la editură, după cum prevedea contractu încheiat cu ocazia prezenței mele la premierea *Câinelui...*, m-a abordat tovarășul Roiban, securistul platformei. De data aceasta m-a invitat la biroul său, semn că discuția la care trebuia să mă aștept era mai oficială decât cealaltă, de pe vremea *Câinelui...* N-aveam să greșesc. M-a luat tare de la început, schimbând tonul pe care-l folosea de obicei în dialogurile cu mine.

– Tovarășe scriitor – și a pronunțat cuvântul "scriitor" cu un ton vădit peiorativ și ironic – dumneata văd că nu te lași cu criticile. Dacă ai văzut că la primul roman ți-au fost trecute cu vederea anumite expresii și abordări eronate ale perspectivei istorice, ai crezut că-ți poți permite mai multe. Ți-ai permis însă prea multe! Nu crezi?

– Nu înțeleg... Dacă ați fi mai clar, poate...

– Voi fi și mai clar, fii fără nici o grijă!

Avea în fața lui, pe birou, un dosar cu foile neprinse în șină, pe care le privea din când în când, le întorcea, într-o parte sau alta, citind cine știe ce din ele.

– Dacă atitudinea întregului *Cerc de plumb* este conformă cu cerințele momentului, ai câteva paragrafe, ba chiar capitole întregi, în care îți exprimi păreri personale ce nu concordă cu punctul de vedere oficial. Cum se poate întâmpla așa ceva? Sunt la curent cu interviul pe care l-ai dat la revista aceea culturală, acolo parcă te exprimai altfel. Ce s-a întâmplat între timp? Nu mai ești de aceeași părere pe care o exprimai în interviu?

– Ba nu mi-am schimbat nici o părere! Numai că tot nu m-ați lămurit la ce vă referiți. Înțeleg că e vorba de ceva foarte grav, altfel nu m-ați fi chemat aici, dar nu știu despre ce anume e vorba.

– Ce-ai avut în minte când te-ai apucat să faci apologia lui Hitler și a nazismului?

– Asta era?... Păi, cum ați înțeles că i-am făcut apologia? De unde ați scos-o?

– Din manuscrisul dumitale.

– Nu cred. Cunosc perfect tot ce am scris, și nu-mi amintesc să fi scris ceva de bine despre Hitler.

– Ba da. Uite ce zici, că a făcut autostrăzi, că a eliminat plaga șomajului. Ei?

– Dar astea sunt lucruri cunoscute. De ce să nu recunoaștem că a făcut aceste lucruri?

– Sunt lucruri cunoscute, dar, după cum le prezinți

dumneata, se poate înțelege că îl admiri pentru realizările acestea.

– Nu-l admir. Nu l-am admirat niciodată. Dimpotrivă, vin din copilărie cu o părere foarte proastă despre omul acesta, dacă poate primi numele de om, care a realizat foarte multe pentru binele poporului său, dar cu ce preț? Cu prețul milioanelor de vieți ale celorlalte popoare europene, subjugate în interesul unui țel suprem, bun în esență, prost în concepție: binele poporului german. Nici un moment nu m-am gândit să-i fac apologia banditului aceluia, dușmanul întregii omeniri! Am încercat să-mi explic, şi să explic şi altora, cum a fost posibilă apariția unui sistem dușman sie însuşi, cum a fost fascismul german. Nu m-am aventurat în amănunte, există atâtea cărți, exegeze ale fascismului, pe care oricine le poate consulta pentru a-şi forma o părere documentată.

– Dar cu Stalin ce-ai avut?

– N-am avut nimic. Atâta doar, m-am mirat că şi el a putut face greşeli, cu toate că, pe undeva, şi el este de înțeles, a fost şi el un simplu om, cu studii precare, revoluționar până în măduva oaselor. Că a confundat revoluția cu nişte interese personale, e de înțeles oarecum. Că a transformat revoluția într-o suită de interese personale, asta e ceva grav! Dar, dacă n-ar fi fost el, să-i țină pe toți ruşii în mâna lui de fier, n-ar fi riscat să piardă războiul? Uniunea Sovietică era o forță mult prea mare pentru a nu avea nevoie de o mână forte!

– Totuşi, alături de numele lui Stalin, ai amintit şi numele altor conducători politici din statele socialiste, punându-i într-o lumină defavorabilă. De ce?

– Acesta este un alt aspect al revoluției, de care am remarcat că lumea se fereşte. De ce să nu recunoaştem că au fost greşeli şi în aplicarea principiilor revoluției? Eu gândesc simplu, ca un om oarecare, poate n-am reuşit să relev prea bine esența lucrurilor... Revoluția s-a impus cu greu, chiar dacă am profitat de ajutorul primei revoluții socialiste din lume. Ca oricare altă revoluție, şi cea socialistă a însemnat răsturnarea vechilor relații sociale. Dintre toate însă, numai revoluția socialistă le-a răsturnat complet. Ori să te impui în fața unei întregi societăți cu ceva complet nou, e foarte dificil. Mai ales când majoritatea oamenilor nu înțeleg ce se doreşte, sau fiind încă sub influența unor teorii ce le-au fost inoculate ani de zile, frica de bolşevism.

53.

Interviul implică existența unui reporter, care pune diferite întrebări celui intervievat, mai intervine pentru clarificarea unei idei, mai pune o întrebare colaterală. La mine nu s-a întâmplat chiar aşa. Reporterul meu nici nu m-a văzut. Mi-a trimis o scrisoare, cu rugămintea de a-i răspunde la o grămadă de întrebări scrise pe o foaie de hârtie, şi pe o parte, şi pe cealaltă. Nu m-a deranjat cine ştie ce, i-am răspuns, aproape cinstit, la toate întrebările, i-am trimis răspunsurile pe adresa revistei la care era şi el colaborator şi am aşteptat înfrigurat apariția interviului tipărit.

Într-o zi fusesem martorul unui interviu luat de reporterul de la radio, directorului şantierului, în preajma unei puneri în funcțiune. Secretarul de partid, tovarăşul Cinteză, a strâns în biroul lui, cel mai mare din sediu, câțiva funcționari. Nu prea înțelegeam de ce, dar m-am bucurat că m-a chemat şi pe mine. Aveam să văd ce echipamente de ultimă oră va aduce corespondentul, că doar lucra la radioul național...

Vine ăla, un tip gras, transpirat permanent, se aşează la masă, scoate dintr-o geantă mare un casetofon din primele tipuri, îl porneşte de vreo trei, patru ori, că nu prea mergea, apoi stabileşte regulile interviului. Când va face semn, doi băieți de la normarea muncii vor bătea cu două linguri în nişte castronele pe care le aduseseră cu ei. Repet, cu două linguri în nişte castroane. De ce linguri şi castroane? Erau singurele obiecte metalice pe care le găsiseră la repezeală prin clădirea sediului. De ce ar fi fost nevoie de aceste obiecte? Aveam să vedem mai târziu.

Începe interviul, reporterul anunță unde se află, "lângă

turbina nr.2 din centrala românească", face semn să se bată în tingiri, "împreună cu directorul Ilieș, care ne va spune acum, imediat ce le vom cere muncitorilor de lângă noi să înceteze câteva clipe cu zgomotele" şi face semn să nu se mai bată şi în fine directorul Ilieş poate să-şi spună spiciul, pe care îl citea de pe un bilețel. Se face pauză, reporterul închide casetofonul de pe vremea lui Noe, se uită la contorul benzii, anunță că mai are patruzeci de secunde, îi întinde secretarului de partid un bilețel şi anunță în microfon că "ne adresăm secretarului de partid, care ne va spune..." şi-i întinde microfonul, făcându-i semn să citească. După ce s-a citit şi bilețelul acela, aparatul este închis şi reporterul, mai transpirat şi mai slinos decât la început, ne spune că e gata şi că mâine la prânz vom auzi reportajul la jurnalul amiezii. Apoi îşi strânge sculele şi dispare la maşina cu care venise, dornic să scape din insula aceea uitată de lume şi de Dumnezeu.

De obicei, poşta aducea cu întârziere presa în colonia noastră muncitorească. Atunci când mi-a apărut interviul, mai să nu pun mâna pe revista cu pricina, cu tot abonamentul meu. Cei câțiva colegi care mai citeau presa culturală mi-au adus vestea apariției interviului, criticându-mă pentru anumite fraze din răspunsurile mele, fraze de care nu-mi aminteam cu nici un chip că mi-ar fi aparținut. Când am reuşit să citesc şi eu pagina respectivă, m-am lămurit: reporterul îmi amalgamase răspunsurile, întocmind de fapt un alt interviu decât cel pe care, într-un fel, îl dădusem eu.

M-am supărat la culme, interviul era pur şi simplu răstălmăcit, i-am scris imediat o scrisoare de reproş îndrăznețului reporter, scrisoare pe care n-am trimis-o niciodată însă, deoarece părerile favorabile ale altor cititori asupra interviului m-au făcut să-mi schimb ideile. Recitind interviul, am avut chiar surprize, să mă recunosc în interpretările reporterului meu mai bine decât în răspunsurile proprii.

"R.: Politicul intervine deseori în opera dumneavoastră. De ce? (Era vorba despre *Câinele prin apă*).

M.M.: *Politicul m-a pasionat în ultima vreme, mai mult decât pe alții, poate. Recunosc, nu sunt om politic, dar sunt şi eu, ca şi personajele mele, un om de pe stradă, un om obişnuit, şi gândesc ca mulți alții. Dacă până acum vreo două decenii era tabu să te atingi de chestiuni politice, mai ales de politica noastră, acum, când ni s-au deschis porțile cunoaşterii şi libertății de cuvânt, ceea ce era interzis a devenit un adevărat punct de atracție, şi nu numai pentru scriitori, ci pentru ori-care om de pe stradă. Întreabă-l dumneata pe primul întâlnit ce părere are despre situația din agricultura noastră şi el o va comenta, poate va propune şi ceva soluții pentru ieşirea din întâmplătorul impas. Omul de pe stradă a început să se priceapă şi el la politică. Crezi că degeaba a ieşit el la manifestațiile pentru pace şi dezarmare? A fost convins că prin ieşirea lui îşi dă votul pentru o viață lipsită de pericolul războiului. Căci omenirea nu este acum mai departe sau mai aproape de război decât în 1920, dar eventualul război care ar urma ar fi ultimul, cu siguranță, şi omul de pe stradă nu acceptă ideea de a muri pentru că aşa vrea cine ştie ce iresponsabil de peste mări şi țări. Revenind la întrebare, mai aproape de ea, recunosc că m-a interesat în mod deosebit "obsedantul deceniu", cu toate urmările ştiute sau numai bănuite, în sufletele oamenilor. Nu am dorit – am mai explicat – să creez o frescă a acelor timpuri, epoca a intervenit în roman numai în măsura în care eroii mei s-au lovit de ea, au avut necazuri sau bucurii datorită diferitelor evenimente. De altfel, nici colectivizarea nu am privit-o decât aşa cum am cunoscut-o eu, din exterior... Îmi amintesc despre o explicație asupra necesității colectivizării, pusă de mine în gura activistului Marcu Marian, cu copilul sugar căruia mama îi dă şi altă hrană, dorindu-i binele în ciuda faptului că el nu înțelege de ce ea îl chinuie. Mi-a plăcut mie însumi această explicație şi am avut parte de o mare bucurie citind într-o cronică exact acest pasaj, care plăcuse şi criticului respectiv. Şi-apoi, să ştii, omul de pe stradă discută politică, şi-acum, a şi discutat, pornind de la situația internă până la situația din Africa de Sud şi la imperiul lui Burebista. Omul de*

azi nu mai poate fi rupt de politică. El însuşi este un om politic, iar eu, fiind om, nu fac excepţie".

Căci situaţia din agricultură nu era deloc roză. Toată lumea ştia povestea cu scroafa care fătase un singur purcel, dar care, pe filiera crescătoare în rang a raportărilor, ajunsese la vârf că făcuse cincisprezece purcei, şi acolo se hotărâse: unul la export, ceilalţi în ţară! Şi mai umbla o vorbă, mai ales toamna: muncitorii, soldaţii, elevii şi pionierii, ajutaţi de ţăranii colectivişti, strâng recolta de pe câmpuri...

Într-o toamnă frumoasă a venit ordinul să scoatem oameni la cules porumbul, de pe o tarla din apropierea insulei în care lucram. Vine inginerul şef Dobrică şi ne anunţă prin birouri că la ora şi-un sfert ne îmbarcăm la dubă. N-a comentat nimeni, am ieşit toţi cei de prin birouri, căci muncitorii aveau de pregătit o punere în funcţiune, ca de obicei. N-eam urcat la dubă, o cutie mare, metalică, cu ferestre ca de transport puşcăriaşi, prin care nu se vedea nimic, ori fuseseră sparte şi geamurile înlocuite cu placaj, ori erau teribil de murdare, deci o cutie pusă pe un şasiu de camion, în care încăpeau câte persoane era nevoie! Ne-a transportat la capul locului, unde am coborât fericiţi că scăpăm de înghesuială.

Acolo am dat cu ochii peste lanul de porumb pe care trebuia să-l "executăm" noi. La capul locului, un tip tinerel, care ni se recomandă inginer şef al ceapeului, ne arată lanul, de parcă noi eram chiori şi nu-l vedeam. La margine, ca nicăieri, erau nişte coceni înalţi şi frumoşi, cu câte doi drugi pe fiecare. "Frumoşi porumbi" ne-am zis noi, bucuroşi că drugii erau mari şi deci puteau fi rupţi uşor.

Ne-am interesat care ne era norma. Câte un rând de om. Şi până unde ţine rândul? Până la deluşorul ăla. Deluşorul era la vreo trei kilometri. Ne-am uitat şui la tinerel. Am făcut socoteala, doi drugi pe cocea, cinci coceni la doi metri, un minut pe metru, asta însemna vreo şaizeci de ore de muncă, pe puţin, de fiecare rând. Şaizeci de ore însemnau vreo săptămână de lucru. Ori nouă ni se cerea să terminăm rândurile alea până seara...

Am pornit la lucru fără întârziere. Cu multă bunăvoinţă şi mult entuziasm. Dar după ce-am înaintat în lan vreo douăzeci de metri, am remarcat că iarba era din ce în ce mai înaltă şi mai bogată, în timp ce cocenii se miceau şi deveneau greu de căutat. Drugii de porumb se micşoraseră şi ei, în loc de doi nu mai găseam decât câte unul, dar trebuia să-l căutăm bine, căci era ascuns de iarba foarte stufoasă dintre porumbi. De curiozitate am depănuşat câţiva porumbi, să vedem câte boabe aveau. De necrezut, dacă druga avea zece centimetri, nu avea mai mult de patru, cinci boabe!

Până la prânz nu ştiu dacă am înaintat mai mult de o sută de metri. Nu ne mai vedeam din iarba foarte înaltă, dacă vreunul era mai înainte cu trei, patru rânduri, era ca şi cum s-ar fi aflat dincolo de orizont.

Înainte de ora prânzului cineva a fluierat adunarea şi am ieşit la marginea lanului. Pe drum treceau câţiva localnici, cu nişte saci în spinare, plini. I-am întrebat de ce nu vin şi ei să culeagă la porumbi. "Păi ăştia sunt ai colectivului" au zis ei. "Să vină ei să-i culeagă, că nouă nu ne dă nimic".

Ai noştri l-au luat la întrebări pe tinerelul de la ceape, n-au şi ei combine?, că doar e mai uşor să strângi porumbii mecanizat decât manual. "Ba avem, dar nu ne dă motorină". Dar funcţionează? Au mecanici? Se află prin apropiere? "Da, funcţionează, au mecanici, sunt aici, la o trei sute de metri, la staţiune".

Cine naiba e ăla care nu le dă motorina? Ce gândeşte el, de crede că porumbii se culeg singuri, sau combinele merg fără motorină?

Am făcut imediat un mic consiliu, noi, şantieriştii, şi am găsit soluţia: două butoaie de motorină ar fi fost de ajuns ca să culegem nu numai câte un rând fiecare, ci douăsprezece.

Ne-am dus în colonie şi după ce am mâncat ne-am urcat din nou în dubă, de data asta fără femei şi fără nevolnici. Am încărcat două butoaie cu motorină, le-am dus la staţiune, le-am deşertat în combine şi au venit mecanicii lor şi au început să strângă porumbii una-două, cocenii îi tocau şi-i evacuau în

remorcile trase de tractoare, aşa cum vedeam pe la jurnalele de actualităţi când se prezentau marile realizări din agricultura socialistă, şi toată lumea a fost mulţumită, noi că puteam să raportăm că ne-am îndeplinit sarcina încredinţată de judeţeana de partid, iar ceapeul că a băgat în hambare recolta de pe nu ştiu câte hectare...

Într-un fel, mi-era necaz pe reporterul căruia îi dădusem interviul. Răspunsurile mele nu sunaseră deloc ca mai sus. Mă pierdusem, ca de obicei, în nişte poveşti despre necesitatea ca omul să se ocupe de politică. În loc să dau răspuns concret la întrebare, mă apucasem să divaghez, pierzându-mă într-o compunere sterilă, lipsită de obiect şi finalitate.

La o altă întrebare, privind optimismul politic al lui Marin Grosu, eu răspunsesem tot cam aiurea, pe o pagină întreagă, dar reporterul îmi comprimasetacit ideile, ieşind un răspuns plin de esenţă.

În acelaşi timp cu apariţia interviului, apărea şi o cronică la cele două volume ale *Câinelui*, a aceluiaşi critic care la primul volum mă lăudase. De data aceasta, după cum am mai spus,, aproape mă desfiinţa. Mi-e şi ruşine să-mi amintesc cuvintele folosite, apropiate de ceea ce se numeşte îndeobşte "atacul la persoană". În orice caz, îmi recomanda al doilea volum ca fiind o lectură uşoară, bună de parcurs în tren, pe plajă, în vacanţă. Doamne, şi eu care vrusesem să scriu un roman mai politizat!

54.

Convingerea că viitorul omenirii nu poate fi decât comunismul am căpătat-o din cea mai fragedă copilărie. Cred că era normal să fie aşa, revoluţia era pe străzi. Afişe, peste tot, anunţau realizări deosebite în construcţia noii societăţi, atât la noi, cât – mai ales! – în Uniunea Sovietică. Când am citit marile panouri care ne aduceau la cunoştinţă reducerea săptămânii de lucru în URSS, astfel încât să se muncească numai şase ore pe zi, eram convins că şi la noi această măsură se va lua cât de curând. Eram mândru că oamenii sovietici aveau de muncit atât de puţin, şi totuşi să trăiacă atât de bine. Nu ştiam pe atunci că ei mai reduseseră o dată săptămâna de lucru, prin 1934, fiind obligaţi să revină asupra măsurii din cauza războiului şi a perioadei de reconstrucţie următoare lui.

Şi totuşi, comunismul mi se părea atunci foarte apropiat în timp. Eram convins că nu peste prea mulţi ani aveam să aflu că în URSS s-a construit comunismul şi, nu prea târziu după ei, şi la noi se va fi construit.

Dar când Hruşciov, ruralul acela necioplit şi grosier, a crezut că s-a ajuns în comunism, s-a trezit dintr-odată în faţa unei penurii îngrozitoare de grâu, fiind obligat să-l importe din Canada, pe aur, fiind mătrăşit imediat din capul statului.

Timpul trecea şi perspectiva comunismului se îndepărta tot mai mult, în loc să se apropie din ce în ce. Era ca în bancul acela cu Lenin care-şi duce oamenii spre comunism, pe care aveam să-l amintesc în *Câinele prin apă*. Prima bănuială am avut-o în primăvara lui '64, când presa noastră centrală a publicat propunerea ruşilor de împărţire a României în mai multe zone. Am suferit de-a dreptul un şoc, credinţa mea în revoluţie s-a clătinat deodată. Nu pentru mult timp, pentru că în aprilie s-au publicat tezele partidului nostru privitoare la relaţiile dintre partidele comuniste şi muncitoreşti. Cu toată bucuria provocată de atitudinea curajoasă a partidului nostru, rămâneam cu o umbră de neîncredere faţă de realitatea unor imperative ale revoluţiei.

Vasăzică prietenul pe care îl ştiam astfel, vine să jinduiască la pământul nostru, ba, mai mult, să le mai dea şi altora din el. Pe de altă parte, dacă noi ne-am rupt de tutela completă a ruşilor, am arătat că ruşii nu mai erau chiar aşa de puternici pe cât îi ştiam, n-au mai avut curaj să ia vreo măsură punitivă împotriva noastră. S-au mulţumit să-l elimine pe Dej, de îndată ce s-a putut.

Despre comunism nu aveam o idee clară. Nu ştiam cum va fi atunci, când "de la fiecare după posibilităţi, fiecăruia după necesităţi". Mă intriga gândul că şi atunci se va munci, când eu

credeam că în comunism omul nu va mai munci. De ce să muncească? Maşinile vor munci pentru el, omul nu va face decât să le supravegheze! Era o imagine utopică şi eronată, căci, dacă n-ar mai munci în nici un fel, ce-ar mai face omul? Ar vegeta aşa, într-una? S-ar plictisi, evident, şi s-ar apuca de cine ştie ce. Şi societatea unde-ar ajunge? O societate tehnicistă, în care maşinile creează alte maşini... Nu, nu e de conceput încă aşa ceva.

Dar atunci, când va fi comunism pe pământ? Cu trecerea anilor, entuziasmul meu scădea iremediabil. N-aveam să mai prind eu societatea comunistă!

Un nou moment de entuziasm am avut la declararea României ca Republică Socialistă. Eu luam înţelesul cuvântului "socialistă" drept o treaptă cucerită în avansarea către comunismul pe care tot îl aşteptam şi îl visam. Din nou, comunismul se apropia de timpul vieţii mele.

Iată însă că a intervenit criza petrolieră, urmată de criza celorlalte materii prime. Era începutul unei perioade îndelungate de criză generală, a întregii societăţi omeneşti. Euforia dezvoltării impetuoase a trecut repede. Statele sunt legate unele de altele, indiferent de relaţiile directe, bilaterale, şi orice maree economică se resimte şi în cele mai nevinovate colţuri ale lumii. Deodată, din nou, comunismul se depărta, la o distanţă, în timp, incomensurabilă.

Cred că mai mult ca mine nu şi-ar fi dorit nimeni să ajungem în comunism, în raiul dinaintea Evei şi a lui Adam! Căci cam aşa îmi închipuiam eu comunismul, o stare de fericire continuă. Romantic de-a pururi şi pe de-a-ntregul, speram să nu mai aparţin şi eu unei generaţii de sacrificiu, fără să înţeleg, atunci, că oricare generaţie este, în felul ei, de sacrificiu, indiferent de faptul sau ideea pentru care se sacrifică. Am înţeles târziu că nu voi scăpa nici eu de problemele majore ale construcţiei noii societăţi. Şi, dacă tot nu mă puteam da în lături, încercam să particip efectiv la această construcţie, fie şi măcar prin puterea cuvântului scris.

55.

Eroul meu, scriitor amator în adevăratul sens al cuvântului, îşi distrugea manuscrisul, speriat de prea multele întrebări la care fusese supus după predarea lui la editură. Eu aveam parte de aceleaşi întrebări sâcâitoare şi perfide, din aceleaşi motive: manuscrisul noului roman. Atâta luptaserăm şi eu, şi eroul din roman, să ajungem scriitori recunoscuţi, să intrăm în cercul literatorilor, pentru ca acum, după ce reuşiserăm, să aflăm că din cercul acela este mai greu de ieşit decât de intrat. Ajutaţi de un pic de şansă, amândoi intraserăm în cerc, dar deodată ni se puneau greutăţi de zeci de ocale la picioare, ca bilele celor de pe galere. Şi culmea, odată ajuns, nu mai poţi da înapoi

Încercasem să plasez *Pândarul*... tot la "Scrisul Românesc" din Craiova. Directorul însă m-a refuzat politicos.

– Nu pot, tovarăşe creator. Planul de editură nu mă lasă. Nu mai am loc pentru nimic neplanificat.

– Păi nu vreau anul acesta. Pot să aştept până anul viitor.

– Nu pot. Am planul complet, pentru patru ani de-acum încolo. Îmi pare rău, nu pot. Mai treci pe-aici, poate se mai renunţă la câte ceva...

Ce să mai trec? Înţelesesem că ceva se întâmplase, ceva care mă privea personal, pe mine sau opera mea. Grav era că nu înţelegeam ce anume. Succesul *Câinelui*... mi-ar fi dat de aşteptat mai degrabă deschiderea uşilor de la oricare editură. Şi totuşi, uşile mi-erau închise.

M-am întâlnit din întâmplare (zic eu, dar întâmplările pot fi aranjate uneori) cu un fost coleg de şcoală elementară, cu care mă jucasem ani de zile, întro libertate deplină. Abia nea-m recunoscut, el a făcut de fapt primul pas. Se schimbase, mă schimbasem şi eu, trecuseră doar atâţia ani peste noi. Rămăsese şi el cu amintirea frumoasă a anilor din copilărie petrecuţi împreună. M-a invitat la el acasă. Pe drum, mi-a mărturisit că lucra la securitate, că fusese căsătorit dar divorţase după numai doi ani şi că nu mai avea intenţia să se mai căsătorească.

Despre mine i-am spus destule. Nu mă lăudam, doar dacă povestea vieții de șantierist nu era cumva o laudă.

Când i-am spus că am scris câte ceva, s-a pocnit cu palma peste frunte.

– Tu erai deci? Cum de nu mi-am dat seama? Ți-am citit romanul, trei volume, nu? Deocamdată!... Și al patrulea?

I-am explicat cum stătea situația cu al patrulea volum.

– Mi-a plăcut cartea ta, zău! Dar știi ce am apreciat cel mai mult? Curajul. Da, da, nu te mira. Ai acolo niște judecăți de care mă mir că au trecut prin atâtea mâini și nu au fost eliminate.

I-am povestit și despre lupta pe care am dat-o pentru a nu mi se ciunti romanul. I-am spus și despre premiul obținut, ca din întâmplare. Apoi i-am zis despre problemele pe care le am cu *Cercul de plumb*. Aici s-a înnegurat.

– Dă-mi răgaz câteva zile și-ți pot da un sfat! mi-a cerut el. Dacă zici că este așa, nu e bine deloc!

Eram în concediu, stăteam în oraș. M-a căutat câteva zile mai târziu, la telefon.

– Băiete, am noutăți. Vin la tine!

Nu m-a întrebat unde locuiam. M-am mirat, dar am trecut ușor peste asta.

Peste o jumătate de oră a venit. Pe părinții mei i-a rugat să ne lase singuri, având ceva deosebit de discutat.

– Prietene, nu stai deloc bine. Cu noul manuscris ai dat-o în bară. După ce că te-ai legat de anumite fapte din trecutul nu prea îndepărtat, te-ai atins și de serviciile speciale. Asta nu a convenit. De ce ai scris finalul așa? De ce l-ai pus pe scriitorașul tău să-și distrugă manuscrisul? Nu puteai să găsești alt final?

– Din teamă...

– Habar n-ai tu în ce găleată te-ai băgat. Ăștia vor să te aresteze, ca pe un dușman. Risc că-ți spun asta, dar ne leagă niște amintiri și sunt sigur că nu mă vei da de gol. Ai tulburat prea multe ape și ai făcut valuri prea înalte pentru a-ți mai fi iertate. Cei care ți-au dat bun de tipar la cartea precedentă sunt și ei în vizor. E o situație pe muchie de cuțit. Ești naiv dacă crezi că ți-ai impus tu punctul de vedere la tipărire. Cineva ți-a ținut partea și s-a luptat cu cine era împotrivă, în locul tău. Trebuie neapărat să-ți recuperezi manuscrisul. Am și aranjat problema. Numele Călimărescu îți spune ceva?

– Vag...

– Mi-a zis că îl cunoști sub alt nume, Pavel Hațegan...

Am înțeles imediat. Prietenul meu nu m-a lăsat să-mi savurez descoperirea.

– El se va îngriji să-ți restituie manuscrisul, care se află încă la editura la care l-ai depus. Cum îl primești, îl distrugi!

– Dar nu pot să-mi distrug opera! am sărit eu ca ars.

– Ba vei putea! Așa cum ți-ai pus eroul să-și distrugă opera, în roman, trebuie să poți și tu!

Peste câteva zile am primit manuscrisul prin poștă. Expeditor era Pavel Hațegan, omul pe care nu l-am mai întâlnit niciodată ca să-i mulțumesc.

Ajuns acasă, am stat un timp pe gânduri, cu inima îndoită. Apoi am luat manuscrisul și m-am dus cu el în pădure. Am rupt câteva foi, le-am dat foc, și am continuat operațiunea, filă cu filă, până când totul a fost scrum.

Ce-am simțit eu atunci? Mulți m-au întrebat. N-am spus însă nimănui adevărul.

A doua zi, am semnat manuscrisul *Pândarului...* și l-am trimis la editură, în locul *Cercului de plumb*. Contractul era contract.

Peste două luni, romanul avea să primească "bun de tipar"...

EPILOG

În fața manuscrisului, roman în roman, terminat, în sfârşit, autorul stătea pe gânduri. Nu, nu aceasta era calea cea mai bună!

Îl luă în mâini şi începu să rupă filele, nemulțumit şi rău. Nu regreta timpul pierdut. Îi părea rău numai de insucces.

Vântul bătea tare. Toamna, răcoroasă, părea pustiită.

Ostrovul Mare 1982 – Slatina 2008